Güncel Havariç Akidelerine Selefin Sabit Akidesinden Cevaplar

Ebu Muaz Seyfullah Erdoğmuş

İçindekiler

Mukaddime

Şüphesiz hamd yalnız Allah'adır. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür.

"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve siz ancak müslümanlar olarak ölünüz." (Al-i İmran; 3/103)

"Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir." (en-Nisâ; 4/1),

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur." (el-Ahzâb; 33/70-71)

Bundan sonra, Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah'ın Kelam'ı, yolların en hayırlısı Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem'in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır. Her sonradan çıkarılan şey bid'attir ve her bid'at sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir.

Yaşadığımız ortamın pek çok fitneye musait olması, köklerini geçmişte bulup beslenen sapıklık fırkalarının "Hak suretinde görünen batıllar" olarak yeniden gündeme gelmesini beraberinde getirmiştir. Tekfir Fitnesi adlı risaleye yaptığım tercemeden sonra bu muhtasar çalışmamda ele alacağım konu; kâfire kızıp Müslümanları tekfir eden modern haricilik fikri ile tekfirciye kızıp kâfiri temize çeken sapmalardır. İşaret edilen meselelerde çokça saptırılan bazı temel konuları özlü olarak ele almayı hedefledim. Bu arada tekfir düşüncesini savunanlardan pasajlar alarak mülahazalar yaptım.

İleride inşallah çok daha geniş kapsamlı eserlerin tercemesi olarak sunmayı planladığımız konudaki bu kısa risalenin, zihinlerde yer eden bazı şüphelerin giderilmesini sağlamasını, Müslümanlara faydalı kılmasını Allah Azze ve Celle'den dilerim. Muvaffak kılacak olan Allahtır.

Ebu Muaz Seyfullah Erdoğmuş

5 Şevval 1430 Çubukâbâd

Haricilik Sadece Büyük Günahtan Dolayı Tekfir Etmek midir?

Hariciyye fırkasına ait görüşler taşıyanlara bu uyarı yapıldığı zaman, "*Haricilik geçmişte olmuş bitmiş vakadır, bu kafir yöneticilerin olduğu zamanda haricilik söz konusu olur mu? O halde bu yönetenler de Ali r.a. gibi mi oluyorlar?*" ve "*Biz büyük günahtan dolayı tekfir etmiyoruz, küfürden dolayı tekfir ediyoruz. Hariciler sadece büyük günahtan dolayı tekfir edenlerdir*" şeklinde başka bir cehalet ya da saptırma örneği sergilemektedirler. Hiçbir tutar dalları olmadığı halde Ehl-i Sünneti de mürcie diye isimlendirmeleri başka bir kamuflaj metodu yahut fırkalar hakkında bilgisizliktir.

Abdullah b. Ömer Radıyallahu anhumâ'dan, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur:

"**Öyle genç bir cemâat türeyecek ki Kur'an okuyacaklar. Fakat okudukları Kur'an onların boğazlarının çemberlerinden öteye geçmeyecektir. Onlardan bir grup çıktıkça hemen kökleri kazınmalıdır.**" İbn Ömer dedi ki: Ben Rasûlulah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den:

"**Onlardan bir grup çıktıkça hemen kökleri kazınmalıdır**" fıkrasını 20 defadan fazla işittim. Râvî İbn Ömer bundan sonra Rasûlullah'ın buyurduğu hadisin son parçasını şöyle nakletti:

"**Nihayet bu cemâatin sürdürdüğü hile ve aldatma esnasında veya onların askerleri arasında Deccal çıkıverecektir**."[1]

Bu hadis, haricilik fırkasının tarihte kalmadığını, bilakis kıyamete yakın zamanda Deccal çıkıncaya kadar süreceğini açıkça ifade etmektedir.

Hariciliğin sadece büyük günahtan tekfir etmek olduğu düşüncesine gelince, bu nispi bir sözdür. Mesela Haricilerin Necedat kolu, kebire sahibini tekfir etmez.[2]

Haricilerin pek çok özellikleri hadislerde zikredilmiş olmakla beraber, burada sadece bu şüpheye dikkat çekmekle yetineceğim. Rasule tabi olan sünnet ehlini tekfir eden mealci sünnet inkârcıları, sahabeleri ve onların yolunda gidenleri tekfir eden Rafızîler, bir şeyhten biat almayan Müslümanları tekfir eden tasavvufçular ve kendilerinden başkalarını tekfir eden her bir bidat fırkası, bu yönleriyle haricilik bidatini de barındıran fırkalar olmakla birlikte, bizim söz konusu ettiğimiz kimseler başka sapıklıkları olmayıp, toplumu tekfir eden, mutlak tekfirle muayyen tekfiri ayırt etmeyen halis haricilerdir.

Bahsi geçen sözün nispî bir söz olması şundandır; hariciler, kendi iddialarına göre küfür inandıkları şeylerden dolayı tekfir etmektedirler. İşte bunun ispatı:

---

[1] Bunu İbn Mace (no:174) sahih bir isnad ile rivayet etmiş, Elbani de sahih olduğunu belirtmiştir. Sahihu Camii's-Sağir (6/362. Hadis no:8027) Zevâidu İbn Mace'de Hafız Busayri şöyle demiştir: Bunun senedi sahihtir. Buhari bunun bütün râvilerini hüccet saymıştır.

[2] Abdulfettah el-Magribi, el-Firaku'l*Kelamiye (s.183)

Haruriler[3] çıkıp bir yerde cemaatten ayrılınca altmış bin kişi idiler. Ali r.a. üzerine huruc için toplanmışlardı. Gelen insanlar;

"Ey müminlerin emiri topluluk senin üzerine huruc ediyorlar" diyorlar, o da;

"Onları bırakın, onlar benimle savaşıncaya kadar onlarla savaşmayacağım. Onlar bunu yapacaklardır."[4]

İbni Abbas r.a. diyor ki; bir gün öğle namazından önce yanına gittim ve Ali'ye dedim ki;

"Ey müminlerin emiri! Onların yanına gidip konuşayım" o da bana; "onların sana bir zarar vermesinden korkuyorum" dedi. Dedim ki;

"Hayır, ben güzel ahlaklı birisi olarak eza verdirtmem"

Bunun üzerine bana izin verdi, ben de en güzel elbisemi giydim, günün ortasında onların yanına vardım. Yanlarına girdiğimde onlar yemek yiyorlardı. Onlar kadar ibadete düşkün olanını görmedim. Alınlarında secde izleri vardı. Elleri deve tırnağı gibi olmuş, üzerlerinde katlanmış elbiseler vardı, yüzleri de sararmıştı. Onlara selam verdim. Dediler ki;

"Merhaba ey Abbas'ın oğlu! Bu üzerindeki elbise de nedir?" dedim ki;

"Beni neden ayıplıyorsunuz? Ben Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'in en güzel yemen elbiselerinden giydiğini gördüm." Sonra şu ayeti okudum;

"**De ki; Allah'ın kulları için çıkardığı zîneti, rızkından pak olanları kim haram etti?**" (Araf 32)

"Neden geldin?" dediler. Dedim ki;

"Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'in muhacirlerden ve ensardan olan ashabının yanından ve Peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem'in amcasının oğlu ve damadının yanından geliyorum. Onlar üzerine Kur'an nazil olmuş ve onlar onun tevilini sizden iyi bilenlerdir. İçinizde onlardan kimse yoktur. Sizlere onların ne söylediklerini ve onlara sizlerin ne söylediğinizi tebliğ etmeye geldim." Onlardan bazıları;

"Kureyşle tartışmayın. Allah Teala buyuruyor ki; "Bilakis onlar tartışmacı bir kavimdir." Dedi. Sonra onlardan biri;

"Onunla konuşmalıyız" dedi. Dedim ki;

---

[3] Haruriler; Kufe'den iki mil uzakta Harura denilen yere nispet edildiler. Ali r.a.'a muhalefet için toplanan ilk haricilerdir.

[4] Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'in onların işleri hakkında verdiği haberi tasdiktir.

“Söyleyin bakalım, Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem’in ashabından ve amcasının oğlundan niçin intikam almak istiyorsunuz?” Dediler ki;

“Üç şeyden dolayı” ben;

“Onlar nedir?” dedim. Dediler ki;

“Birincisi, O Allah’ın emrinde hüküm vermesi için birini tayin etti. Allah Teala buyuruyor ki; “**Hüküm yalnız Allah’ındır**.” (En’am 57, Yusuf 40, 67)

“Başka?” dedim. Dediler ki;

“İkincisine gelince; o savaştı ama ne esir aldı, ne de ganimet dağıttı. Savaştıkları eğer kâfir iseler, malları helaldir. Şayet mümin iseler malları da haramdır, onlarla savaşmak ta haramdır.”[5]

“Peki, üçüncüsü nedir?” dedim. Dediler ki;

“Kendini müminlerin emiri olmaktan azletti. Müminlerin emiri değilse, o kâfirlerin emiridir.” Dedim ki;

“Bundan başka iddialarınız var mı?”

“Hayır, bizden bu kadar” dediler. Onlara şöyle dedim;

“Size Allah’ın kitabından ayetler okusam ve peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem’in sünnetinden inkar edilemez deliller getirsem görüşleriniz değişir mi?”

“Evet” dediler. Dedim ki;

“Siz diyorsunuz ki; “O Allahın emrinde hakem tayin etti.” Ben size Allah’ın kitabından, çeyrek dirhemde hükmü insanlara çevirdiğini, Allah’ın onda hükmetmelerini emrettiği ayetleri okuyacağım. Allah’ın şu kavlini görmediniz mi?;

“***Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Buna) Kâbe'ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder (öldürülen avın dengini takdir eder)***.” (Maide 95)

Onda hükmetmeleri için Allah’ın hükmü insanlara bırakılmıştır. Dilese onda kendisi hüküm verirdi. Kişilerin hakem olmasına bunda cevaz vardır. Peki Allah’ın şu ayeti hakkında ne dersiniz?;

*“**Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin**.*” (Nisa 35) demek ki,

---

[5] Bu, isyancı gruplar hakkındaki hükümdür; kadınlarına ve çocuklarına dokunulmaz, malları paylaşılmaz, yaralıları öldürülmez, kaçanları takip edilmez ve onlar savaşa başlamadıkça savaş başlatılmaz.

herhangi bir anlaşmazlıkta en iyi çözüm hakem tayinidir. Şimdi onların arasının bulunması için Allah'ın hükmüne uygun olarak hakem tayin edilmesi mi güzel, yoksa başka bir şey mi?" Onlar;

"Elbette aralarının düzeltilmesi daha iyi" dediler. Dedim ki;

"Gelelim "savaştı ama ne esir aldı, ne de ganimet dağıttı" sözünüze. Siz anneniz Aişe'yi esir edip, başka kadınlara yaptığınızı ona da yapar mısınız! Bunu yaparsanız elbet kafir olursunuz. Onların analarınız olmadığını söylüyorsanız şayet, yine kafir olur ve İslam'dan çıkarsınız. Zira Allah Azze ve Celle şöyle buyuruyor;

*"**Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır. Eşleri, onların analarıdır**.*" (Ahzab 6) şimdi siz iki sapıklık arasında sallanıyorsunuz. Hangisini isterseniz seçin! Bunu da hallettim mi?" dedim.

"Evet" dediler. Dedim ki;

"Gelelim, Ali'nin kendini emirlikten azletmesine, Peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem, Hudeybiye gününde bir anlaşma imzalamak için Kureyş'i çağırdı. Ali r.a.'e;

"**Sil ya Ali! "Allahım! Sen biliyorsun ki ben Allah'ın rasulüyüm" oraya Muhammed Bin Abdullah yaz**" dedi.[6] Hâlbuki Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem, Ali'den daha üstündü. Fakat ünvanını yazdırmadı. Bunu sildirmekle, kendisini peygamberlikten azletmiş olmadı. Bunu da hallettim mi?" dedim.

"Evet" dediler.

Onlardan yirmi bin kişi dönüş yaptı, diğerleri ise huruc ettiler, sapıklıkları üzere muhacirler ve ensara karşı savaştılar."[7]

Mesela tekfiri gündeme getirenleren biri, toplumdaki bir takım olumsuzlukları zikrettikten sonra şöyle der:

"*Simdi kardeşim böyle bir toplum "La İlahe İllallah" dediği için onları Müslüman sayacak ve bu kelimeyi de şirkten teberri ettiklerine dair delil olarak mı alacağız!? Sonrada bunlarda asıl İslam'dır... Vesaire mi diyeceğiz? Rabbim basiretimizi köreltmesin. Allahümme âmin.*"

Yine daha sonra şu ifadeleri kullanıyor:

"*İlk konuda ispat ettiğimiz gibi, bu toplumun kelime-i sehadeti sahih değildir ki, şirkten teberriye ve Islama girişe alamet olma vasfı yoktur ki, kelime-i şehadetin içinde geçtiği namaz alamet olsun.*"

---

[6] Buna Bera Bin Azib r.a. rivayeti şahittir. Buhari (5/303,304-Fethul Bari) Müslim (12/134-137-Nevevi Şerhi) Enes r.a.'den; Müslim (12/138-139)

[7] Ebu Nuaym Hilye'de (1/317) sahih bir isnad ile rivayet etmiştir. Tahrici için bkz.: Munazaratu's-Selef (s.95)

Evet, her nekadar bazı ilim ehlinden bu konuda nakiller yapmış olsa da, burada sahih hadislerde gelenlerle yetinmemek ve onlarda gelene muhalefet vardır. Mesela Bezzar'ın Iyaz el-Ensari'den rivayet ettiği bir hadis şu şekilde:

"**Muhakkak ki La ilahe illallah öyle bir kelimedir ki, Allah katında pek değerlidir. Allah katında belli bir yere sahiptir. O öyle bir kelimedir ki, kim onu samimiyetle (ihlâsla) söylerse Allah buna karşılık onu cennete koyar. Kim de onu sahtekârca söylerse, (dünyada) canını ve malını korusa bile yarın Allah'ın huzuruna çıktığında (Allah) onu hesaba çeker**"[8]

Hadisin bu anlamda şahitleri pek çok olup meşhurdur. Bizler insanların kalplerinde olan ihlâsı bilemeyiz, lakin zahire göre hükmetmek, bu kelime-i tevhide Allah'ın verdiği değeri vermemizi gerektirmektedir. Üstelik bu öyle bir kelimedir ki, samimi olarak söylemeyen bir kimse için dahi dünyada Müslüman muamelesi görmesini sağlamaktadır. İşte bu hakikate muhalefet eden, haricidir. Şu örnekte olduğu gibi:

Humeyd b. Hilal'den: "Umare b. Kurs el-Leysî bir gazveye çıktı ve gazvede Allah'ın dilediği kadar kaldı. Sonra döndü. Ahvaz yakınına geldiğinde ezan sesi duydu ve:

"Vallahi üç gündür Müslüman bir cemaatle namaz kılmadım" deyip namaz kılmak için ezanın okunduğu yere doğru yöneldi. Derken Ezarika fırkasıyla (Hariciler'den Nafi b. Ezrak'ın tayfasıyla) karşılaştı. Kendisine:

"Ey Allah'ın düşmanı! Buraya gelmenin sebebi nedir?" dediler. "Siz kardeşim değil misiniz?" dedi. Onlar da: "Sen şeytanın kardeşisin. Seni öldüreceğiz" dediler. Humeyd,

"Rasulullah'ın benden duyup razı olduğu şeye razı olmaz mısınız? (yani Rasulullah s.a.v. kelime-i tevhidi ondan duymakla Müslüman kabul etmişti)" dedi. Şöyle anlattı:

"Ben kâfir olarak onun yanına gittim. Sonra Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve onun Allah'ın elçisi olduğuna şehadet getirdim. O da beni serbest bıraktı." Dedi. Fakat onlar yine de onu yakalayıp öldürdüler."[9]

Bu rivayetten anlıyoruz ki, o dönemin haricileri de, günümüzdekilere benzer endişeler taşıdıklarından olsalar gerek, La ilahe illallah sözünü yeterli bulmamışlardı ve kendilerine namaz kılmak için gelerek selam verene, toplumu tekfir etmelerinden dolayı, Allahın düşmanı diye hitap etmiş ve öldürmüşlerdi.

Hariciliğin bir başka bariz özelliği de, Kâfirler hakkındaki ayetleri Müslümanlar hakkında tevil ederek tekfir etmeleridir. Nitekim İmam Buhari şöyle diyor: "İbn Ömer onları Allah'ın yarattığı en şerli insanlar olarak görür ve şöyle derdi:

"Onlar kâfirler hakkında inen âyetleri mü'minler üzerinde uyguluyorlar."[10]

---

[8] *Keşfu'l-Estar (no:4), İbn Kani Mucemu's-Sahabe (2/277) Deylemi (7281)*
[9] Ziyaul Makdisi Muhtare'de (3/358) ve Taberani Evsat'ta (8/255) sahih bir isnad ile rivayet etmişlerdir.
[10] Fethu'l-Bari (12/282) İbn Hacer: "Senedi sahihtir" demiştir.

Mürcie ve Harici Fırkalarının Özellikleri

Şu iyi bil ki aşağıdaki ibarelerden birini kullanan kimse ya bir mürciedir yahut kendisinde irca şüphesi vardır:

1- İman yalnızca kalbin tasdikidir

(Bu Cehmiyye murciesinin akidesidir.)

2- İman yalnızca dil ile söylemektir

(Bu, Kerramiye fırkasının akidesidir.)

3- İman kalp ile tasdik ve dil ile ikrardan ibarettir

(Bu, Fukaha Mürciesi'nin akidesidir.)

4- İman kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve kalp ile ameldir, fakat azaların ameli değildir.

(Ehli Sünnete göre iman: dil ile ikrar, kalp ile tasdik ve azaların ameliyle tasdiktir.)

5- İman artmaz ve eksilmez, imanın aslı konusunda insanlar eşittir.

(Ehli Sünnete göre iman taatlerle artar ve masiyetlerle eksilir.)

6- Küfür yalnızca yalanlamaktır.

(Bu Cehmiyye akidesidir.)

7- Küfür; itikad etmedikçe, inkâr etmedikçe veya helal saymadıkça gerçekleşmez. Bu söze de Tahavi'nin şu sözünü delil getirirler: "Helal saymadıkça ehli kıbleden hiç kimseyi günah sebebiyle tekfir etmeyiz"

(Doğrusu ise şudur: Küfür, söz, fiil veya itikad ile gerçekleşir. Şirk veya küfür dışında herhangi bir günahı işlemesi sebebiyle, onu helal saymadığı sürece ehli kıbleden kimseyi tekfir etmeyiz.)

8- Azaların amellerinin tamamını terk etmek milletten (dinden) çıkaran küfür değildir.

(Azaların amelleri ve hatta kalbin amellerinin, imanın rüknü olarak sayılmaması sebebiyle bu sözü söylemek Mürcielik'tir. Zahir ile batın arasındaki alaka sebebiyle bu söz batıldır. Azaların ameli bulunmazsa, kalbin amelinin mevcudiyeti de imkânsızdır.)

9- Azaların ameli imanın rüknü veya sıhhat şartı değil kemal şartıdır.

(Doğrusu ise şöyle demektir: Azaların amelleri imanın rüknüdür. Birer başlarına ise namaz haricindeki ameller, imanı kemale erdiren amellerdir.)

10- Küfrî söz ve ameller dinden çıkaran şeyler değildir fakat küfre alamettirler.

(Bu söz, insanın küfür bir söz veya küfür bir amel ile dinden çıkmayacağını ifade ettiğinden mürcieliktir.)

(**Doğrusu: Bu ameller sadece alamet değil, hakiki manada küfürdür. Lakin tekfir için maniler ve şartlar vardır**.)

11- Dinden çıkaran kavlî ve amelî küfürler; her bakımdan imana zıt olan veya yalnızca küfre alamet olmayanlarıdır.

(Böylece tekfire dayanak olarak onun her açıdan imana zıt olmasını veya ona delalet etmesini şart koşarlar.)

(Doğrusu şudur: Dinden çıkaran kavlî veya amelî küfürler delilin bunu gösterdiği şeylerdir. Bu da her açıdan imana zıttır zaten. Zira bu batının (iç âlemin) küfrünün delilidir. Aradaki farkı iyi düşün!)

12- Şehveti ve kasıt bulunmamasını tekfirin manilerinden sayarlar.

(Bunun mürcielik sayılmasının sebebi; küfrü yalnızca itikat ile sınırlamalarından dolayıdır. Ama eğer kastedilen; hatanın mukabili olan kasıt ise bu doğrudur. Zira hata tekfirin manilerindendir. Lakin küfür amelini işlemedeki kastın (amdin) yeterli olduğunun bilinmesi gerekir. Küfre düşmeyi kastetmiş olması gerekmez.)

13- Namazı terk etmek küfür değildir, zira o azaların amelidir. Azaların ameli ise imanın kemal şartıdır derler.

(Bu sözün mürcielik olmasının sebebi şudur: Bunu söyleyene göre amel ile tekfir edilmez. Ona göre ancak itikad ile tekfir edilir. Namaz meselesi ise sahabelerin, terkinin küfür olduğu üzerinde icma ettikleri en bariz meseledir. Fakat elinde bulunan şer'î deliller sebebiyle namazı bazen terk edip bazen kılanın kâfir olmayacağı görüşünü tercih etmişse – seleften bazılarının düştüğü gibi - ve kendisine bu konudaki icma ulaşmamışsa o mürcie değildir.)

Buradan anlaşılıyor ki bazı seleften gelen şu sözü reddeden kimseler hata etmişlerdir: "Her kim: "İman: söz, amel ve itikaddır. Artar ve eksilir" derse ircadan tamamen berîdir."

Şüphesiz bu hak bir nakildir. Lakin bu sözün sahibinin anlayışına göre böyledir. Amel, söz ve itikad imanın rükünleridir. Biri diğerinin yerine geçmez. Ancak azaların amellerini imanın rüknü olarak görmeyenin veya küfrü ancak yalanlama ve helal saymaya hasredenin bu sözü söylemesi, selefin kastettiği anlam değildir. Bu ibare Peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisine benzer:

"La ilahe illallah diyen cennete girer" Onlar bunu söyleyip şehadetin ikinci bölümü olan "muhammedun rasulullah" kısmını söylemeyen kimse hakkında veya bunları söyleyip de bunlarla çelişen bir şeyi işleyen kimse hakkında söyleyemezler. İşte bu da onun gibidir. Bu sebeple bazı âlimler, mürcie mezhebine davet eden

kitaplardan sakındırmışlar ve bununla beraber imanın söz ve amel olduğuna, artıp eksildiğine tembihte bulunmuşlardır. Allah en iyi bilendir.[11]

Ve şunu da iyi bil ki, aşağıdaki sözleri söyleyen ya bir haricidir yahut haricilerin aşırılığına düşmüştür:

1- Büyük günah işleyeni tekfir etmek
2- Günah işleyip onda ısrar edeni tekfir etmek
3- İman tek bir şeydir, eksilmez. Bir kısmı giderse tamamı gider demek.
4- Apaçık bir küfrü görülmese de cevr ve zulmeden yöneticiye huruc etmeyi caiz görürler.

(Bunun haricilik olmasının sebebi şudur: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, bunun caiz olmadığını kararlaştırmış, hariciler muhalefet etmiştir.)

5- Cehaleti mutlak bir şekilde mazeret olarak görmezler.

(Doğrusu; cehaletin mazeret olduğu yerler de, olmadığı yerler de vardır.)

6- Muayyen bir hüküm dahi olsa, Allah'ın indirdiğinden başkası ile hükmeden herkesi tekfir ederler.

(Doğrusu şudur: Umumi teşrîde bulunup bunu helal sayarak, Allah'ın indirdiğini inkar ederek, beşeri hükmü Allah'ın indirdiğinden üstün veya onunla eşit görerek uyulan bir din ve bağlayıcı bir kanun kılmak veya beşeri hükmü dine nispet etmek ile, bağlı bulunulan İslam şeriatında, ona muhalefetin ve muayyen bir meselede onunla hükmetmemenin arasında fark gözetilir.)

7- Şartların tahakkuk etmesini ve manilerin kaldırılmasını gözetmeden muayyen tekfirde acele etmek.

[11] Bkz. Muhammed Halil Herras; Şerhu Akideti'l-Vasıtıyye s.263

Mürcielik iddiası

Tekfiri gerektirmeyen durumlarda muhaliflerinden Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmekten dolayı tekfir etmelerini isteyenler, muhaliflerinin irca akidesinde olduklarını iddia edip sapık mürcie fırkasına nispet etmekte veya irca şüphesine girmekle suçlamaktadırlar. Bu bir iftiradır.

Bunu söyleyen kimse, tekfir konusunda Ehl-i Sünnet ile Mürcie arasındaki farkı bilmemektedir. Halbuki bu konuda ikisi arasında göklerle yer arası kadar fark vardır. Ehl-i Sünnetin itikadı ancak doğru olandır. Onun dışındaki – mürcie gibi - bidat fırkalarının itikadı ise, Ehl-i sünnete uyduğu yerlerde bazen hak olabilir. Ehl-i sünnete muhalefet etse de tamamen batıl değildir.

Uyarı: Sapık fırkaların Ehl-i Sünnete uyduğu konularda bundan dolayı Ehl-i sünneti kınanacağını zannedenler hata etmektedirler. Bundan dolayı bidat ehlinden bidate düşmeyen bazılarının, Ehl-i Sünnete uygun davrandığı açık bir durumdur. Hatta Ehl-i Sünnete her konuda muhalefet eden bir bidat fırkası neredeyse yoktur.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah Rafıziler hakkında şöyle demiştir: "Yine şunu bilmek gerekir ki, bazı insanların karşı çıktıkları kimselerin tamamen batıl olması gerekmez. Bilakis onların Ehl-i Sünnete aykırı olan sözleri ve fiilleri olduğu gibi, Ehl-i Sünnete uygun olan ve isabet ettikleri sözleri ve fiilleri de vardır. Lakin onların tek kalıp da isabet ettikleri bir mesele yoktur."[12]

Bu fark, mürcienin küfrü gerektiren bütün fiillerde – helal sayma şartı gibi – itikadı şart koşması hususunda da ortaya çıkmaktadır. Ehl-i Sünnet ise her konuda değil, küfrü gerektiren bazı konularda tekfirde helal saymayı şart koşmaktadır.

Küfrü gerektiren hallerde itikat şartını ancak delil tayin eder. Şayet delil bir meselenin itikad gerektirmeksizin küfre götürücü olduğunu gösteriyorsa, Ehl-i sünnet bundan dolayı itikad şartı koşmadan tekfir eder. Ama delilin küfre götürücü olmasında – günahlar gibi – bunu göstermediği meselelerde Ehl-i Sünnet ancak itikadı şart koşarak tekfir eder.

Zina buna bir örnektir. Bundan dolayı tekfiri gerektiren delil gelmemiştir. Bundan dolayı Ehl-i Sünnetin bu konudaki kaidesi şudur: "Zina eden, bunu helal saymadıkça tekfir edilmez."

İslam imamları söyleyenini mürcie'den ayıran ve irca akidesinden uzak olduğunu gösteren sözleri belirtmişlerdir:

[12] Minhacu's-Sunne (1/44)

İman Söz, İtikat ve Ameldir Diyen Mürcie'den Ayrılmıştır.

İmam el-Berbehari rahimehullah şöyle demiştir: "İman; söz ve ameldir, artar ve eksilir diyen kimse, irca akidesinden başından sonuna kadar, tamamen çıkmıştır."[13]

İman Artar ve Eksilir Diyen Mürcie'den Uzaklaşmış Demektir.

İmam Ahmed rahimehullah'a "İman artar ve eksilir" diyen kimse hakkında sorulunca şöyle demiştir: "Bu kimse irca akidesinden uzaktır."[14]

İmam el-Berbehari rahimehullah şöyle demiştir: "İman; söz ve ameldir, artar ve eksilir" diyen kimse, başından sonuna kadar, tamamen irca akidesinden çıkmış demektir."[15]

İmanda İstisna'yı Caiz Gören Mürcie'den Uzaklaşmıştır.

İmam Abdurrahman b. Mehdî rahimehullah şöyle demiştir: "İstisnayı (yani inşallah müminim demeyi) terk etmek irca'nın aslıdır."[16]

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "İbn Mesud ve arkadaşları, es-Sevrî, İbn Uyeyne, Kufe alimlerinin çoğunluğu, Basra'lıların rivayet ettiğine göre; Yahya b. Said el-Kattan, Ahmed b. Hanbel ve diğer sünnet imamları gibi Hadis ashabının selefi, imanda istisna yaparlardı. Bu kendilerinden mütevatir olarak nakledilmiştir."[17]

Yine şöyle demiştir: "İstisnayı caiz görmeyenler; Mürcie, Cehmiyye ve benzerleridir."[18]

İstisna; "İnşallah müminim" demektir. Bu, Ehl-i sünnete göre bazı hallerde caizdir. Bunlardan bazısı; kendini temize çekmekten uzaklaşmak veya amelinin kabul edildiğini kesin olarak ifade etmekten uzaklaşma halidir. Lakin Ehl-i Sünnet, bunu imanda şüphe ederek söylemeyi caiz görmez. Mürcie ise istisnayı hiçbir durumda caiz görmez.

Küfür Söz ile Veya Amel ile Olabilir Diyen Kimse Mürcie'den Ayrılmıştır.

Onlar amelleri imandan saymadıkları için – onlara göre - kuvvet ve zayıflık imana etki etmez. Bundan dolayı Mürcie'ye göre itikad (helal saymak) dışında küfre yol yoktur.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e söveni tekfir konusunda helal saymayı şart koşan hakkında şöyle demiştir:

---

[13] Şerhu's-Sunne (s.123 no:161)
[14] El-Hallal, es-Sunne (2/581/1009) Bkz.: Abdullah b. Ahmed, es-Sunne (1/307/600)
[15] Şerhu's-Sunne (s.123 no:161)
[16] Acurri eş-Şeria (2/664)
[17] El-Fetava (7/438)
[18] El-Fetava (7/429)

“Ümmetin selefinin ve onlara tabi olan sonrakilerin mezhebine göre, bu gibi sözler etmenin kendisinin küfür olduğu ortaya çıktığından bu sözleri söyleyen kimse helal saysın veya saymasın fark etmez. Bunun delili, peygambere sövenin küfrü hakkındaki ilk meselede zikredilen delildir... Kelamcıların veya onların adımlarını takip eden fakihlerin kuruntularını gerektiren bu şüphenin kaynağı, onların imanı; Rasulün haber verdiklerini tasdik olarak görmeleri, dolayısıyla ona sövmenin ve hakaretin, onun doğruluğuna inanmaya aykırı olmadığı görüşünde olmalarıdır... Mürcie’nin çelişkisi de buradan kaynaklanmaktadır. Onlar imanın itikad ve sözden ibaret olduğunu söyleyenlerdir. Onların aşırısı olan Kerramiye, imanın, itikad olmasa da sadece söz olduğunu söyler.”[19]

İmam el-Elbani rahmetullahi aleyh İbn Kayyım rahmetullahi aleyh’in sözünu özetleyip kabul ederek şöyle demiştir:

“İbn Kayyım rahmetullahi aleyh küfrü iki çeşit olarak ifade etmiştir: Amel ile küfür ve inkar ve itikad ile küfür. Amel ile küfür de; imana zıt olan ve zıt olmayan diye ayrılır. Puta secde, mushafa hakaret, peygamberi öldürmek ve sövmek imana zıt olan küfür amelleridir.”[20]

Yine şöyle demiştir: “Bazı ameller vardır ki, bunları işleyen itikadi küfürle tekfir edilir. Zira bunlar kesin bir delalet ile küfrü gösterir.”[21]

Zulmetseler Dahi Yöneticileri Dinlemek Ve İtaat Etmek Gerektiğini Söyleyen Mürcie’den Ayrılır.

Mürcie, zulmeden yöneticiyi dinleyip itaat etmeyi değil, kılıçla ayaklanmayı gerekli görürler.

İmam Abdullah b. Tahir rahmetullahi aleyh Mürcie hakkında şöyle demiştir: “Muhakkak ki sizler bu topluluğa cahillikle buğzediyorsunuz. Ben ise onlara bilerek buğzediyorum. Birincisi; onlar yöneticiye itaati gerekli görmezler. İkincisi; onlara göre imanın bir kıymeti yoktur. Vallahi ben: “İmanım Ahmed b. Hanbel’in imanı gibidir” diyemem. Onlar ise “Bizim imanımız Cibril ve Mikailin imanı gibidir” derler.”[22]

İmam Sufyan b. Uyeyne ve el-Evzaî rahmetullahi aleyhima şöyle demişlerdir: “Mürcienin görüşü; yöneticiye karşı kılıçla ayaklanmaktır.”[23]

İmam Sufyan es-Sevrî rahmetullahi aleyh şöyle demiştir: “Mürcie şöyle der: “İman; amel olmaksızın sözdür. “Şehadet ederim ki, Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed O’nun kulu ve rasulüdür” diyen onlara göre imanını tamamlamış bir mümindir ve onun imanı Cibril ve meleklerin imanı gibidir. Şunu ve şunu öldürse de mümindir. Cünüplükten gusletmese bile mümindir. Namazı terk etse bile mümindir.”

[19] Es-Sarimu’l-Meslul (3/946)
[20] Es-Silsiletu’s-Sahiha (7/134 no:3054)
[21] Fitnetu’t-Tekfir (s.33 dipnot: 2)
[22] Es-Sabuni, Akidetu’s-Selefi ve Ashabi’l-Hadis (s.68)
[23] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sunne (1/218/368)

Yine onlar kıble ehline karşı kılıç çekmek görüşündedirler… Eğer sana bu konuda imamın kimdir? Denilirse, Süfyan es-Sevrî'dir de."[24]

Bunlar Mürcieden nakledilen ve Ehl-i Sünnetin reddettiği esaslardır. Bir çok kimse bunları bilmediklerinden kendilerine muhalefet edenleri, onlar mürcielerin görüşlerinden bir şey taşımasa da mürcielikle suçlamaya başlamışlardır.

Bundan daha kötüsü, bazı ilim talebelerinin bazı meselelerdeki tercihlerine ve içtihatlarına Ehl-i Sünnet'in esası gibi dayanmaları, sonra da onu Ehl-i Sünnet ile Mürcie arasındaki fark olarak saymalarıdır. Böylece muhaliflerini Mürcie diye isimlendirmektedirler. Tıpkı tembellikle namazı terk eden kimse örneğinde olduğu gibi. Ben namazın terkinin büyük küfür olduğuna inanıyorum, ancak bu mesele önceki Ehl-i Sünnet alimleri arasında ihtilaflı bir mesele olmasından ötürü bunun mürcielikle uzaktan yakından bir alakası yoktur.

---

[24] Acurri eş-Şeria (2062) bkz.: el-Lalkai Şerhu Usuli İtikadi Ehli's-Sunne (1834)

Toplumu Cahiliyye Olarak İsimlendirmek

Cahiliyet kelimesinin lügat manası: bilgisizlik ve hafiflik manalarına gelir.[25] Araplar bu kelimeyi ilimle amel etmemek manasında da kullanırlar. Ragıp şöyle der:

"Cehl (Cehalet, cahiliyet) üç çeşittir:

a- İlimden nasipsiz olmak. Bu en yaygın olanıdır.

b- Bir şeye olduğundan başka türlü inanmak. "**Ey iman edenler! Bir fasık size bir haber getirse o haberin doğruluğunu araştırın. Yoksa cehaletle (yanlış anlama sonucu) bir topluluğa kötülük edersiniz; sonra da yaptığınıza pişman olursunuz**." (Hucurat 6) Ayetindeki cehalet kelimesi bu manadadır.

c- Bir işi yapılması gereken şekilden başka bir şekilde yapmak. "**Musa kendi kavmine: "Allah bir sığır kesmenizi emrediyor" dedi. Onlar "Bizimle alay mı ediyorsun?" dediler. Musa: "Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım" dedi**. (Bakara 67) Ayetindeki cahil, işi ciddiye almamak ve onu yapılması gereken şekilden başka bir şekilde yapmak manasındaki cehalet kelimesindendir."[26]

Cahiliyetin Kitap ve Sünnetteki manası: Bir şeyi cahiliyetle vasıflandırmak şer'i sonuçlar doğuracağı için onun şer'i kurallara uygun düşmesi lazımdır. Cahiliyet kelimesi Kur'an da şu yerlerde kullanılmıştır:

1- "**Sonra korku ve sıkıntının arkasından Allah size emniyet hissi verdi. Bunun getirdiği iç rahatlığıyla bir kısmınızı (gerçek mü'minleri) uyuklama aldı. Bir kısmınız (munafık olanlar) ise can kaygısında kalmışlardı. Bunlar Allah hakkında doğru olmayan cahiliyet zannını besliyorlardı. Onun için: Bu işte savaş işinde bizim sözümüz yok mu? Diyorlardı. De ki söz ve kararın tamamı Allah' aittir**. (Ali İmran 54)

2- "**Onlar cahiliyet hükmünü mü istiyorlar? Yakin sahibi bir toplum için hüküm yönünden Allah'tan daha iyisi kimdir?**" (Maide 50)

3- "**Evinizde oturun! Eski cahiliyet usulüyle açılıp dolaşmayın!**....." (Ahzab 33)

4- "**O zaman kâfir olanlar kalplerine hamiyyeti cahiliyet hamiyyetini (ırk taasubunu) yerleştirdiler. Allah da peygamberinin ve müminlerin kalpleri üzerine sükuneti indirdi ve onları takva kelimesine bağladı**…." (Fetih 36)

Bu dört ayette geçen cahiliyet kelimesi her bir ayette bir hal ve davranışı nitelemiştir. Birinci ayette zannı, ikincisinde hükmü, üçüncüsünde açılıp dolaşmayı, dördüncüsünde de hamiyeti vasıflandırmıştır.

Cahiliyet kelimesi Allah Rasulünün (sallallahu aleyhi vesellem) sözlerinde de kullanılmıştır. Bunlardan bir kaçı şöyledir.

1- Veda Hutbesinden bir cümle: "Haberiniz olsun, cahiliyet işinden olan her şey ayaklarımın altına alınmıştır."[27]

2- "Allah'ın en çok buğzettiği insanlar üçtür. Bunlar, Harem bölgesinde dinsizlik yapan, Müslüman iken cahiliyet âdetini arayan ve haksız yere bir insanın kanını dökmeye çalışandır."[28]

---

[25] İbnu Faris, el-Mu'cem

[26] Ragıp el-İsfahani Mufredat

[27] Müslim hac babı

3- Ebu Zerr radıyallahu anh bir kişiyi annesinin siyahlığıyla ayıplayınca Allah Rasulü ona:

"Sen kendisinde cahiliyet bulunan birisisin!" diye çıkıştı.[29]

4- "Kim öldüğü zaman boynunda bey'at ipi yoksa cahiliyet ölümüyle ölür." Diğer bir rivayette:

"Kim camaatten bir karış miktarı ayrılsa ve o halde ölse cahiliyet ölümüyle ölür."[30]

Bu hadislerde de cahiliyet bazı tutum ve davranışları nitelendirmiştir. Ve hiç şüphesiz ki bu nitelendirme o tutum ve davranışların kötü olduğuna ve onlardan sakınmak gerektiğine dalalet ediyor; lakin o fiillerin sahiplerinin küfrüne delalet etmiyor.

Mesela Ebu Zerr'e söylenen "sende cahiliyet var" sözüyle onun kafir olduğu kastedilmemiş; sadece insanları renkleriyle ve kendilerinin dışındaki şeylerle ve kimselerle ayıplamanın cahiliyet döneminde görülen yanlış bir davranış olduğu belirtilmiştir.

Yukarıdaki nassların ayet ve hadis ışığında cahiliyet manasını net olarak görüyoruz. Buna göre Allah ve Rasulü bu kelimeyi İslamiyet'te yeri olmayan ve ona ters düşen şeyler ve işler için kullanmışlardır. Cahiliyet denilince ilk akla gelen İslam'dan önceki dönemdir. Çünkü o dönemde insanlar kapsamlı bir cehalet içindeydiler. Onların bütün inanç ve amellerini cahiller tayin eder, kendileri de bu cahili inanç ve amelleri benimseyip hayatlarını onlara göre yönlendirirlerdi.

Cehalet ve cahiliyet o dönemde böylesine kapsamlıyken İslam'dan sonraki dönemde ancak cüzler ve parçalar halinde varlık gösterir. Onun için herhangi bir Müslüman da o dönemin inanç, huy, ahlak ve davranışlarından bir şey görülebilir. Buna örnek de Allah Rasulünün Ebu Zerr'e:

"Sende cahiliyet var" sözüdür. Böyle parçalar halinde görülen cahiliyet küfrü gerektirmez. Buna işaret etmek için İmam Buhari bu hadisin önüne

"Fasıl: Günahlar cahiliyet işindendir. Fakat onları işleyenler şirk koşmadıkça kâfir olmazlar." Başlığını koymuştur.[31]

Cahiliyet dönemindeki usulle hükmetmek de bu nev'dendir. Allah Azze ve Celle buna işaretle "**Cahiliyet hükmünü mü istiyorlar**?" (Maide 50) Buyurmuştur.

Şeyhul İslam İbni Teymiyye şöyle der: "İnsanlar Allah Rasulünün nübüvvetinden önce cehalet anlamındaki bir cahiliyet içindeydiler. Bu cehalet dünya çapında kapsamlı ve geneldi. Allah Rasulü gönderildikten sonra cehalet kapsamlı

---

[28] Buhari diyat babı
[29] Buhari iman babı
[30] Buhari fiten
[31] Buhari iman babı

olmaktan çıktı. Kâfirlerin yurdu olan ülkelerde varlığını yine sürdürürken Müslümanların yaşadıkları ülkeler İslamın nur ve ilmiyle aydınlandı. Bu ülkelerde cehalet bazı işlerde ve bazı kişilerde görülse bile kapsamlı ve ihatalı bir biçimde değildir. Onun için İslam ülkesini ve Müslüman toplumu bir bütün olarak cahiliyete nisbet etmek doğru değildir."[32]

Hafız İbnu Hacer de şöyle der: "Cahiliyet İslam'dan önceki şeydir. Bu kelime İslam döneminde ancak bazı vasıflardan dolayı bazı şahıslar için kullanılabilir."[33]

Bu iki imamın sözlerinden çıkan mana şudur: İslamiyet döneminde Müslüman toplumlara bazı İslamcı yazarların yaptığı gibi cahiliyet toplumları demek doğru değildir. Çünkü bu toplumlarda cahiliyet dönemine ait bazı şeyler bulunsa bile bunun yanında İslam dönemine ait şeylerde vardır. Ve hatta bu ikincileri daha fazladırlar. Bu itibarla bunları yok saymak haksızlık ve yanlıştır. Fert olarak da bir Müslüman tamı tamına bir cahiliyet adamı değildir. Çünkü Müslüman olması hasebiyle cahiliyet kadar İslam'ın da bazı vasıflarını taşıyordur. Onun için Allah Rasulü sallallahu aleyhi vesellem Ebu Zerr'e

"Sen cahilsin" dememiş, "Sende cahiliyet var" demiştir. Bu iki tabir arasında büyük fark bulunduğu açıktır.

Cahiliyet ismini kullanmanın hükmü kullanış biçimine göre değişir:

1- Onu bir dönemin tamamı veya bir Müslüman toplumun bütünü için kullanmak, örneğin, "*Bu zaman cahiliyet zamanıdır veya bugünün Müslüman toplumları cahildirler (cahiliyet üzerindedirler)*" demek dinen caiz değildir. Çünkü

a- Kapsamlı ve genel anlamıyla cahiliyet bütün insanların din ve imandan uzaklaştığı dönemdir. Bu dönem İslam'dan öncesidir. İslam geldikten sonra böyle kapsamlı cahiliyet kalmamıştır. Allah Rasulu şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimden bir taife kıyamet kopuncaya kadar hak ve İslamiyet üzerinde sebat edeceklerdir."[34]

"Allah benim ümmetimi dalalet ve sapıklık üzerinde birleştirmeyecektir."[35]

b- Cahiliyet kelimesi bulunan hadisi şeriflere bakılırsa Allah Rasulü'nün onu mutlak ve genel olarak değil, belli bir amel veya ahlak için kullandığı görülür. Ahir zamanla ilgili hadislerde cahiliyet kelimesinin kullanılışı bu şekildedir.

c- Cahiliyet parçalanmayan bir bütün değildir. Aksine o parçalanabilen bir şeydir ve Müslüman fert ve toplumlarda onun parçalarından bir kısmı görülebilir. Bu itibarla Allah'ın hükmüyle yönetilmemiş olmak Müslüman bir toplumu cahiliyet toplumuna çevirmez, ancak bu yönüyle ona benzetir. Onun için toplumun kendisi cahili yönetim tarzından razı ve memnun değilse kâfir bir toplum olmaz. Hatta üstün

---

[32] İbn Teymiyye İktiza (1/226)
[33] Fethul Bari (1/85)
[34] Buhari, itisam babı
[35] Tirmizi fiten babı, Hakim 1/115 ayrıca İsra suresi 81. Ayetinde "Hak geldi batıl zail oldu.." buyrulur.

tutmamak şartıyla sadece hevai nefis için cahili yönetimi tercih de etseler toplumlar kâfir olmazlar. Allah Teala bu tercihi yapanları azarlayan bir soruyla:

“**Onlar cahiliyet hükmünü mü istiyorlar?**” (Maide 50) buyurarak kendilerinin kâfir değil fakat istedikleri yönetimin cahili olduğunu beyan etmiştir. Şunu özellikle belirtmeliyiz ki burada tartışılan husus Allah’ın hükmüyle hükmetmemenin küfür olup olmadığıdır. Yoksa ilahi ahkâmla hükmetmenin büyük önemi ve sonsuz faydaları tartışmanın üstünde bir hakikattir.

2- Cahiliyet kelimesini belli bir fert veya ülke için kullanmak iki türlüdür.

a- Gayri Muslim olan fert ve toplumlar için kullanmak. Bu caizdir

b- Büyük günah işleyen Müslüman fertler veya bu günahların işlendiği Müslüman toplumlar için kullanmak. Bu ise caiz değildir. Çünkü bunlar işlenen günahları günah bilip onlara helal demedikçe Müslümanlıktan çıkmazlar. Fakat Allah’ın haram ettiği şeylere bilerek helal deseler, o zaman kâfir olurlar ve gayri muslimlerin durumuna düşerler.

3- Bir amel ve durumla kayıtlayarak bir fert veya topluma cahiliyet nisbet etmek, örneğin (falan ülke cahiliyet hükmüyle yönetiliyor veya kadınları cahiliyet usulüyle açılıp dolaşıyor) demek caizdir. Allah Rasulüde cahiliyeti böyle kayıtlayarak kullanmıştır. Ebu Zerr bir adamı annesinin siyahlığıyla ayıplayınca kendisi ona:

“Sende cahiliyet var!” buyurmuştur. Bir hadiste de şöyle demiştir:

“Ümmetimde cahiliyet işi olan dört şey vardır. Bunlar, kendi soylarını övmek, başkasının soyunu kötülemek, yağmuru yıldızlarla ilişkilendirmek ve ölü üzerinde ağlamaktır.”[36]

Toplumu cahiliyetle ilk vasıflandıran Mevdudi’dir. Bu konuda İslam ve Cahiliyet adında bir eser de yazmıştır. Onun ardından Seyyid Kutub konuyu ele almış ve geniş bir şekilde işlemiştir.[37] Kardeşi Muhammed Kutub da ondan etkilenerek 20. Asrın Cahiliyesi adlı kitabında bu meselelere değinmiştir.

Fakat ne Mevdudi, ne de Seyyid Kutub, cahiliyetle vasıflandırdıkları Müslüman toplumları tekfir etmemişlerdir. Bu konuda Behnesavi’nin el-Hukmu ve Kadiyetu’t Tekfir kitabına bakılabilir.

---

[36] Müslim cenaiz babı
[37] Bkz. Fi Zilal 2/904, Mealim Fi’t-Tarik 88

Tagutu Reddetmek Meselesi

Mürcielikle itham edilenlerin başında, Ebu Katade el-Filistini'nin mürcielikle itham ettiği el-Elbani gelmektedir. Sebep; Tagutları tekfir etmemesidir. Allah Azze ve Celle tagutlara kâfir olmayı, yani onları reddetmeyi emretmektedir ve Elbani'nin eserleri tagutları reddettiğine şahittir. Elbani el-Hadisu Huccetun risalesinde şöyle demiştir:

"Bugün bile gençlerin büyük bir kısmı, şirk koşmanın, "hüküm verecek yegane varlığın Allah olduğu"na dair prensibe aykırı olduğu gerçeği konusunda bilinçli değiller. Allah'tan gayrı kendisine tabi olunan ve Allah'ın hükümlerinden bir hükümde hata eden bir Müslüman alim yahut cahil olsun, hüküm koyma konusunda kendisini Allah'a ortak kabul eden bir kafir arasında fark yoktur. Bütün bunlar, Allah'a şükürler olsun, gençliğin Allah'a iman ettiği ilkelere ters düşmektedir. Benim istediğim, bilinçlenmeniz için size hatırlatmaktır. "**Çünkü hatırlatmak müminlere fayda verir**" (zariyat 55) ben onlardan çoğunun aziz İslam yolunda büyük bir gayret ve çabayla, değerli çalışmalar yaptıklarını duyuyorum. Bu çalışmalarla, küfre dayalı kurum, olgu ve oluşumları yerle bir ediyorlar. Bu doğal olarak güzel bir şeydir. Şayet biz şimdi bu kötü gidişatı değiştermeye güç yetiremiyorsak, bu çoğumuzun nefsinde zikredilen temel prensibe aykırı şeyler taşıyor olmamızdan kaynaklanmaktadır. Söz konusu kötü gidişatı değiştirmek kolaydır. Yeter ki biz taklidi din edinmenin, Kitap ve sünnetten müteşekkil olan nasları reddetmek anlamına geldiğini Müslümanlara hatırlatalım ve bu hususta onları uyaralım…"[38]

Tagutların kâfir olduklarını söylemeyi şart koşmaya gelince, bu ne kitabın ne de sünnetin delalet etmediği bir şarttır. Allah'ın kitabında gelmeyen her şart da batıldır. Evet bazı, tagutlar kafir olmasına rağmen, her tagutun kafir olması şart değildir. Ama her halukarda reddedilmesi, itaat edilmemesi gerekir.

Misal; Allah'a itaatten alıkoyan veya Allah'ın emrine aykırı hüküm ve emirde bulunan her şey taguttur. Günahkâr bir baba, evladına içki getirmesini emrettiğinde şüphesiz tagutluk yapmaktadır. Lakin evladı, bu emri reddetmekle mükellef iken, babasını tekfir etmekle mükellef olmadığı gibi, babası bunu helal saymadıkça tekfir etmeye de hakkı yoktur. Yine evlat bu emri yerine getirdiğinde de, bu fiilini helal saymadıkça kâfir olmaz.

Hatta bazen tagut, söyleyen kişiyi kâfir kılmayan, asî de kılmayan, aksine iyilik yapıp Allah katında ecir kazanan bir kişinin izlediği bir yol da olabilir. Şöyle ki, eğer müçtehit ve takva sahibi bir âlim, herhangi bir fetvasında hakka isabet edemese, bir başkası da onun hatasını apaçık görse ve bu konuda hata ettiğinden en ufak bir tereddüdü bile olmasa, işte bu müçtehidin fetvası, Allah'ın şeriatının dışına taşmış yani tuğyan etmiş bir fetvadır. Ona ittiba eden bir kişi, onun batıl olduğunu görmesine rağmen tabi olduğu sürece taguta ittiba ediyor demektir. Fakat bu durum, bu fetvayı veren kişinin müçtehit ve iyilik yapmış olduğu durumunu değiştirmeyeceği gibi, Allah katında hakkı bulmayı kastettiği sürece isabet ettirememiş bile olsa, ictihadı dolayısıyla ecir kazanmasını engelleyici değildir.

Tagut isminin sadece sapıklığa davet eden müşrik insana verileceğini, kâfirden başkasına tagut denemeyeceğini gösteren bir nas bilmiyoruz. Eğer nas varsa, biz de o nassa tabi olur, söylediklerimizden nukul ederiz.

---

[38] Hadisin İtikatta Delil Oluşu (s.102)

Tagut; her sapıklık önderi hakkında kullanılan bir kelimedir. Bu kelime sınırı aşmak anlamındaki tuğyan kelimesinden türemiştir.

Allame Kurtubi rahimehullah, "**Biz her ümmete, yalnız Allah'a ibadet etmeleri ve taguttan da sakınmaları için bir peygamber gönderdik**" (Nahl 36) ayetinin tefsirinde şöyle demiştir: "Yani; Allah dışında kendisine ibadet edilen şeytan, kahin, put ve sapıklığa çağıran her şeyi terk edin demektir."[39]

El-Firuzabadî rahimehullah şöyle demiştir: "Tagut; Lat, Uzza, Kahin, Şeytan, her sapıklık önderi, putlar, Allah dışında kendisine ibadet edilenler ve Ehl-i Kitabın inatçılarıdır."[40]

İmam İbn Baz rahimehullah şöyle demiştir: "Senin haddin (sınırın) Allah'a itaatkar bir kul olmandır. Eğer bu sınırı aşarsan, yaptığın o şey ile bir tagut olursun. Kafir de olabilirsin, bunun dışında (isyankar) da olabilirsin."[41]

Tugyan (haddi aşmak) küfür derecesine varabilir de, varmayabilir de.

Sınırı aşmasından dolayı bir kimseye tagut vasfını veren bazı alimler, bununla şahsı değil, sadece taşkınlık yaptığı ameli kastetmişlerdir. Bunun delili iki yoldandır:

a- Tagutu tarifleri; Kulun, kendisine kulluk ettiği mabudunun sınırını ya ittiba ederek ya da itaat ederek aşması şeklindedir. Bunu İbn Kayyım rahimehullah söylemiştir.[42]

İmam İbn Useymin, Allame İbn Kayyım'ın sözüne not olarak şunları söyler: "Kastettiği şudur: Kim razı olarak itaat eder veya uyarsa. Yahut kendisine ibadet edilene, kendisine tabi olunana ve kendisine itaat edilene itibarla ona tagut denilir. Zira o haddini aşmış, kendisini Allah Azze ve Celle'nin koyduğu makamın üzerine çıkmıştır. Böylece ibadeti, uyması ve itaati ona yönelik olur. Haddini aşarak tuğyan etmiş olur."[43]

Tagutluk vasfı, bu vasfa sahip olanın kafir olmasını gerektirmez. Zira kendisine değil, ameliyle yöneldiği hedefe itibarla tagut olmuş (sınırı aşmış) olabilir.

b- Alimler, Allah'ın dışında kendisine ibadet edilen cansız varlıkları da tagut olarak vasıflamışlardır. Açıkça bilinmektedir ki cansız varlıklar ne İslam ile ne de bunun zıddı olan küfürle vasıflanmazlar.

Allame İbnu'l-Cevzi rahimehullah şöyle demiştir: "İbn Kuteybe dedi ki: taş, suret veya şeytan gibi her kendisine ibadet edilen şey cibt ve taguttur. Ez-Zeccac lugat alimlerinden bu şekilde nakletmiştir."[44]

---

[39] Kurtubi Tefsiri (5/75)
[40] El-Kamusu'l-Muhit (4/400 "tagâ" maddesi)
[41] Şerhu Selaseti'l-Usul (kaset:2 ikinci yüz. Bu kaset Riyad'da el-Berideyn tarafından yayınlanmıştır.)
[42] İ'lamu'l-Muvakkiîn (1/50)
[43] El-Kavlu'l-Mufid (1/30)
[44] Nuzhetu'l-A'yuni'n-Nevazir (s.410, tagut bölümü)

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: “Tagut, cins ismidir. Bu kelimenin kapsamına; şeytan, put, kahinler, dirhem (gümüş para), dinar (altın para) ve başka şeyler girmektedir.”[45]

Şayet her tagut kafir olsaydı cansız varlıklar bu kelimenin kapsamına girmezdi.

3- (Bu en kuvvetli açıklamadır) Bazı alimler tagut vasfını bazı günahkarlara vermişlerdir.

Ragıb el-İsfehani rahimehullah şöyle demiştir: “Tagut, haddi aşan her şey ve Allah’ın dışında kendisine ibadet edilen her şeyi ifade eden bir kelimedir. Daha önce geçtiği gibi sihirbaz, kahin, azgın cin ve hayır yolundan alıkoyan şeylere tagut denilir.”[46]

İmam Muhammed b. Abdilvehhab rahimehullah şöyle demiştir: “Tagutlar çoktur. Bize bunlardan beş tanesi açıklanmıştır. Bunların ilki olan şeytan, zulmeden yönetici, rüşvet yiyen, kendisine ibadet edilen ve ilimsiz olarak amel edendir.”[47]

İmam İbn Useymin rahimehullah şöyle demiştir: “Sapıklık ve küfre çağıran yahut bidatlere davet eden, veya Allah’ın haram kıldığını helal saymaya, Allah’ın helal kıldığını haram saymaya çağıran kötü alimler tagutlardır.”[48]

Her tagut kafir olsaydı, bu kelimenin bunlar hakkında mutlak kullanılması caiz olmazdı. Zira bu, günah işleyenlerin tekfir edilmesini gerektirirdi.

“Biz hariciysek, o zaman bu yöneticiler Ali mi oluyor?” şeklindeki itiraza gelince, haricilerin tekfir edip huruc peşinde oldukları arasında sadece, Ali r.a. değil, Mervan, Yezid, Haccac, Emeviler vs. gibi zalimler de vardı. Fakat yöneticilerin haktan sapmış olmaları, haricilerin haricilik vasfını kaldırmadı, bilakis, yönetimde meydana gelen çatlak, haricilik fikrinin kuvvetlenerek yaygınlaşmasına sebep oldu. Bununla beraber Yezid gibi bir zalime biat edip, Hüseyin radıyallahu anh’ın kıyamına karşı, biatına bağlılık göstermeyi tercih ederek, Huseyn r.a’e katılmayanlar arasında İbn Ömer radıylallahu anhuma gibi sahabiler bulunmaktaydı.

Bugünkü yönetimlerin İslami olmaması sebebiyle, harici ekolleri, kendilerini reddeden muhaliflerini rahatlıkla: “Temize çektikleri tagutlara bakın, reddettikleri bizlere bakın” gibi sözlerle sempati toplamayı amaçlamaktadırlar.

---

[45] El-Fetava (16/565)
[46] El-Mufredat (s.108 tagâ maddesi)
[47] Ed-Dureru’s-Seniyye (1/137)
[48] Şerhu Selaseti’l-Usul (s.151)

Bugünkü Mahkemelere Her Türlü Başvuru Küfür müdür?

Nisa Suresi 60. Ayetinde şöyle buyrulmaktadır: "**Sana indirilene ve senden önce indirilene gerçekten inandıklarını öne sürenleri görmedin mi? Bunlar, tağut'un önünde muhakeme olmayı istemektedirler; oysa onlar onu reddetmekle emrolunmuşlardır. Şeytan da onları uzak bir sapıklıkla sapıtmak ister**."

Muasır hariciler, bu ayetin zahirinden hareketle, günümüzdeki mahkemelerin tagutun mahkemesi olduğunu ve bu mahkemelere başvuranların kafir olacaklarını, hatta otobüs biletinde, senetlerde vb. yer alan: "İhtilaf vukuunda T.C. Mahkemelerinin hakemliğini kabul" maddesinden dolayı bu muamelelerde bulunanların dahi kafir olacaklarını söylemektedirler.

Tagut, çeşitli türlere ayrılır. Allah'ın hükmü dışındaki hükümlerle amel eden ve insanları saptırmak için bunlarla hüküm veren kişi, bir nevi taguttur. Kendisinin müslüman ve mümin olduğunu söylemekle birlikte herhangi bir tagutun hükmüne başvuran kimse, iman iddiasının yalan olduğunu ortaya koymuş demektir. O, Allah'ın ahkamı ve kendi sünnetiyle hüküm veren Rasulullah s.a.v.'den yüz çeviren bir münafık sayılır.

Ayette geçen tagutun Cüheyneli bir kahin, ya da Ka'b b. Eşref olduğuna dair rivayetler vardır. Lakin bu ayetin nüzul sebebi hakkında gelen sahih rivayete göre, bu ayette geçen tagut Ebu Burde el-Eslemi'dir.

İbn Abbas r.a.'dan rivayet edildiğine göre, Ebu Burde el-Eslemi, Yahudiler arasındaki anlaşmazlıklarda hüküm veren bir Yahudi kahin idi. Eslem kabilesinden bazı kimseler hüküm vermesi için ona başvurunca Rabbimiz "Sana indirelene ve..." (Nisa 60) ayetini indirdi.[49]

Tagutları inkâr onlara başvurmamaktır. Bize tagutları hüküm mercii kabul etmememiz emredilmiştir. Onları reddetmeli ve hükümlerinin batıl olduğuna inanmalıyız. İnsanlar arasında bu tagutlarla hüküm verilmesini caiz görmemeliyiz. Allah bahira, saibe, vasile ve hami hükümlerini kabul ettikleri için müşrikleri kınamıştır. O halde can, ırz ve mal konularında verilen hükümleri varın siz düşünün!

Bu itibarla bidat ehlinin önderleri tagutların en kötüleridir! Çünkü onlar can ve mallardan daha tehlikeli konularda kendi hükümlerini vaz etmişlerdir. O da fasit akideleridir. Mesela isim ve sıfatları yok saymışlardır. Kaderi inkâr etmiş, sahabeye sövmüşlerdir. Hatta bazıları önderlerine tapınılmasını savunmuştur. Dinsizler de dini dünyadan soyutlamışlar, şeriatın doğru olmadığına inanmışlardır.

İman ve küfür meselelerini müteaddit sesli derslerde işlediğimizden, burada detaylara girmiyorum. Lakin günümüzdeki mahkemeler ile, İslam mahkemelerin bulunduğu dönemleri de birbirinden ayırmak gerekir. Zira Müslümanların zulmü def edip, adaleti talep edebilecekleri İslam mahkemesi mevcut iken Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden bir merciye (yani taguta) başvurmak ile, Müslümanların tagutun mahkemesinden başka zulmü def edip, adalet talep edebilecekleri alternatifi olmayan ortamları birbirinden ayırmak zorunludur. Zira yukarıda aktardığımız ayet ve nüzul sebebi hakkındaki rivayet bunu gerektirir.

---

[49] Bunu Taberani Mucemu'l-Kebir'de rivayet etmiş, Heysemi ricali güvenilirdir, derken Suyuti de sahih olduğunu belirtmiştir. Bkz.: Suyuti; ed-Dürru'l-Mensur (2/178) Hafız İbn Hacer (4/19) Ebu'l-Hasen el-Vahidi, Esbâb-ı Nüzul, (İhtar Yayıncılık: 129)

Şu halde, bütün Müslümanlar anlaşmazlığa düştükleri konularda Allah'ın hükmünü kendilerine bildirecek âlimlere başvurmalıdırlar. İster şeriatle yönetilen bir devlette yaşasınlar, ister başkasında, kendilerinden bu tavır beklenir. İnsanların kendi şahsi re'yleriyle oluşturdukları kanunları uygulayan mahkemelere başvurulmaz. Ancak karşı taraf dinin hükmünü beyan edecek âlime müracaatı reddeder de, kişi hakkını almak ya da zararı def etmek için mahkemeye çıkmaktan başka bir yol bulamazsa, bu kişi tagutun mahkemesine müracaat etmiş ve onların hüküm vermesini talep etmiş sayılmaz.

Bu kişi durumunu bir âlime arz etmelidir. Böylece dinen lehinde ve aleyhinde olan şeyleri öğrenir. Hakkının dışında bir şey alması caiz değildir. Bu mahkemelerden dinin verdiğinin dışında bir şey talep etmesi de hoş görülemez. Bilakis ancak dinen alması caiz olan şeyi isteyebilir. Burada kişi mazur görülebilir.

Yine pek çok kanun vardır ki, bunlar şeriat ile çelişmemektedir. Bunların uygulanmasını talep etmek ve bunlarla hüküm vermek şeriata muhalefet veya Allah'ın indirdiği dışında hükmetmek anlamına gelmez. Ancak dine aykırı olan hükümlerde bu mahkemelere uyulamaz.

Yine suçsuzluğunu ispat etmek zorunluluğu hisseden kişilerin de mevcut mahkemelerde kendilerini savunması caizdir.

Yönetme Ve Hüküm Koyma Meselesi:

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"...**Onların yöneticileri Allah'ın kitabı ile hükmetmeyip, Allah'ın indirdiklerinden daha iyi gördükleri ile hükmedecek olurlarsa, mutlaka Allah onları birbirine düşürür**"[50]

Devletlerin başarısızlığında en büyük sebeplerden birisi şüphesiz bu hakikattir. Allah Azze ve Celle de, kitabında şöyle buyurmaktadır:

"**Başınıza gelen herhangi bir musibet ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür. O, yine de çoğunu affeder**." (Şura 30)

"**Zalimlerin bir kısmını, kazandıklarından ötürü diğer bir kısmına böylece musallat ederiz**" (En'am 129)

Bu ayetler gösteriyor ki, bu toplumun başındaki musibetin tek suçlusu yöneticiler değildir. Bilakis toplum, aralarındaki zulüm sebebiyle başlarındaki zalimleri hak etmiştir. Öyleyse bu zulmü tespit edip bir an önce telafisine gayret etmek gerekir. Bu tespitin yöneticileri tekfir etmekten ve dolayısıyla yönetilenleri de tekfirden başkası olmadığını zannedenler ciddi yanılgılar içerisindedirler. Zira Allah Azze ve Celle: "**Kimse kimsenin günahını çekmez, herkese ancak kendi çalışmasının sonucu vardır**" (Necm 38-39) ve: "**Allah bir kimseye ancak gücü nispetinde sorumluluk verir**" (Bakara 286) buyurmuştur.

İbn Teymiyye rahimehullah'ın şu sözlerini burada zikretmekte fayda var: "Necaşi, Kral olmasına rağmen, Allah'ın hükmünü hristiyan olan halkına tatbik edememiştir. Ömer b. Abdilaziz rahimehullah Allah'ın hükümleriyle hükmetmek için yoğun çaba sarf etmiş, fakat büyük zorluklarla karşılaşmış ve bir görüşe göre, bu yüzden zehirlenerek öldürülmüştür. Zamanımızda Moğolların ele geçirdikleri İslam ülkelerinde görev yapan Müslüman hakimler, istemelerine rağmen, her zaman Allah'ın indirdikleriyle hükmedemiyorlar. Onun için bu konuda sorumluluğun ölçüsü güç ve kudretin yetmesidir."[51] Bu sözlerden sonra İbn Teymiyye Bakara 286. Ayetini zikretmiştir.

Kendi şahsi hayatında İslami vecibeleri yerine getiren, ancak devlet işlerinde Allah'ın hükmü ile hükmetmeyen yöneticilerin durumu ele alınırken, resmi hayatında olduğu gibi, şahsi hayatında da İslam'la olan bağlarını koparmış veya bu bağları hiçbir zaman kurmamış olan sultanlar ve yönetim temsilcileri tamamen konumuzun dışındadır. **Allahın indirdikleri ile hükmetmeyenler kim olursa olsunlar kâfirdirler. Ancak Ehl-i Sünnete göre bu kâfirlik iki kısımdır:** biri itikada, diğeri amele bakar. Birincisi İslam'dan çıkarır, ikincisi büyük günahtır.

Her kim, bir şahsın ya da şahısların kıyasıyla, görüşüyle, keşfiyle veya içtihadıyla; - Maide suresi 3. Ayetinde tamamlandığı belirtilen - bu dine yeni bir hüküm ilave edebileceğine, helal ya da haram kılabileceğine, dinin hükmünü tebdil

---

[50] İbn Mace Sünen'inde Fiten babında, Hakim Müstedrek'te (4/540) ve Ebu Nuaym Hilye'de (8/333), Elbani'nin Sahiha'da (106) "hasen" dediği bir isnad ile rivayet etmişlerdir.
[51] Mecmuu'l-Fetava 19/217

edebileceğine inanırsa kâfir olur. Bu ilave edilen hükmün bir devlet başkanından gelmesi ya da âlimlerden, şeyhlerden biri tarafından gelmesi fark etmez.

Burada iki farklı durum ortaya çıkmaktadır: bugün kendilerinde kanun ve hüküm koyma yetkisi gören despot devlet başkanlarının koydukları kanunlar, insanların helal haram inancını değiştiremezken, kendilerini asla böyle bir konumda görmeyen âlimlerden sadır olan bazı hatalara müstenid hükümlerle, insanların inancı etkilenmektedir. Dolayısıyla yukarıda işaret ettiğim gibi, halkın zihninde yerleşmiş bulunan; tagutluk yapmamış olanları kendine tagut edinme zulmü, tagutluk yapmak isteyip de bunda çok da başarılı olamayanların zulmünden ibaret musibetin başımıza musallat edilmesine sebep olmuştur.

Ortaya çıkan bu zulüm tablosunda, bazı kanunlar sırf kâfirlerden geldi diye, sadece onları reddetmek büyük bir tevhid eylemi gibi takdim edilirken, Müslümanlardan bazılarının hatalı içtihadını din ve mezhep edinmekten dolayı açığa çıkan ve bizce öncelikli olarak def edilmesi gereken zulümden gafil kalınmaktadır. Öncelikli olan budur dedim, zira Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Bir millet kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez**" (Rad 11)

Bu milletin kendisinin sebep olduğu; başlarındaki zulmü def etme yolu, yine içlerinde mevcut bulunan zulmü def etmekten geçer. Bu ümmet, uzun zamanlardan beri, dine dâhil edilen uydurma rivayetler, israiliyat, zayıf görüşler ve içtihatlar üzerine akide bina etmiştir. Tekrar bu dinin saf kaynakları olan Kitap ve sahih sünnete dönüşten başka yolda yapılan çaba ve gayretler boşa çıkmaya mahkûmdur. Evet, Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetme zulmü, cumhuriyetle de başlamış değildir. Zira bundan öncekilerde de insanlar, devletin koyduğu kanunları şer'i bir hüküm olarak itikad ederlerken, cumhuriyet sonrasında kurulan meclisin kararlarını dinde bağlayıcı olarak görmemiş, zaten bu devletin anayasası da kimsenin bir şeye inanmaya zorlanamayacağını belirtmiştir.

Birazcık basireti olan, bu sözlerimizden mevcut durumu övmek ya da tasvip etmek gibi bir maksadımızın olmadığını ve neye dikkat çekmek istediğimizi kolaylıkla anlar.

Ehl-i Sünnetin ittifakla kabul ettiği görüşe göre, yanılıp bir kâfiri Müslüman saymak, yanılıp bir müslümanı kâfir saymaktan ehven ve daha hafif bir hatadır. Beraeti zimmet (suçsuzluk) asıldır, suçluluğun subutu delile muhtaçtır. Küfür büyük bir suç, hatta kâinatta en büyük suç olduğuna göre, subutunun delili de büyük olmalıdır. Bizim birbirimize Müslüman ya da kâfir dememiz, ya da bir şeyi iyi ya da kötü görmemiz, Allah'ın kendi hükmünü etkilemez, sadece bizim seviyemizi ve nasıl bir bakış açısı seçtiğimizi gösterir. Ancak şu var ki, Allah'ın dini hakkında ve bununla ilgili olarak insanların ebedi kaderi hususunda keyfimize ve hislerimize göre tercih yapma hakkımız yoktur.

Muaz bin Cebel radıyallahu anh, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor;

“Ümmetim için en çok şu üçünden korkarım; birincisi; Kur’an’ı, onun ihtişamını görünceye kadar okuyan kimsedir. Allah onun üzerindeki İslam gömleğini soyar ve o da kılıcını kaldırıp komşusuna vurarak onu şirk ile itham eder.” Dediler ki;

“Ey Allah’ın Rasulü! Bu şirk ithamına hangisi layıktır?” buyurdu ki;

“İtham eden layıktır. İkincisi; Allah’ın kendisine yetki nasip ettiği kimsedir. Bu kimse der ki;

“Bana itaat eden Allah’a itaat etmiş olur. Bana isyan eden de Allah’a isyan etmiş olur.” Hâlbuki yalan söylemektedir. Yaratıcıdan başka sığınılacak halife yoktur. Üçüncüsü ise söylentilere dalan kimsedir. Bir söylenti bittiğinde ondan daha uzun sürenine dalar. Şayet Deccal’e yetişirse hemen ona tabi oluverir.”[52]

Huzeyfe radıyallahu anh’den; Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; “Sizin için en çok şu kimseden korkarım; Üzerinde güzelliği görünene kadar Kuran’ı okuyan, İslam üzerinde bir gömlek iken Allah’ın dilediği zaman ondan sıyrılıp kılıcıyla komşusunun üzerine yürüyen ve onu şirk ile itham eden kişi.” Dedim ki;

“Ey Allah’ın Rasulü! Hangisi şirke daha layık, itham edilen mi, yoksa itham eden mi?” buyurdu ki;

“Hayır, bilakis itham eden şirke layıktır.”[53]

---

[52] Taberani (20/88) Taberani Müsnedu Şamiyyin (2/254) Fesevi Ma’rife (2/358) Mecmau’z-Zevaid (5/228) Cem’ül Fevaid (6057) İbni Kesir Camiul Mesanid (11/480) İbni Ebi Asım Diyat (s.22) İbni Ebi Asım es-Sunne (1/24) isnadında Şehr bin Havşeb vardır. hadis hasendir.

[53] Hasendir. Bezzar (7/220) İbni Hibban (1/282) Tahavi Müşkilul Asar (Tuhfetul Ahyar- 71) Buhari Tarihul Kebir (4/301) İbni Kesir Tefsir (2/266) İbni Kesir Camiul Mesanid (3/300) Suyuti Camiul Ehadis (8132) Busayri İthaf (6696) Mecmauz Zevaid (1/187) İsnadında es-Salt bin Mihran vardır. İbni Kesir tefsirinde; “İsnadı ceyyiddir. Es-Salt bin Behram veya Mihran güvenilir bir ravidir” derken Bezzar Bahruz Zehhar’da; “isnadı hasendir, es-Salt meşhur bir ravidir.” der. Heysemi de hasen olduğunu söyler. es-Salt hakkında İbni Kattan; meçhulul hal” demiş, İbni Kesir; “Salt sadece mürcielikle itham edilmiştir, güvenilir bir ravidir” der, İbni Şahin de güvenilir bir ravi olduğunu belirtmiştir. Bkz.: Tarihu Esmai’s-Sukat (s.116 no:564)

Yöneticiler Hakkında Bilinmesi Zorunlu Kaideler

Birinci Kaide: Allahın indirdiğiyle hükmetmek her müslümana farz-ı ayndır.

* Allah Tebarek ve Teala'nın şeriatıyla hükmetmek vaciptir. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Aralarında Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeni, onların hevâ ve heveslerine uymamanı ve Allah'ın sana indirdiği şeylerin bir kısmından seni saptırmalarından sakınmanı da (sana emrettik). Eğer onlar (senin vereceğin hükümden) yüz çevirirlerse, bilesin ki Allah, bir takım günahları sebebiyle onları cezalandırmak istemektedir. Zaten insanların çoğu fâsıktır**." (Maide 49)

* Allah Teala'nın şeriatına gönül rızasıyla muhakeme olup O'nun hükmüne teslim olmak vaciptir.. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar**." (Nisa 65)

* Allah Teala'nın şeriatıyla hükmetmeyenler tehdit edilmiştir. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır**." (Maide 44) "**Zira kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte asıl zâlim olanlar onlardır**." (Maide 45) "**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl fâsık olanlar onlardır.**" (Maide 47)

* Allah Teala'nın ve Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem'in emrine muhalefetten sakındırılmıştır. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**O'nun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belânın gelmesinden, yahut acı bir azaba uğramaktan sakınsınlar**." (Nur 63)

* Allah Teala'nın hükmü, hükümlerin en güzelidir. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Onlar, yine de câhiliyye devrinin (o kokuşmuş) hükmünü mü arıyorlar? Oysa yakînen bilen insanlar için, Allah'tan daha güzel hüküm sahibi olan kim vardır?**" (Maide 50)

* Vahiy; ruh ve aydınlıktır. Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**İşte sana da (ey Muhammed!) emrimizden bir ruh (Kurân)u böyle vahyettik. Önceden sen, Kitap nedir, îman nedir, bilmiyordun. Fakat biz, o Kitabı, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet edeceğimiz bir nûr kıldık. Şüphesiz sen de bu Kitap vasıtasıyle insanları dosdoğru yola iletiyorsun**." (Şura 52)

O ruhtur, çünkü o, cesedin kendisiyle hayat bulduğu ruh mesabesindedir. Vahiy, kalplere hayat verir, insanların din ve dünya işlerini düzenler. O kendisiyle aydınlanılan bir nurdur. Görüş ve hevaların karanlıklarından ona sığınılır.

İkinci Kaide: Bir kimsenin küfür fiillerinden birine düşmesi, onun kafir sayılmasını gerektirmez. Belirli bir şahsın tekfir edilmesinde hüccet ikamesi şarttır.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Hiç kimsenin, Müslümanlardan birini hata ettiği ve yanlış yaptığı konuda, ona hüccet ikame edilip, deliller açıklanmadan tekfir etmeye hakkı yoktur. Müslümanlığı kesin olarak bilinen bir

kimsenin islamı, şüphe ile ortadan kaldırılamaz. Bilakis bu, ancak hüccetin ikame edilmesi ve şüphenin giderilmesinden sonra olabilir."[54]

Hüccet ikamesi, belirli bir şahsın tekfirinde gereken diğer şartlarla birlikte dikkate alınmalıdır. Diğer şartlar; ilim, cehaletin kaldırılması, hata ihtimalini gideren kastın bulunması, ikrah ihtimalini gideren seçme hakkının bulunması, geçerli bir te'vil ihtimalini gideren te'vil bulunmaması. Bundan dolayı, alimlerin büyük küfür olarak kararlaştırdıkları bir fiili işleyen herkesin tekfir edilmesi gerekmez. Zira küfrüne hükmedilmesinden önce hüccet ikamesi şarttır.

Üçüncü Kaide: Yöneticilerin küfre girmesi, onlara karşı ayaklanmanın caiz olmasını gerektirmez. Yöneticilere karşı ayaklanmanın beş şartı vardır:

1- Elimizde Allah katından delil bulunan apaçık bir küfre düşmeleri
2- Ona hüccet ikame edilmiş olması.
3- Onu indirmeye güç yetmesi.
4- Onun yerine bir müslümanı tayin etmeye güç yetmesi.
5- Ona karşı ayaklanmanın, Müslümanlara bulundukları halden daha büyük bir kötülüğe sebep olmaması.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Herhangi bir yerde veya bir dönemde zayıf durumda bulunan müminler, sabır ayetiyle amel etmeli, kendilerine kitap verilenler (Yahudi ve Hristiyanlar) ve müşriklerden; Allah ve rasulüne eza edenlere aldırmamalıdırlar. Ama kuvvet sahibi iseler, dine hakaret eden küfür önderleriyle savaşma ayetiyle ve kitap ehliyle (Yahudiler ve Hristiyanlar) ile küçülmüş bir halde kendi elleriyle cizye vermelerine kadar savaşmak ayetiyle amel ederler."[55]

Yönetici, alimlerin büyük küfür olarak kabul ettikleri bir fiili işlerse, hüccet ikame edilmiş olsa bile, bu ona karşı ayaklanmanın caiz olmasını gerektirmez. Bilakis ayaklanmanın caiz olmasını gerektiren diğer şartların da gözetilmesi gerekir.

Dördüncü Kaide: Şeriata aykırı amellerde asıl, tekfir edilmemesidir. Aceleyle tekfir bu esasın dışına çıkmaktır. Yani şeriata aykırı bütün ameller, tekfire dair delil bulunmadıkça tekfiri gerektirmez. Bu kaidede iki mesele vardır:

1- Bir ameli, esas itibarıyla küfür olmaması hükmünden, bu esasa aykırı olan küfür olması haline taşımak isteyen kimse delil getirmek zorundadır. Delil getiremezse söylediklerine itibar edilmez.
2- Bir amelden dolayı tekfir etmemek hususunda; bu esasla ve bu esastan çıkaran bir delilin bulunmamasıyla delil getirmek yeterlidir.

Hafız İbn Abdilberr rahimehullah şöyle demiştir: "İtiraz olmaksızın, doğru bir bakış açısıyla; Müslümanların icmaı ile islamı sabit olan her bir kimse, sonra bir günah işlese veya bir te'vilde bulunsa, sonra da bu kimsenin islam'dan çıkıp çıkmadığında ihtilaf edilse, icmalarından sonraki bu ihtilafları hüccet olmaz ve hepsi

---

[54] Fetava 12/466
[55] es-Sarimu'l-Meslul 2/413

ittifak etmedikçe veya ona aykırı bir sabit sünnet bulunmadıkça o kimse islamdan çıkmaz."[56]

Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden hakim meselesinde de esas; şeriata aykırı tüm fiillerde olduğu gibi tekfir edilmemesidir. Herhangi bir şekilde tekfir edenin delil getirmesi gerekir. Aksi takdirde söylediğine itibar edilmez.

Beşinci Kaide: Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetme meselesi belli bir kimseye özel değildir. Ne kadıya, ne idareciye ne de büyük hakime has değil, bilakis, öğrencileri arasındaki öğretmen, çocukları arasında baba gibi, iki kişi arasında hükmeden herkes için geçerlidir.

Şeyhulislam İbn Teymiye rahimehullah şöyle demiştir: "İki kişi arasında hükmeden herkes kadıdır. İster savaşan biri olsun, ister bir kurulun sorumlusu olsun, ister iyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamakla görevli bir muhtesip olsun, hatta isterse çocuklara çizgiler hakkında hükmeden bir kimse olsun fark etmez. Muhakkak ki sahabeler bunları hakimlerden sayarlardı."[57]

Yöneticinin hükmetmesi ile ondan başkasının hükmetmesi arasında fark yoktur. Bu meselede herhangi bir şekilde tekfiri söz konusu eden, ister yönetici olsun ister olmasın hükmeden herkesi tekfir etmesi gerekir.

Altıncı Kaide: Genel hüküm pek çok sorunlara sebep olur. Bu konudaki delillerin detaylı olarak açıklanması gerekir.

Şeyhulislam İbn Teymiye rahimehullah şöyle demiştir: "Genel ifadelere gelince, bu konuda detaya gitmeksizin nefiy (reddetme) ve ispat hakkında konuşmak, cehalete, sapıklığa, fitnelere, karışıklığa ve dedikodulara düşürür."[58]

Allame İbn Kayyım rahimehullah şöyle demiştir: "Kitap ve sünnete akıllarıyla – hakikatte cahillikleriyle - karşı çıkanlar bu konudaki görüşlerini ancak birden çok manaya ihtimali olan şüpheli sözler üzerine kurarlar. Bu sözlerde, ifadelerindeki genellik sebebiyle şüpheli bir anlam bulunabilir. Hak ve batılı bir arada almayı gerektirebilir. İçinde bulunan hakkı yeterli ilmi olmayan bir kimse almaya kalkarsa şüphe ve karışıklıktan dolayı batılı da alır. Sonra peygamberlerin getirdikleri, ondaki batıl ile çatışır. İşte bu bizden önceki ümmetlerden sapanların sapıklığının başlangıcı olduğu gibi bütün bidatlerin de kaynağıdır. Ademoğullarının sapmasının temelinde ifadeleri kapalı olup anlamları şüpheli olan sözler vardır. özellikle de dengesiz zihinler bunlarla karşılaşırsa.."[59]

Allame Abdullatif b. Abdirrahman b. Hasen rahimehullah da şöyle demiştir: "Bu konuda konuşmak, daha önce sunduğumuz şeyleri, genel esasları bilmeye bağlıdır. Bunları bilmeyen, bunları ve detaylarını öğrenmekten yüz çeviren kimsenin ne bu konuda ne de başka bir konuda konuşması caiz değildir. Zira şartları, engelleri ve detayları bilmeyen kimseler, Allah da anlayış nasip etmemişse, genel ifadelerden

[56] et-Temhid 16/315
[57] el-Fetava 18/170
[58] Minhacu's-Sunne 2/217
[59] es-Savaiku'l-Mursele 3/925

dolayı dinleri bozan ve zihinleri dağıtan, Kur'an ve sünneti anlamaya engel olan karışıklık ve hatalara düşerler"[60]

Dinin delillerinin detaylandırdığı meselelerin detaylı açıklanması gerekir. Fiillere delilin gerektirdiği şekilde detaylara itibar etmeksizin genel hükümler vermek doğru değildir.

[60] Uyunu'r-Resail 1/166

Allah'ın İndirdiğinden Başkası İle Hükmetme Meselesinin Detayları

Bu meselenin dokuz durumu vardır ki, bunlardan altısı tartışmasız olarak büyük küfürdür. Diğer üçü hakkında ise sonrakiler tartışmıştır. Doğrusu bunların küçük küfür olmasıdır.

Birinci Durum: Helal Saymak:

Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmenin haram değil de caiz olduğuna inanarak Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmektir. Bu durumun büyük küfür olduğunda ittifak vardır. Bunun iki delili vardır:

Birincisi; Ehli sünnet ve'l-cemaat haramlardan bir şeyi helal sayanın kafir olacağında ittifak etmiştir. Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Haramlardan herhangi birini helal sayarak işleyenin kafir olacağında ittifak vardır."[61]

İkincisi: Ehl-i sünnet Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmeyi helal sayanın kafir olacağında ittifak etmiştir. Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Kişi ne zaman haram oluşunda icma olan bir şeyi helal sayarsa veya helal oluşunda icma olan bir şeyi haram sayarsa yahut üzerinde icma edilmiş bir hükmü değiştirirse, fakihlerin ittifakıyla o kafir olur, dinden çıkar. Bunun örneklerinden birisi – iki görüşten birine göre – Allah Teala'nın: "**Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, onlar kafirlerdir**" (Maide 44) ayetidir. Yani Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmeyi helal sayandır."[62]

Bu durumda olan bir kimse, Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmenin caiz olduğuna inandığı sürece, Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmese dahi kafir olur. Helal saymak kalple ilgili bir meseledir. Hakikatte bu, bir şeyin helal olduğuna inanmaktır. Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "İstihlal (helal saymak); bir şeyin helal olduğuna inanmaktır."[63]

Allame İbnu'l-Kayyım rahimehullah şöyle demiştir: "Bir şeyi helal sayan, onu helal olduğuna inanarak işleyen kimsedir."[64]

Kalbî olan bir mesele ancak açığa vurulunca bilinebilir. Bir fiili işleyen kimsenin onu helal saydığına hükmetmek için bazı göstergeler tercih edilmez. Bunun delili; Müslümanlardan bir kimseyi öldürüp, Usame b. Zeyd radıyallahu anh tarafından yakalanınca şehadet kelimesini söyleyen kimsenin durumudur. Usame radıyallahu anh, onun bu sözü öldürülmekten kurtulmak için söylediğini zannederek öldürmüştü. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ise buna karşı çıkarak: "La ilahe illallah dedikten sonra onu öldürdün mü?!" demiştir.[65] Usame radıyallahu anh; "Bunu o kadar çok tekrarladı ki, o günden sonra Müslüman olmuş olmayı temenni ettim" demiştir.[66]

---

[61] es-Sarimu'l-Meslul 3/971
[62] el-Fetava 3/267
[63] es-Sarimu'l-Meslul 3/971
[64] İgasetu'l-Lehfan 1/382
[65] Buhari 4269, 6872
[66] Buhari 4269, 6872, Muslim 273

Diğer bir rivayette: "Bunu doğru söylediğini öğrenmek için kalbini yarmadın mı?"[67] demiştir. Diğer rivayette: "Kıyamet gününde La ilahe illallah diyerek gelirse ne yapacaksın?"[68] demiştir.

Kalpler için hükmetmede göstergelere tutunmak muteber olsaydı, Usame b. Zeyd radıyallahu anhuma'nın içtihadı itibar edilmeye daha layık olurdu. Nitekim o adamın Müslüman olmada samimi olmadığı ihtimalini kuvvetlendiren göstergeler başkasında olmayacak kadar bir araya toplanmıştı. Bununla beraber Nebi sallallahu aleyhi ve sellem bu büyük sahabe (Usame b. Zeyd radıyallahu anhuma)nın içtihadını kabul etmemiş, kalplerde olana hüküm vermek için göstergelere tutunmayı caiz görmemiştir. Sahabeden başkasının böylesi bir içtihadı ise kabul edilmemeye daha layıktır.

Allame el-Hattabî rahimehullah şöyle demiştir: "Kalbini yarsaydın.." sözü, hükmün ancak zahire göre uygulanması gerektiğinin delilidir. Zira gizli hallerin vekili Allah Subhanehu ve Teala'dır."[69]

Yalnız fiil, helal saymak anlamına gelmediği gibi, ona devam etmek ya da ısrar etmek de helal saymak anlamına gelmez. Önceki âlimlerden hiçbiri bunu söylememiştir. Şayet bu doğru olsaydı elbette onlar bizden önce davranırlardı. Böyle bir durumda iki delil ve iki icmanın çelişmesi gerekir:

1- Günahkârların kafir olmadıklarına dair icma. Hafız İbn Abdilberr rahimehullah şöyle demiştir: "Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat – ki onlar fıkıh ve eser ehlidir – bir kimsenin işlediği günah büyük dahi olsa, günah sebebiyle islam'dan çıkmayacağına ittifak etmişlerdir."[70] Bu icma mutlaktır, herhangi bir kayda bağlanmamıştır. Günah işlemekte devam edip ısrar edeni de kapsar.

2- Günahı helal sayanın kafir olacağına dair icma. Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Haramları helal sayarak işleyenin kâfir olacağında ittifak vardır."[71]

Günahkârların kafir olmayacaklarına dair icma, haramı helal sayanın küfrüne dair icmalarıyla birliktedir. Bu da, günaha devam ve ısrarın helal saymak olarak değerlendirilmediğinin kesin bir delilidir. Bunu aklında tut, çünkü önemlidir.

Bu, günahkarların tekfirini gerektirir. Ehl-i Sünnetin icmaı ise bunun tam aksinedir. Bir kimse ömrü boyunca günah işlese, ona fiiliyle ısrar ederek devam etse, bu görüşte olana göre kâfirdir ve onlara göre bu kimse Allah'ın haram kıldığını helal saymış olur. Hâlbuki Ehl-i Sünnet onun kâfir olmadığında icma etmiştir.

Helal saymanın aslı; helal olduğuna inanmaktır. İnancı kesin olarak bilmeye imkân yoktur. Bunu ancak böyle bir inancın sahibi olan kimse açığa vurursa bilinebilir. Günahını itiraf eden kimsenin onu helal saydığı düşünülemez.

---

[67] Muslim 273
[68] Müslim 275
[69] Mealimu's-Sunen 2/234
[70] et-Temhid 16/315
[71] es-Sarimu'l-Meslul 3/971

Helal saymanın fiil ile anlaşılabileceğini söyleyenlerden bazıları, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in, babasının karısıyla evlenen bir adamı öldürmeyi emretmesini[72] delil getirmiştir. Hadisin bazı metinlerinde "malını aldı.."[73] şeklinde geçer. yine "Malından beşte bir aldı"[74] ziyadesi de gelmiştir.

Allame İbnu'l-Kayyım rahimehullah beşte bir hakkındaki ziyade ile birlikte hadisi naklettikten sonra şöyle demiştir: "Yahya b. Main "Bu hadis sahihtir" dedi."[75] Hafız İbn Hacer rahimehullah da beşte bir hakkındaki ziyade ile birlikte naklederek "İsnadı hasendir" dedi.[76] Malından beşte bir alınması, onun fe'y olduğunu göstermektedir. Fe'y; kafirlerden savaşsız olarak alınan maldır.[77] Bu da onun mürted olarak öldürüldüğüne delildir.[78]

Bu getirilen delil doğru değildir. Zira bu hadis, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in, o adamın kalbinde bu fiili helal saydığını bilmesine yorumlanır.

Cahiliyye halkı babanın eşini nikahlamayı helal sayarlar, bunu miras olarak görürlerdi. Hadiste geçen adam da cahiliyyede yapılan bir işi yapmış, helal olduğuna inanarak bunu işlemiştir. Allame es-Sindî rahimehullah şöyle demiştir: "Babasının eşini nikâhlamak cahiliye halkının kaidelerine göre idi. Onlar babalarının eşlerini nikahlarlar, bunu miras olarak görürlerdi. Bu yüzden Allah Teala özellikle bundan yasaklayarak şöyle buyurdu: "**Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin**" (Nisa 22) bu konudaki sakındırma mübalağalıdır. Hadiste geçen adam, cahiliye halkının yolundan giderek bunu helal saymış, bu sebeple mürted olmuş ve öldürülmüştür. Bu, hadisin zahirine göre hareket etmeyenlerin yorumudur."[79]

İmamlar (Allah onlara rahmet etsin) bu adamın helal saydığını belirtmişlerdir. İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: "Doğrusunu Allah bilir, bizim görüşümüze göre bu adam helal saydığı için öldürüldü."[80]

İmam Tahavi rahimehullah şöyle demiştir: "Babasının eşini nikahlayan bu adam, cahiliyedekilerin yaptığı gibi, bunu helal sayarak yapmıştır. Böylece mürted olmuştur. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona mürtetlere uygulanan şeyi yapmıştır."[81]

Allame Şevkani rahimehullah şöyle demiştir: "Hadisin şöyle açıklanması kaçınılmazdır: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in öldürülmesine hükmettiği bu

---

[72] Tirmizi 1362, Nesai 3331, İbn Mace 2607
[73] Ebu Davud 4475, Nesai 3332
[74] Hafız İbn Hacer el-İsabe'de Nesai, İbn Mace, İbn Ebi Hayseme, İbnu's-Seken, el-Baverdi ve başkalarına nispet etmiştir. Allame İbn Kayyım Zadu'l-Mead'de, İbn Ebi Hayseme'nin Tarih'ine nispet etmiştir. beşte bir hakkındaki ziyadeyi ne Nesai'nin el-Mucteba'sında ne de İbn Mace'nin süneninde bulamadım
[75] Zadu'l-Mead (5/15)
[76] El-isabe (1/314) Ebu Kurra İyas b. Hilal el-Muzeni radıyallahu anh'ın hal tercemesinde.
[77] Hafız İbn Kesir rahimehullah bunu Tefsir'inde (4/396) Haşr suresinin 7. Ayetinin tefsirinde söylemiştir.
[78] Bunu Tahavi rahimehullah Şerhu Meani'l-Asar'da (3/150) ifade etmiştir.
[79] Şerhu Süneni Nesai (3332 nolu hadisin şerhi)
[80] Abdullah b. Ahmed Mesail (3/1085/1498)
[81] Şerhu Meani'l-Asar (3/149)

adam, haram kılındığını bildiği bir şeyi helal sayarak işlemiştir. Bu, küfrü gerektiren işlerdendir."[82]

Alimler, babasının eşiyle zina eden adamı bin defa zina etmiş olsa bile tekfir etmemişlerdir. Babasının eşiyle evlenmek, kalbi olarak değil de ameli olarak helal saymak sebebiyle küfür olsaydı, babasının eşiyle zina edeni de tekfir ederlerdi.

Alimler, sadece fiiline bakarak, kalbî inanca bağlamadan olsa da bazı günahkarları helal saymış olarak nitelemişlerdir. Lakin onlar, onun kafir olduğunu söylememişlerdir. Eğer böyle bir ifade varsa, bununla sadece ifadeyi geniş tutmuşlar, onların kafir olduklarını söylememişlerdir. Bununla küfür kastedilmez ve bu delil olamaz.

İkinci Durum: İnkâr (Cuhud)

Allah Tebarek ve Teala'nın hükmünü inkar ederek Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmektir. Bu durumda büyük küfürle tekfir edileceğinde ittifak edilmiştir. Bunun iki delili vardır:

Birincisi: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Allah'ın dininden bir şeyi inkar edenin kafir olacağında ittifak etmiştir.

İkincisi: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyi inkar edenin kafir olacağında ittifak etmiştir. İmam Muhammed b. İbrahim rahimehullah bu durum hakkında şöyle demiştir: "Bu, alimler arasında ihtilaf olmayan bir meseledir. Zira o dinden çıkaran bir küfür ile kafir olmuştur."[83]

Bu durumda Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmese bile, Allah'ın hükmünü inkar ettiği sürece tekfir edilir. İnkar kalbî bir meseledir. Bunun hakikati; batında kabul etmeye rağmen zahirde inkar etmektir. Allah Teala şöyle buyuruyor: "**Gönülleri, o delillerin hak olduğuna kanaat getirdiği halde, sırf zulüm ve kibir yüzünden onları inkâr etmişlerdi**." (Neml 14) bu ayette, zahirde inkar eden kimsenin, kalbinde inkar ettiği şeyin aksine inandığına delil vardır.

Ragıb el-İsfehani rahimehullah şöyle demiştir: "İnkar; kalpte bir şeyin varlığını reddetmek ve kalpte olmayan şeyin varlığını iddia etmektir."[84] El-Firuzâbâdî rahimehullah şöyle demiştir: "Cahadehu; bilmesine rağmen inkar etti demektir."[85]

Kalpte olan bir şey ancak sahibinin açığa vurmasıyla bilinebilir. Fiil sahibinin inkar ettiğine hükmetmede göstergelerin bir etkisi yoktur. Alimler bazı isyankarları "inkarcı" diye nitelemişlerdir. Bu, kalbin itikadıyla alakalı olmasa da, sadece fiili itibarıyladır. Lakin alimler bu ifadeyi kullanırken – eğer kullanmışlarsa - bununla sadece ifadeyi geniş tutmuşlar, onların kafir olduklarını söylememişlerdir. Bununla küfür kastedilmez ve bu delil olamaz.

---

[82] Neylu'l-Evtar (7/131)
[83] Tahkimu'l-Kavanin (s.14)
[84] El-Mufredat (s.95 c,h,d maddesi)
[85] El-Kamusu'l-Muhit (1/389 c,h,d maddesi)

Üçüncü Durum: Yalanlama

Allah Teala'nın hükmünü yalanlayarak Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmektir. Bu durumda büyük küfürle kafir olunacağında ittifak edilmiştir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Allah ve rasulünü yalanlayanın kafir olacağına ittifak etmiştir.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Sonra onlara şöyle denilir: "Siz iman; kalp ile veya dil ile tasdik yahut her ikisidir" dediğinizde bu mücmel bir tasdik değil midir? Veya bunun detaya inmesi zorunlu değil midir? Şayet Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'ın rasulü olduğunu doğrular da, onun doğruluk sıfatını bilmezse mümin olur mu, olmaz mı? Eğer mümin sayılırsa denilir ki: "Ona bu ulaşır da yalanlarsa, Müslümanların ittifakı ile mümin olamaz."[86]

Yine şöyle demiştir: "Rasullerle geleni yalanlayan herkes kafirdir."[87]

Bu durumda olan bir kimse Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmese dahi, Allah'ın indirdiğini yalanladığı sürece tekfir edilir. İnkar ile yalanlamanın arasını ayırmanın delili Allah Teala'nın şu ayetidir: "**Fakat onlar seni asla yalanlamıyorlar; o zâlimler, asıl Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar**." (En'am 33)

Allah Azze ve Celle onların Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'i yalanlamadıklarını, fakat inkarlarının bulunduğunu bildiriyor. Bu ikisi arasında fark olduğunun delillerinden birisi de, inkar edenin kalbinde, inkar ettiği şeyin aksine inanmasıdır. Nitekim bunun açıklaması geçmişti. Yalanlayan ise, kalbinde de yalanladığı şeye inanmaz.

Yalanlamak kalbî bir meseledir. Bunun hakikati, bir kimsenin bir şeyi zahiren yalanlaması, içinden de onun yalan olduğuna inanmasıdır. Allame İbnu'l-Kayyım rahimehullah şöyle demiştir: "Yalanlama küfrü; rasullerin yalan söylediğine inanmaktır."[88]

Kalbî olan bir mesele, ancak sahibinin açığa vurmasıyla bilinir. Fiil işleyen kimsenin yalanladığına hükmetmek hususunda göstergelerin bir etkisi yoktur.

Alimler, bazı isyankarları yalanlayan olarak nitelemişlerdir. Bu kalbindeki itikat ile alakalı olmayıp sadece fiiline göre söylenir. Lakin onlar eğer bu ifadeyi kullanmışlarsa, bununla sadece ifadeyi geniş tutmuşlar, onların kafir olduklarını söylememişlerdir. Bununla küfür kastedilmez ve bu delil olamaz.

Dördüncü Durum: Üstün Tutma

Allah'ın indirdiğinden başkasının, Allah'ın indirdiğinden daha üstün olduğuna inanarak, Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmektir. Bu durumda büyük küfür ile tekfir edileceğinde ittifak edilmiştir. Bunun iki delili vardır:

Birincisi; genel delildir. Bu şekilde inanan Allah Azze ve Celle'nin şu ayetini yalanlamış olur: "**Oysa yakînen bilen insanlar için, Allah'tan daha güzel hüküm**

---

[86] El-Fetava (2/152)
[87] El-Fetava (2/79)
[88] Medaricu's-Salikin (1/346)

sahibi olan kim vardır?” (Maide 50) Yani Allah’tan daha güzel hüküm veren kimse olamaz.

İkincisi: meseleye özel delildir. Bu konuda icma vardır. İmam İbn Baz rahimehullah şöyle demiştir: “Allah’ın şeriatından daha güzel görerek Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden bütün Müslümanlara göre kâfirdir.”[89]

Bu durumda olan kimse, Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmese bile, onun Allah’ın indirdiğinden daha üstün olduğuna inandığı sürece tekfir edilir. Üstünlüğe inanmak kalbî bir meseledir. Hakikati; bir şeyin başka bir şeyden üstün olduğuna inanmaktır. Kalbî olan bir mesele, böyle bir inanca sahip kişi tarafından açığa vurulmadıkça bilinemez.

Âlimler bazı isyankârları, şeytana itaati, Allah Azze ve Celle’ye itaatin önüne geçirmekle veya onu daha üstün saymakla nitelemişlerdir. Bu kalbin itikadı ile alakalı olmasa da sadece fiile bakarak söylenmiştir. Lakin onlar eğer böyle bir ifade kullanmışlarsa, bununla sadece ifadeyi geniş tutmuşlar, onların kâfir olduklarını söylememişlerdir. Bununla küfür kastedilmez ve bu delil olamaz.

Beşinci Durum: Eşit Görmek

Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmenin, Allah’ın indirdiği ile hükmetmekle eşit olduğuna inanarak, Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmektir. Bu durumda büyük küfürle tekfir edileceğinde ittifak edilmiştir. Buna inanan Allah Azze ve Celle’nin şu ayetini yalanlamış olur: “**Oysa yakînen bilen insanlar için, Allah'tan daha güzel hüküm sahibi olan kim vardır?**” (Maide 50) Yani Allah’tan daha güzel hüküm veren kimse olamaz.

Bu durumda olan kimse, Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmese bile, Allah’ın hükmü ile başkasının eşit olduğuna inandığı sürece tekfir edilir. Eşit görmek kalbî bir meseledir. Bunun hakikati; iki veya daha fazla şeyin birbirine eşit olduğuna inanmaktır. Kalbî olan bir meselede, inanç sahibi bunu açığa vurmadıkça bilinemez.

Âlimler bazı isyankârları şeytana itaat ile Allaha itaati eşit görmekle nitelemişlerdir. Bu kalbin itikadı ile alakalı olmasa da sadece fiile bakarak söylenmiştir. Lakin onlar eğer böyle bir ifade kullanmışlarsa, bununla sadece ifadeyi geniş tutmuşlar, onların kâfir olduklarını söylememişlerdir. Bununla küfür kastedilmez ve bu delil olamaz.

Altıncı Durum: Tebdil (Hükmü Değiştirme)

Hükmedilen şeyin Allah’ın hükmü olduğunu iddia ederek Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmektir. Bu durumda büyük küfürle tekfir edileceğinde ittifak edilmiştir. Bunun delili: icmadır.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: “Ne zaman insan; üzerinde icma edilmiş bir haramı helal sayarsa veya icma ile helal olan bir şeyi haram sayarsa yahut üzerinde icma edilmiş bir hükmü değiştirirse fakihlerin ittifakı ile dinden çıkan bir kâfir olur.”[90]

---

[89] El-Fetava (4/416)
[90] El-Fetava (3/267)

Bu durum, inkar edenin durumu gibi küfürdür. Zira kendi hükmünü Allah'a nispet etmesi, terk ettiği Allah'ın hükmünü inkâr anlamına gelir. Tek bir mesele veya bir seferliğine de olsa bu durumda hükmeden kâfir olur. Sayıya itibar edilmez. Zira icma sayıyla kayıtlı değildir. Delilsiz olarak bunu sınırlamak doğru değildir.

Tebdil'in dine nispet edilmesinin gerekmediğini zanneden hata eder. Allame İbnu'l-Arabi ve allame Kurtubi'den naklederek ikrar eden Şankıti rahimehumullah şöyle demişlerdir:

"Kendi görüşüyle hükmedip bunun Allah katından olduğunu iddia etmek küfrü gerektiren tebdildir."[91]

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Tebdil edilen (değiştirilen) şeriat; Allaha ve rasulü adına yalan söylemek veya insanlara yalan şahitlikle ve benzerleriyle açık bir zulümdür. Kim "Bu Allah'ın şeriatındandır" derse, tartışmasız olarak kâfir olur."[92]

Şayet sadece değiştirmek; tebdil olsaydı, bu iki icma ile çelişirdi:

1- Dini değiştirenin kayıtsız olarak kâfir olacağına dair icma. Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Ne zaman insan, haram oluşunda icma olan bir şeyi helal sayarsa veya helal oluşunda icma olan bir şeyi haram sayarsa yahut dinden olduğunda icma edilen bir şeyi değiştirirse fakihlerin ittifakıyla dinden çıkarak kâfir olur."[93]

2- Hükümde zulmeden kimsenin kafir olmayacağına dair icma. Hafız İbn Abdilberr rahimehullah şöyle demiştir: "Alimler, bilerek, kasten hükümde zulmetmenin büyük günahlardan olduğunda icma etmişlerdir."[94]

Kesin olarak ortaya çıkmıştır ki, tebdil, sadece değiştirmek değildir. Zira tebdil sebebiyle tekfirde icma mutlaktır. Bununla beraber hükümde zulmetmek – ki buna da istibdal denir – sebebiyle tekfir edilmeyeceğinde de icma vardır.

Bu, bir önceki ile bağlantılıdır. Şayet tebdil (hükmü değiştirmek), istibdal'den (Hükmü değiştirmeye çalışmaktan) başka olmasaydı, bundan dolayı günah işleyen herkesin tekfir edilmesi gerekirdi. Mesela sakalını kesenlerin, elbisesinin paçalarını kibirle sarkıtanların tekfir edilmesi gerekirdi. Çünkü Allah'ın hükmünü hevasının hükmüyle değiştirmesinden dolayı bunların her biri istibdal niteliğindedir.

Allame İbn Hazm rahimehullah şöyle demiştir: "Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: **"Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır.**" (Maide 44) "**Zira kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte asıl zâlim olanlar onlardır**." (Maide 45) "**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl fâsık olanlar onlardır.**" (Maide 47) Mu'tezile her günah

[91] Ahkamu'l-Kur'an (2/625) Advau'l-Beyan (1/407)
[92] El-Fetava (3/268)
[93] El-Fetava (3/267)
[94] Et-Temhid (16/358)

işleyenin, zalimin ve fasığın kafir olacağını açıkça söylemişlerdir. Zira günah işleyen herkes Allah'ın indirdiği ile hükmetmemiş olur."[95]

Dini değiştirenin tekfir edilmesinde hiç kimse çekişmemiştir. Lakin bazı fazilet sahipleri, tebdilin şeklini tayinde tartışmışlardır. Doğrusu ise yukarıda açıkladığımız gibidir. Bazı fazilet sahipleri, tebdilin açıkladığımız şekilde tarifine itiraz ederek bu şekilde tebdilin mevcut olmadığını söylemişlerdir. Bu itiraz iki sebeple reddedilir:

1- Şu an böyle bir tebdilin mevcut olmadığına dair görüşün haklılık payı olabilir. Ama bunun mevcut olmamasının mutlak olduğu görüşü doğru değildir. Nitekim bu, Yahudilerde, zina edene had cezasının terk edilerek tahmimi (yüzünün kömürle karartılması) şeklinde gerçekleşmiştir. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e sorduklarında: "Tevratta recm (taşlayarak öldürme) cezası hakkında ne buluyorsunuz?" demiş, onlar da: "Utandırılırlar ve sopa vurulur" demişlerdi.[96] Diğer rivayette: "Tevratta recm cezasını görmediniz mi?" diye sormuş, onlar da: "Bu konuda bir şey görmedik" demişlerdi.[97] Onların okuyucuları Tevrat'ı okurken recm ayetinin üzerine elini kapatarak baş tarafını ve sonunu okumuştu.[98]

Onlar Allah'ın hükmünü inkar ediyorlar, onun yerine başka bir hüküm getiriyorlar ve bunun Allah'ın hükmü olduğunu iddia ediyorlardı.

2- Mesele bir şekilde değiştirilse de, tebdilin şeklinin muasır yöneticilere indirgenmesi amaç değildir. Bilakis maksat ilim ehlinin kastettiği ve onunla tekfir edilmesinde icma naklettikleri şekli tayin etmektir. Bunun veya çok nadir gerçekleşmesi hatta bu asırda mevcut olmaması, bunun hiç olmayacağı anlamına gelmez.

Tebdilin şekli konusunda muhalefet edenler, İmam Buhari rahimehullah'ın şu sözüyle delil getirmişlerdir: "Ebu Bekir radıyallahu anh, elinde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namaz ile zekatın arasını ayıranların dini değiştirmek istediklerine dair hükmü bulunduğundan istişare etmemiştir."[99]

Bunu delil getirmek doğru olmaz. Zira Buhari rahimehullah, bizim tebdil olarak tayin ettiğimiz anlamda bir değişiklik yapan topluluğu kastetmiştir. Zira onlar zekatın terkinin dinden olduğunu iddia ediyorlar ve bu iddialarında, zekatın ancak Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e verilebileceğine dair Allah Teala'nın şu ayetini delil getiriyorlardı: "**Müslümanların mallarından (belirli miktarda) bir sadaka al**" (Tevbe 103)

Bunun delili, Hafız İbn Hacer rahimehullah'ın şu açıklamalarıdır: "Kadı Iyaz ve başkaları şöyle demişlerdir: Riddet ehli (dinden dönenler) üç sınıf idi… Üçüncü sınıfı, İslam üzere kalmaya devam ettiler, ancak zekatı inkar ederek, bunun Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanına has olduğuna tevil ettiler. Bölümün hadisinde

---

[95] El-Fasl (3/278)
[96] Buhari (3635)
[97] Buhari (4556)
[98] Buhari (4556)
[99] Sahihu Buhari (7369) nolu hadisten önce bunu açıklamıştır.

görüldüğü gibi, Ömer radıyallahu anh'ın kendileriyle çarpışmak için Ebu Bekir radıyallahu anh ile tartıştığı kimseler bunlardır."[100]

Durum anlaşılmış ve sorun giderilmiştir. İmam Buhari rahimehullah'ın sözü bizim açıkladığımıza uygundur.

Yedinci Durum: İstibdal

Allah'ın indirdiğinin önüne geçirmeksizin Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmektir. Allah'ın hükmünü başka bir hükümle değiştirmektir. Helal sayma, inkar etme, yalanlama, Allah'ın indirdiğinden üstün görme veya onunla eşit görme söz konusu değildir. Bu hüküm Allah'ın dinine de nispet edilmez. İslam dininden çıkarmayan küçük küfürdür. Bunun delilleri:

1- Zulmeden yöneticinin tekfir edilmeyeceğinde icma edilmesi. Hafız İbn Abdilberr rahimehullah şöyle demiştir: "Alimler, kasten ve bilerek hükümde zulmetmenin büyük günahlardan olduğunda icma etmişlerdir."[101] Durumu böyle olan bir kimse, Allah'ın hükmünü başkasıyla değiştiren zalim yönetici gibidir.

2- Bunun büyük küfür olduğuna dair delil yoktur. Nitekim az önce nakledilen icma bunu reddetmektedir. İslama girdiği kesin olarak bilinen bir müslümanı İslamdan bu fiil sebebiyle çıkaramayız.

Tebdil ile istibdal arasında (daha önce geçtiği gibi) fark vardır. Bu farkı şu iki açıdan özetlemek mümkündür:

Birincisi: bu meselenin şekliyle alakalıdır. Tebdil yapan getirdiği hükmün Allah Teala'nın hükmü olduğunu iddia eder. İstibdal yapan ise bu iddiada değildir.

İkincisi: bu da meselenin hükmü ile alakalıdır. Tebdil yapan ilim ehlinin icmaı ile kafirdir. İstibdal yapanın tekfirine ise delil yoktur.

İstibdal yapanı tekfir eden, sadece Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyi terk etmekten dolayı bunu gerekli görmektedir. Zira kişinin hakim olması, Allah Azze ve Celle'nin hükmünü terk etmesi, sonra da kavmi arasında bir şeye hükmetmeden oturması düşünülemez. Böylece istibdal hükmü, arada fark olmaksızın tamamen terk etmenin hükmü gibi olur.

Sadece terk etmek sebebiyle tekfir edilmesi gerektiğini Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimlerinden hiçbiri söylememiştir. Bilakis Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı (Allah onlardan razı olsun) Abdullah b. Şakik rahimehullah'ın dediği gibi bunun zıddına dair icma etmişlerdir. O şöyle demiştir: "Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabeleri namaz dışında amellerden herhangi birinin terkini küfür olarak görmezlerdi."[102]

Bu rivayet hakkında Hakim: "Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiş, Zehebi de onaylamıştır. İmam Elbani de sahih olduğunu söylemiştir.[103]

[100] Fethu'l-Bari (12/288) 6924 nolu hadisten önce.
[101] Et-Temhid (16/358)
[102] Tirmizi (2622) Hakim (1/7/12) Mervezi Ta'zimu Kadri's-Salat (948)
[103] Sahihu't-Tergib (564)

Eğer: “Terk sebebiyle tekfir, Allah Azze ve Celle’nin: “**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır**.” (Maide 44) ayetinin zahiri değil midir?” denilirse şöyle cevap verilir:

Evet, ayetin zahiri budur. Lakin ehl-i sünnet ve’l-cemaat bu ayetin zahirine göre alınmaması hususunda icma etmiştir. Hatta bu ayeti zahirine göre alanları haricilik ve mutezile’ye nispet etmişlerdir. Bunun delili, İmam el-Âcurrî’nin şu sözleridir:

“Haruriler (Hariciler) müteşabihlere tabi olanlardandır. Allah Azze ve Celle’nin: “**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır**.” (Maide 44) ayetini, “**O küfredenler, yine de (başkalarını) Rablarına denk tutuyorlar.**” (En’am 1) ayetiyle beraber okuyorlar. Hakka uygun hükmetmeyen bir idareci görünce “Kafir oldu, kafir olan da rabbine denk tutmuş olur, bu idareciler müşriktirler” derler. Böylece isyan ederek istediklerini yaparlar. Zira onlar bu ayeti tevil etmektedirler.”[104]

Hafız İbn Abdilberr rahimehullah şöyle demiştir: “Bidat ehlinden Hariciler ve Mutezile gibi bir topluluk, bu konuda sapıtarak bu ve benzer rivayetleri, günah işleyenleri tekfire delil getirmişlerdir. Allah’ın kitabından, zahirdeki anlamı kastedilmeyen ayetleri delil getirmişlerdir. Bunlardan birisi de: “**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır**.” (Maide 44) ayetidir.”[105]

Allame el-Kurtubi rahimehullah şöyle demiştir: “**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır**.” (Maide 44) ayetini, günah sebebiyle tekfir eden hariciler delil getirmişlerdir. Hâlbuki bu ayette onlara delil yoktur.”[106]

Allame Ebu Hayyan el-Endülüsî rahimehullah şöyle demiştir: “Hariciler bu ayeti, Allah’a isyan eden herkesin kafir olduğuna delil getirmişler ve şöyle demişlerdir: “Bu ayet, Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden herkesin kafir olduğunu ifade etmektedir. Her günah işleyen de Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmiştir. Bundan dolayı kafir olur”[107]

Şeyh Muhammed Reşid Rıza rahimehullah şöyle demiştir: “Meşhur fıkıh imamlarından hiçbiri bu ayetin zahirini söylememiştir.”[108]

İstibdal sebebiyle tekfir eden, Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hangi şekilde hükmedilirse hükmedilsin, tekfir etmeyi gerekli görmektedir. Bu ise Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaatin icmaına aykırıdır. Bunun iki açıdan delili vardır:

Birincisi: Ehl-i Sünnet, Allah’ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmenin bazı şekillerinin büyük küfür olmayacağında ittifak etmişlerdir. Hafız İbn Abdilberr şöyle

---

[104] Eş-Şeria (44)
[105] Et-Temhid (16/312)
[106] El-Mufhim (5/117)
[107] Bahru’l-Muhit (3/493)
[108] Tefsiru’l-Menar (6/336)

demiştir: "Alimler, bilerek ve kasten hükümde zulmetmenin büyük günah olduğunda icma etmişlerdir."[109]

İkincisi: Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden herkesin, Allah'ın hükmüyle başka hükmü değiştirmesi kaçınılmazdır. İstibdal vasfından hiçbir şekilde geri kalamaz.

İstibdal sebebiyle tekfir eden, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin tekfir edilmeyeceği hususunda icma ettiği günahkar kimseleri de tekfir etmesi gerekir. Zira isyan eden kimse, Allah'ın (emir ve yasak) hükmünü başka bir hükümle (heva ve şeytanın hükmü ile) değiştirmektedir.

Allame İbn Hazm rahimehullah şöyle demiştir: "Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır**." (Maide 44) "**Zira kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte asıl zâlim olanlar onlardır.**" (Maide 45) "**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl fâsık olanlar onlardır**." (Maide 47) Mu'tezile her günah işleyenin, zalimin ve fasığın kâfir olacağını açıkça söylemişlerdir. Zira günah işleyen herkes Allah'ın indirdiği ile hükmetmemiş olur."[110]

Bazı fazilet sahipleri, istibdal yapan hakimin, bütün şeriatta bunu yaptığı takdirde büyük küfürle kafir olacağını söylemişlerdir. Bu görüş reddedilmiştir. Şer'î deliller, bir hükmün istibdali ile daha fazla hükmün istibdali arasında fark gözetmemiştir. Tekfiri delilsiz bir mesele üzerine kurmak ise caiz değildir. Şeriatın tamamında istibdal yapanın, daha az meselede istibdal yapandan daha büyük suç işlemiş olduğu doğrudur. Lakin araştırma konusu; delili olmayan bir tekfirdir. Hangisinin daha büyük suç olduğunu tespit değildir.

Bu yüzden şöyle denilmiştir: Şeriatın tamamında istibdal yapan kafir ise, dörtte birinde, yarısında veya üçte birinde istibdal yapanın hükmü nedir? Böylece bu sorular, delil olmadığı sonucuna çıkarır. Bir mesele haricinde şeriatın tamamında istibdal yapanın hükmü nedir? Eğer kafirdir denilecek olursa, tekfirin sebep ve illeti olan tamamında istibdal şeklindeki dayanağa muhalefet edilmiş olur. Eğer tekfir edilmezse, sarih akla uygun olmayan bir söz söylenmiş olur!

Tamamen istibdalin tayinine imkan olmadığı ortaya çıktığına göre bilmek gerekir ki, tamamen istibdal neredeyse mevcut değildir. Müslümanların şeriatla yönetilmeyen ülkelerinde Allah Teala'nın dininin hükümlerinden bir kısmı az veya çok uygulanmaktadır.

Bazı fazilet sahipleri bu durumun tekfiri gerektirmesine dair, Ehl-i sünnetin kararlaştırdığı şekilde zahir ile batın arasındaki ayrılmazlık akidesini delil getirmişlerdir. Şu iki sebepten dolayı bu delil getirme doğru değildir:

1- Bu kastedilene delalet etmeyen bir delil çıkarmadır.

2- Bu, tartışmalı bir konuyu delil getirmektir.

---

[109] Et-Temhid (16/358)
[110] El-Fasl (3/278)

Bunun açıklaması şöyledir: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akidesine göre, bir kimsenin zahirinde iyilik ve kötülük bulunduğu takdirde, o miktarda batınında da iyilik ve kötülük vardır. Bu, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözünün açık anlamıdır:

"Dikkat edin! Vücutta bir et parçası vardır ki, o düzgün olursa vücudun diğer organları da düzgün olur. Eğer o bozulursa, diğer organlar da bozulur."[111]

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Sonra, asıl olan kalptir. Eğer kalpte bilgi ve irade bulunuyorsa, bu zorunlu olarak bedene de sirayet eder. Bedenin, kalbin dilediğinden geri kalması mümkün değildir. İşte bundan dolayı Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sahih hadiste şöyle buyurmuştur: "Dikkat edin! Vücutta bir et parçası vardır ki, o düzelirse vücudun diğer kısımları da düzelir. Eğer bozulursa vücudun diğer kısımları da bozulur. Şunu bilin ki,bu kalptir...Kalpteyse durum böyle değildir. Vücut ona tabidir, hiçbir şekilde kalbin iradesinin dışına çıkmaz. Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in buyurduğu gibi: "Bu et parçası düzelirse vücudun diğer kısımları da düzelir. Eğer bozulursa vücudun diğer kısımları da bozulur." Eğer kalp, içinde taşıdığı - kalbî ilim ve amel ile - imandan dolayı salâh bulmuş ise, vücudun da mutlak îman ile ortaya çıkan zahirî söz ve amelle salah bulması zorunlu bir şeydir. Hadis imamlarının dedikleri gibi: "İman söz ve ameldir, söz de, bâtın ve zahir, amel de bâtın ve zahir olmak üzere iki kısımdır. Bâtın düzgün olursa, zahir de düzgün olur, bozuk olursa o da bozuk olur."[112]

Yine şöyle demiştir: "Zahirdeki amellerden küfür olanlar – putlara secde, rasule sövmek ve benzerleri gibi – ancak kalpte olan küfrün gereği olarak ortaya çıkarlar."[113]

Bu esasın uygulanmasında şöyle denilir: Şüphe yok ki şeriatın tamamını değiştirmek isteyenin kalbinde, zahirdekine eşit büyük bir kötülük vardır. İçindeki bu kötülük, kendisini Allah'ın şeriatını tamamen istibdal etmeye çağırmaktadır.

Lakin buradaki konu; içerde aynı miktarda bulunan kötülüğün sonucu olarak zahire çıkan bu kötülüğün, büyük küfürle hükmedilmesi için sahibini büyük küfür sınırına ulaştırıp ulaştırmadığına bakılmasıdır. Şüphesiz bu sorunun cevabı zahire hükmedilen diğer şer'î delillere bakmayı gerektirir. Bu meselenin zahir ile batın arasındaki ilişkiyle yakından ve uzaktan alakası yoktur.

Eğer muhalif: "Zahirde ortaya çıkan bu kötülük, büyük küfürle hükmetmeyi gerektirir" derse, ona şöyle denilir:

Bunun sahibini büyük küfre götürdüğünün delili nedir? Şayet zahir ile batın arasındaki bağ ile delil getirilirse, tartışmalı olan ve maksada delalet etmeyen bir konu delil getirilmiş olur. Bu durumda başka bir delile ihtiyaç vardır. İşte kastedilen de budur.

Zahir batın ayrılmazlığı akidesini bu uygulamada biraz daha açıklamak gerekir: yol kesen hırsıza baktığımızda, onun günahı ancak imanındaki eksiklikten dolayı dile getirdiğini görürüz. Bu eksiklik artarak genişler ve bu günahı işleyecek seviyeye gelir. Lakin bu eksikliğin onu İslam dininden çıkarttığına hükmetmek için, zahire çıkan bu yol keserek hırsızlık yapma günahından dolayı şer'î delillere bakmak zorundayız. Baktığımızda iman eksikliğinden dolayı tekfir edemeyeceğimizi buluruz.

---

[111] Buhari (52) Muslim (4070)
[112] El-Fetava (7/187)
[113] El-Fetava (14/120)

Ehl-i Sünnet, bin defa zina etse bile zina edenin tekfir edilmeyeceğinde ihtilaf etmemiştir. Sen de görüyorsun ki, günahın artması batındaki kötülüğün arttığına hükmetmeye yarar. Lakin bu kötülüğün dinden çıkaran küfür sınırına ulaşması, zahir-batın ayrılmazlığı akidesi ile alakalı değildir. Bilakis, bu zahire çıkan amelin hükmünü beyan eden diğer şer'î deliller dikkate alınır.

Bu konuyu İmam el-Elbani rahimehullah'ın "**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır**." (Maide 44) ayeti ile ilgili sözleri ile kapatalım:

"Allah Tebarek ve Teâlâ'nın şeriatına, onun her zaman ve her yerde uygun olduğuna iman eden, lakin fiilen tamamıyla veya bir kısmıyla hükmetmeyenin bu ayetten bir payı vardır. Lakin bu pay onu İslam dairesinden çıkaracak seviyeye gelmemiş olabilir."[114]

Sekizinci Durum: Kanun Koymak

Allah'ın indirdiği dışında kendinden bir hüküm koymaktır. Bu hükmü yani kanunu Allahın indirdiğinden başkasıyla hükmetmeyi helal saymadan, inkar etmeden, yalanlamadan, üstün tutmadan ve eşit görmeden koyar. Bu kanunu Allah'ın dinine de nispet etmez. Bu küçük küfürdür. Bunun delili: tekfirini gerektirecek delil bulunmamasıdır. Şeriat, hükmün kaynağına göre büyük küfürle alakalı değildir. Nitekim deliller, başkasının hükmüyle hükmeden hakim ile kendinden hüküm koyan hakim arasında fark görmemektedir. Şayet bu ayrım doğru olsaydı şeriat bunu açıklamadan bırakmaz, bunun aksine şer'î deliller gelirdi.

Şeriata aykırı hüküm uyduran hakimin suçu, böyle yapmayan hakimden daha şiddetlidir. Lakin konumuz suçun şiddetli ya da hafif olması değil, hakkında delil olmayan küfür hakkındadır. Bazı faziletli kimseler, bu durumda tekfir edileceğine dair, uydurulan bu kanunun Allah Teala'ya has olan teşride (emir ve yasaklamada) Allah Tela ile çekişmek anlamında olduğunu söylemişlerdir.

Doğrusu onun durumunda detaya gidilmesidir. Zira kanun koyan şu iki durumdan birisinde olur:

Birincisi: kendisinde teşride bulunma hakkı olduğunu sadece fiiliyle değil, açıkça ortaya koyup iddia ederek amel eder. İşte bunun büyük küfürle kafir olacağında şüphe yoktur.

İkincisi: kendisinde böyle bir hak iddia etmeden amel eder. Bu kimse, üç sebepten dolayı tekfir edilemez:

1- Küfrüne delil yoktur.

2- Ehli Sünnet, günah için kanun koyup onu süsleyen ve ona davet eden kötü arkadaşı tekfir etmemiştir. Ehli sünnet onun tekfir edilmeyeceğinde ittifak etmiş olmasına rağmen, zikredilen görüşün sahiplerine göre bu kimse kafirdir.

3- Ehl-i Sünnet suret (resim) yapanları tekfir etmemiştir. Halbuki kudsi hadiste Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "Benim yarattığım gibi yaratmaya

[114] Silsiletu'l-Hedyi ve'n-Nur, kaset:218 dakika: 29

kalkışandan daha zalim kim vardır?"[115] Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de suret yapanlar hakkında şöyle demiştir: "Kıyamet gününde insanların en şiddetli azap görecek olanları Allah'ın yarattığına benzetmeye çalışanlardır"[116] bunlar arasında fark yoktur. Zira suret yapan kimse, kendisini Allah ile beraber yaratıcı kılmıştır. Kanun koyan ise kendisini Allah ile beraber kanun koyucu kılmıştır. Allah ile beraber kanun koyanı tekfir edenin, yaratma konusunda da tekfir etmesi gerekir. Bunlar birbirine eşittir. Bu görüş sahiplerine göre resim yapan kâfirdir. Hâlbuki ehl-i sünnet onun tekfir edilmeyeceğinde ittifak etmiştir.

Ehl-i sünnetin bahsi geçen kötü arkadaşı ve resim yapan kimseyi tekfir etmemekte ittifak etmeleri, bu görüşün sahiplerine karşı kesin bir delildir.

Bazı fazilet sahipleri, bu durumda kanun koyanın Allah'tan başkasına muhakeme olan bir tagut olacağına delil getirmişlerdir. Bu delil getirme doğru değildir. Bu hükmün üzerine kurulduğu başlangıç yani her tagutun kafir olması doğru değildir. Bu bir hatadır. Nitekim Tagutu Reddetmek Meselesi başlığı altında bu konu açıklanmıştır.

Bu görüş, Ehl-i Sünnetin tekfir edilmeyeceğinde ittifak ettikleri kimseleri tekfir etmeyi gerektirir. Bu da günah kanunu koyan kimsedir. Ehli sünnet bu kimsenin kafir olduğunu söylemezler. Zira günah kanunu koyanla, Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hüküm koyan arasında fark yoktur.

Bir topluluk kendilerini Müslümanların yolunu kesmek için tayin etseler ve başlarına bir reis edinseler ve bu reis onlar için bir yasa belirlese, bu reisleri onları taşkınlığa ve Müslümanların yolunu kesip korkutmaya çağırmış olur. Onlar da bunun koyduğu yasaya uyarlar. Reisleri emir verir, onlar da uygularlar. Reisleri yasaklar, onlar da sakınırlar. Böylece bu adam günah için kanun koymuş olur. Halbuki kafir değildir.

Kanun koyanın tekfirinde bu asla dayanmak doğru olsaydı, bu eşkıya reisinin de tekfir edilmesi gerekirdi. Bununla beraber Ehl-i Sünnet günahkârların tekfir edilmeyeceğinde ittifak etmişlerdir.

Bununla beraber bu durum, ilim talebeleri arasında en şiddetli tartışma konusudur. Ancak asrın üç imamı; İbn Baz, Elbani ve İbn Useymin rahimehumullah bundan dolayı tekfir edilmeyeceğinde ittifak etmişlerdir.

İmam İbn Baz rahimehullah şöyle demiştir: "Şayet zina, hırsızlık ve içki içme cezalarının uygulanmamasını öngören bir kanun koyulursa bu kanun batıldır. Bunu helal sayan yönetici kafir olur."[117]

İmam el-Elbani rahimehullah'ın kanun koyanın helal saymadıkça tekfir edilmeyeceğine dair sözleri için bkz.: Silsiletu'l-Hedyi ve'n-Nur, kaset: 849 dakika: 72

İmam İbn Useymin rahimehullah şöyle demiştir: "Anlattığımız gibi bu ayet hakkındaki açıklamamız şudur: Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmenin

---

[115] Buhari (5953) Müslim (5509)
[116] Buhari (5954) Müslim (5494)
[117] El-Fetava (7/124)

dinden çıkaran küfür olmadığına, lakin amelî küfür yani küçük küfür olduğuna hükmederiz. Zira bu şekilde hükmeden hakim, doğru yoldan çıkmıştır. Bu konuda başkasının koyduğu beşeri bir kanunu alarak devletinde uygulayan bir adam ile kendisi kanun koyan adam arasında fark yoktur. Önemli olan, bu kanunun semavi kanuna aykırı[118] olup olmamasıdır."[119]

Dokuzuncu Durum: Genel Kanun Koymak

Allah'ın indirdiğinden başkası ile hükmedip emri altında olan herkes hakkında bu hükmü genelleştirmektir. Allah'ın hükmünü başkası ile değiştirmektir. İdareci, yetkisi altındaki herkese bu hükmü bağlayıcı kılar. Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmeyi helal saymadan, onu inkar etmeden, yalanlamadan, başka hükmü ondan üstün veya eşit görmeden, bu hükmü Allah'ın dinine nispet etmeden yapar. Buküçük küfürdür. Bunun delili: Tekfirini gerektirecek delilin bulunmamasıdır.

Şeriat, büyük küfrü, hükmün genelleştirilmesine veya bağlayıcı kılınmasına bağlamamıştır. Nitekim deliller, hükmü genelleştiren hakim ile genelleştirmeyen hakim arasında veya hükmü emri altındakilere bağlayıcı kılan ile bağlayıcı kılmayan idareci arasında fark gözetmemektedir.

Şayet böyle bir ayrım doğru olsaydı, şeriat bunu açıklamadan bırakmaz, bu konuda bunun aksine deliller gelirdi.

Kim genel bir hüküm koyarsa veya emri altındakileri bağlayıcı bir yasa koyarsa, bu kimsenin suçunun genel veya bağlayıcı bir hüküm koyanın suçundan daha büyük olduğu doğrudur. Lakin konumuz suçun büyüklüğü değil, bu durumun küfür olduğuna dair delil bulunmamasıdır.

Bazı fazilet sahipleri bu durumun tekfiri gerektirdiğine dair delil getirmişler, bunun Allah'ın hükmünü kendisinin hükmüyle değiştirmek ve sonra emri altındakilere genelleştirmek olarak görmüşlerdir. Bu kimsenin bu getirdiği hükmü, Allah'ın hükmünden daha faydalı ve daha uygun olduğuna inanmasından dolayı koyduğunu söylemişlerdir. Getirilen bu delil – bu görüşün sahibinin değerinin yüce olmasına rağmen – dört açıdan reddedilir:

Birincisi: Alimler lazımu'l-mezhebin mezhep olamayacağını (yani sözün gerektirdiği şeyin sözün kendisi olamayacağını) kararlaştırmışlardır. Ancak onu bilen ve gereğini yapan bundan hariçtir. Kişi, sözünün gerektirdiği şeyin zıddına inanabilir. Bu bağlantı, söyleyenine nispetle kuvvetli bir çelişki olsa dahi böyledir.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Sözün gerektirdiği şey, sözün kendisi değildir. Bilakis insanların çoğu bazı sözler söyler de gereğini yapmazlar. Bir kimse ta'tili (Allah'ın sıfatlarından birini iptal etmeyi) gerektiren bir söz

---

[118] Allah ona rahmet etsin, burada kastettiği şey şudur: dinî hükme aykırı veya uygun olması ifadesinde bu kanunun kaynağında bu hâkimin kanunu kendisinin mi koyduğu yoksa başkasından aldığına bakılmaz.

[119] Fitnetu't-Tekfir (s.25, dipnot 1) Bu risale daha önce tarafımdan terceme edilip Ey İnsanlar yayınları tarafından "Tekfir Fitnesi" adıyla yayınlanmıştır.

söyler de, buna itikad etmeyebilir. Bilakis o sıfatın varlığına iman ettiği halde, söylediği sözün bunu iptal anlamına geldiğini bilmeyebilir."[120]

Yine şöyle demiştir: "Bir söz söyleyen, o sözün gerektirdiği anlam açıklandıktan sonra bundan razı olursa o görüşte demektir. Razı olmazsa, çelişkiye düşmüş olsa da o görüşte değildir… Ama sözün gerektirdiği bu anlamı reddederse, bu görüşün ona nispet edilmesi caiz değildir."[121]

Başka bir yerde de şöyle demiştir: "Şu soruya gelince: "Bir sözün gerektirdiği anlam, sözün kendisi midir, değil midir?" doğrusu; kişinin söylediği bir sözün gerektirdiği anlam, eğer bu kimse o sözün gereği ile amel etmiyorsa sözün kendisi değildir. Zira o kimse eğer bu anlamı inkar ederse veya reddederse, bu sözün gerektirdiği anlamın o kimseye nispet edilmesi bir yalan olur."[122]

İkincisi: Sözün gerektirdiği bu anlam ihtilaflı olabilir. Zira bu fiili işleyen kişi, şeriatın daha faydalı ve daha uygun olduğuna itikad ediyor olabilir.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah'ın ta'tili (Allah'ın sıfatlarını inkar etmeyi) düşündüren sözler söyleyen kimsenin bu sözünden dolayı ta'til ehlinden olmasını gerektirmediği hakkında verdiği örnek daha önce geçmişti:

"Bir kimse ta'tili (Allah'ın sıfatlarından birini iptal etmeyi) gerektiren bir söz söyler de, buna itikad etmeyebilir. Bilakis o sıfatın varlığına iman ettiği halde, söylediği sözün bunu iptal anlamına geldiğini bilmeyebilir."[123]

Sözün gerektirdiği anlamın farklı olması, o sözün kendisi olmadığına delildir. Buna tutunmak doğru değildir. Özellikle de sadece kesin bilgiye itibar edilen tekfir meselesinde!

Üçüncüsü: Ehl-i Sünnet ancak ihtimal taşımayan bir meselede tekfir ederler. Bu konuda da şüpheleri ortadan kaldırırlar. Elbette tekfir meselesi buna daha layıktır.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "İslama mensup olduğu kesin olarak bilinen kimsenin bu sıfatı, şüphe ile ortadan kaldırılamaz."[124]

Şeyhulislam Muhammed b. Abdilvehhab rahimehullah şöyle demiştir: "Ancak bütün alimlerin küfründe icma ettikleri kimseleri tekfir ederiz."[125]

Dördüncüsü: Bu, Ehl-i Sünnetin tekfir edilmemesi hususunda ittifak ettiği kimseyi yani şirki değil de günahı yasa olarak koyanı tekfir etmeyi gerektirir. bu kimse ailesinde günahı meşru görmese de, onlara bunu bağlayıcı kılmasa da, buna karşı çıkmayana muhalefet etmese de ve nasihat edeni dinlemese de, Ehl-i Sünnete göre bu kimse tekfir edilmez. Bu görüşün sahiplerine göre ise, bu kimse tekfir edilir.

---

[120] El-Fetava (16/461)
[121] El-Fetava (29/42)
[122] El-Fetava (20/217)
[123] El-Fetava (16/461)
[124] El-Fetava (12/466)
[125] Ed-Dureru's-Seniyye (1/102)

Bazıları bu durumda tekfir için Yahudilerin recm cezası yerine tahmim (kömürle yüz karartma) cezası uygulaması üzerine şu ayetlerin nazil olmasını[126] delil getirdiler: “**Ey Peygamber! Kalpleri îman etmediği halde, ağızlarıyle "İman ettik" diyenlerin, yalana kulak verenlerle, sana gelmeyen başka bir kavmi dinleyenlerin küfür hususunda yarış etmeleri, seni mahzun etmesin; bunlar, (Tevrat'taki) kelimeleri (yerli yerine) konulduktan sonra, yerlerini değiştirirler ve "eğer size (kırbaç cezası) verilirse, onu kabul edin; eğer bu ceza verilmez (recm cezası verilir) se, ondan da sakının" derler**.” (Maide 41), “**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl kâfir olanlar onlardır**.” (Maide 44) “**Zira kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte asıl zâlim olanlar onlardır.**” (Maide 45) “**Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte asıl fâsık olanlar onlardır**.” (Maide 47) Onların ancak tahmim cezasını genel bir yasa kılmaları sebebiyle kafir olduklarına hükmedildiği görüşündedirler.

Bu delil getirme reddedilmiştir. Zira genel teşrî ile küfürlerine delil getirilmek istenen Yahudiler, bu teşriden başka bir sebeple kafir olmuşlardı. Bu iki açıdan açıklanacaktır:

Birincisi: Onlar Allah Teâlâ’nın zina eden evli kimse hakkındaki hükmünü inkar ediyorlardı. Nitekim bu durum rivayet edilen hadislerde açıklanmıştır. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem onlara: “Tevrat’ta recm cezasını bulamıyor musunuz?” diye sormuş, onlar da: “Onda bir şey bulamadık” demişlerdi.[127] Okuyucuları onlara Tevrat’ı okurken elini recm ayetinin üzerine kapatmış ve başı ile sonunu okumuştu.[128]

İşte bu inkârdır. Daha önce açıklanan cuhud (inkar) türündendir. Bunun büyük küfür olduğunda ittifak vardır.

İkincisi: Onlar Allah’ın zina eden muhsan (başından evlilik geçmiş kimse) hakkındaki hükmünü değiştirmişlerdir. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem onlara: “Tevrat’ta recm cezası hakkında ne buluyorsunuz?” diye sorduğunda, “Onlar utandırılır ve sopa cezası verilir” demişlerdi.[129]

Onlar Allah’ın hükmünü değiştirmişler ve yerine kendilerinden bir hüküm koyarak bunu Allah Azze ve Celle’nin dinine nispet etmişlerdi. İşte daha önce açıklaması geçen tebdil budur ve bunun büyük küfür olduğunda ittifak vardır.

Hafız İbn Abdilberr rahimehullah şöyle demiştir: “Yine bu hadiste onların Tevrat’ı yalanladıklarına ve uydurdukları yalanı Rablerine ve Kitaplarına nispet ettiklerine delil vardır.”[130]

Geçen bu iki açıklamadan dolayı, bu kıssayı genel teşride bulunanın tekfirine delil getirmek doğru değildir. Zira Yahudiler iki durumdan dolayı kafir olmuşlardı. Nitekim ilim ehli, sadece bu iki durumun birlikte olmasıyla değil, bu iki durumdan

---

[126] Sahihu Muslim (4415)
[127] Buhari (4556)
[128] Buhari (4556)
[129] Buhari (3635)
[130] Et-Temhid (14/9)

birinde olanın da kafir olduğunda ittifak etmişlerdir. Onların genel teşride bulunduklarından dolayı da kafir olduğunu ispat etmek için başka bir delile ihtiyaç vardır.

Tekfiri, ilim ehlinin tekfirinde ittifak ettikleri (ya inkar, ya tebdil ya da her ikisinin bir arada bulunduğu) açık duruma bağlamak, tekfirine delil olmayıp ihtilaflı olan (genel teşride bulunma) duruma bağlamaktan daha yerindedir. Yahudilerin bu yüzden tekfir edildiklerine dair delil de yoktur.

İmam İbn Useymin rahimehullah, bu durumda olan yöneticilerin tekfirine fetva vermiş, ancak sonra bu görüşünden dönmüştür. Bunun açıklaması şu şekildedir:

Önceki fetvasında İbn Useymin rahimehullah şöyle demiştir: "..insanlara uygulamaları için İslam şeriatına aykırı kanunlar koyanlar da bunlardandır. Zira onlar İslam şeriatına aykırı olan bu kanunları ancak daha uygun ve halk için daha faydalı olduğuna inandıkları için koymaktadırlar. Aklî bir zaruret ve fıtrî yaratılışın gereği olarak bilinmektedir ki, insan bir yoldan ona aykırı olan diğer bir yola, ancak takip ettiği yoldan daha üstün olduğu için ve gittiği yolun ondan daha eksik olduğuna inandığı için geçer."[131]

Yine şöyle demiştir: "Zira İslam'a aykırı kanun koyan, ancak bu kanunun İslam'dan daha uygun ve kullar için daha faydalı olduğuna inandığı için koyar."[132]

Bu fetvada uyarıda bulunulması gereken üç mesele vardır:

1- Kanun koyanın küfrüne, lazım ile (sözün kendisiyle değil, gerektirdiği anlam ile) delil getirmiştir. Bunun açıklaması daha önce geçmişti. Muhakkak ki bu delil getirmede şüphe vardır. Nitekim Şeyhulislam İbn Teymiye rahimehullah'tan bu konudaki açıklamalarını nakletmiştik. Az sonra geleceği üzere, İbn Useymin rahimehullah da bu görüşünden dönmüştür.

2- İmam İbn Useymin rahimehullah, bu durumda tekfiri itikada bağlamıştır. Daha önce geçtiği gibi, bu durum için itikad söz konusu olursa (yani koyduğu kanunun İslam şeriatından üstün veya eşit olduğuna inanırsa) küfründe ittifak vardır. Ancak İmam İbn Useymin rahimehullah bu durumdaki küfrü sadece fiilin gerektirdiği anlama bağlamıştır.

İmam İbn Useymin rahimehullah'ın bu konudaki sözüne tutunanlar, meseleyi itikatla alakalandırmasını da düşünmelidirler!

3- İmam rahimehullah bu görüşünü devam ettirmemiş, bu mesele haricinde lazım ile tekfiri uygulamamıştır. Lazım ile tekfir doğru olsaydı, İmam rahimehullah ve başkaları bunu başka meselelerde açıklarlardı.

---

[131] El-Fetava (2/143)
[132] El-Fetava (2/143)

İmam İbn Useymin rahimehullah'ın 22/3/1420 hicri tarihinde verdiği son fetvası da şu şekildedir: "Şeriatı biliyor fakat, başkasıyla hüküm veriyorsa veya başka bir kanun koyuyorsa, insanların uygulaması için bunu yasa haline getiriyorsa, kendisinin bu konuda zalim olduğuna ve doğrusunun Kitap ve Sünnette gelenin olduğuna inanıyorsa, bizler bu kimseyi tekfir edemeyiz. Biz ancak Allah'ın hükmünden başkasını, insanlar için daha uygun göreni veya onu Allah'ın hükmüyle eşit göreni tekfir ederiz."

Bazılarının görüşüne göre, genel teşrîde bulunmak ancak son zamanlarda ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı "Tekfirine delil yoktur" sözüne ve "önceki alimlerin bu durumdan dolayı tekfir etmedikleri" sözüne tutunup tekfir etmemeyi doğru bulmamaktadırlar. Bu görüş, iki açıdan hatalıdır:

1- Bu görüş, ne bu meselede ne de başkasında tekfir edilmesine delil getirmemeyi gerektirir. bu söylenmeyen bir şeydir. Nitekim daha önce geçtiği gibi tahmim (kömürle yüzün karartılması) kıssasının delil getirildiği ve bunun cevabı geçmişti. Zira bu kıssada tekfire sebep olan illet genel teşride bulunmak değildir.

2- Genel teşride bulunmak önceki asırlarda da gerçekleşmiş, ilim ehli bu yüzden tekfire yönelmemişlerdir. Bunun örneklerinden birisi; asırlardan beri Müslümanların birçok ülkelerinde musallat olan vergiler konulmuştur. Açıkça bilinmektedir ki, bunları koyan, bunları aynı zamanda bağlayıcı kılar. Hatta bu vergileri vermeyenleri cezalandırırlar. Bununla beraber bu haramdır. Hatta Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetme şekillerinden biridir.

Şayet bu fiil tekfiri gerektirseydi, ilim ehli bunu mutlaka söyler, genel teşride bulunmanın (yani kanun koymanın) küfür olduğunu kararlaştırırlardı. Yaşadıkları asırlarda bu mevcut olmasına rağmen sükut etmiş, böyle bir şey açıklamamışlardır.

Bu durum ilim talebeleri arasında en şiddetli tartışılan meselelerden olmakla birlikte, asrın üç imamı; İbn Baz, el-Elbani ve İbn Useymin rahimehumullah, bu sebeple tekfir edilemeyeceğinde ittifak etmişlerdir.

Allah'ın İndirdiği ile Yönetilmeyenlerin Durumu:

Allah'ın indirdiği ile yönetilmeyenler, yönetime karşı tutumlarına göre iki kısımdırlar:

1- Yönetenlere tam itaat halinde olan ve onlara içtenlikle uyanlar. Bunlar da iki kısımdır:
   a- Yönetenlerin Allah'ın dinini bozduklarını veya onu tamamen terk ettiklerini bilenler. Bunlar bu bilgiye rağmen onlara uyarlar, onların Allah'ın hükmüne muhalif olarak helal ettiklerini helal, haram ettiklerini haram kabul ederler. Yönetenlere bu şekilde uymak küfürdür. Allah bunu şirk saymış ve şöyle buyurmuştur: "**Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, papazlarını ve Meryem oğlu Mesih'i rableri olarak kabul ettiler. Oysa tek Tanrı'dan başkasına kulluk etmemekle emrolunmuşlardı. Ondan başka tanrı yoktur. Allah, koştukları eşlerden münezzehtir**." (Tevbe 31) Sahabeden Adiy b. Hâtim şöyle rivayet eder:
   "Müslüman olmak için Allah rasulüne geldim. Boynumda altın bir haç vardı. Kendisi bana:
   "Ey Adiy! Bu putu kendinden uzaklaştır" dedi ve (yukarıdaki) ayeti okudu. Ben:
   "Onlar bunlara tapmıyorlar" dedim. Allah rasülü:
   "Onlara tapmıyorlar, ama onların helal ettiğine helal, haram ettiğine haram diyorlar" dedi.[133]
   b- Yönetenlerin uydurduğu helal ve haramlara uymakla beraber, Allah'a iman eden ve Allah'ın haram ettiğine helal veya helal ettiğine haram demeyenler. Bunlar, itikad planında değil, amel ve fiil planında yönetenlere uyarlar. Nefis ve şeytana uyan müslümanların durumu da budur. Bunlar bu uymalarıyla kâfir değil, günahkâr olurlar. Günahkâr olmaları ise kesindir. Zira Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
   "**İtaat ancak meşru olan işlerdedir**."[134]
   "**Müslüman kişi, hem hoşlandığı, hem de hoşlanmadığı işlerde yönetenleri dinlemek ve onlara itaat etmek durumundadır. Ancak günah olan bir şey emredildiği zaman dinlemek de yoktur, itaat etmek de**."[135]
   İbn Kayyım rahimehullah şöyle der: "Bu hadisler gösteriyor ki, günah olan bir işte amirlerine itaat eden kişi günahkâr olur. O işi emir üzere yapmış olması Allah katında ona mazeret olmaz."[136] Fakat sadece itaat etmekle kişi kâfir olmaz. Kâfirlik, itaatin yanında itaat ettiği yanlışın doğru olduğuna inanmak halinde vücut bulur. Nitekim İbnu'l-Arabî rahimehullah şöyle der:

[133] Tirmizi tefsir babında rivayet etmiştir. Taberi de Tefsirinde, Huzeyfe radıyallahu anh'den ve başkalarından bu anlamda rivayetler nakletmiştir. Hadislerin tahricini Kıyas ve Taklide Reddiye kitabımda yaptım. Oraya bakınız.
[134] Buhari, ahkâm babında rivayet etmiştir.
[135] Buhari cihad babı, Nesai bey'at babı.
[136] İbn Kayyım Şerhu Süneni Ebi Davud (3/429)

“Kâfire itaat eden kişi, iman ve küfrün yeri olan itikatta da itaat ederse, müşrik olur. Fakat fiilde ona itaat etmesine rağmen, itikadıyla o fiili kabul ve tasdik etmezse, sadece günahkâr olur.”[137]

2- Yönetenlerin doğru olmayan icraatından hoşlanmayan, rıza göstermeyen ve kereh duyanlar. Bunlar, Allah’ın indirdiğiyle yönetilmemek sebebiyle kâfir olmak şöyle dursun, günahkâr bile olmazlar. Ancak nasihat etme, ikaz ve uyarıda bulunma ve hoşnut olmadıklarını açıklama gücüne sahip olanlar, bunu yapmadıkları takdirde, bundan dolayı günaha girerler. Nitekim Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
“**Başınıza bir takım amirler gelecektir. Bunlar bazı işleri doğru, bazılarını yanlış yapacaklardır. Yanlışlarına karşı hoşnutsuzluğunu açıklayanlar sorumluluktan kurtulacaklar, kalben çirkin görenler de selamette olacaklardır. Fakat rıza gösteren ve uyanlar ne sorumluluktan kurtulacak, ne de selamette olacaklardır**.” Sahabeler:
“Ey Allahın rasulü! Bu amirlere karşı savaşmayalım mı?” diye sorunca:
"**Hayır, namaz kıldıkları sürece onlarla savaşmayın**” buyurmuştur.[138]
(İleride yönetimler hakkında mülahazalar başlığı altında inşallah bu konuyu tekrar ele alacağım.)

---

[137] İbnu’l-Arabi Ahkamu’l-Kuran (2/743)
[138] Müslim imaret babı.

Yöneticelere İtaat Edenleri Tekfir Edenlerin Delilleri ve Bunların Özet Cevabı

Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyen yöneticilere itaat edenlerin kâfir olduklarını söyleyenler şu delilleri ileri sürerler.

*1. Ayet: "**Yahudiler, Allah'ı bırakıp bilginlerini, rahiplerini ve Meryem oğlu İsa'yı rab edindiler** (Tevbe 31) Yahudiler zikredilen kişilere ibadet etmemişler sadece onların dediklerini yapmış ve onlara uymuşlardır. Cenabı Hak bu olayı ilahlaştırma olarak isimlendirirken bunu yapanların niyetlerini ve itikatlarını nazarı itibara almamış sadece fiillerini değerlendirmiştir.*

Cevap: Yahudilerin kendi bilginlerinin ve rahiplerinin haram helal ve helali haram etmelerine uymaları sadece fiil değil, aynı zamanda bir itikad olayıdır. Çünkü Yahudiler bu kimseleri Allah'ın yerine koymuş O'na ortak koşmuşlar; Allah'ın hakkı ve yetkisi olan haramlaştırma ve helalleştirme hak ve yetkisinin onlarda da bulunduğuna inanmışlar ve b inançla Allah'ın kitabında (Tevrat) bildirilen ilahi hükümleri bırakıp bu kimselerin hükümlerine uymuşlardır.

*2. Ayet: "**Haram ayların yerlerini değiştirmek küfürde ileri gitmektir.**" (Tevbe 37) Haram ayların yerlerini değiştirmek fiildir. Cenabı hak bu fiili işleyenlerin niyet ve itikatlarını önemsemeden onların kâfir olduklarını bildirmiştir.*

Cevap: İbnul Arabî ayetin tefsirinde şöyle der: "Bu ayet müşrik Arapların çeşitli küfürleri bir araya getirdiklerini açıklıyor. Onlar "Rahman da kimdir?" diyerek Yaratıcıyı inkâr ettiler. "Kemikler çürümüşken onları kim diriltebilir?" diyerek dirilişi inkâr ettiler. "Bizden olan bir insana mı uyacağız?" diyerek Peygamberi inkâr ettiler. Ondan sonra da helal ve haram etme yetkisinin Allah'a ait ve O'na mahsus olduğunu inkâr ederek O'nun haram kıldığı ayların yerlerini değiştirdiler. Onların küfürde ileri gitmesi helalleştirme ve haramlaştırma yetkisini kendi kendilerine vermelidir."

*3. Ayet: "**De ki Allah'a ve Rasulune itaat edin. Bundan yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez**" (Ali İmran 32) Allah'a ve Rasulüne itaat fiil ve ameldir. Ayette, bu fiilden yüz çevirenlerin, itikatlarına bakılmaksızın kâfir oldukları bildirilmiştir.*

Cevap: Bu ayet Necran Hıristiyanları hakkında indirilmiştir. Cenabı Hak bu ayette Peygamberine: "Bu Hıristiyanlara söyle! "Allah'a ve Rasulüne inanıp yeni dine uysunlar. Bu yeni dine ve son Peygambere inanmazlarsa önceki inançlarına rağmen kâfir olurlar ve Allah kâfirleri sevmez." Emrini vermiştir.[139]

*4. Ayet: "**Üzerinde Allah'ın ismi anılmayan hayvanların etini yemeyin! Bunu yemek fısk ve günahtır. Şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için dostlarına telkinde bulunurlar. Onlara itaat ederseniz siz de müşrik olursunuz.** (En'am 121) Bu ayette zikredilen itaatten maksad, müşriklere uyup kesilmedikleri için Allah'ın isminin anılmadığı ölü hayvanların etini yemektir. Bu fiili işleyenlerin itikatlarına bakılmaksızın onların müşrik olacakları bildirilmiştir. İşte bütün bu deliller*

[139] Bu Ayeti Kerime de İslamiyeti kabul etmeyen Yahudi ve Hıristiyanların kâfir olduklarına delildir.

küfrün gerçekleşmesi için fiilin yeterli olduğunu bunun yanında o fiili işleyenlerin niyet ve itikatlarının şöyle veya böyle olmasının önem taşımadığını gösteriyorlar.

Cevap: Kurtubi “Onlara itaat ederseniz siz de müşrik olursunuz” ayetini şöyle tefsir etmiştir: “Onlara itaat ederek Allah’ın haram kıldığı ölü hayvanın etini helal sayarsanız müşrik olursunuz.”[140]

O halde buradaki itaat sadece fiili değil aynı zamanda Allah’ın haram ettiği bir şeyin helal olduğuna inanmaktır. Yani itikatla alakalıdır.

Nitekim bu konular ileride itaat ve ittiba başlığı altında detaylı olarak ele alınacaktır.

---

[140] Kurtubi (7/77)

Müşrik Toplum Benzetmesi Üzerine Notlar:

Güncel İtikat Meseleleri adlı risalenin yazarı şöyle diyor:

"Bir benzetme: Bir toplum düşünün, Allah onları mazeretli saymamış ve müşrik - kâfir diye isimlendirmiştir. Bu isimlendirme de etkili fiiller şunlardır:

- O toplum Allah'ın varlığına inanmakla beraber salih insanlar olduklarına inandıkları putlara ibadetlerini sarf ediyor, onlardan fayda ve zarar bekliyorlardı. Bunu asla müşrik olmak adına değil, İbrahim (a.s.)'in dininin bu olduğuna inandıkları için yapıyorlardı. "

Mulahaza: "İnandıkları için" ifadesi yerine "zannettikleri için" demek daha uygun olur. Zira burada onlar İbrahimin dininden bir delil sormamışlar, mücerret olarak atalarını taklit etmişlerdi. Bu da Araf suresi 172-173. Ayetlerinde zikredilen fıtrî sorumluluğu yerine getirmemek anlamına gelmektedir. Günümüzde tevhidi söylediği halde şirk koşan sufilerin birçoğu da, yaptıklarının ayetlere ve hadislere dayandığını zannetmekte, bu konuda bazı tevil edilen ayetlere ve sahih olmayan hadislere sarılmaktadırlar. Bu sebeple onların dayandıkları hüccetin durumu açık bir şekilde ortaya konulup, onlar da bu durum karşısında ya sahih delillere yönelecekler ya da sadece Salih zannettikleri şahısları taklitle yetineceklerdir. Eğer ikincisi olursa yani taklidi seçerlerse evet, tekfir edilirler.

Yine şöyle diyor: *"- O toplumun bir parlamentosu vardır. Darun nedve adında. Her kabilenin önde geleni orda kabilesini temsil ediyor, yasama (teşri) isini orda yapıyor, hayat düzenini yeni kanunlarını orada belirliyorlardı."*

Mulahaza: Mekkeli müşrikler ile günümüz ortamı hakkındaki bu mukayese yerinde değildir. Zira Mekkeli müşriklerin Darun Nedve'sine karşı Müslümanların Darul Erkam'ı vardı. Yani Müslümanların safı ile müşriklerin safı ayrı idi. Bugünkü parlamentolarda ise vekiller - ister Müslüman, ister kafir olsun fark etmez - hem Müslümanlar hem de kafirler adına söz sahibi olmaktadır. Nitekim safların ayrı olmadığı bir ortamda Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in, Allah'ın indirdikleri ile yönetmeyi akıllarından bile geçirmemiş kimselerin oluşturduğu Hılfu'l-Fudul meclisine dâhil olması ve nübüvvetten sonra da "tekrar olsa yine girerdim" buyurması bu konuda düşünülmelidir. Tabi ki burada kastımız, Allah'tan başkası adına yemin edildiği, Allahın hükümlerinin iptal edilip yerine beşeri sistemlerin hâkim kılındığı meclislere Müslümanları teşvik değildir. Bundan Allaha sığınırım.

Ancak, küfür ve zulüm üzere devam eden bir ortamda, kendisinin Müslüman olduğunu iddia eden ve Müslümanların kâfirlerin hegemonyası altında ezilmesine bir nebze olsun karşı çıkabilmek maksadıyla parlamentoya giren – ya da bu maksada hizmet ettiği düşünülen – kimselere oy verenleri, küfür işlemekle itham etmek ve tevhide başka bir muhalefetleri olmadığı halde onları sırf bu oy kullanma fiilinden dolayı Mekkeli müşriklere benzetmek yerinde olmaz. Bilakis doğru benzetme; Müşriklerin zulmünden kurtulmak için bir başka müşrik olan Ebu Talib'in himayesine girmeyi kabullenen Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, İbn Dugunne'nin emanına sığınan Ebu Bekir radıyallahu anh, Hristiyan olduğu bilinen bir yönetime sığınan Habeşistan muhacirleri ve buna benzer örneklerle olmalıdır.

Onların bir müşrikten diğer müşriğin himayesine sığınmaları, himayesine sığındıkları müşriklerin herhangi bir batılını kabullendikleri anlamına gelmemiştir. Yine İslam'a uygun biat uygulamasında dahi, bir Müslüman biat ettiği emirin zulm

işlemesinden mesul tutulmamış, bilakis hadiste; “Emirin sırtına vurup malını alarak zulmetse bile itaat et” denilmiş, Allah’ın indirdiği olmayan bu zulme rağmen, ona itaatten el çekmemesi emredilmiş, bu meşru biat dahi, biat edilenin her yaptığından mesuliyet yüklenmek anlamına gelmemiştir. Bu örneği, küfrün istediği düzeni; partilerin hiçbir şekilde değiştirip muhalefet edemedikleri sistemde, çoğu zaman “beyhude bir amel” olan oy kullanmaya teşvik için değil, mücerret oy kullanma fiilinden dolayı, bu fiile demokrasiyi kabullenmek anlamının yüklenmesinin ve insanların sadece bundan dolayı tekfir edilmesinin ne kadar isabetsiz olduğunu ifade etmek için veriyorum.

Evet demokrasi islam’dan ayrı bir dindir ve birçok insan demokrasinin İslam’dan ayrı bir din olduğunu idrak etmemişlerdir. Zira bu idrak tebliğe muhtaçtır. Günümüzde Demokrasinin ayrı bir din yani küfür olduğu hususu, daha baskıcı küfür rejimlerinin yanında ehven kalması sebebiyle, dinde bilinmesi zaruri olan hususlar arasında net olarak belirginleşmemiştir. Zira demokrasi, çoğu zaman İslam’ın aleyhine değil, voluntarist (dayatmacı) Kemalizm gibi dinlerin aleyhine olarak, ehven bulunmaktadır. Demokrasi küfrü, naslarda ismen gelmediği için, bunun küfür olduğuna delalet eden naslarla hüccet ikamesi yapılmadan, tekfir konusu edilmemelidir. Çünkü bizim yaşadığımız ortamda demokrasiden daha beter küfür sistemleri hâkim olmakta, bu dayatmacı küfre karşı İslam’ın sisteminin tercihine imkânlar elvermediği yerde demokrasinin tercih edilmesi, Müslümanların değil kâfirlerin aleyhine olmakta ve dayatmacı küfür cephesini zayıflatmaktadır. Mücerret oy kullanma fiiline anlamlar yüklenerek bunun küfür olduğuna hükmedilmesi ise, bu amel naslarla küfür olarak tanımlanmadığından, “Allah’ın dininde hüküm koyma” yani “teşride bulunma” tehlikesini beraberinde getirir. Zira oy kullanmaya demokrasiyi benimsemek dışında anlamlar yüklenmesi de söz konusu olmaktadır. Bu meseleyi daha iyi anlamak için, Hudeybiye musalahasında, Müslümanların kesin olarak aleyhine görünen maddelere Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in imza attırması, ama bunun içeriği benimsemiş olduğu anlamına gelmemesini düşünmenizi tavsiye ederim.

Adı geçen risalenin yazarı şöyle devam ediyor: *“- Bütün dostlukları ve düşmanlıkları kutsallık atfettikleri putları, ataları, kabileleri içindi.*

- Ahlaksızlık (kumar- zina) mubah sayıldığı gibi övünme aracıydı. Fakat bu insanların döneminde ne kitap, ne sünnet, ne tevhidi basım yapan yayınevleri ve nede muvahhid alimler vardı. Birkaç kişi bu şirklerden uzak kalmaya gayret ediyor, onlar da toplumda etkisiz şahsiyetler oldukları için arka planda kalıyorlardı. Hakka ulaşma imkânları da neredeyse yok denecek kadar azdı. Bu toplum kendini İbrahim (a.s) dininde sayıyor ve bu yaptıklarını da Allah için yapıp ona yaklaştıklarını zannediyorlardı. Tüm bunlara rağmen Allah bu toplumu mazeretli saymamış, onları kâfir ve müşrik diye isimlendirmiş, Resul de onların ateşte olduğunu haber vermiştir

“Kitap ehlinden ve putperestlerden küfre kayanlar kendilerine açık delil gelinceye kadar üzerinde bulunduklarından ayrılacak değillerdi.” *(Beyyine 1)*

“Onlara, Kitaplarını doğrulayıcı olarak Allah katından bir Kitap geldiğinde (onu inkâr ettiler.) Hâlbuki o Kitapla daha önce müşrikler üzerinde yardım ümit ederlerdi. Ne zaman ki tanıdıkları Hak onlara geldi, onu inkâr ettiler. Kâfirlerin üzerinde Allah’ın laneti vardır.” *(Bakara 89)*

Dikkat edilirse Allah o toplumu iki ayette de kâfir diye isimlendirmiştir. Resulullah (s.a.v.): Babasının durumunu soran adama "benim babamda senin babanda ateştedir" (Müslim), yine bir Müslüman hangi müşrikin kabrine uğrarsa Muhammed (s.a.v)'in onu ateşle müjdelediğini söylemesini isteyerek, onların ateş ehli olduklarını bildirmiştir."

Mulahaza: Bu ifadelere kısmen katılmakla beraber şunların da belirtilmesi gerekiyor: zina eden, içki içen ve diğer kötülükleri işleyen kimselerin hükmü kelime-i tevhidi söyleyen ile söylemeyen arasında farklılık göstermektedir. İslam ile yönetilen bir ülkede zina edip bunu helal saydığı açığa çıkan kimse tekfir edilebilirken, küfür ile yönetilen bir ülkede zina edip bunu helal saydığı ortaya çıkmayan kişi tekfir edilemez. Bugünkü Taguti yönetimler, koydukları kanunlarla halklarının helal-haram inancını değiştirememektedirler. Hatta bu ülkede zina edip içki içenlerden dahi "devlet serbest bıraktı, bu yüzden bunlar helal oldu" diye inanan bir kimse görmek zordur. Yine bu devlet, çıkardığı kanunları din edinmeye zorlamamakta, Anayasa 24. Maddesiyle inanç özgürlüğü sunduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla günümüzdeki yöneticiler, Cengiz Han gibi kâfirlerin halkı din edinmeye zorladığı, kabul etmeyenlerin cezalandırıldığı ve dine nispet edildiği Yasık gibi kanunnameleriyle, pek çok yönden benzerlik arz etse de tam olarak örtüşmemektedir.

Halbuki bu yönetimlere muhatap olan halkın zihninde daha tehlikeli tagutlar vardır ki, bunlar; dinde kıyasları, içtihatları, keşifleri ve görüşleriyle hüküm koyabileceklerine inandıkları mezhepleri, alimleri, önderleri ve şeyhleridir. Elbette bu sözlerimizle sahih akideye sahip âlimlerin tagutluk yaptıklarını iddia etmiyoruz, lakin onlar tagutluk yapmadıkları halde, insanlar onları Allah ve rasulünün önüne geçirmekle kendi kendilerine tagut edinmektedirler.

Diğer bir uyarılması gereken husus da şurasıdır: Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in nübüvvet ve daveti ile safların ayrılmasından önce Mekkelilerin durumunda hâkim olan şirk vardı. Genel hüküm bu olmasına rağmen, bu ortamda ölen muayyen bir şahsın tekfirine hükmedilmemesi dikkat çekicidir. Şöyle ki;

Mekke döneminde Ebu Talibin ölmesi üzerine onun için bağışlanma dilemek isteyen Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, müşrik olarak ölenlere bağışlanma dilemekten yasaklanmıştı. Bu olaydan sonra Medine'ye hicreti esnasında Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, Ebva'da annesinin kabrini ziyaret etmek ister, buna Allah tarafından izin verilir. Lakin annesi için bağışlanma dilemek istediğinde buna izin verilmez. Buradan da anlaşılıyor ki, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, önce annesinin, müşrikliğin asıl olduğu bir toplumda ölmüş olmasına rağmen, müşrik olmayabileceğini düşünmüştü. Zira aksi halde daha önce yasaklandığı "müşriklere bağışlanma dileme" fiilini işlemeyi düşünmezdi. Zahirde şirkine hükmedilmesi gereken annesi hakkında, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem böyle hükmetmemiştir.

Bu da "kâfiri tekfir etmeyenin kendisi kâfir olur" şeklindeki kaideyi yeniden düşünüp doğru anlamamızı gerektirir. O halde bu kaide; Allah ve rasulünün açıkça kâfir olduğunu belirttiği, Firavun, Nemrut, İblis, Ebu Cehil vb. gibi isimleri tekfir etmeyen hakkındadır.

Delil getirilen ayetlere gelince, bu ayetlerde hakkı bile bile inkâr edenlerin kâfir oldukları belirtilmektedir:

"Kitap ehlinden ve putperestlerden küfre kayanlar kendilerine açık delil gelinceye kadar üzerinde bulunduklarından ayrılacak değillerdi." (Beyyine 1)

"Onlara, Kitaplarını doğrulayıcı olarak Allah katından bir Kitap geldiğinde (onu inkâr ettiler.) Hâlbuki o Kitapla daha önce müşrikler üzerinde yardım ümit ederlerdi. Ne zaman ki tanıdıkları Hak onlara geldi, onu inkâr ettiler. Kâfirlerin üzerinde Allah'ın laneti vardır." (Bakara 89)

Görüldüğü gibi ilk ayet, müşriklerin bir delile tabi olmadan şirk üzerinde olduklarını, ancak açık deliller gelmesinden sonra bunu terk ettiklerini ifade ediyor. İkinci ayette ise bildikleri hakkı inkâr edenler tekfir edilmektedir. Dolayısıyla tevhid kelimesini ikrar ettikleri ve kendilerini islama nispet ettikleri halde, Kuran ve sünnetten tevil ettikleri yahut zayıflığını bilmedikleri delile tabi olarak, bilmeden şirke düşen kimselere kâfir ismi verildiğine delalet etmez. Hakikati halde bu kimseler, şirke düştüklerini biliyor olmalarına rağmen tutundukları zayıf delilleri öne sürüyor olabilirler. Bu durum, hüccet açıkça ikame edilip, kalplerde olanlar açık hale gelmedikçe, evvelemirde yine onların küfrüne hükmetmeyi gerektirmez.

Hüccet ulaşması meselesine gelince, bahsi geçen yazar şöyle diyor:

"Kur' an ve sahih sünnetin günümüze ulaşmasına rağmen, bazıları ısrarla insanlara hüccet kaim olmamıştır derler. Bunca ayete rağmen bu kur'ana muhalif görüşlerini benimsemeyenleri de ilginç vasıflarla dillerine dolamışlardır. Aslında sadece kendilerini dolarlar da farkında değillerdir. Bazıları da ilim ehlinin, sözlerini anlamadan delil getirirler. Bu konular hakkında en çok konuşan Seyhul Islam Ibni Teymiye (r.h.) olduğundan dolayı da delil kaynakları o olmuştur.

Bu noktanın beyanına geçmeden önce diyoruz ki: Allah c.c. insanlara Kur' an ve Resulle hücceti ulaştırdığını, kıyamette de insanlara bunu soracağını muhkem ayetlerde beyan ettikten sonra, kim olursa olsun buna muhalif söz beyan etmesi bizleri bağlamaz. Allah c.c. hüccetini ulaştırmıştır. Resuller de bunu açıklamıştır. Nitekim Kitap ve sünnette bugün herkesin ulaşabileceği şekilde mevcuttur. Bundan dolayı hüccet ulaşmamış olması veya ikame edilmesinin gerekliliği gibi bir şey söz konusu değildir."

Başka bir yerde de şöyle der:

"Bütün bu anlattıklarımızdan sonra kim bu topluma hüccet kaim olmamıştır, bunlara her gün işledikleri onlarca şirk anlatılıp beyan edilmelidir derse nihayet şu üç şeyin dışında başka bir şey anlaşılmaz bu sözden;

a) Kur'an ve risalet (peygamberin haberi) hücceti bu topluma ulaşmamıştır. Bunu akıl ehli biri söylemez.

b) Kur'an ulaşmıştır, ama Allah tevhid ve şirk meselelerini net açıklamadığı için insanlar anlamamıştır. Bu sapıklığı iman ehli biri dile getiremez.

c) Kur'an ulaşmıştır, hüccet ulaşmıştır, fakat insanlar ilgisizdirler. İlgisizlik ve yüz çevirme başlı başına bir küfür ve imanı bozan unsurlardandır. Şeyh Muhammed bin

Abdulvehhap üzerinde icma edilen on tane imanı bozan unsurun arasında yüz çevirme ve ilgisizliği de saymıştır."

Mulahaza: Hüccetin Mushafların ellerde mevcut olmasına bağlanması hatadır. Sahih sünnetin ulaştığı iddiası da su götürür. Kuran, Rasulün beyanı olmadan doğru anlaşılamaz. Nitekim Nahl suresi 44. Ayetinde:

"**Sana da zikri (Kur'an'ı) indirdik ki, insanlara kendileri için indirileni açıklayasın ve onlar da iyice düşünsünler**" buyrulmuştur. İlk nazil olduğu anlarda bir kısım ayetleri yanlış anlayan sahabeleri Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in düzeltmesine dair rivayetler hadis kitaplarında bolca mevcuttur. Kaldı ki bizim yaşadığımız ortamda Kuran ancak meallerden takip edilmekte, mealde yapılan hatalardan dolayı birçok hakikat de gizli kalmaktadır.

Mesela "dua" kelimesinin pek çok yerde "ibadet" kelimesiyle tercüme edilmesi, kastedilen anlamı daraltmaktadır. Mesela "**Allah ile beraber başka bir ilaha seslenme**" (Şuara 213) ayetinde seslenme diye tercüme ettiğimiz kelime, dua fiilidir. Bu kelime bazı meallerde "kulluk" ve "ibadet" diye meallendirilmiştir. Duanın bir ibadet olduğu doğrudur, lakin Allah Azze ve Celle'nin kullandığı kelime yerine müteradifinin seçilmesi, duanın bir ibadet olduğu ve bunun yalnızca Allah'a halis kılınması gerektiği gerçeğini perdelemiştir. Zira ibadet genel bir isim, dua ise onun bir cüzüdür. Yine Kuran'da "rab" kelimesinin geçtiği yerlerde mealde "Allah" kelimesinin kullanılması, kastedilenin doğru anlaşılmasını engellemektedir. Allah'ın sıfatlarının zikredildiği ayetlerde kelamcıların tevilleriyle meal verilmeyen bir Kur'an meali de bulmak oldukça zordur.

Sünnete gelince, son yıllarda hadis kitaplarının tercümesi, önceki yıllara nazaran daha fazla yaygınlaşmış olmakla beraber, tercümelerdeki hataları da bir tarafa bıraktığımızda, hadislerin sahihini sakimini tespit etme işi hiç de kolay değildir. Üstelik birçok hadis kitabından, sadece tercüme edilen kısmını temin etmek bile maddi bir külfete bakmaktadır. Her ne kadar bazı fahri ilim meclislerinde bunların ücretsiz dersi yapılmakta ise de, herkesin aynı imkana sahip olduğunu kim iddia edebilir? Dolayısıyla doğru tercüme edilip edilmediğini, sahih olup olmadığını bilmekte zorlanan insanlar için, sırf hadis kitabının mevcut olmasıyla hüccet ulaştığını iddia etmek, vakıayı bilmemektir. Mesela Ramuzü'l-Ehadis kitabından ders meclisleri düzenleyen ve içindeki sahih-uydurma karışık rivayetlerden batıllarına delil getiren Nakşi cemaatleri için, lehlerine mi yoksa aleyhlerine mi hüccet ulaşmıştır?

Yaşadığımız ortamdaki Kur'an ve sünnet bilgisine misal olarak bunları zikrettikten sonra meseleye başka bir bakış açısı getirelim:

Abdurrazzak, Musannef'inde Kudame b. Mazun kıssasını rivayet etmiş, diğer birçok muhaddis de kitaplarında sahih isnad ile bu kıssayı nakletmişlerdir. Kudame b. Mazun bedir ashabındandır. Kur'an'ın ve sünnetin, günümüzdekine nazaran daha açık ortada olduğu, cehaletin günümüzdeki gibi yaygınlaşmadığı, Allah'ın kitabına nazil olduğu Kureyş lisanında muhatap olan, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in âlim sahabelerinin hayatta olduğu, Halifenin Ömer b. Hattab radıyallahu anh olduğu bir zamanda, içki içmesi üzerine halifeye getirilmiş, neden içtiği sorulduğunda, Maide 93. Ayetini delil getirerek içki içmenin kendisine helal olduğunu iddia etmişti.

Ortam açıkladığımız gibi olmasına rağmen Ömer radıyallahu anh ona hücceti ikame etmiş ve tekfir etmemiş, içki içen müslümana uygulanması gereken had cezasını uygulamıştı.

Şimdi yazarın: "*Kur'an ve risalet (peygamberin haberi) hücceti bu topluma ulaşmamıştır. Bunu akıl ehli biri söylemez.*" dediğini ve hüccet ikamesi şart koşanları: "*Bunca ayete rağmen bu kur'ana muhalif görüşlere sahip olmak*"la niteleyen sözlerini tekrar düşünecek olursak, - ileride görüleceği gibi cehaleti de tekfire mani saymayan - yazarın, Ömer radıyallahu anh'ın bu davranışı karşısında, kendisi hakkında nasıl hükmetmemiz gerekirdi?

Kaldı ki, yazarın yukarıdaki sözlerinden anlaşıldığına göre "bizim yaşadığımız ortamdaki ilim ve huccet, sahabelerin yaşadığı dönemden bile daha açıktır" Ben de diyorum ki, akıl sahibi kimse asıl bunu söylemez. Zira Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, ilmin kaldırılacağını, cehaletin yaygınlaşacağını, dinin tekrar garib hale döneceğini müteaddid hadislerinde açıklamıştır. Nitekim bugün Kur'an'ı tefsir etmiş bir Seyyid Kutub'un, Mevdudi'nin, Kuran ve sünnetin kendisine başkalarından daha açık ulaştığı birçok ilim ehlinin ne denli ciddi hatalara düştüklerine de şahit olmaktayız.

Muhammed b. Abdilvehhab'ın saydığı on unsur arasında yüz çevirme maddesinin zikredilmesi ve bunu bahsi geçen yazarın nasıl ele aldığına baktığımızda cehaleti tekfirin manilerinden görmediğini anlıyoruz. Zira kişiyi küfre sokan yüz çevirme, kendisinden yüz çevrilen şeyin mahiyetine bağlı olmakla beraber, ancak hakkın apaçık bir şekilde sunulmasından sonra olmalıdır. Nitekim Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Allah, bir milleti doğru yola eriştirdikten sonra, sakınacakları şeyleri onlara açıklamadıkça, sapıklığa düşürmez**." (Tevbe 115) bu ayette görüldüğü gibi, hakkın muhataplara – anlamaları şart olmasa da - anlayabilecekleri şekilde sunulmuş olması gerekir.

Herhalde bu hakkı sunan kişilerin de, hakka tabi olan kimseler olması gerekir. Bu şartı, insanlar arasındaki hüküm için söylüyorum. Yoksa Allah katında, hakkı sunan kimsenin hakka tabi olmayan biri olması sebebiyle reddedilmesi geçerli olmaz. Hak kimden gelirse gelsin kabul etmek gerekir. Lakin hüccetin ulaşması noktasında bu unsur bir engel teşkil edebilir. Nitekim Allah rasulü Sallallahu aleyhi ve sellem, yaşadığı toplumun fıtri değerleri açısından, sahip olduğu meziyetler sebebiyle el-Emin diye bilinir, bu husus, onun sözünün dinlenilir olmasını sağlardı. Yine O'nun mucizelerle desteklenmiş olması, birer tebliğci olarak ashabının da, işittiklerine derhal itaat ederek, fıtri kabul değerlerinde birer numune olmaları, onların tebliği ile, Kuran ve sünnete uyduğunu iddia eden başka gruplar tarafından "sapıklık" ile itham edilen, ashaba kıyaslanamayacak derecede kusurlarla muttasıf bizlerin tebliğini eşit görmemize engel olmaktadır.

Bahsi geçen yazar şöyle diyor:

"Kastımız sudur: Kendince Müslüman olduğunu zanneden, üzerinde bulunduğu halin, Allah'ın razı olduğu hal olduğunu düşünen insana, bu zannı fayda sağlar mı?

Ya da yaptığı sirk ve küfrün, kendini şirke sokmadığını zannetmesinin bir faydası olur mu?

Eğer şirkten teberri edip, muvahhid olarak Allah'a c.c. teslim olmuşsa, bununla beraber bazı yanlışları dahi olsa (şirke bulaşmadıkça) bu zannı kendine fayda verir. Nihayet bu zan yakin gibi olan zandır.

Fakat sirkten teberri etmemiş veya içinde bulunduğu dönemin her türlü sirkini ve eski cahiliyyenin şirkini işliyorsa bu zan kendisine hiçbir fayda sağlamaz. Zira insanin üzerinde bulunduğu haline itibar edilir zannına değil.

"Allah insanlardan bir takimini doğru yola eriştirdi, fakat bir takımı da sapıklığı hak etti, çünkü bunlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edinmiş ve kendilerini doğru yolda sanıyorlar." (Araf 30)

Bu ayette kastedilen ister Mekkeli müşrikler olsun, isterse de Hz. Âdem den sonra şirke bulaşanlar olsun. Kendilerinin hidayet ehli oldukları zannı maalesef onlara fayda sağlamamıştı. Çünkü üzerinde oldukları hal şeriatın tasvip etmediği bir haldir.

***Imam Taberi**, bu ayetin tefsirinde diyor ki: "bilakis onlar bu yaptıklarını hak ve hidayet üzere ve doğrunun kendi yaptıkları olduğuna inanarak yaptılar. Bu ayet "Allah hiç kimseye yaptığı masiyet veya itikat ettiği sapıklıktan dolayı azap etmez, ta ki onun doğru şeklini bilip Rabbine inat olarak yaparsa azap eder" diyenin hatalı olduğuna en açık delildir. Çünkü öyle olmuş olsa, hak ehliyle, yolunun doğru olduğunu zan ettiği halde sapıtan arasında fark kalmamış olur. Muhakkak Allah bu ayetle iki taifenin ismini ve hükmünü ayırmıştır." (Taberi Tefsiri)*

<u>Mulahaza</u>: Burada itiraz ettiğimiz nokta, küfrünü açığa vuranlar üzerinden hareketle, tüm toplumu tekfir etmektir.

Tevhid kelimesini ikrar etmeyenlerin yaptıklarından hareketle, bunu ikrar edenleri aynı hükme dahil etmektir.

İslam'a aykırı olduğu açıkça ortada olan bir yola mensup olanın kendisini hak yolda zannetmesine rağmen tekfir ediliyor olmasından hareketle, İslam'a mensup olduğu halde batıl işleyip hak zannedeni tekfir etmektir.

Nitekim cehaletin tekfire mani olmasına karşı çıkan başka bir harici ekolü de tıpkı bahsedilen yazar gibi Araf 30. Ayetini tekfirlerine delil olarak öne sürmektedir.

Şüphesiz bu ayette sözü edilenler, apaçık hakkı terk edip zanna tabi olanlardır. Ama İslam'a girdiği halde, batıl işleyenler ile, İslam'dan yüz çevirip batıl işleyenlerin farkı açıktır.

İmam Taberi'nin açıklamasına gelince, o bu ayetin izahında tekfir meselesinden bahsetmemiş, hak zannederek batıl işleyenin azaba uğrayacağını dile getirmiştir. Zira zanna tabi olmak yasaklanmıştır. Tekfir ise başka bir meseledir.

Daha sonra yazar şöyle diyor:

***""Ey Muhammed! "Size, amelce en çok kayıpta bulunanları haber vereyim mi?" de. Dünya hayatında, çalışmaları boşa gitmiştir, oysa onlar, güzel iş yaptıklarını sanıyorlardı"** (Kehf 103-104)*

İşte kardeşim sana apaçık bir ayet daha. İnsanın güzel şeyler yaptığını zannetmesi insanin amellerinin boşa gitmesini önleyemiyor. Çünkü insanin niyeti ve

zannının net olması gerektiği gibi, üzerinde olduğu yolun da net bir sekil de Allah'ın onayladığı bir yol olması gerekir.

Burada en ilginç olanı ise, Allah sirk üzere olup güzel şeyler yaptığını zannedenlere "amel yönünden en çok hüsrana uğrayanlar" derken, bazıları bu tip insanları mazur görmekle "amel yönünden bedbaht olsa da, özürlü olduğundan dolayı bahtiyar" olduğunu ve mazeretliler sınıfına dâhil olduğunu söylerler.

İnsan bunların sözlerini ve yazdıklarını okuyunca bir an keşke bizde toplum gibi bir şey bilmeyen, hiç dine teveccüh etmeyenlerden olsaydık diyesi geliyor! O kadar oku, araştır, rabbinden hidayet iste, yanlış yaparsan vay haline, çünkü sen biliyorsun. Adam bir gün kur'an'ı eline almasın, neden bu kuran gönderilmiş, rabbim ne demiş, ne istemiş hiç ilgilenmesin, sirk nedir, küfür nedir, tevhid nedir, yaratılış gayesi nedir, insanin yapması gereken nedir bilmesin ve bilmek için gayret sarf etmesin… Yine de MAZUR sayılsın ve cennete gitsin!

***İmam Taberi** bu ayette söyle der: "Eğer söz bazılarının zannettiği gibi, "kimse bilmeden Allah'a kâfir olmaz" seklinde olsaydı, bu insanların (ayette geçen) yaptıkları bu amellerde- doğru olduğunu sanarak yaptıkları amellerde- ecir alan ve isabet edenlerden olması gerekirdi. Fakat söz bunun hilafınadır. Çünkü Allah onların kâfir olduğunu amellerinin de boşa gittiğini haber vermiştir.*

Kardeşim Allah bana ve sana merhamet etsin. İmam nede güzel açıklıyor: İnsanin doğru olduğuna inanıp yaptığı fakat Allahın sözüne muhalif söz ve eylemleri faydalı olsa kâfirler, kâfir değil isabet edip sevap kazanmış insanlar olurlardı."

Mulahaza: Yazar, burada da az önce işaret ettiğimiz hakkı batılla karıştıran tavrını devam ettirmektedir. Zira Hakkın öğrenilmesine teşvik eden, bunu vacip gören, ama tekfir konusunda şartların oluşması ve manilerin ortadan kalkmasını gözetenler ile ilimden uzak kalmayı öven batıl ehlini bir tutmaktadır.

Delil getirilen ayet ve Taberi'nin açıklamasına gelince, Taberi'nin: "*bu insanların (ayette geçen) yaptıkları bu amellerde- doğru olduğunu sanarak yaptıkları amellerde- ecir alan ve isabet edenlerden olması gerekirdi."* Şeklindeki ifadesine hiç dikkat etmemektedir. Zira delile dayanarak hata etmekle, zanna dayanarak hata etmek net bir şekilde ayırt edilmiştir bu ifadelerde. Nitekim Allah rasulü, ictihat edip hata edenin de içtihadından dolayı, yani zanna uyduğundan değil, delili araştırdığından dolayı, isabet edene nisbetle eksik de olsa, ecir kazanacağını açıkça ifade etmiştir.

Lakin bu ayetin tefsirinde, aynı yerde Taberi'nin şu naklini aktarmakta fayda var:

سأل عبد الله بن الكوّاء عليا عن قوله(قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالأخْسَرِينَ أَعْمَالا) قال: أنتم يا أهل حَروراء

Abdullah b. el-Kevva, Ali radıyallahu anh'e: "**Amelleri bakımından en çok hüsrana uğrayanların kimler olduğumu bildireyim mi**?" ayetini sordu. Ali radıyallahu anh dedi ki:

“**Onlar sizlersiniz ey Harura halkı (hariciler)**”[141]

Şimdi bu meselede bir Müslümanın zanna tabi olmasındaki farka dair bir numune daha arz edelim:

Halid b. Velid radıyallahu anh, Beni Cuzeyme kabilesine gönderilmişti. Onları islama davet etti. Onlar: “Müslüman olduk” diyemediler fakat onların dilinde bu anlama gelen:

“Sabiî olduk, sabiî olduk” dediler. Bunun üzerine Halid b. Velid onlarla savaştı ve esir aldı. Daha sonra esirlerin de öldürülmesini emretti. İbn Ömer radıyallahu anhuma Esirini öldürmeyi reddetti ve diğer sahabelerin de öldürmeyeceğini, durumu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e arz edene kadar bu emri uygulamayacaklarını söyledi. Rasulullah elini kaldırdı ve iki kere:

“**Allah’ım! Ben Halid’in yaptığından beriyim**” buyurdu, onlar için de diyet ödedi.[142]

Halid ra. bir zanna tabi olmuş, İbn Ömer ise delile başvurmuştur. Ancak Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, Halid radıyallahu anh’ı – hem de tekfir gibi önemli bir meselede - zanna dayalı hükmedip kan döktüğü için tekfir etmemiş, fakat onun yaptığından berî olduğunu belirterek bunun yanlış bir davranış olduğunu da açıklamış oldu.

Mesele bahsi geçen yazarın anladığı gibi olsaydı Halid b. Velid hakkında veya ona benzer bir duruma düşen Usame b. Zeyd hakkında hükmün, zahirde İslam’ına hükmedilmesi gereken bir konuda doğru yaptığını zannederek hata eden bu kimselerin tekfir edilmesi gerekirdi. Ama Allah’ın rasulü böyle hükmetmemiştir.

Bu ayeti kerime (Kehf 103-104) İtikadi konuların herhangi birisinde kendilerine muhalefet eden yahut da onları bilmeyen kişileri tekfir eden kimselerin gösterdikleri delillerden biridir.

Ancak bu âyetten sonra gelen ifade bu iddiayı ileri sürenlerin dediklerini çürütüyor. Çünkü yüce Allah: "İyi işler yaptıklarını sandıkları halde" ifadesinin hemen akabinde şöyle buyurmaktadır:

"**İşte onlar Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmaya inkâr eden, bu yüzden yaptıkları boşa giden kimselerdir ki, biz onlar için Kıyamet gününde hiçbir ölçü tutmayacağız. İşte inkâr ettikleri, âyetlerimi ve rasûllerimi alaya aldıkları için onların cezası Cehennemdir**." (Kehf, 105-106)

Böylece âyet-i kerime'nin başının İslâm dinine tümüyle muhalefet eden kâfirler hakkında olduğuna, bu ifadeler delil teşkil etmiş oluyor.

Bir kimse eğer: "Sizler hata ettikleri zaman müctehidleri, bilgisiz kaldıkları zaman da câhilleri mazur kabul ettiniz. O halde Yahudileri de, Hıristiyanları da, diğer

[141] Taberi Tefsiri (18/127)
[142] Buhari (4339)

dinlere mensup olanları da mazur görünüz. Çünkü onlar da içtihat etmişlerdir ve hayrı bulmak istemişlerdir" şeklindeki bir karşı iddia ile karşımıza çıkarsa; Allah'ın yardımını dileyerek şöyle cevap veririz:

Bizler mazur gördüğümüz kimseleri kendi görüşümüzden hareket ederek mazur görmediğimiz gibi, zannımızla ve hevâmızla da kimsenin küfrüne hüküm vermiyoruz. Ancak, Allah'ın mazur görüp de özrünü kabul ettiği, bilgisizliğini ve hatasını bağışlayarak içtihadından dolayı hata bile etmiş olsa ecir verdiği, bilgisizliğine ve hatâsına rağmen müslüman olduğuna ve imân üzere kaldığına hükmettiği kimsenin, biz de imânına ve İslâm'ına hüküm verir ve onun hakkında Allah'ın verdiği hüküm ne ise onu söyleriz.

Rabbi tarafından mazur görülmeyen, o yüce Rab tarafından onun hiçbir özür, bilgisizlik ve hatasının kabul edilemeyeceği şeklinde kesin delilin kendisine ulaşmış olduğunu belirttiği ve dolayısıyla kâfir ve müşrik olduğuna hüküm verdiği kimseler hakkında biz de aynı şekilde kâfir ve müşrik olduklarını söylüyor, yüce Allah'ın onların hakkında vermiş olduğu hükmü tekrarlıyor ve belirtiyoruz.

Hiç bir kimse Cennete, ya da Cehenneme kendi çerçevesi içerisinde kalarak girmiyor. Onların ikisine de dilediğini koyan sadece yüce Allah'tır.

Yalnız müslümanlar değil, bütün din mensupları dahi ihtilafsız olarak bilirler ki, Rasûlullah (s.a.v.), insanlara getirdiği dinin dışında bir başka dine bağlı kalan herkesin kâfir olduğunu, kesin olarak belirtmiştir. Bu bakımdan bizler de bu noktada duruyor ve onun söylediğini söylüyor; vermiş olduğu hükmü veriyoruz.

Yine ihtilâf edilmeyen diğer bir konu da şudur: Peygamber s.a.v. kendisine tâbi olan, getirmiş olduğu şeylerin tümünü tasdik eden ve bunların dışında kalan bütün dinlerden uzaklaşan herkese imân sıfatını kesin olarak vermiş bulunuyor. Biz de burada duruyor ve buna herhangi bir şey eklemiyoruz.

İslâm'a girdikten ve müslüman adını aldıktan sonra, İslâm'dan çıktığına dair nass bulunan herhangi bir kişinin, biz de aynı şekilde İslâm'dan çıktığını söyleriz.

Onun İslâm'dan çıktığına dair icmâ' bulunsun veya bulunmasın, bu konuda bizim için durum değişmez. Diğer taraftan bütün müslümanların icmâ ile, İslâm'dan çıkmış olduğuna hüküm verdiği kimseler hakkında da icmâa uymak (ve muhalefet etmemek) vâcibtir.

Müslüman olduktan ve İslâm adını kazandıktan sonra İslâm'dan çıktığına dair nass da bulunmayan, icmâ da bulunmayan konulara gelince, böyle bir kimseyi kesin olarak elde etmiş olduğu bilinen herhangi bir sıfattan, zanla, yahut da delilsiz bir iddia ile soyutlamak caiz değildir.

Bu hususlarda, Allah'ın yardımını dileyerek kısaca şunları söylüyoruz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"**Biz, bir rasûl göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.**" (İsrâ, 15)

"... **Bu Kur'ân bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için vahyolundu**." (En'âm, 19)

"**Öyle değil, Rabbine andolsun ki, onlar kendi aralarındaki anlaşmazlıklarda seni hakem kabul etmedikçe, sonra da senin vermiş olduğun hükümden dolayı, kalplerinde herhangi bir sıkıntı duymaksızın tamamıyla teslim olmadıkça imân etmiş olmazlar**." (Nisa, 65)

İşte bu âyet-i kerîmeler şimdiye kadar yaptığımız bütün açıklamaların hükmünü taşıyor. Buna rağmen, Peygamber (s.a.v.)'in durumu kendisine ulaşmış olduğu halde, ona imân etmeyen bir kimse kâfirdir.

İmân ettikten sonra yüce Allah'ın dilediği herhangi bir mezhebe göre itikâd eder veya herhangi bir fetvaya bağlanır, ya da Allah'ın dilediği herhangi bir ameli işlerse ve bu konularda Peygamber (s.a.v.)'den kendisine inandığının, amel ettiğinin yahut da söylediğinin hilafına herhangi bir hüküm ulaşmamış ise, böyle bir kimsenin sorumlu tutulacağı hiç bir şey yoktur. Peygamber (s.a.v.)'in o konulardaki hükmü kendisine ulaşmadığı sürece bu böyledir.

Eğer Peygamber (s.a.v.)'in hükmü kendisine ulaşır ve bu sahîh olarak ona varırsa, fakat ictihâd edip buna muhalefet ederse, ancak bu konuda hakkı isabet ettiremezse böyle bir kişi hatalı olmakla birlikte mazurdur ve yalnız bir defa ecir kazanır. Nitekim, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Hâkim ictihâd edip de hatâ ederse, onun bir ecri vardır, ictihâd edip de isabet ederse, onun iki ecri vardır."

Bir şey hakkında bir inanca sahip olan yahut onun hakkında bir şey söyleyen, yahut da amelde bulunan bir kimse, o şey hakkında hüküm veriyor demektir.

Şayet ameliyle hakka karşı inatlaşarak muhalefet ederse, fakat amelinin aksine itikâd ediyor ise böyle bir kimse fâsık bir mü'mindir.

Eğer sözüyle, ya da kalbiyle kendine ulaşmış olan hakka muhalefet ediyorsa o takdirde o kâfirdir, müşriktir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'in hakemliğini kabul etmemiş ve onun verdiği hükme teslimiyetle bağlanmamıştır.

Söz konusu bu hüküm genel olup bütün itikad ve ahkâm ile ilgilidir; ibâdetlerle, fetvalarla ilgili konuları tümüyle kapsar.[143]

Bahsedilen yazar, yazısının geri kalan kısmında, muhatabı ile girdiği münakaşada buraya kadar açıklanan meseleler ile alakalı bahsettiğinden onları tek tek ele almayacağım. Zira maksadım birilerinin hatalarını ortaya dökmek değil, hakkın tespit edilmesi ve bu konuda en özlü yolu tutmaktır. Zira bahsi geçen yazarın risalesi pek çok doğru tespit içermekle beraber, en az bunun kadar önemli olan:

---

[143] Bu açıklamaları İbn Hazm'ın el-Fisal adlı eserinde (1/16) yer alan: "Tekfir Edilenlerle Edilmeyenler" başlığı altındaki açıklamalarla: "İslâm'ı istidlâlsiz olarak kabul eden bir kimse mü'min olur mu?" (1/59)'dan iktibas

takınılması gereken tavır hususunda ciddi yanlışlar içermektedir, bizim de burada değinmek istediğimiz nokta burasıdır.

Yazar, devlet memurlarını tekfir ederek, devlet memurları kanununda geçen yeminden dolayı bu tekfirde bulunduğuna işaret ediyor ve şöyle diyor:

"*Bugün memurların hiçbiri imzanın kendine ait olmadığını iddia etmez. Çünkü imza kendisine ait olmasa asla o göreve gelemez.*"

Hemen bu satırların altında: "***KİŞİNİN İÇİNDE OLDUĞU VAKIA'YI BİLMEMESİ AFETTİR***" şeklinde bir başlık atmıştır. Bu başlık kendi durumunu ifade etmektedir. Zira memurları toptan tekfir ettiği ve bunların arasında islama mensup olan birçok kimse bulunduğu halde, kanunda yer alan bu yemin uygulamasının her yerde yapılmadığını bilmemekte, tekfir gibi önemli bir konuda zanna dayanmaktadır. Üstelik islam'ını izhar eden bir memurun böyle bir yeminin şirk olup olmadığını bilmeden bunu yapmış olabileceği ve bundan tevbe etmiş olabileceği ihtimalini de hiç dikkate almamaktadır. Zira cehaleti mazeret olarak görmemektedir.

İlerleyen satırlarda şöyle diyor:

"b) Bu metinde aslolan imzalamak değildir. Asil olan, o birimin amiri huzurunda bu yemin hep beraber yapılır, daha sonra da memur ve amiri bunun altına imza atar. Yani asil olan bunun sözlü olarak icra edilmesi ve sonra imza atılmasıdır. Uygulama olarak çoğu yerde yaptırılmıyor olusu ise buna imza atan memurların iddiasıdır. Nutuk ettiklerinde kimsenin bunun küfür oluşunda şüphe etmeyeceğini bildikleri için böyle derler. Eğer bu yaptıkları herkese göre en azından Büyük günah veya haramsa bu fasığın sözüne nasıl güveneceğiz. Çünkü madde de ve uygulanışında ağızla söylettirilip, imzalatılması vardır. Şer'i kurallara bağlılık, duygusal olmama, usul teraneleriyle, kendini kandıranlara..."

Mulahaza: Burada da yazar, zan ile hükmederek ithamda bulunmaktadır. Zira bu vakanın canlı bir şahidi olarak ben, devlet memurluğu yaptığım 13 sene boyunca ne bir imza töreni, ne de bahsedilen metne yemin ettirilmek ile karşılaşmadım. Bu uygulamanın nadir bazı yerlerde yapıldığını duymuş olmama rağmen hakikat böyledir.

Bu gibi bir uygulama ile karşı karşıya gelen memur, kesinlikle ne yemin etmeli, ne de imza atmalıdır. Bilakis bunun inancına aykırı olduğunu belirterek reddetmesi gerekir. Peki, reddederse ne olur? Memurluktan atılma ihtimali vardır, bu inancından daha önemli değildir. Ya da memurluktan atılmaz, ilk sene asaleti tasdik edilmese de, ikinci sene asaleti mecburen tasdik edilir. Memurluk durumunda kalan müslümanın, tevhide aykırı hiçbir fiilde bulunmama hususunda azimli olması, bu görevi, dünyasını yoluna koymak için değil, yüklenmiş olduğu davete katkı sağlamakta kullanmalıdır. İşte memur, bu şartlara dikkat ederse o zaman Yusuf aleyhisselam'ın görev istemesi, kendisine delil olur.

Yazar, oy kullananların tekfir edilmesi gerektiğinden bahsettiği bölümlerde: "*İnsanlar parlamento'nun halinden haberdardır. Allah c.c'nün hükmünden gafildirler. Bu da özür değildir*" diyor.

Allah'ın hükmünü bilmemeyi mazeret saymamakla diğer bir haricilik düşüncesine saplanmaktadır. Hakkında pek çok şaibeli yorum yapılan zatu envat kıssasına bir de şöyle bakalım:

"Bize de bir zatu envat edin" diyen sahabelere, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Siz "Bize de onların ilah gibi bir ilah edin" diyen ashab-ı Musa gibisiniz" demiştir. Rivayette bunu söyleyenlerin her ne kadar cahiliyeden yeni çıkmış oldukları belirtilmiş olsa da, bu bizim insanların durumuna hükmetmemiz açısından durumu değiştirmez. Zira bahsi geçen sahabeler, La ilahe illallah diyerek Müslüman olmuşlar, sonra da la ilahe illallah sözüne aykırı olan bu sözü söylemişlerdir. Bu açıkça gösteriyor ki, bu kimseler tevhid kelimesinin bütün anlamlarını bilmedikleri halde bu sözü söylemişler ve bu söz kendilerinden kabul edilerek Müslüman sayılmışlar, bu konudaki cehaletleri sonradan bu teklifleriyle açığa çıkmış olmasına rağmen tekfir edilmemişlerdir.

Dolayısıyla, "*Allah'ın hükümlerinden gafil olmak özür değildir*" diyen yazar, bu hususta da isabet etmemiştir.

İleride inşallah fiilin küfür olmasına rağmen failin kâfir olmadığı örneklerden bazısını zikredeceğim.

Demokratik Sistemlerden Görev Alma ve Tâğût'u Velî Edinme Meselesi

İyi niyetli olduklarından şüphe etmediğimiz kadar yeterince dîni bilmediklerinden de şüphe etmediğimiz kimi ümmî ya da yarı aydın müslümanlar sadece demokratik sistemlerden görev almaları sebebiyle cami imamlarının ve memurların "tâğût'u/kâfirleri velî edinmiş olduklarını iddia edebilmektedirler. Aslında sadece ümmî ya da - dînî sahada mütehassıs olmamakla birlikte islâmî konulardan haberdar olmaları sebebiyle - yarı aydın tâbir edilen müslümanlar değil, ilim ehli olarak bilinen bazı zevatın dahi bu iddia seline kapıldıklarını görebiliyoruz.

Mesela, İslam devletinden başka yerlerde Cuma namazının kılınamayacağı fikrini ilk kez gündeme getiren ve hâlen bu fikrin ateşli savunucuları olan kimseler bunlardandır. Onlarla birlikte bu düşünceyi savunanlar:

"*Cami imamları, diyanet işleri başkanı; Diyanet İşleri başkanı, başbakan; başbakan da laik-demokratik düzenin cumhurbaşkanı tarafından atanıyor. Bu itibarla diyanetten görev alan her imam, dolayısıyla gayr-i İslâmî bir sistemden görev aldığından Tâğût'u/kâfirleri velî edinmiş sayılır! Bu münasebetle onların arkasında ne Cuma namazı, ne de başka her hangi bir namazın kılınması caiz değildir.*" diyorlar.

Hatta bu düşüncenin asıl mimarı, imam olsun, olmasın, mevcut sitemden görev alarak devlet memuru veya işçi statüsüne giren bütün insanların kâfir olduğunu, yeniden İslama dönebilmeleri için sahip oldukları iş veya mesleklerini bırakmaları gerektiğini bile söyleyebilmektedir.

Memuriyete başlarken devlet memurlarına yaptırılan yemini imzalayan herkesin kâfir olduğunu ve müslüman olabilmesi için ilk önce istifa etmesinin şart olduğunu, müslümanım diyenlerin gerçekten müslüman olabilmeleri için hiç bir kamu kurum ve kuruluşunda çalışamayacaklarını, çalışıyorlarsa ayrılmaları gerektiğini ifade etmekte, daha sonra söylenmesi küfür olan bir şeyi, kitabet (yazı) yoluyla tasdik etmenin de küfür olacağını isbat etmek için geleneksel fıkıh kitaplarından derlenen yazıları, memurlara imzalattırılan "yemin" örneğiyle birlikte yayınlamaktadırlar.

Bu itibarla bu düşüncenin ne kadar isabetli olup olmadığının ortaya konulması diğerlerine nisbetle daha elzem olmaktadır. O halde bu düşünceyi savunanlarla karşısında olanlar arasındaki fikrî uçurumun aşılabilmesi için hassaten bu meselenin sağlıklı bir şekilde tahlil edilmesi gerekir. Ancak konunun tam manâsıyla vuzuha kavuşturulabilmesi için önce mevzû-i bahs olan kavramların nerede ve nasıl kullanıldıklarını görmeye çalışalım.

Tâğût: Sözlükte azmak, sapmak ve isyan etmek mânâlarına gelen 'tuğyan' mastarınden türemiş mübalâğa vezninde bir isim olup "tuğyankâr, azgın, sapık, sapıklık önderi, azıtan, azıtkan, ve bâtıl ma'but karşılığında kullanılır. Şeytan veya put ile de ifade olunan tâğût, hakka, hakikate ve îmana karşı gelen, Allah'ın kulları için çizdiği nizâmı ve hududa tecâvüz eden her şeyi ifade eder.[144]

Muhammed İbn Cerîr et-Taberî, "tâğût"u tarif ederken şu ifadeleri kaydeder: "Allah'a karşı isyankâr olup kendisine itaat edenlerin ya tarafından zorlanması veya itaat edenlerin isteyerek itaat etmeleri suretiyle Allah'ı bırakarak kendisine itaat olunan her şey tâğût'tur. Kendisine itaat olunan bu mabut, ister insan olsun, ister

[144] Elmalılı H. Yazır, Hak Dîni Kur'ân Dili, 2/869; Seyyid Kutup, Fî Zilâl'i'l-Kur'ân, 2/47

şeytan; ister vesen, ister sanem, isterse bunlardan başka herhangi bir şey olsun fark etmez."[145]

İbn Cerîr, Nîsa Sûresi 51. Âyette geçen 'cibt ve tâğût' kavramlarını izah ederken orada da şu tarifi yapar:" Cibt ve tâğût; Allah'ı bırakarak kendisine ibadet yahut itaat etmek veyahut boyun eğilmek suretiyle ta'zim olunan her türlü varlığa verilen iki isimdir. Bu ta'zim olunan şey, ister put olsun, ister insan, isterse şeytan olsun mâhiyetini değiştirmez."[146]

İbn Kayyım; "Kulların, Allah'ın kendileri için koyduğu hududu aşarak itaat ettiği her şey tâğuttur" demiştir.[147]

Kâdı Beydâvî ile es-Sâvî daha genel bir tarifle, "Allah'ı bırakarak kendisine itaat edilen ve Allah'a ibadetten men eden her şey tâğuttur" der.[148]

Seyyid Kutup ise, bu tariflere ilâveten, "... bu, bir şahıs olabileceği gibi Allah'ın nizâmından alınmayan her türlü sistem, Allah'a bağlanmayan her çeşit fikir, ideoloji, düşünce, töre, alışkanlık, makam ve nefis de olabilir.[149]

Bu tariflerden açıkça anlaşılıyor ki insanların, Allah'ın yarattıkları için koyduğu hudutları aşarak emir ve yasaklarına itaat ettikleri her şey kendilerine nisbetle birer tâğut hüviyetini almaktadır. Bunun bir tek insan veya insanlardan bir zümre olması, şeytan olması, nefis olması; kadın, koltuk, kasa, kese, makam, mevki, şan, şöhret, saltanat, düşünce, ideoloji, gelenek, töre ve adet gibi soyut veya somut bir şey olması mâhiyetini değiştirmez. Burada aslolan Allah'ın emir ve yasaklarına rağmen kendisine itaat edilip uyuluyor olmasıdır.

Bu şekilde geniş kapsamlı bir kavram olan tâğut, Allah'a kulluk için yaratılan insanoğlunun önünde duran en korkunç bir engel olarak görünmektedir. Bu sebepledir ki Âdem aleyhisselam'dan Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelinceye kadar tevhid mücâdelesi veren bütün tevhid imamları insanları ilk önce tâğuta kulluktan kaçınmaya ve Allah'a kulluk etmeye davet etmişlerdir. Nitekim bu husus Kur'ân'da şöyle ifade olunur:

"**Andolsun ki biz her ümmete - Allah'a ibadet edin ve tâğuta kulluktan sakının diye - tebliğât yapması için bir Peygamber gönderdik. Onlardan kimine (bu tebliğe uyduğu için) Allah hidâyet ihsan etti. Kimine de (yüz çevirip yalanladığı için) sapıklık hak oldu**." (Nahl, 36)

Ayetten açıkça anlaşılacağı üzere tevhid mücâdelesinde Resullerin takip ettiği rabbani yol, insanları yalnız Allah'a kulluğa ve tağutları inkâra çağırma yoludur. Zira tevhid akidesinin özü, ibadet ve itaati yalnız Allah'a tahsis etmek ve Allah'tan başkasına karşı yapılması caiz olmayan mutlak itaat, sınırsız sevgi ve ta'zim gibi ulûhiyyet özelliklerini sadece Allah'a tahsis etmek ve tâğutları tanımamaktır.

---

[145] İbn Cerir et-Taberî, Câmiu'l-Beyan Fî Te'vil'il-Kur'ân, 3/21; Elmalılı H. Yazır, A. g. e. 2/869
[146] İbn Cerir et-Taberî, A.g.e, 4/136
[147] Yusuf el-Kardâvî, Tevhîd'in Hakikati, Sh.57
[148] Beydâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, 1/401; es- Sâvî, Haşiyetü's-Sâvî Ale'l - Celâleyn, 1/120
[149] Seyyid Kutup A.g.e. 2/47

Her milletin tâğutu, Allah ve Resûlü'nün hükümlerini inkar ederek ya da Alah ve Resûlü'nün hükümlerini kabul ettiği halde hoşuna gitmediği için bu hükümlere rağmen isteyerek kanunlarına başvurduğu, diğer bir ifadeyle vereceği karara razı olarak huzurunda muhâkemeleştikleri, Allah'tan bir müsâade olmaksızın hükmüne tâbi oldukları yahut yalnız Allah'a itaat olunması gereken yerde kendisine itaat ettikleri kimse veya kimselerdir.

İslâmın ruhu ve temel inancına göre yaratmak, emretmek, yarattıkları için kanun koymak, ancak Allah'a mahsustur. Bu alana müdahele etmek, O'nunla ilahlık yarışına girmek demektir. Böyle bir harekete İslam literatüründe küfür, sahibine de kâfir denir. (Bkz: Maide, 44, 45, 47; En'am, 57)

Allah Teâlâ insanları böyle bir hareketten men ettiği gibi, buna tevessül edenleri velî edinmekten de şiddetle men etmiş ve "**Mü'minler mü'minleri bırakıp da kâfirleri velî edinmesinler. Her kim bunu yaparsa Allah'tan ilişiği kesilmiş olur. Ancak onlardan (gelebilecek bir zarardan) korunmanız başka (yâni zararlarından korunmak için bunu yapabilirsiniz). Bununla birlikte Allah sizi kendisin(in emirlerine karşı gelmek) den sakındırır. (Sakın hükümlerine aykırı davranıp düşmanlarını velî edinerek onun gazabına uğramayın. Çünkü) Dönüş onadır"** (Al-u İmran, 28) buyurmuştur. Bu ve benzeri âyetler gayet açık ve net bir üslupla, Allah'a hakkıyla iman etmiş olmak için kâfirleri velî edinmekten kaçınmanın şart olduğunu ifade etmektedir.

Velayet mastarından türeyen velî kelimesi, sözlükte "yardımcı, dost, sahip vb." manalara gelir. Terim olarak ise, "birinin işini üzerine alıp o işi idare eden kimse"ye tekabül eder. Meşhur Arap dil bilginlerinden Rağıb el-Isfahânî'nin, "bir başkasının işini üzerine alan herkes onun velîsidir" tarifi bunun isbatıdır.

Âyet-i Kerime'nin nüzul ortamı dikkate alındığı zaman kavramın dost ve yardımcı anlamında sözlük manasıyla kullanıldığında hiç bir şüphe kalmaz. Zira bu âyet, bir rivayete göre Yahudilerle yakın bir dostluk içinde bulunan bazı Müslümanlar hakkında, diğer bir rivayete göre ise Yahûdîler'den müteşekkil bazı müttefikleri bulunan ve Hendek savaşı sırasında Resûlullah (s.a.v)'den onların yardımı konusunda izin isteyen Ubâde b. Sâmit hakkında nazil olarak onları bu dostluktan ve yardımlarını istemekten men etmiştir.[150]

Ancak bir âyetin sebebinin husûsî olması hükmünün umûmî olmasına engel teşkil etmez. Bu itibarla âyetin, kâfirlere, müşriklere ve tâğûtî güçlere karşı muhabbet ve dostluk gösterilmesine müsâade etmediği gibi Müslümanların, gerek dînî gerekse dünyevî işlerinin yürütülmesini kâfirlere havale etmelerine de asla müsâade etmediğini söylemek yanlış olmaz. Nitekim Cessas, Sâbunî ve daha başka müfessirler âyetten umûmî hüküm çıkararak "bu ve benzeri âyetlerde kâfirlerin Müslümanlar üzerinde hiç bir hususta velayet hakkı yoktur"[151] demişlerdir.

Ebû Bekir İbnu'l-Arabî de bu görüşü teyit etmek üzere şöyle demiştir: "Ömer radıyallahu anh, Yemen'de kâtip olarak istihdam etttiği zimmî (İslam devleti

---

[150] Taberi, Camiu'l-Beyan, 3/227; Kurtubi, el-Cami Li Ahkam, 4/38; M. Ali es-Sabuni, Revayiu'l-Beyan Tefsiri Ayati'l-Ahkam, 1/398-399

[151] Sabuni, A.g.e. 1/404; Ayrıca bkz: Cessas, Ahkamu'l-Kur'an, 2/444

tebeasından olup haraç ödemekle yükümlü bulunan gayr-i müslim) sebebiyle Ebû Mûsâ el-Eş'âri'yi nehyetmiş ve onu kâtiplikten azletmesini emretmiştir.[152]

Diğer bir kısım âlimler ise, bu âyeti delil getirerek Müslümanların herhangi bir işini kâfirlere tevdî etmelerinin caiz olamayacağını ifade etmişlerdir.[153]

Ancak bu husus, aksine imkânları olduğu halde isteyerek ve tercih ederek onlara tevdî etmeleri ve kalben onlara bağlılık hissetmeleri haliyle sınırlıdır. Müslümanların zayıf, kâfirlerin kuvvetli olmaları sebebiyle şerlerinden ve zararlarından korkmak ve aksine güç yetirememek gibi zarurî haller ise, bundan müstesnadır. Zira İslamda hiç bir kimseye gücünün yettiğinden başkası teklif edilmemiştir. Aksine Müslümanlar zayıf, gayr-i müslimler kuvvetli oldukları zaman Müslümanların kalben sevgi ve muhabbet göstermeksizin zahiren dost gibi gözükmelerine dahi şer'an müsâade edilmiştir. Bu itibarla böyle bir durumda işlerini kafirlerin üstlenmiş olmaları, Müslümanların da onlara kerhen dostluk izharında bulunmak zorunda kalmaları halinde aynı âyetin ifadesiyle kâfiri velî edinme söz konusu olmaz. Zira Kur'an bu hususu istisna ederek, "onlardan korkmanız hâli müstesnadır." yâni, "onlardan korkmanız hâlinde kalb ile itikad etmeden işkence ve kötülüklerini def etmek için takiyye ve müdârâ yaparak lisanlarınızla onlara sevgi izhar etmenizde bir sakınca yoktur"[154] buyuruyor.

Şunu hemen ifade edelim ki iman edenler bütün hayat telakkilerini Kur'an'dan alacakları gibi sevgi ve muhabbet, buğz ve nefret ölçülerini de Kur'an'dan almak zorundadırlar. Allah'ın dîni, tevhid dîni olduğuna göre Mü'minin muhabbet ve dostluğu yalnız bu dâirenin içerisinde cereyan eder. Ancak bu, hiç bir zaman mü'minlerin kâfirlere karşı hüsnü muamele, adalet ve ihsan ile hareket etmeyecekleri anlamına gelmez.

Kâfirleri velî edinmemek başka, onlara karşı hüsnü muamele, adalet ve ihsan ile hareket etmek daha başka bir şeydir. Zira ciddiyet, merhamet, mürüvvet, vakar, ahde vefa, hukuka riâyet, hüsnü muamele, adalet ve ihsan ile hareket mü'minlerin şiarı olmalıdır.

Bununla beraber mü'min her şeyden önce inancında samîmî, ibadetinde ihlâslı olmalıdır. Dînini kendine dert edinmeli, inancına düşman olanlara karşı tarafsız ve lakayt kalmamalı, kâfirlerin hükmüne asla rıza göstermemelidir. Nefsini Allah'tan başkasına teslim etmemeli, kâfir ve İslam düşmanlarına asla sır vermemelidir. İşte "mü'minler müminleri bırakarak kâfirleri velî edinmesinler" hitabını bu çerçevede ele almak gerekir. Yoksa bundan maksat, onlarla her türlü ilişkiyi kesip düşmanca muamelede bulunmak değildir.

O halde iman edilmesi gereken esaslara inanan, inkâr edilmesi gerekenleri inkâr eden gayr-i müslimlerle münâsebetini ve tâğûtî düzenlere karşı tavrını bu çerçeveye yerleştiren bir kimse zarurî olan durumlarda sadece demokratik sistemlerden görev almak veya görev talep etmekle tâğûtu velî edinmiş sayılır mı? Diğer bir soru şekliyle dâvanın bekası ve dâvetçilerin selâmeti için demokrasinin imkânlarından yararlanmak caiz midir?

Bu sorulara verilecek en güzel cevap 13 yıllık Mekke hayatı boyunca Resûlullah (s.a.v)'in câhilî güçler karşısında takip ettiği islâmî hareket metodudur. Bir

---

[152] Sabuni, A.g.e. 1/403
[153] Bkz: Sabuni, A.g.e. 1/403
[154] M. Ali es-Sabuni, A.g.e. 1/398

dâva varlığını sürdürebilmesi ve mensuplarının can güvenliğini sağlayabilmesi için mümkün olan en az zararı göğüsleyerek mevcut imkân ve fırsatları değerlendirmek mecburiyetindedir. Hareketin mahiyeti ve çapı ne olursa olsun, bu husus hepsi için kaçınılmaz bir şeydir. Aksi halde ne dâvanın ne de dâvetçilerin varlığını sürdürmesi mümkün olamaz. İşte Resûlüllah (s.a.v)'in Mekke devrindeki hayatı bunun en bariz örneğidir.

Bilindiği gibi câhiliyye devrinin müşrik toplumunda teminat ve himaye gibi zayıfların korunmasına matuf bir takım kânunların çok büyük bir yeri vardı. Bu kânunlar çerçevesinde zayıf olan bir kişi kuvvetli olan bir kişinin teminatı altına girer-se, tam olarak onun himayesinden yararlanabilirdi. Teminat veren kişi, teminat alanı bütün saldırılardan korur, ona düşünce ve hareket hürriyeti verirdi. Böylece düşmanlar, o kişiye hiç bir şekilde zarar veremezlerdi. Eğer zarar verecek olurlarsa, iki grup arasında savaş çıkardı. Onun için teminat ve himaye vermek basit bir hadise değildi. Herşeyden önce teminat ve himaye veren kimsenin kavmi arasında saygın, kuvvetli ve himaye edebilecek bir seviyede olması, teminat ve himaye verirken bütün ihtimalleri hesaba katması icâbederdi. İşte câhiliyye toplumunda böylesine ciddî ve riskli bir müessese olan bu teminat ve himaye kânununun ilki Ebû Tâlib'in Resûlüllah (s.a.v)'e olan himaye ve teminatıdır.

Ebû Tâlib hiç bir zaman atalarının dînini terketmeyen bir müşrik idi. Buna rağmen Peygamber onun himaye ve teminatı altına girerek câhiliyye toplumunun mevcut kânunlarından istifade etmekte hiç bir beis görmemiştir. Bu himaye o kadar açık ve netti ki Resûlüllah (s.a.v)'in muhatapları olan müşrik Araplar İslam dîniyle ilgili, hiç bir şikâyetlerini Resûlüllâh'ın şahsına yö-neltmeyip doğrudan doğruya amcasını muhatap alıyorlardı. Akrabalık bağlarıyla takviye edilen bu himaye Ebû Tâlib'in vefatına kadar bu minval üzere devam etmiştir. Resûlüllah (s.a.v)'in câhîliyye kânunlarından ibaret olan bu himaye ve teminatı kabullenmesi sadece Ebû Tâlib'in himayesiyle sınırlı değildir. Bilakis Ebû Tâlib'in vefatından sonra tâ Medîne'ye hicretine kadar bütün bir Mekke devri boyunca Peygamber'in hayâtı kâfirlerin ve müşriklerin himâyesi altında geçmiştir. Zira o, amcası Ebû Tâlib'in vefatını müteakiben kısa bir süre de olsa, Ebû Leheb gibi azılı bir islam düşmanının koruması altına girmiş, onun himayesini çekmesiyle birlikte kendisini koruyacak bir güç aramak üzere Mekke dışına çıkmak mecburiyetinde kalmış, bu münasebetle Taife gitmişse de aradığını bulamayarak tekrar Mekke'ye, amansız düşmanlarının arasına dönmek zorunda kalmıştı.

İbnü İshâk'ın rivayetine göre Resûlüllah (s.a.v.) Tâiften döndükten sonra Mekke'ye girmek üzere Nahle vadisine geldiğinde, Mekke liderlerinden himaye istemeye karar verdi. Sonra Ahnes b. Şureyk'e haber göndererek onun himâyesi altına girmek istedi. Ahnes ise,

"Ben sizin müttefikinizim! Müttefik olan bir kimse müttefikini himaye altına alamaz" diyerek Peygamber'in bu teklifini reddetti. Bunun üzerine Süheyl b. Amr'a haber gönderdi. O da:

"Amr oğulları, Ka'b oğullarını himaye altına alamaz," cevabını vererek Resûlüllah'ın bu isteğini geri çevirdi.

Nihayet Mut'im b. Adiyy'e haber göndererek onun himayesine girmek istedi, o da Resûlüllâh'ın teklifini kabul etti. Çocuklarını ve kabilesini toplayarak hepsinin silahlarını kuşanıp Ka'be'nin rükünlerinde bulunmalarını istedi ve onlara Muhammed'i himaye altına aldığını söyledi. Peygamber, Zeyd b. Harise ile beraber Mekke'ye girerek Mescid-i Harama ulaştı. Mut'im b. Adiyy, bineği üzerinde ayağa kalkarak,

"Ey Kureyş ahâlisi! Muhammed'i himayem altına aldım. Kimse ona karşı bir harekette bulunmasın." dedi. Peygamber (s.a.v) Ka'be'de iki rekat namaz kıldıktan sonra oradan ayrılarak Mut'im b. Adiyy ve çocuklarının silahlı koruması altında evine girdi.[155]

Görüldüğü gibi Peygamber (s.a.v), kendisini Mekke'den çıkaran Mekke liderlerinden himaye ve teminat istemekte ve neticede Mekke'de kâfir kılıçların himâyesi altında dolaşmaktadır. Zira Mut'im b. Adiyy'in akidesi, Ebû Cehil, Ebû Leheb ve diğer müşriklerinkinden farklı değildi. İşte Hz. Peygamberin bu davranışı îslâmî davetin ve dâva adamlarının yararına olan bütün işlerde İslâm dâvetçileri için bir dayanak teşkil eder. Buna göre kendilerinin can güvenliğini sağlayacak, mensuplarını himaye edip hürriyetlerini temin edecek câhili kânun ve âdetlerden yararlanmak islam dâvetçileri için meşru bir haktır.

Şüphesiz müşriklerin himaye ve teminatından istifade eden sadece Resûlüllâh'ın kendisi değil, aynı zamanda Ashabının tamamı Mekke devri boyunca kâfirlerin ve tâğûtî güçlerin otoritesi altında yaşıyor ve herbiri ibadet ve tebliğ hürriyetini himayesine sığındığı müşrikler vasıtasıyla elde ediyorlardı. Mesela Ebû Bekir (r.a) gibi büyük bir sahâbînin de İbnü'd-Duğunne'nin himâyesi altına girmeyi kabul ettiğini görüyoruz. Buhâri'nin Âişe r.a.'dan rivayetine göre o şöyle demiştir:

"Kendimi bildim bileli annemle babamın bu dîni, kendilerine din edindiklerini gördüm. Günün iki vaktinde, sabahları ve akşamları Resûlullah'ın bize uğramadığı gün yoktu. Müslümanlar Kureyş müşrikleri tarafından ezâ ve işkencelere uğrayınca Resûlüllah Habeşistan'a hicrete izin vermiş, Ebû Bekir de Habeşistan topraklarına hicret etmek üzere Mekke'den çıkmıştı. Ebû Bekir (Yemen istikâmetinde ve deniz sahilini takiben Mekkeye beş günlük mesafede bulunan) Berkü'l-Gımâd denilen köye gelince İbnü'd-Duğunne ile karşılaştı. İbnü'd-Duğunne Kârre kabilesinin efendisidir. Ebû Bekir'e:

"Nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu. Ebû Bekir de:

"Kavmim beni çıkardı. Şöyle tenhâ bir yere çekilmek ve orada rabbime ibadet etmek istiyorum." deyince, İbnü'd-Duğunne:

"Ey Ebû Bekir! Senin gibi bir zat ne yurdundan çıkar, ne de başkaları tarafından çıkarılır. Bir hakikattir ki sen herkeste bulunmayan mallarını ihsan edersin. Akrabanı ziyaret eder, reşid olmayan aile efradının yükünü çekersin. Misafiri ağırlarsın, hayırlı işlere yardım edersin... Şimdi sen benim himayem altındasın. Haydi dön ve kendi memleketinde rabbine ibadet et!" demiştir. Bunun üzerine Ebû Bekir geri dönmüş, İbnü'd-Duğunne de kendisiyle beraber gelmiştir. Mekke'ye gelince İbnü'd-Duğunne o akşam Kureyş eşrafını dolaşarak onlara:

"Ey Kureyşliler Ebû Bekir gibi muhterem bir zat şüphesiz ki ne memleketinden çıkar, ne de çıkarılmaya mecbur edilir. Siz, en değerli mallarını ihsan eden, akrabasını ziyaret eden, akrabasının yükünü çeken, misafirlerini ağırlayan ve bütün hayırlı işlere yardım eden bir adamı memleketinden çıkarmak mı istersiniz?" diyerek Ebû Bekir'i himâyesi altına aldı. Kureyş de İbnü'd-Duğunne'nin onu himaye altına almasını ve onun hakkında söylediklerini reddetmediler. İbnü'd-Düğunne'ye,

---

[155] Münîr Muhammed Gadban, Nebevî Hareket Metodu, (Çev: T. Akarsu) Nehir Yay. İstanbul, 1991, 1/140-142

"Ebû Bekr'e söyle, hiç bir şeye karışmasın, evinde Rabbine ibadet etsin, evinde namaz kılsın, ne dilerse okusun. Fakat okuduğunu açık olarak okuyup bize ezâ vermesin. Çünkü biz kadınlarımızı ve çocuklarımızı sapıtmasından korkarız." dediler. İbnü'd-Duğunne Kureyş'in bu sözlerini Ebû Bekr'e söyledi. Ebû Bekr de bu kurallara göre evinde rabbine ibadet etmek, namazını açıkça kılmamak, evinin dışında Kur'an okumamak üzere ikamet etti.[156]

Bu rivayetten açıkça anlaşılacağı üzere Ebû Bekir gibi İslâmı herkesten daha ziyade müdrik olan bir kimse, rabbine ibadetinin şekline dahi müdâhale eden bir eman ve himayeyi kabul etmektedir. Şüphesiz bütün bu olup bitenlerde Resûlüllah (s.a.v)'in gözleri önünde oluyor ve onun tasvîbinden geçiyordu. Bu sırada vahiy de nazil olmaya devam ediyordu. Şayet ibadet ve tebliğ hürriyetini elde etmek için müşriklerden ve kâfirlerden müsâade, başka bir tâbirle vazife talep etmek ya da bu vazifeye tâyin olunmak kâfirleri ve tâğûtu velî edinmek anlamına gelseydi, hiç şüphe yok ki Peygamber buna müdâhele eder, hattâ bu hususta vahiy nazil olurdu.

Halbuki öyle olmamıştır. Resûlülah (s.a.v) bu himayeye tıpkı kendisi için rızâ gösterdiği gibi, mağara arkadaşı Ebû Bekir için de razı olmuştur. Bunu nehyeden herhangi bir hüküm de gelmemiştir: Üstelik İslâmın Mekke devrinde sadece ibadet hürriyetini elde etmek için himaye arayan ve müşrik toplumun bu kânunlarından yararlananlar yalnızca o ikisi ile sınırlı kalmamıştır. Aksine hemen hemen ashabın hepsi şu veya bu şekilde câhiliyye toplumunda geçerli olan bu kânunların boşluklarından yararlanabilmişlerdir.

Nitekim kalabalık sayıda bir Sahâbî topluluğunu bizzat Peygamber (s.a.v), Habeşistan Hükümdarı Necâşî'nin himayesine göndermiştir. Hâlbuki o sırada Necâşî henüz bir Hıstiyan idi. Şayet bu toplumlarda geçerli olan kânunlardan ve o gün için geçerli olan câhiliyye âdetlerinden dâvanın ve dâvetçinin selâmeti için faydalanmak, onları velî edinmek olsaydı, Resûlüllah (s.a.v) kendisine ve arkadaşı Ebû Bekir'e ibadet ve tebliğ hürriyeti sağlayan müşriklerin himayesini kabul eder miydi? Ashabını iki ayrı kafile hâlinde Hristiyan bir ülkenin hükümdarının himayesine gönderir miydi? Allah Teâlâ bu yürütmeyi durduran hükmünü inzal etmez miydi? Demek ki islâmî davetin ve dâvetçilerin maslahatına uygun olan bu nevî hareketlerle kâfirleri velî edinmek birbirinden ayrı şeylerdir.

Resûlüllah (s.a.v) hayâtı boyunca insanları "Lâ ilahe illallah" demeye çağırmış ve ne söylediğini bilerek bu kelimeyi Söyleyenlerin muhakkak müslüman olacaklarını ifade etmiştir. Bilhassa Mekke devrinde müslüman olan insanlara ikinci bir şart olarak bulundukları yerleri ve çalıştıkları işleri bırakmasını teklif etmemiş, gerek Yahûdî ve Hıstiyanlann, gerekse müşriklerin işlerinde çalışan insanlara işlerini terk etmedikleri takdirde kâfirlerin ve tâğûtların velayetini reddetmiş olamayacaklarını söylememiş; kâfir olan ailelerini terk etmelerini emretmemiştir. Tersine hicrete kadar herkes bulunduğu yerde sahip olduğu iş ve mesleğine devam etmiştir.

O halde, nasıl olur da Müslümanların demokratik sistemlerden mücerret görev almalarından tâğûtu ve kâfirleri velî edinmiş olacakları gibi bir mânâ çıkarılabilir? Bu, Müslümanları başıboş, işsiz, güçsüz, sözü sohbeti dinlenmeyen basit halk yığınları hâline getirme çağrısından başka bir şey değildir. Kâfirlerin ve islam düşmanlarının istediği de budur, zâten. Buna ne Allah, ne Peygamber ve ne de akl-ı selim sahibi insanlar razı olur.

---

[156] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî Bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, 7/271-272 400

Çağın ihtiyaç ve şartlarına uyup uymadığına bakmadan geçmişi körü körüne taklit etmenin ve geleneksel fıkıh mirasını ezberleyip akıl, ilim ve islâmî siyâset süzgecinden geçirmeden, ezberlemenin sakıncalarından biri de budur işte. Şüphesiz bunu bilgisayarlar da yapar. Fıkıh kitaplarındaki verileri yüklersiniz. Sonra da tuşlara basınca istediğiniz bilgileri serer önünüze. Hâlbuki bu ilim değildir. Bilgisayar da âlim değildir. Arapçayı bilmek ve fıkıh kitaplarındaki geçmişin sorunlarını ilgilendiren kupkuru lafızları ezberlemekle kendini âlim zanneden ve insanları yanlış yollara sevkedenler, sanırız bu noktayı unutuyorlar.

İlim, Kur'an ve sünnetin metodunu kavradıktan sonra içinde bulunulan zamanın imkân ve şartlarını göz önüne alarak onları yeniden değerlendirmeye tabî tutmak ve asrın ihtiyacı olan islâmî hareketin planını çıkarmaktır. Yoksa başka bir alternatif üretmeden Müslümanları başıboşlar ordusu oluşturmaya çağırmak değildir. Şüphesiz biz bununla kâfirlerin âmir, Müslümanların memur, onların patron, Müslümanların işçi, onların hâkim, Müslümanların hadim (hizmetçi) olarak çalışmaya devam etmelerinin mükemmelliğini müdâfâa etmiyoruz elbet. Aksine sadece şartları değiştirmek için Müslümanlara bulundukları yerlerini terk ettirmenin yanlışlığını savunuyoruz.

Şüphesiz küfrün hâkim, İslâmın mahkûm, Müslümanların zanlı sandalyesine oturtulduğu, zâlimlerin boy ölçüştüğü, dünya hayâtının müşriklere göre tanzim edildiği, kânun ve nizamların cânîyi taltif, sarhoşu takdir, imansızı tebrik, mücrimi himaye için ihdas edildiği câhiliyye ortamları İslâmın idam sehpasıdır. Böyle bir ortamda İslam’dan, islamca yaşamaktan ve hakkı razı etmekten söz edilemez. Ancak İslâmî açıdan bu namüsâit şartları değiştirmek vacipse, bunun yolu Müslümanları işsizler ordusu haline getirmekten değil, alternatif imkânlar üretmekten geçer.

Müslümanlar birleşerek kendi okullarını açar, fabrika ve işyerlerini kurarlar, işsiz ve fakir Müslümanlara iş imkânı üretirler ve onları gayr-i müslimlere muhtaç olmaktan kurtarırlarsa, ancak o zaman böyle bir mesele tartışılabilir. Değilse hiç bir alternatif oluşturmadan Müslümanlara işlerini terk ettirmek, hiyânet değilse gaflettir.

Bugün demokratik sistemlerin kurum ve kuruluşlarının hemen hepsi Müslüman için bir panayır konumundadır. Müslümanların, mevcut sistemin çarkları arasında yok olup gitmemek ve dişlilerinden bir dişli olmamak kaydıyla - kovulsalar bile bu panayırlara iştirak edip oralarda İslâmı tebliğ etmeleri gerekir.

Eğer İslâmın muzaffer olmasını istiyorsak, inançları ve imanları çalınmış olan insanlarımıza kaybolan değerlerini yeniden kazandırmak için bunu yapmaya mecburuz. Ancak Müslümanın çalıştığı müessesede - namaz vb. gibi - farz-ı ayn olan ibadetlerin yerine getirilmesine fırsat verilmiyorsa veya vazifesinde Müslümanlara zararlı bir şey bulunuyorsa, - mesela, bir Müslümanın, Müslümanlarla savaşan bir orduda subay veya er olarak görev alması gibi - bu kesin olarak haramdır. Tıpkı bunun gibi Müslümanlarla savaşmak için onların aleyhine silah ve benzeri şeyler imal eden bir müessesede çalışmak, İslam düşmanı olan kimselerle işbirliği yapmak ve her hangi bir zulüm veya harama yardım eden bir vazife ile uğraşmak caiz değildir.

Zira Müslümanın bu görevi sebebiyle İslam davetini zor duruma düşürecek veya bir kısım dînî hükümleri değiştirebilecek ya da bazı haramların işlenmesine vâsıta olacak şekilde olmaması ve bu görevi kabul ederken akide ve prensiplerinden en ufak bir tâviz vermemesi şarttır. Çünkü arasında bağ kurmaya çalıştığımız müşriklerin himayelerine girmede bu hususlara riâyet edilmesi şart koşulmuştur. Bunun dışında bir müslümanın sadece demokratik kurum ve kuruluşlarda çalışması veya onlardan görev talep etmesi kâfirleri velî edinmesi ve kâfir olması anlamına asla gelmez.

Kur'an Yusuf a.s'ın kıssasını naklederken şöyle der: "(**Yusuf Krala): "Beni ülkenin hazînelerine memur et. Çünkü ben (onları) iyi korur, (yönetmesini) iyi bilirim" dedi**" (Yusuf, 55)

Ayet-i Kerîmenin siyak ve sibakı dikkatle tetkik edildiği zaman görüleceği üzere Yusuf a.s.'ın görev taleb ettiği kral geleneksel Mısır Firavunlarından biridir ve Mücâhid'den gelen rivayete göre Yusuf a.s. vazifesinin başına geçer geçmez kendisine tebliğe başlamış ve neticede kral Yusuf vasıtasıyla müslüman olmuştur.[157]

Mücerret akıllarıyla hareket etmekten başka delilleri olmayan bir kısım Müslümanların iddia ettikleri gibi bu Âyet-i Kerîme mensuh ya da bizden önceki şeriatları ilgilendiren hükümleri hikâye etmek için gelmemiştir. Aksine her zaman geçerli olan birtakım hükümler ifade etmektedir. Hattâ Yusuf a.s.'ın bu tavrı, Yusuf el-Kardâvî'nin de ifadesiyle, "siyâsî ve benzeri bütün vazifeleri isteme hususunda ehil olan kimseler için islam adabını temsil eder"[158]

Zira Peygamberlerin getirdiği şeriatların inanç esasları her devirde aynıdır. Müfessirlerin ve islam davetçilerinin, ayetle ilgili görüşleri de bu merkezdedir.

Nitekim Kurtûbî bu âyeti tefsir ederken: "Bir kısım âlimler şöyle demiştir, 'Bu âyette fazilet sahibi bir kimsenin, fâcir bir kimse ve kafir bir devlet başkanının hesabına çalışmasının mubah olduğuna delîl vardır. Ancak fazilet sahibi kimsenin, uhdesine verilen görevin kendisine karşı çıkılmayacak bir iş hususunda verildiğini ve onunla dilediği kadar ıslahat yapacağını bilmesi şarttır. Ama işi, fâcirin irâdesi, arzuları ve kötü emelleri doğrultusunda olursa, o zaman bu caiz değildir" Bir kısmı ise, "Bu husus sadece Yusuf (a.s)'a mahsustur. Bugün ise caiz değildir." demişlerdir. Fakat zikrettiğimiz şarta riâyet edildiği zaman evlâ olan görüş, birinci grubun görüşüdür." demektedir.

Mâverdî şöyle demiştir: "Görevlendiren kimse zâlim ise ondan görev almanın caiz olup olmayacağı hususunda âlimler ihtilafa düşerek iki farklı görüşe sahip olmuştur: Birincisi, üzerine aldığı vazifede hak ile amel ettiği zaman, görev almasının caiz olduğudur. Zira Yusuf a.s., Firavun tarafından vazifelendirilmişse de onun hakkında muteber olan kendi fiili olup başkasının fiili değildir. İkincisi, zâlimden görev almanın caiz olmayacağıdır. Zira bunda onlara yardım etmek suretiyle kâfirleri velî edinme ve işlerini üstlenmek suretiyle onları temize çıkarma söz konusudur. Bu görüşe sahip olanlar Yusuf a.s.'ın Firavun'dan görev almasını iki şekilde izah etmişlerdir.

Birinci izah tarzı şudur: Yusuf a.s.'ın görev talep ettiği Firavun sâlih bir kimse idi.(!) Azgın (tâğût) olan Firavun ise sadece Mûsâ (a.s.) zamanındaki Firavun idi. İkinci izah tarzı ise şöyledir: Yusuf (a.s) Firavun'un işlerine değil mülklerine nezâret etmiştir. Dolayısıyla da Firanvun'a tabî olma hükmü üzerinden kalkmış olur."

Mâverdî devamla şöyle der: "Mutlak olarak ileri sürülen bu iki görüşten daha doğru olanı, faziletli bir kimsenin zâlimden almış olduğu vazifeyi şu şekilde üç kısma ayırarak değerlendirmektir:

Birincisi, zekat ve sadakalar(ın toplanıp dağıtılmasın)da olduğu gibi, ehlinin içtihad yapmadan ifâ etmesi mümkün olan vazife olup buna, zâlim tarafından tâyin edilme caiz olur. Zira zekâta müstehak olanlar hususundaki nas içtihada ihtiyaç

---

[157] Bkz: Kadı Beydavi, Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil, 3/424

[158] Yusuf el-Kardâvî, Islamda Helaller ve Haramlar, (çev: M. Varlı), İst. 1990. Sh. 236

bırakmazken (mal) sahiplerinin bu konuda kendi başına hareket etmelerinin (yâni, zekât ve sadakalarını ihtiyaç sahiplerine kendi başına vermelerinin) caiz olması da (her hangi bir müçtehidi) taklit ekmekten müstağnî kılmaktadır. İkincisi, fey mallarının taksiminde olduğu gibi, sahiplerinin kendi başına hareket etmeleri câiz olmayıp sarfedileceği yerler hususunda içtihad gereken görevdir. Bu göreve zâlim tarafından atanması caiz olmaz. Çünkü bu görevini ifa ederken haksız tasarrufta bulunup uygun olmayan bir tarzda içtihad edebilir. Üçüncü kısım ise, yargı ve hükümlerde olduğu gibi ehli olan kimseler için üstlenilmesi caiz olan ve kendisinde içtihada açık bir kapı bulunan bu münasebetle de görev almanın caiz olup olmayacağı tahlile tabî olan vazifelerdir. Buna göre nezâret etme işi birbiriyle anlaşan iki kişi arasında hükmü yerine getirme ve başka seçenekleri olmayan iki kişi arasında aracı olma şeklinde ise, caizdir. Eğer zorla ilzam etmek şeklinde ise, caiz değildir."[159]

Müfessirler bu konuda tek bir görüş üzerinde birleşemeseler bile bu âyetin bizden öncekilere mahsus özel bir durum olduğu görüşüne yanaşmıyorlar. Aksine âyeti ilgili olduğu mesele hakkında delil olarak değerlendiriyorlar. Nitekim Kurtûbî, bunu açıkça ifade ederek, "bu âyet, bir insanın ehil olduğu bir işi talep etmesinin caiz olduğuna delil teşkil eder."[160] demektedir. Keza Nesefî aynı görüşe iştirak ederek:

"Alimler, 'bu âyette insanın zâlim bir sultanın elinden vazife almasının caiz olduğuna delil vardır," demişlerdir. Nitekim Selef-i Salihîn zâlimler tarafından verilen kadılık (hâkimlik) vazifelerini üstleniyorlardı. Peygamber veya âlim olan bir kimse Allah'ın emriyle hükmetmenin ve zulmü def etmenin kâfir veya fâsık bir hükümdarın görevlendirmesinden başka yolunun bulunmadığını bildiği zaman bu görevi ondan taleb etmesi caizdir."[161] demektedir.

Hemen hemen aynı ifadelere yer veren Kâdî Beydâvî de şöyle demiştir: "Bu âyette vazife isteme ve bu vazifeye hazır olduğunu izhar etmekle hakkı yerine getirmenin ve halkı idare etmenin kafirden görev almaktan başka yolunun bulunmadığını bildiği vakit kafirden görev almanın caiz olduğuna delil vardır."[162]

Görüldüğü üzere âlimler âyetin hükmünün husûsî olmayıp umûmî olduğunda hem fikirdirler. Haddizatında bu husus bizden önceki ümmetlere mahsus olan bir şey olsaydı, tam sırası gelmişken Allah ve Resulü bunun bizden önceki ümmetlere veya Yusuf a.s.'ın şahsına münhasır bir durum olduğunu ve Muhammed (s.a.v.)'in ümmetine haram olduğunu beyan ederdi.

Hâlbuki Kur'an bu noktaya temas etmemiştir. Kur'an'ın bu noktada susup bir şey beyan etmemesi ise, İslâmın ve Müslümanların yararına olduğu zaman kâfirden görev istemenin bizden öncekilere ait bir ruhsat olmayıp aksine her asırda geçerliliğini koruyan bir hüküm olduğunu gösterir. Bu da hangi suretle olursa olsun, İslâmın ve Müslümanların maslahatı için demokratik sistemlerden görev almanın tâğûtu velî edinmekle aynı şey olmadığının başka bir delilidir.

Şüphesiz, biz burada Müslümanların gayr-i islâmî sistemlerden görev almalarının ya da dînî vazifelerini onların vesayet ve gözetimleri altında yerine getiriyor olmalarının faziletini savunmuyoruz. Aksine biz bunun İslâmın ve Müslümanların arzu etmediği bir şey olduğunu kabul etmekle birlikte, zaruret hâlinde davetin ve dâvetçilerin maslahatı içîn bu vâsıtaları da kullanmanın gerekliliğini

---

[159] Kurtubî, el-Câmî Li Ahkâmi'l-Kur'ân, 9/141
[160] Kurtubî,A.g.e, 9/141
[161] Nesefi, Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil, 3/423
[162] Kadı Beydavi, Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vîl, 3/423

anlatmaya çalışıyoruz. Biraz önce de ifade ettiğimiz gibi bu durum ne İslâmın arzu ettiği, ne de Müslümanın tasvip ettiği bir şeydir. Ama Müslümanlar, sorumlusu olmadıkları gayr-i islâmî bir ortamın içinde kendilerini bulmuşlarsa, bundan kurtulmalarının yolu, demokratik sistemlerden görev almayı reddederek sosyal hayattan soyutlanmaktan değil, şartları kendi lehlerine değiştirinceye kadar mevcut fırsatlar dâhilinde demokrasinin imkânlarını kullanmaktan geçer. Bu münasebetle Müslümanlara düşen, sahip oldukları iş ve vazifelerini bırakmak değil, bu vazife ve memuriyetlerini en iyi şekilde değerlendirerek İslâmın arzu ettiği yönetim ve idare şeklinin imkânlarını aramaktır. Nitekim aynı noktaya temas eden çağdaş davetçi Münir Muhammed Gadban bu hususta şöyle diyor:

"Davanın menfaatine olan durumlarda cahiliyye kanunlarından istifade etmek meşrudur... Bu durum bazı Müslümanların düşündüğü gibi, dine darbe vurmak ve Allah'ın kanunlarından başka kanunlara uymak anlamına gelmez"[163]

Ancak bir müslümanın bu gibi hâllerde dînî sorumluluğunu hiçe sayarak dünyasını tamir ve dünyevî menfaatlerini temin hırsına kapılmış olmaması gerekir. Zira cihad ve tebliğ vazifesini unutup gayr-i İslâmî bir hayata razı olarak kâfir ve müşriklerin otoritesi altında yaşamaya razı olan ve sadece dünyalık toplamakla meşgul olanlar, ister imam, ister başkası olsun, onlar bu açıklamalarımızdan müstesnadırlar. Zira gayr-i islâmî otoritelerden sırf bu maksatla görev alan ve bile bile islâmî sorumluluklarını arkalarına atanlar kâfiri velî edinenlerin tâ kendileri olup böylelerinin durağı cehennemdir. (Bkz: Nisa Suresi, 97)

Çünkü Resulullah ve ashabı müşriklerin himayelerine girerken hem hayat güvencelerini temin etmek, hem de insanlığın kurtuluş reçetesi olan îslâmı tebliğ hürriyetini elde etmek için giriyorlardı. Dünya menfaatlerini garantiye alıp kâfirlerin gölgesinde yaşamaya razı olmak üzere değil... O halde demokratik sistemlerden görev almakla himaye meselesi arasında bağ kurulup ikisinin de aynı hükme tâbi tutulabilmesi için illet ve sebeplerin aynı olması gerekir.

Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere kâfirleri velî edinmek kavramını, onlardan mücerret görev almak şeklinde anlamak İslâmı ve islâmî hareket metodunu yeterince bilmemekten kaynaklanan yanlış bir anlayıştır. Yukarıda da değinildiği gibi kâfirleri velî edinme hükmü, onlardan görev alırken bunu meşru sayarak ve sırf dünyalık temin etmek gibi gayelerle almak, dinlerine ve idarelerine razı olmak, onlarla birlikte sevinmek, onlarla birlikte üzülmek, gıyaben onları desteklemek ve her hususta onların yanında olmak, kısacası onlara mensubiyet duygusu hissetmek gibi hususlarla gerçekleşecek bir şeydir. Nitekim müfessirler, "Mü'minler mü'minleri bırakıp da kâfirleri velî edinmesinler" âyetini izah ederken özellikle bu hususa dikkat çekmektedirler.

Mesela, İbn Cerir et-Taberi, bu Ayetin manasını şu şekilde açıklar: "Ey müminler! Dinleri hususunda kendilerine sevgi besleyecek, mü'minleri terkedip Müslümanlar aleyhine onlarla yardımlaşacak ve Müslümanların gizli ve mahrem sırlarını kendilerine ifşa edecek şekilde kafirleri dost ve arka edinmeyiniz. Zira kim böyle yaparsa, Allah ile ilişkisi kesilmiş olur. Yani kim böyle yaparsa, dininden dönüp küfre girmek suretiyle Allah kendisinden, kendisi de Allah'tan beri olur. Ancak onların idareleri altında bulunup da nefisleriniz hakkında onlardan korkarsanız, kalblerinizle düşman olarak, içerisinde bulundukları küfürlerinde kendilerini desteklemeden ve

[163] M. Muhammed Gadban, Nebevi Hareket Metodu, 1/74

herhangi bir Müslümana karşı fiili olarak onlara yardım etmeksizin dillerinizle dostluk ve velayet izharında bulunmanız hali müstesnadır."[164]

Yukarıda görüşlerine başvurduğumuz çağdaş müfessirlerden M. Ali es-Sabuni de benzer açıklamalarda bulunarak şöyle der: "Allah Teala bu ayetle mü'min kullarını kafirleri veli edinmekten, sevgi ve muhabbetle onlara yaklaşmaktan, akrabalık veya tanışma sebebiyle karşılıklı dost olmaktan nehyetmektedir. Zira Allah'ın düşmanlarını dost edinmeleri mü'minlere yakışmaz. Çünkü insanın kalbinde, hem Allah sevgisini, hem de düşmanlarının sevgisini birleştirmesi aklın kabul edeceği bir şey değildir. Bu, iki zıddın arasını birleştirmektir. Binaenaley Allah'ı seven, onun düşmanına buğz eder."[165]

Hatta âlimler, dinlerinin batıl olduğunu kabul ederek kafirlerle dostluk edilmesini bile onları veli edinmek manasından ayrı mütalaa etmektedirler. Nitekim Fahreddin Razi şöyle der: "Mü'minin kafiri dost edinmesi muhtemelen üç şıktan birisiyle olur. Birincisi, onun küfrüne razı olup bundan dolayı onu dost (veli) edinmesidir. İşte bu husus haramdır. Çünkü böyle yapan bir kimse dini konusunda onu tasvip etmiş olur. Küfrü tasvip etmek küfür olduğu gibi, küfre rıza da küfürdür. Bu sebeple bu vasfıyla onun mü'min olarak kalması imkânsız olur. İkincisi, görünüş itibariyle dünyevi hususlarda hüsnü muaşeretle ve güzel muamelede bulunmaktır ki bu haram değildir. Üçüncüsü ise, bu iki şık arasında orta yolu tutmaktır. Bu da onlara meyletme, yardım etme ve karşılıklı olarak birbirlerine arka çıkma manasında kafirleri veli (dost) edinmektir. Bu ise, ya akrabalık sebebiyle, ya da dinlerinin batıl olduğuna inanmakla birlikte muhabbet sebebiyle olur. İşte bu yardım küfrü icap ettirmez. Ancak şer'an men edilmiştir. Zira bu manada birbirlerini sevmek, bazan mü'mini onun yolunu güzel görmeye ve dinine razı olmaya cezbedebilir. Bu da onu îslamdan çıkarır."[166]

Kâfiri veli edinme hükmünün nasıl tahakkuk edeceği meselesinde hemen hemen bütün müfessirlerin yaklaşımı bu merkezdedir. Bu da, gösteriyor ki kafiri veli edinmekten maksat onlardan görev talep etmek değil, onların hükümranlıklarını ve yönetim şekillerini kalben desteklemek, Müslümanların sırlarını onlara ifşa ve Müslümanların aleyhine onlarla ittifak edecek şekilde dostluk tesis etmek ve dini inançlarını kabullenmekle olur. Yoksa gerek cami imamlarının, gerekse diğer kamu personelinin durumunda olduğu gibi, mecbur kalınması halinde dini veya dünyevi vazifeleri ifa için demokratik sistemlerden müsaade almak veya onlardan görev talep etmek kâfirleri veli edinmek olsaydı, ne Resûlüllah, ne de ashabı müşrik toplumun kanunlarından istifade ederek onlardan himaye talep etmez ve Sahabiler onların işlerinde çalışmazlardı.

Keza dinlerine rıza gösterilmediği halde, mücerret iznine baş vurmakla kâfiri veli edinme hükmü gerçekleşecek olsaydı, şu veya bu şekilde demokratik sistem ve kuruluşların iznine başvuran ve onların mührüne ihtiyaç duyan bütün esnaf ve çiftçilerin kafirleri veli edinmiş olması gerekirdi. Zira bu ayet nazil olurken her halde sırf cami imamlarını ya da memurları muhatap alarak nazil olmadı.(!) Aksine ayetin hükmü, bütün insanları içine alacak şekilde geneldir. O halde hayatının birçok safhasında düzenin iznine başvuran bu insanların kendilerini istisna ederek bu hükmü sadece imamlar hakkında düşünmelerinin manası nedir? Onların suçu sadece dini vazifelere talip olmaları mıdır? Dini vazifeleri - eksik bile olsa- yapmaya çalışmaları bu alanı boş bırakmamaları suç mudur?

---

[164] İbn Cerîr et-Taberi, Câmiu'l-Beyân Fî Te'vili'l-Kur'ân, 3/227
[165] M. A. Sâbûnî, Revâyiu'l-Beyân, 1/399
[166] Fahreddîn er-Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, 8/11-12

Çağdaş davetçi Münir Muhammed Gadban, çağdaş cahiliyyenin demokratik kanunlarından yararlanarak îslami mücadeleye devam etmenin gerekliliği hususunda son derece makul bir yaklaşımla şu tesbitleri yapmaktadır:

"...Bu açıdan ve aynı zamanda bazı unsurlara dikkat ederek diyoruz ki demokratik düzen islami hareket için, zorba diktatörlüklerden daha hayırlıdır. Demokrasi ortamı davanın yayılması ve etkin olabilmesi için münasip bir ortamdır. Şüphesiz ki demokrasi bir cahiliyye düzenidir. Fakat Müslümanlar için diğer cahiliyye düzenlerinden daha yararlıdır. Genellikle inanç ve düşünce hürriyetlerini garanti altına alır, başka bir deyimle ibadet ve davet özgürlüklerini içerir.

Çağdaş İslami hareketin birikimini gözden geçirenler ümmete özgürlüğün verildiği bütün devirlerde, îslami ortamın ve îslami kurumların hızla oluştuğunu, islamın bütün konularda ümmetin hayatını etkisi altına aldığını görürler. Bu münasebetle Resûlüllah (s.a.v)'in Habeşistan'a gönderdiği muhacirler kafilesini uğurlarken söylediği ve her zaman geçerli olan,

"Orada yanında kimsenin zulüm görmediği bir hükümdar vardır." ifadesi, İslami hareketin yolunu belirleyen işaretlerden biridir ve bu yöntemin ana adımlarından bir adımdır. Bu adım cahiliyye toplumuna karşı mücadele haraketini belirler ve Allah yoluna davet için büyük islami çıkışın kapılarını açar.[167]

İçinde yaşadığımız asrın şartlarına uygun olarak bu hususta ortaya konacak en uygun çözüm, sanırız budur. Yoksa kendini alim sanan bazı kimselerin hissi yaklaşımlarla ileriyi görmeden basma kalıp cümleleri ya da sloganları tekrarlamaları marifet değildir. Marifet, asrın dini ve siyasi sorunlarına Kur'an ve sünnetten müslümanların hareket kabiliyetini artıracak şer'i çözümler üretebilmektir.

Netice itibariyle bütün imamları ya da kamu personelini tezkiye etmek mümkün olamayacağı gibi, sırf demokratik sistemlerden görev almaktan başka bir hareketi olmayan bütün memurları tağutu veli edinme hükmüne dahil etmek de mümkün değildir. Biz zahire bakarız. Kim ve görevi ne olursa olsun, bir kimse davasını açıkça haykırıyor ve tağutu inkâr ediyorsa, sırf vazife alması sebebiyle hiç kimsenin onu tağutu veli edinmekle itham etmesi caiz değildir. Aksi halde hüküm kendisine döner. Ama tavrını kâfirden ve tağutlardan yana koyanlar varsa, onlar bu açıklamalarımızın dışındadır.[168]

[167] Münir M. Gadban, Nebevî Hareket Metodu, 1/74
[168] Recep Çetintaş, Devlet, Siyaset, İbadet Üçgeninde Cuma Namazı, Usûl Yayınları: 389-411

Muayyen (Özel) Tekfir ile Mutlak (Genel) Tekfir

Ehl-i sünnetçe kabul edilen prensiplerden birisi tekfir hükmünü verirken belli olan ve belli olmayan kişilerin tekfir edilmesi ve farklı tutulmasıdır. Çünkü bazı işleri yapanların kâfir sayılmaları hakkında nasslar varid olmuşsa da şartların tam tahakkuk etmemesi veya engelleyici sebeblerin bulunması yüzünden bazı muayyen şahıslar o nassların dışında kalabilirler.

Mesela Allah ve Rasulünün bir sözünü inkâr etmek genel olarak küfrü muciptir. Fakat belli bir şahıs onu inkâr edince kâfir olmayabilir. Çünkü bu şahıs İslam'a yeni girmiş veya uzak bir yerde yetişmiş olması yüzünden Allah ve Rasulüne ait böyle bir sözün olduğunu bilmeyebilir. Yine bazı geçerli mazeretler yüzünden o sözü hiç duymamış olabilir, ya da duyduğu halde onun hakikaten onlara ait olduğu hususunda kanaat oluşturmayabilir, ya da o sözün tevilini gerektiren başka bir sözü daha sağlıklı bulmuş olabilir.[169]

Yukarıdan beri yazdıklarımdan da anlaşılacağı üzere, bizim meselemiz, siyasi değil, itikadi meseledir. İmam Müslim'in Burayde radıyallahu anh'den rivayet ettiği şu cümle, titizlikle üzerinde durmaya çalıştığımız bir noktadır:

"**Bir kal'a ahalisini muhasara eder de, senden kendilerine Allah'ın hükmünü tatbik etmeni isterlerse onlara Allah'ın hükmünü tatbik etme! Lâkin onlara kendi hükmünü tatbik et! Zîrâ Allah'ın onlar hakkındaki hükmüne isabet edip etmeyeceğini bilmezsin**"[170]

Evet, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Ebu Musa radıyallahu anh'e bu tavsiyesi, tekfir konusunda da zahire göre hükmetmemizi gerektirdiğinden bizim için önemli bir rehberdir. Biz insanlara zahirlerine göre hükmederiz. La ilahe illallah diyenlerde aslolan islamdır. Bununla beraber, bu kelimeyi söyledi diye kimse islamdan çıkmayacak anlamında da değildir bu. Yalnız, tekfirin manileri ve şartları gözetilmeden insanlar hakkında tekfirine hükmetmek, bize yukarıda geçen hadiste izin verilmeyen "Allah'ın hükmü ile hükmetmek" kısmındandır.

Zira söyledikleri tevhid kelimesine rağmen insanların mani ve şartları gözetilmeden tekfiri, Allahın hükmetmesi gereken ve asla isabet edip edemeyeceğimizi bilemediğimiz bir hüküm iken, zahirde şartların yerine gelmesiyle yapılan kendi hükmümüz, bizi mesuliyetten kurtaracak olan delili teşkil edecektir.

Tekfrin şartları: ilim, buluğ, akıl, kasıt, bilinçlilik ve te'vil olmamasıdır.

Tekfirin manileri ise; cehalet, tebliğ ulaşmamış olması, buluğa ermemiş olmak, delilik, hata, unutma, zorlama ve te'vildir.

İleride inşallah delilleri zikredeceğimiz halde burada bir örnek ile yetinelim: Huzeyfe radiyallahu anh'ın rivayetine göre Allah ve Rasulü sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu:

"Sizden önce ki dönemde bir adam kendi amellerini beğenmiyordu. Hastalanınca ev halkına: "Öldüğüm zaman beni yakın ve külümü rüzgârlı bir havada

---

[169] İbni Teymiyye Fetava (3/231)
[170] Müslim 1731

denize savurun, diye vasiyet etti. Ev halkı, adamın vasiyetini yerine getirdiler ve onu yakıp külünü denize savurdular. Allah Subhanehu ve Teâlâ onun küllerini topladı ve kendisine:

"Neden böyle vasiyet ettin?" diye sordu, adam:

"Senden korktuğum için Ya Rabbi!" dedi. Bunun üzerine Allah onu affetti."[171] *Bu rivayet hakkında hariciler bazı itirazlarda bulunmuşlardır. Bu hadis hakkında açıklama ve diğer delillerle desteklenmesi Cehaletin Tekfire Mani Olması bölümünde gelecektir.*

Şeyhul İslam İbni Teymiyye şöyle der: "Bu adam yakılıp külleri savrulursa Allah'ın kudretinin onu toplamaya yetmeyeceğini zannetmiştir. Böyle bir zanda bulunmak, Müslümanların ittifakıyla küfürdür. Fakat adam cahil olduğu için bu zannın küfür olduğunu bilmemiştir. İşte bu mazeret onu kâfir olmaktan kurtarmıştır."[172]

Muayyen bir şahsı tekfir etmeden önce, delilin varlığı ve mazeretlerin yokluğuna itibar edilir. Bu, muayyen şahısların tekfir edilemeyeceği anlamına gelmez. Bilakis şartlar vaki ise muayyen kişilerin de küfrüne hükmedilebilir.

O halde muayyen şahıslar üzerine kim hükmedebilir?

Alimler ve dini hüküm verebilecek olanlar hükmedebilir. Alimler muayyen bir şahısla oturur ve tekfir şartlarının varlığına ve o kişiye uyup uymadığına bakarlar. Tekfire mani unsurları değerlendirirler. Acaba bu kişiye islam'ın delilleri sunulmuş mu, araştırırlar. Sonra da bu kişinin küfrüne ya da kafir olmadığına hükmederler. Ulema aynı zamanda nikâhın feshine ve miras ilişkisinin kesileceğine de karar verir. Muayyen bir şahsın tekfirine ancak ilim ehli ve kadılar hükmedebilir. Tebea bu konuda onlara tabidir.

Cehaletin Tekfire Mani Olması, Cehaleti Övmek midir?

"Cehalet umumen mazerettir" ifadesi, tekfirin manilerinden olması hasebiyle kullanılan bir ifade olup, - cehaleti mazeret görmeyen bazı cahillerin zannettiği gibi - burada cehaleti övmek söz konusu değildir. Bu ifadeyi anlayamayan, ya da kullanıldığı mevzudan başka türlü ele almak isteyenler, cehaletin çirkinliğini ifade eden nasları ve alimlerin sözlerini, bu kaidenin geçersiz olduğuna delil getirmeye çalışmışlardır. Cehaletin öylesi vardır ki, şüphesiz sahibini kâfir yapar. Ancak tekfirin manileri arasında zikredilirken "cehalet mazerettir" şeklinde kullanılan ifade, kesinlikle cehalete bir övgü, ya da cehaletin, ilimden hayırlı olduğu anlamında anlaşılmaz. Bunu böyle anlamakta ısrar edenler, hakkı konulması gereken yerden saptıranlardır.

Bunlar arasında en çok öne sürülmeye çalışılanları da, İbn Kayyım'ın cehalet hakkında sözü ile İbn Abdilvehhab'ın dinden çıkaran on madde arasında saydığı ilimden yüz çevirmek ifadesidir. Cehaletin tekfire mani olduğu hususunda mustakil eserlerde pek çok delil sunulmuş olmakla beraber ben de ileride konuya delaleti net

---

[171] Buhari, Muslim

[172] Mecmuu'l-Fetava (3/231)

olan birkaçını zikretmekle yetineceğim. Ancak burada vurgu yapmak istediğim mesele, cehaletin tekfire mani olduğunu kabul eden sünnet ehline göre, gerek İbn Kayyımın sözü, gerekse İbn Abdilvehhab'ın sözü, terk ettiği ilmden dolayı kâfir olacağını bilmemek ile kayıtlıdır. Çünkü hem İbn Kayyım hem de İbn Abdilvehhab, cehaletin tekfire mani olduğunu bizzat kendileri ifade etmişlerdir.

Cehaletin tekfire mani olduğunu diğer ifadeyle mazeret olduğunu kabul etmeyenler, çeşitli meselelerde ihtilaflar zikretmektedirler. Bu ihtilafların çoğu ya bir ayeti ya da hadisi anlama hususunda zikredilmektedir. Bu ise onlar adına çok büyük bir çelişkidir. Zira bir mesele hakkında ihtilafın zikredilmesi, o mesele hakkında açık ilmin mevcut olmadığının bir ifadesidir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere hak kitaplar indirdi. Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı olan 'azgınlık ve kıskançlıkları' yüzünden anlaşmazlığa düşenler, o, (Kitap) verilenlerden başkası değildir. Böylece Allah, iman edenleri, hakkında ayrılığa düştükleri gerçeğe kendi izniyle eriştirdi. Allah, kimi dilerse onu doğruya yöneltir**." (Bakara 213)

Ayrıca Hud suresi 117-118. Ayetlerinde, ihtilaf edip duranların Allah'ın rahmet ettikleri dışındakiler olduğu belirtilmektedir.

Elbette kaçınılmaz olan bazı ihtilaflar mevcuttur. Ancak kaçınılamayan bu ihtilafların varlığı, cehaleti tekfire mani görmeyenler için bir tehlikedir. Zira kaçınılmaz ihtilaf dediğimiz meseleler, hakkında apaçık ilmin bize ulaşmadığı meselelerdir. Cehaleti tekfire mani görmeyenlerin zikrettikleri ihtilaflar kastettiğimiz manaya örnektir. Zira birilerinin tekfiri gibi önemli meselelerde ihtilafları zikredilen âlimlerden alıntı yapılması, kendi iddialarına göre hakikati halde tekfir edilmesi gereken kimselerin sözlerini delil getirmektir. Bu açıdan bizim bazı âlimlerden ve onların ihtilafından nakil yapmış olmamız, aleyhimize değildir. Zira cehaletin mazeret olduğu yerlerde bunu mazeret kabul etmekteyiz.

Tekfiri Hak Edeni Tekfir Etmek:

Apaçık (bevah) küfür içinde olanları, apaçık kâfir oldukları için tekfir etmek şart olduğu gibi, bir kimse de zahiren Müslüman olduğunu ve iman ettiğini söylüyor da kalben inanmıyorsa dahi o kişi tekfir edilmez. Ki İslam ıstılahatında bunlara münafık denir. Bunlar dilleriyle iman edip kalpleriyle iman etmeyen, sözleriyle fiilleri birbirine zıt ve çelişen kimselerdir. Bunlara dünyada Müslümanlara uygulanan hükümler uygulanır. Ahrette ise cehennemin en alt tabakasına atılırlar. Kalplerinde küfrü gizlemelerinden dolayı ahrette bu cezaya müstahak olurlar.

Şu gruplar, tereddüt edilmeksizin tekfir edilecek gruplardır:

1- Komunizmi felsefe ve hayat nizamı olarak benimseyen ve komunizmde ısrar edenler, İslam akide sistemine aykırı olduğu halde ona inananlar. Bunlar özelde islam'a genelde tüm dinlere karşı intikam duygusuyla kin besleyerek karşı dururlar. Çünkü İslam akide sistemi hayat nizamı ve kâmil bir medeniyettir. İşte bu grupta olan bu mülhit (inkârcı) taife kâfirdir ve tekfir edilmeleri gerekir.
2- Allah'ın şeriatını açık bir şekilde inkâr eden, devletin dinden ayrılması gerektiğini iddia eden laik yöneticiler de tekfir edilmesi gerekenlerdir. Bunlar Allah ve rasulünün hükmüne çağrıldıklarında yüz çevirir, imtina ederler. Allah'ın dini olan İslam'a girmeye ve Allah'ın şeriatıyla hükmetmeye çağrıldıklarında da bu daveti yapanlara şiddetli şekilde karşı koyarlar.
3- Dürzüler, Nusayriler, İsmailiye fırkası, asrımızdaki Bahaîler, Kadıyaniler vb. Bâtıni fırkalar ki, İmam Gazali bunlar hakkında şöyle der: "Görünüşte Rafızî, kalben ise küfür üzeredirler" Şeyhulislam İbn Teymiyye ise bunlar hakkında: "Yahudi ve Hristiyanlardan daha inkârcılardır" der. İşte aleni olarak İslam dairesinden çıkmış olan bu inanç sahipleri tekfir edilir.[173] (Peygamberlik ilan eden, kendisine kitap indiğini iddia eden İskender Evrenosoğlu ve ona uyanlar da aynı şekilde tekfir edilirler. Zira bu, dinde bilinmesi zaruri bir konu olup, bu konuda cehalete itibar edilmez.)

[173] Kardavi; Zahiretu'l-Guluv Fi't-Tekfir (çev. İman ve İslam'da İtidal, Hanifi Tosun s.53-54)

Cehaletin Tekfire Mani Olması

"Abdurrahman b. Hâtıb vefat ettiğinde köleleri arasından namaz kılan ve oruç tutanların hepsini âzad etti. Onun Nûbya'lı bir cariyesi de vardı. Bu câriye de namaz kılar, oruç tutardı. Kadın Arap olmadığı için pek bir şey bilmiyordu. Ancak onun hamile kalışından şüphelenmişti. Bu cariye duldu. Bunun üzerine (Yahya, yahut da vefatından önce Ab-durrahman'm kendisi) Ömer b. Hattâb'ın yanına giderek ona durumu anlattı. Ömer r.a. cariyeye haberci göndererek, ona:

“Gerçekten hamile mi kaldın?' diye sordurunca, câriye:

"Evet, Mer'ûş'tan iki dirhem karşılığında hamile kaldım." diye cevap verdi. Böylelikle cariyenin bu işi basit gördüğü ve gizlemeye gerek duymadığı anlaşıldı. Ömer r.a.'in yanında Ali b. Ebî Tâlib, Abdurrahman b. Avf ve Osman b. Affân (Allah tümünden razı olsun) bulunuyordu. Ömer r.a.:

"Bana bir fikir veriniz." dedi. Osman r.a. oturuyordu. Bunun üzerine iyiden iyiye uzandı. Ali ile Abdurrahman r.a.:

"Buna had uygulamak gerekir." dediler. Bu sefer Ömer r.a., Osman r.a.'a:

"Bana fikir ver!" deyince, Osman r.a.:

"Kardeşlerin sana fikir vermiş bulunuyor." der. Ömer r.a. yine:

"Bir de sen fikir ver!" deyince Osman r.a. şöyle dedi:

"Bu câriye ne yaptığını bilmiyormuş gibi yaptığını yüksek sesle söylüyor. Yaptığının ne olduğunu bilmeyen kişi için ise had yoktur." Bu sefer Ömer r.a., Osman r.a.'a:

"Doğru söyledin. Nefsimi elinde tutana yemin ederim ki, had ancak bilen kimselerin üzerinedir." dedikten sonra Ömer (r.a.) cariyeye yüz değnek vurulmasını ve dininden bilmesi gereken şeyi sorup öğrenmeyi terk ettiğinden dolayı onu tedip etmek üzere bir yıl sürgüne gönderilmesini emretti."[174]

Bu olay bizlere şu gerçekleri vurgulamaktadır:

1- Ömer ile Osman, Abdurrahmân b. Avf ile Ali'nin de huzurunda, câhil kişinin bilgisizliği dolayısıyla mazur olduğuna ve haram olduğunu bilmeksizin işlemiş olduğu suçlardan dolayı ona had (ceza) terettüp etmeyeceğine ittifak ettiler.
2- Ali ile Abdurrahmân b. Avf, onun bilgisizliğini göz önünde bulundurmaksızın cariyenin hakkında vermiş oldukları hükümde hata etmişlerdir.
3- Arap olmayan bu kadının bilgisizliği ve anlamak imkânına sahip olmayışı, onun zinanın haram olduğunu idrâk etmesine imkân

[174] el-İhkâm, (4/181-182)

vermeyecek derecede olmasına rağmen, müslüman olduğuna hüküm verilmiş oluyor. Bu bakımdan namaz kılıp, oruç tuttuğu için de âzad edildi. Sözü geçen bu beş sahabeden hiç birisi de onun müslüman olduğundan şüpheye düşmedi ve kimse de şehâdet kelimesinin mânasını ne boyutlarda anlamış olduğunu bilmek amacıyla da onu imtihan etmedi.

4- Bu dört sahâbîden hiç birisi, onun zina işlemesi ya da İslâm Şeriatının hükümlerinden meşhur ve umumî bir hükmü bilmemesi dolayısıyla İslâm'dan irtidât ettiğini söylememiştir.

5- Câhil, bilgisizliği dolayısıyla had ile sorumlu değildir. Ancak dininden bilmesi gereken şeyleri sorup öğrenmediği için tâzirî cezalarla tedip edilir.

Ömer (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)in Mescidinde minberin üzerinde kadınlara yüksek mehirler vermeyi yasaklayarak bunun için de Peygamber (s.a.)ın hanımlarının mehirlerinin düşüklüğünü delil olarak gösteriyordu. Fakat sonunda bir kadın ona:

"Ve onlardan birisine (mehir olarak) bir kantar (ağırlığında) vermiş bile olsanız..." (Nisa, 20) âyetini hatırlattıktan sonra Ömer r.a. bu yasağından vazgeçmişti.

Ömer r.a., zina etmiş deli bir kadının recm edilmesini emretmiş, ancak Rasûlullah (s.a.v.)in: "Üç kişiden kalem kaldırılmıştır..." hadisini işitince recm edilmemesini emretmişti.

Osman (r.a.), altı ay hamilelikten sonra doğum yapan bir kadının recm edilmesini emretmişti. Ancak Ali b. Ebî Tâlib ona:

"Annesinin karnında kalması ve sütten kesilmesi otuz aydır." (Ahkâf, 15) ayeti ile: "Anneler çocuklarını - süt emzirmeyi tamamlamak isteyen kimseler için - tam iki yıl emzirirler." (Bakara, 233) ayetlerini bir arada hatırlattıktan sonra, Osman r.a., kadının recm edilmesi emrinden vazgeçmiş ve recm edilmemesini söylemişti.

Ömer b. Hattâb (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'in izin almaksızın başkalarının evine girilemiyeceğine dair hadisini bilmiyordu. Sonunda o şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v.)in bu emri benden nasıl gizli kalmış olabilir? Evet, benim çarşılarda alışverişle uğraşmam bana bu emri gizli bıraktı."

Ensâr, Osman, Ali, Talha, Zübeyr ve Hafsa (r.anhum) gibi muhacirlerin ileri gelenlerine ise, inzal olmaması halinde olacak cinsel ilişkiden dolayı gusletmek gereği gizli kalmıştı. Yine mü'minlerin anneleri olan Âişe ile Ümmü Habîbe, İbn Ömer, Ebû Hureyre, Ebû Musa, Zeyd b. Sabit, Saîd b. Müseyyeb ve Medîne fakihlerinin ileri gelenleri ve onlar gibi pek çok kimse, ateşin temas etmiş olduğu yiyecekler dolayısıyla abdest almak hükmünün nesh edildiğini bilmiyorlardı.[175]

Kurtubî'nin belirttiğine göre Müslim'de şu hadis rivayet edilmiştir:

---

[175] Etraflı bilgi için bkz., el-İhkâm (1/60, 2/24. İmamlar arasındaki ihtilâfın sebeplerine dair bilgiler bölümü.)

"İbn Abbâs'tan: Adamın birisi Rasûlullah (s.a.v.) ona:

“Sen Allah'ın bunu haram kıldığını biliyor musun?' diye sorunca, adam:

“Hayır” cevabını verdi. Bu sefer başka bir adam ona gizlice bir şey söyledi: Rasûlullah (s.a.v.) bu adama:

“Gizlice ona ne söyledin?” diye sorunca, o da:

“Onu satmasını emrettim” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Onu içmeyi haram kılan aynı şekilde satmayı da haram kıldı” Bu sefer adam kırbasının ağzını açtı ve içindekileri sonuna kadar boşalttı."[176]

Burada bir adamın, Rasûlullah (s.a.v.)'in de bilgisi altında, elinde haram kılınmış şarap bulundurduğu sabit oluyor. Rasûlullah (s.a.v.) bu adamın şarabın haram kılınmış olduğuna dair indirilmiş emri bilmediğini görünce, ona ne bir had uyguladı, ne de bir tâ'zîr. Hatta ne elinde şarap bulundurduğu için ve ne de emri bilmediğinden dolayı onu azarlamadı bile.

Gerçek şu ki, “şer'î hükümlerin bazılarını bilmeyen bir kişinin akidesi bozuktur, kâfirdir, müslüman değildir." şeklindeki sözün kaçınılmaz gereği şudur: Peygamber (s.a.v.)'in Peygamber olarak gönderildiği andan bu yana yeryüzünde hiç şüphesiz olarak bütün şerîatleri bilen masum zatın dışında müslüman tek kişi bile gelmemiştir. Çünkü onun dışında kalanların hepsi de bu şeriatın hükümlerinden bazılarının, yüce Allah'ın emirlerinden bir kısmını bilmek imkânına sahip olamamışlardır. Bir kısım emirler ile başkaları arasında, bir kısım şer'î hükümler ile diğerleri arasında bilinmeleri gerektiği ve kişinin müslüman olmasını sağlayacağı noktasından ayırım gözeten bir kimse; gerçekte kendi indinden bir takım sınırlar çizmekte, Allah'ın indirmediği hükümler koymakta ve bu konuda kendi hevâsına uymaktadır.

Kişinin imânına hüküm vermek için müslümanların icmâı ile kabul ettikleri husus, sadece bir tanedir ve bu da Rasûlullah (s.a.v.)in hadisiyle sabit bir delile göre belirlenmiş olup sadece bunun söylenmesi zorunludur: O da: "Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdet getirmek ve onun getirdiklerinin tümüne ve gaybî olarak imân etmektir." Bu şekilde bir şehâdet, şahitlik edilen şeyin bilindiğini zorunlu olarak gerektirmektedir. Bunun dışında kalan şeylere gelince, kişi şayet bunların tümünü bilmeyecek olursa, o bilgisizliği dolayısıyla mazurdur, kâfir de değildir, fâsık da değildir, âsi de değildir.

Şu konuda icmâ edilmiştir: Yeryüzünün uzak bölgelerinde bulunan ve ancak yüce Allah'ın, adı Muhammed b. Abdillah olan bir rasûl gönderdiğini, bu rasûl'ün insanları Allah'tan başka hiç bir ilâh olmadığına ve kendisinin Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmeye, kendisine ve getirmiş olduğu şeylere toptan ve gaybî olarak imân etmeye çağırdığını işiten ve bundan başka bir şey kendisine ulaşmamış olan bir kimse: bütün bunları kalbiyle tasdik ederse, diliyle de Kelime-i Şehâdet'i

[176] Kurtubî, el-Câmi Li Ahkâmi'l-Kur'ân, (6/289)

söylerse, sonra da hemen ölürse ve öldüğü zaman Rasûlullah'ı tasdik etmeyenin, şehâdet kelimesini söylemenin hükmünü bilmiyor ve hatta bu konuda kesinlikle düşünmemişse, yüce Allah'ın insanları öldükten sonra başka bir dünya için yaratacağını, yahut da yüce Allah'ın melekler yaratmış olduğunu ya da bundan önce de peygamberler gönderip kitâblar indirmiş olduğunu bilmezse, Allah'ın bir takım şeyleri haram, bir takım şeyleri helâl, bir takım şeyleri farz kıldığını, bazı suçlar için cezalar belirlediğini bilmezse; kesin olarak böyle bir kimsenin mü'min ve Müslüman olduğu, onun imân ve İslâm üzere öldüğü, kesinlikle Cennet ehlinden olacağı üzerinde icmâ' edilmiştir ve bu konuda hiç bir ihtilâf yoktur.

Tekrar şunu belirtelim ki: Hatâdan korunmuş masum Peygamberin dışında yüce Sahâbîlerden, müslümanların imamlarından ve fakîhlerinden, insanları inzâr etmek ve ictihâdda bulunmakla görevli olan kimselerden şeriat hükümlerinden herhangi birinde hatası bulunmayan tek bir kişi yoktur. Bu konuda hatâdan korunmak yalnız ve yalnız Rasûlullah (s.a.v.)'e mahsustur.

Bütün insanlar ise Rasûlullah'tan ilim, fıkıh, delilleri incelemek bakımından daha az güce sahiptir, nassları anlamakta, şer'î hükümleri bu nasslardan çıkartmakta hatâ edebilirler. Onların büyük çoğunluğu ise, delilleri inceleyemez, hükmü bilmek için gerekli delilleri nasıl ortaya koyacağını bilemez. Pek çok şer'î hüküm ile ilgili birbirine zıt gibi görünen sözler arasında denge kuramaz. Buna göre şayet Allah'ın hükmünü bilmek ya da Allah'ın hükmünün dışında bir amele götüren bir hata işlemek, müslüman bir kişiyi - niyeti ne kadar doğru olursa ve Allah'ın hükmünü bilmeyi ve ona uymayı ne kadar amaç edinirse edinsin - eğer İslâm'dan çıkartıyor ise; kesin olarak belirtelim ki: masum olan Rasûlullah (s.a.v.)in dışında hiç bir müslüman'ın varlığı söz konusu olamaz.

Çeşitli hükümler arasındaki hatâda fark bulunduğunu söyleyen bir kimse ise, delilsiz bir iddia ileri sürmekte ve Rasûlullah (s.a.v.)in şu hadis-i şerîfi'nin umumî mânasını özelleştirmekte, tahsis etmektedir:

"Ümmetimin hatâsı, nisyânı (unutması) ve yapmaya zorlandıkları şey(in günahı) bağışlanmıştır."

"Hâkim ictihâd edip hata ederse, onun için bir ecir vardır. İctihâd edip isabet ederse, onun iki ecri vardır."

Böyle delilsiz bir iddiayı ileri süren bir kimse, aynı şekilde yüce Allah'ın şu buyruğunu delilsiz olarak özelleştirmektedir:

"Hata etmiş olduğunuz şeylerde sizin için bir vebal yoktur. Fakat kalplerinizin kasten yapmış oldukları hariç." (Ahzâb, 5).

Nass ile istisna edilmiş olan hususlar elbette ki bu genel hükümlerin dışındadır. Meselâ hataen mü'min bir kimseyi öldürenin üzerinde keffâret ve diyet vardır. Ancak bununla birlikte böyle bir kimseden imân sıfatı kalkmaz. Nasslann dışına taşıp onları aşan bir kişi ise, kendi kendisine haksızlık etmiş; Allah'ın dininde kendi görüşüyle söz söylemiş ve kendi hevasına uymuş olur.

AKİDE KONUSUNDA CEHALET VE HATA

Bir kesim itikâd, ibâdet, ahkâm ya da fetva ile ilgili mesleleden herhangi birisinde kendilerine muhalefet eden kimsenin kâfir olduğu görüşünü ortaya koyarken;

Bir başka kesim sadece itikadi konularda kendilerine muhalefet edenlerin kâfir olduğunu, ancak ahkâm ve ibâdet ile ilgili meselelerde kendilerine muhalefet edenlerin kâfir ya da fâsık olmadığını, fakat müctehid olarak hatâ etse bile mazur görüleceğini ve niyetine göre ecir alacağı görüşünü ortaya koymuştur.

Diğer bir kesim ise, şayet muhalefet ve bilgisizlik yüce Allah'ın sıfatları hakkında ise; bu konuda kendilerine muhalefet eden, ya da bilgisizliği bulunan kişinin kâfir olacağını, bunun dışındaki konularda ise fâsık olacağını söylemişlerdir.

Daha başka bir kesim ise müslüman bir kişinin itikâd, ibâdet ya da ahkâm ile ilgili konularda söyledikleri dolayısıyla tekfir edilemeyeceğini, ona fâsık denilemeyeceğini söylemişler, bu konuda herhangi bir şeyi bilmemesi dolayısıyla da bu sıfatlardan birisiyle nitelenemiyeceğini belirtmişlerdir.

Bunlara göre, bu konulardan herhangi birisi hakkında ictihâd eden birisi hak olarak gördüğüne göre hareket edecek olursa, her halükârda ecir kazanır. Şayet, içtihadında hakka isabet etmiş ise onun için iki ecir, hatâ etmiş ise bir ecir vardır. Bu son görüş İbn Ebî Leylâ, Ebû Hanife, Şafiî, Süfyân es-Sevrî, Dâvud b. Ali ve İbn Hazm'ın (Allah onların hepsinden razı olsun) görüşü olduğu gibi; bu tür konularda söz söylediği bilinen bütün Sahâbîlerin de ortak görüşüdür. Bu konuda her hangi br şekilde onlar arasında ihtilâf olduğu bilinmemektedir.

Onlar arasında kastî olarak vakti çıkıncaya kadar namaz kılmayı terk eden, yahut zekât ödemeyi terk eden, yahut haccı terk eden, ya da Ramazan ayında oruç tutmayı terk eden, yahut da üç defa had uygulandıktan sonra içki içen kimsenin tekfir edilmesi konusundaki görüş ihtilâflarının dışında kalan meselelerin hiç birisinde, ihtilâfa düştüklerini bilmiyoruz.

Gerçek şudur ki; bir kimsenin İslâm akidesi üzere olduğu sabit olduktan sonra, bu özellik ondan ancak nass ya da icmâ ile gidebilir; iddia ve iftira ile asla!

Buna göre herhangi bir kimseyi yüce Allah'ın buyruğunu, ya da kendisince sahih olan Rasulullah (s.a.v.)'in sözüne muhalefet edip Allah'a ve Rasûlüne muhalefet etmeyi caiz görmedikçe; söylediği herhangi bir söz dolayısıyla tekfir etmemek gerekir. Onun söylemiş olduğu bu sözün din, mezhep ya da fetva ile ilgili olması arasında fark yoktur. Onun delil olarak ele almış olduğu şey, Rasulullah (s.a.v.)'den icmâî ve tevâtürî olarak, ya da ahâd olarak nakledilsin, yine durum değişmez. Ancak sahih olduğu kesinlikle kabul edilen icmâ' konusunda muhalefet eden kişi, bu genel hükümden müstesnadır. Çünkü böyle bir icmâ' onun delilini zaten apaçık çürütüyor, icmâ'a muhalefet edenin, tekfir edilmesi gereği herkesin ittifakıyla sabit bir şey olarak bulunuyor.

Deliller

Bu söylediklerimizin doğruluğunun delili yüce Allah'ın şu buyruğudur:

"**Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiç bir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar**." (Nisa, 65)

Hiçbir tevile yer bırakmayan bu nassı zahiri manasından başka bir mânaya yorumlamaya iten başka bir nass da olmadığı gibi, imân ile ilgili konularda bunu tahsis eden (anlamını daraltıp, özelleştiren) başka bir delil de gelmiş değildir.

Kim Allah'a ve Rasûlü'ne muhalif olarak hüküm verilmesini caiz görürse, bu âyetin hükmü gereğince ondan imanın gitmesi kesinlikle söz konusudur. Dinde hüküm ise, haram veya farz kılmak ya da mutlak olarak mubah, mekruh veya serbest bırakmakla ilgilidir.

Allah'a ve Rasûlü'ne muhalefetin, itikadı konularda, ibâdet, ahkâm ya da fetva ile ilgili meselelerde caiz görülmesi, nazar-ı itibâra alınmaz; (muhalif hüküm vermeyi caiz gördükten sonra ne ile ilgili olduğuna bakılmaz.)

Aleyhinde kesin delil bulunmayan ve haktan kendisine ulaşmış ve bu konuda delil belirtilmiş bir konuda, Allah'a ve Rasûlü'ne muhalefeti kesin olarak caiz gördüğü tesbit edilemeyen kişiye gelince; böyle bir kimse hakkında kâfir olduğuna dair nass olmadığı sürece kâfir olmaz. O takdirde nassın hükmü neyse o kabul edilir. Herhangi bir kimse, en uzak bölgelerden birisinde ise ve Peygamber (s.a.v.)'den söz edildiğini işitse, bu konuda onun ile ilgili durumu araştırmayacak olsa ve onu da tasdik etmese, böyle bir kimse kâfirdir.

Herhangi bir kimse Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdet eder ve:

"*Acaba* o *hayatta mıdır, ölü müdür, bilmiyorum. Belki, şu anda önümde bulunan adamdır, belki başkasıdır. O Kureyşli midir, yoksa Temîm'li midir, yoksa Farisî midir, onu da bilmiyorum. O Hicaz'da mı idi, Horasan'da mı idi, yine bilmiyorum*." gibi şeyler söylese; eğer onun bu söyledikleri, Peygamber ile ilgili herhangi bir haber ve onun sîretini bilmeyişinden, yani bilgisizliğinden kaynaklanıyorsa, onun bu sözünün hiç bir zararı yoktur. Böyle bir kimseye işin hakikatini öğretmek vaciptir. O bunu öğrendikten ve hakkı doğru olarak belledikten sonra inat edecek olursa, o takdirde kâfirdir, onun mürted olduğuna hüküm verilir.

Gerekli deliller bildirilmeden Rasûlullah (s.a.v.)'e karşı inadında direnen ve onun getirdiğinden dolayı kalbinde herhangi bir sıkıntı duymayan bir kimseyi söylemiş olduğu sözleri ya da bilgisizliği dolayısıyla tekfir eden kimseye şöyle deriz:

"Rasûlullah (s.a.v.)'in, kabul edilmediği ya da bilinmediği takdirde, kişiyi İslâm'dan çıkartıp küfre sürükleyen, İslâmla ilgili herhangi bir şeyi bildirmemiş olması ve bunu bütün insanlara açıklayıp onların tümünü buna davet etmemiş olması acaba

söz konusu mudur?" Böyle bir sorunun kaçınılmaz cevabı elbette ki:

"Hayır, değildir!" şeklindedir. Böyle bir soruya:

"Evet böyle bir şey söz konusudur!" diye cevap veren kimse, ihtilafsız olarak kâfirdir.

Durum kesin olarak bu olduğuna göre şimdi tekrar soralım:

“Acaba Peygamber (s.a.v.)'in bir kasaba, bir mahalle halkını yahut yanına gelen hür, köle veya kadının İslâm'ını kabul etmek için evvelâ Kelime-i Şehadet'in ne anlama geldiğini, ilâh, rab, ibâdet ve din kelimelerinin ne demek olduğunu, tevhidin anlamının ne olduğunu, hangi hususlarda şirke düşüleceğini, rububiyetin anlamının ne olduğunu, yüce Allah'ın hâkimiyetinin bir gereği olarak nasıl bir tavır alınmasının gerektiğini, yüce Allah'ın kudretinin sınırlarını ve benzeri şeyleri sorduğuna dair bir tek haber olsun gelmiş midir? Acaba o iman ettiğini söyleyen kimselere, bir işi yapmak kudreti (istitâ'a) o fiili yapmadan önce midir, yoksa fiilin yapılmasıyla birlikte midir; Kur'ân mahlûk mudur, yüce Allah görücü müdür, değil midir, O'nun işitmesi, görmesi, hayatı ya da benzeri nitelikleri var mıdır, gibi kelâmcıların fuzuli olarak uğraştıkları ve şeytanların aralarına düşmanlığı ve kini yerleştirmek için soktuğu konuları sorduğu sabit midir?”

Herhangi bir kimse, Peygamber (s.a.v.)'in bu anlamlar üzerinde gereği gibi durmadan İslâm'a girmesine imkân vermediğini ileri sürecek olursa, yeryüzündeki bütün müslümanların icmâ ettiği bir konuyu yalanlamış olur ve hatta yalan söylediğinin farkına bile varmaz. O ileri sürmüş olduğu bu iddiasıyla aynı zamanda bütün sahabilerin, Rasûlullah (s.a.v.)'in böyle bir davranışını gizlemek üzere anlaşmış olduklarını da ileri sürüyor demektir. Oysa böyle bir şey tabîat-ı haliyle mümkün değildir. İmkânsızdır. Çünkü, yeryüzünün en şerefli yüzlerce, hatta binlerce insanın yalan söylemeye ve önemli bir işi gizlemek üzere birbirleriyle anlaşmış olmalarına imkân ve ihtimal yoktur. Üstelik onların bu tür anlaşmaları da hiç bir şekilde bilinmeyecek ve yalanları da ortaya çıkmayacak; bu, olamaz!

Diğer taraftan böyle bir iddiada bulunmak, aynı zamanda Sahabileri (Allah hepsinden razı olsun) küfürle itham etmek demektir. Çünkü bu iddiaya göre onlar, onsuz İslâm olmayan bir takım şeyleri gizlemek üzere birbirleriyle anlaşmış bulunuyorlar.

Eğer, "Peygamber (s.a.v.) hiç bir kimseyi böyle bir şeye davet etmemiştir. Fakat insanı neyin küfre götürdüğü Kur'ân'da ve Peygamber'in sözlerinde belirtilmiştir" derse, ona: "doğru söyledin," diye cevap verilir. Böylelikle açıkça şu durum ortaya çıkmış olur:

Eğer bütün bunlardan herhangi bir şeyi bilmemenin küfür olduğu doğru olsaydı, Rasûlullah (s.a.v.) bunları hür olsun, köle olsun, kadın olsun, câriye olsun hiç kimseye açıklamaksızın bırakmazdı. Kim onun bu açıklamayı terkedeceğini caiz görürse, Rasûlullah (s.a.v.)'in emredildiği gibi tebliğde bulunmadığını ve onun müslüman olduğuna hükmedilmesi caiz olmayan kimselerin müslüman olduklarına

hüküm verdiğini söylemiş demek olur.

Böyle bir şeyi caiz ve mümkün gören kimse ise sadece bununla bile kâfir olur.

Müslüman, yahudi, hristiyan, mecûsî, maniheist ve dehrî olsun; Rasûlullah'ın sîretinden herhangi bir şey bilen bir kişi, onun Peygamber olarak gönderildiğinden itibaren, oldukça kalabalık insan topluluklarını Allah'a ve getirdiklerine imân etmeye davet ettiğinde şüphe etmez. Yine bunlar, kendisine karşı inatla durup, çarpışanlara karşı savaştığında bu gibi kimselerin kanlarını dökmeyi, kadınlarını ve çocuklarını esir almayı, yüce Allah'a yaklaşmak amacıyla onların mallarını almayı, onlardan cizye alarak kendisine boyun eğdirmeyi helâl gördüğünde de şüphe etmezler. Diğer taraftan o kendisine iman edenleri kabul ediyor, onların mallarına, kanlarına, ailelerine, çocuklarına el uzatılmasını haram kılıyor, böyle bir kimse hakkında İslâm hükmüyle hüküm veriyordu. Bunlar arasında ise bedevi kadınlar, çoban erkek ve kadınlar, çölde yaşamış gençler, yabanîler, zenciler, esir alınıp getirilmiş olanlar, başka yerden getirilmiş zenciler, Bizanslılar, sıradan câhil kimseler, anlayışı zayıf ve kıt kişiler de vardı. Bunlardan olsun, başkalarından olsun Peygamber onların hiç birisine:

"Ben senin müslümanlığını, Kelime-i Şehâdet'in mânasını, rubûbiyetin, hâkimiyetin mânalarını, Allah'ın sıfat ve isimlerini, onun kudretlerini... ilâ ahirihi bilmediğin sürece senin müslüman olduğunu da kabul etmiyorum ve senin dinin sahih değildir" dememiştir.

Bütün müslümanlar Peygamber'in kendisi olmaksızın İslâm'ın sahih olamayacağı bir takım şeyleri insanlara açıklamaktan gaflete düşeceğini imkânsız kabul etmişler, böyle bir şeye kesinlikle ihtimal vermemişlerdir. Bütün müslümanların da toptan böyle bir şeyin gözlerinden kaçması ve ondan söz etmemiş olmaları da mümkün değildir. Diğer taraftan herhangi bir kimse, Peygamber zamanındaki insanların herbirinin kesin ve sınırları belli olmak üzere Lâ ilahe illallah demek suretiyle bütün bunların hepsini bilmiş olacağını ileri sürerse, böyle bir kimse doğru olmayan bir iddiada bulunmuş ve sahih olduğuna dair hiç bir delili bulunmayan bir şey söylemiş, Rasûlullah (s.a.v.)'den sabit olan sahih haberlere aykırı bir iddia ortaya atmış ve hissedilen, bilinen gerçeğe ters düşmüş olur.

Çünkü sahih haberlerde sabit olduğuna göre, Rasûlullah (s.a.v.) hayatta iken Necid'de, Hicaz'da ve çevrelerindeki bölgelerde bulunan kimselerin tümü saf Arap değillerdi. Onlar arasında sonradan Araplaşmış kimseler, Habeşistanlılar, Bizanslılar, İranlılar ve başka kavimlerden kimseler de vardı.

Yine sahih haberlerde sabit olduğuna göre saf Araplar arasında pek çok kimse de ilâh, rab, ibâdet, din kelimelerinin mânalarını, tevhidin kapsamını gereği gibi bilmiyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisi de bunun böyle olduğunu biliyordu. Hatta bu konuda onun huzurunda insanlar hataya ve vehme, yanılmaya bile düşmüşlerdir.

Sayıları onbinlere varan bir topluluğa dahil herkesin anlayış, zekâ, bilgi, ayırıcı güçleri, idrâk kapasiteleri ve derin görüşlerinin aynı seviyede olmasına imkân yoktur. Hatta bunlardan çok daha aşağı sayılardaki topluluklar arasında bile, kesinlikle ileri

zekâlılar olduğu gibi, aşırı derecede geri zekâlılar da vardır; bunların arasında yer alanlar da vardır. Bunlar arasında ayırıcı güçleri kuvvetli olanlar olduğu gibi, zayıf olanlar ile her ikisinin arasında olanlar da vardır. Geniş ufuklu bilginler, derin kavrayışlı, tecrübeli bilgili kimseler olduğu gibi; idrâki az, bilgisiz ve bunlar arasında yer alanlar da bulunur.

Bu konuda inatla tartışmayı sürdürmek isteyen kimse, görülen gerçeği, bütün toplumlardaki, bütün insanlardaki, bütün uluslardaki, bütün bölgelerdeki, her taraftaki ve çağlar boyunca görülen gerçeği değiştirmeye boşuboşuna çalışıyor demektir.

O halde zorunlu doğru ve gerçek şudur: Zikrettiğimiz bütün hususların bilinmemesi, şehâdet kelimesini söyleyen bir kişiye zarar vermez ve onun müslümanlığına hüküm vermeyi engellemez.

Âlim, Allah'ın inzârlarını insanlara ulaştırmakla görevli olan kesime farz olan ise, bilmesi gereken şeyleri bilmeyen, kendisinin ihtiyaç duyduğu bilgileri öğrenememiş bulunan bilgisiz kimselere, dinde gerekli bilgiyi kazandırmaktır. Ta ki bu câhil kimseler, şirkin ve sapıklığın uçurumlarına yuvarlanmasınlar. İhtiyaçtan ve gereğinden fazla olan bilgilere gelince; bunlar Kelâmın fazlalıklarıdır, bunları şeytan, mü'minler arasında düşmanlığı ve kini yerleştirmek, onların saflarını bölmek, topluluklarını, birliklerini dağıtmak için alevlendirdiği tartışmalardır. Bu gibi konulardan başkaları söz açmadıkça, onlara dalmadıkça, söz açmamak gerekir. Ancak başkaları bu konulara dalacak olurlarsa işte o takdirde o konu hakkında gerçek açığa çıkartılır ve bunun için de Kur'ân ve Sünnetten hareket edilir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"**Ey iman edenler, Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun**." (Mâide, 8)

Hakkın izahı ve apaçık delilin ortaya konulmasından sonra inat etmeye devam eden kişi ise, Rasûlullah (s.a.v.)'in hakemliğini ve onun vermiş olduğu hükmü kabul etmediği için, kâfirdir.

İleri sürmüş olduğumuz bu delili, gerçekten de iyiden iyiye incelememiz ve üzerinde durmamız gerekir. Bizler onu gereğince açıklayamasak bile; o herşeyden önce Rasûlullah (s.a.v.)'in davranışı esas alınarak ortaya konulmuş bir delildir. Diğer taraftan onun sözlü buyrukları öyle bir noktadadır ki, müslüman olsun, gayr-i müslim olsun, onun sözlerinin Şeriatı açıklayıcı ve uyulması gerekli bir şer'î hüküm durumunda olduğunda, iki kişinin bile ihtilâfı yoktur. Bu delil bizlere istisnasız olarak herkesin, herkese nakledegelmiş olduğu bir delildir ki, böyle bir delil tevatürün en kuvvetli şekli ve icmâ şekillerinin de en açık ve belli olanıdır.

Bizler Rasûlullah (s.a.v.)'in peygamberliğinden ve onun getirmiş olduğu şeylerden ya da davranışlardan ne biliyorsak, yüce sahâbiler kanalıyla biliyoruz. Bu kanalla gelenler arasında en sağlam, sübutu en kesin ve her türlü şüpheden en uzak olan hususlar, onların tümünün icmâ ettiği ve onlardan bize kadar nesilden nesile ve bütün nesillerin, bütün nesillerden nakledip aktarageldği şeylerdir.

Bizler Kur'ân-ı Kerim'in herhangi bir harfinin ve Rasûlullah (s.a.v.)'in ağzından çıkmış herhangi bir harfin sıhhatine, ancak sahabilerin tarikiyle geldiği, onların bu konu üzerinde icmâ ettikleri, yahut da onlardan bize kadar nesiller boyunca, herkesin herkesten nakletmek suretiyle bildirdiği için inanıyoruz.

Rasûlullah (s.a.v.)'den gelen ve Sahâbîlerin icmâına konu olup, onlardan bize kadar nesiller boyunca, herkesin herkesten nakledegeldiği herhangi bir haberde şüphelenmeyi bir kimse caiz görse, böyle bir kimse aynı zamanda Peygamber (s.a.v.)'in Rasûl olarak gönderilmiş olduğuna dair doğru delilini de kendiliğinden çürüttüğü gibi, Kur'ân-ı Kerim'in izah etmiş olduğu her şeyi, Rasûlullah (s.a.v.)'in ağzından çıkan Kur'ân-ı Kerim'in her bir harfinin, baştan şimdiye kadar en ufak bir değişikliğe uğramadığına dair olan delilini de kendiliğinden yıkmış olur.

İkinci delil: Rasûlullah (s.a.v.)'den gelen sahih bir rivayette anlatılmaktadır:

"Hiç hayır işlememiş bir adam, ölümü yaklaştığı sırada yakınlarına şöyle vasiyette bulunur: Öldüğümde cesedimi yakın. Daha sonra oldukça rüzgârlı bir günde küllerimin yarısını denizde, öbür yarısını karada savurun. Vallahi, şayet yüce Allah beni buna rağmen ele geçirecek olursa, öyle bir azaplandıracak ki, yaratıkları arasında hiç kimsenin azabına benzemeyecektir."

Muhakkak yüce Allah onun külünü bir araya getirerek, onu diriltip şöyle sordu:

"Seni böyle yapmaya iten sebep nedir?" O kişi;

"Senden olan korkumdur, ey Rabbim!" diye cevap verince, yüce Allah bu sözü dolayısıyla ona mağfiret etti." (Buhari, Müslim)

Hadîsde sözü edilen insan, ölünceye kadar aziz ve celil olan Allah'ın, külünü bir araya getirip kendisini diriltebileceğini bilmiyordu. Yüce Allah da sadece varlığını kabul ettiği, kendisinden korktuğu ve bilgisizliği dolayısıyla ona mağfiret etmiştir. Buna göre kesin olarak şu ortaya çıkmaktadır. Yüce Allah'ın kudretini bilmeyen kişi bu bilgisizliği dolayısıyla mazurdur. Kâfir değildir, müşrik de değildir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"**Muhakkak Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Fakat bunun dışında kalan (günah)ları dilediği kimseye mağfiret eder**." (Nisa, 48)

Bazıları bu delilin dışına çıkmak isteyerek, şöyle demiştir:

"Burada sözü geçen: “Eğer, beni ele geçirmeye kadir olursa...” anlamındaki ifadeye: 'Çünkü, Allah benim (rızkımı) daraltmış bulunuyor.' anlamını vermişler ve yüce Allah'ın:

"**Ama, buna karşılık, payını ölçüyle vererek onu sınadığında**..." (Fecr, 16) (mealindeki) buyruğunu delil göstermişlerdir.

Ancak böyle bir tevil delilsiz olduğu için bâtıldır, geçersizdir. Şayet böyle bir

tevil doğru olsaydı, bu adamın kendisinin yakılarak külünün savrulmasını emretmesinin bir anlamı olmazdı. Şüphe olmayan husus şudur ki, bu adam Allah'ın azabından kurtulmak için böyle bir emri vermiştir. Çünkü o böyle bir şey yapıldığı takdirde yüce Allah'ın, külünü bir araya getirip diriltemeyeceği vehmine kapılmış görünüyor.

Üçüncü delil: Bu delil, daha açık ve seçiktir. O da yüce Allah'ın şu buyruğudur:

"Hani, havariler: 'Ey Meryem oğlu İsâ, Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?' demişlerdi de o: 'İnananlarsanız, Allah'tın kudretinden ve benim peygamberliğimden şüpheye sapmaktan sakının.” demişti. Onlar: 'Ondan yemeyi, kalplerimizin kesin kanaat getirmesi, senin bize doğru söylediğini bilmek ve ona şahit olmak için istiyoruz' dediler." (Mâide, 112-113)

İşte Yüce Allah'ın kendilerinden övgüyle söz etmiş olduğu havariler, bilgisiz bir şekilde Hz. İsa'ya: "Senin Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?" diye soruyorlar, fakat bu soru onların imânlarını iptal etmiyor.

Bazı kimseler, bu delilin bağlayıcılığından kurtulmak amacıyla; "âyet-i kerimede bir başka kıraat de söz konusu olup buna göre

'Sen Rabbinden öyle bir şey isteyecek olursan, bu duanı kabul eder mi?' anlamında olmak üzere farklı bir şekilde okunmaktadır" derler.

İleri sürdükleri bu farklı kıraat şeklinin sahih olduğunu kabul etmekle birlikte, uyulması gereken usûl kaidenin şu şekilde olduğunu hatırlatırız:

Şayet bir âyetin birden fazla kıraat şekli varsa, üzerimize düşen, sahih ve sabit olan bütün kıraatlere mâna itibariyle geçerlilik kazandırmak ve her bir kıraatin delâlet ettiği mânayı delil olarak kabul ederek, öyle görmektir. Çünkü bütün bu kıraat şekilleri Rasûlullah (s.a.v.)'den sabit olduklarına göre, hepsi de yüce Allah tarafından vahyedilmiş Kur'ân durumundadır.

Kur'ân'ın bir kısmı ise, bir başka kısmından daha evlâ ve üstün görülemez.

Diğer taraftan kıraatlerden birini alıp diğerini -veya diğerlerini- almayarak, okuyuşlardan almadıklarımızı iptal etmek, Kur'ân'ın bir kısmını da iptal etmek demektir. İlk kıraat şeklimiz ittifakla sahih olduğuna ve şu anda elde bulunan Mushaflarda yazılı olan şekil o olduğuna göre, bu kıraatin gereği ne ise onu almak ve mânasının delâlet ettiği şeye itibar etmek de, elbette ki gerekir.

Diğer başka kimseler ise, bu sorunun bizzat havarilerden değil de havarilerle birlikte olan başka kimseler tarafından sorulduğu zehabına kapılmışlardır. Ancak böyle bir görüşü iptal edip çürütmek için, yüce Allah'ın ayet-i kerimede bu sorunun bizzat havariler tarafından sorulmuş olduğunu belirtmiş olmasını hatırlatmak yeterlidir. Çünkü yüce Allah:

"Hani havariler şöyle, şöyle demişti." diye buyurmaktadır.

Dördüncü delil: Buhârî (Allah ondan razı olsun), Enes (r.a.)'ın şu rivayetini kaydeder:

"Rabîa (Enes b. Mâlik'in halası) Ensâr'dan bir cariyenin ön dişlerinden birisini kırmıştı. Onun sahipleri kısas yapılmasını isteyerek, Peygamber (s.a.v)'in yanına geldiler. Peygamber de kısas yapılmasını emredince, Enes b. Mâlik'in amcası olan Enes b. Nadr şöyle dedi:

'Hayır, Allah'a yemin ederim ki, bunun dişi kırılmayacaktır, ey Allah'ın Rasulü!' Fakat bu sefer Rasûlullah (s.a.v.):

'Ey Enes, Allah kısas yapılmasını emretmiş bulunuyor.' dedi. Ancak daha sonra kısas sahipleri, razı olarak diyet verilmesini kabul edince, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

'Allah'ın kulları arasında öyle bir takım kimseler vardır ki, bunlar Allah adına yemin ettikleri zaman Allah da onların yeminlerini bozmadan aynen yeminlerinin gereğini yerine getirir." (Buharı, 2/66)

İşte Enes b. Nadr, Rasûlullah (s.a.v.)'in vermiş olduğu bir hükme, bilgisiz bir şekilde itiraz ediyor. Ancak Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptığı, onun bilmediği hususu hatırlatmaktan öteye gitmiyor.

Beşinci delîl: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "**(Derken) İsrâiloğullarını denizden geçirdik. Putlarının önünde tapan bir kavme rastladılar ve 'Ey Mûsâ, onların nasıl tanrıları varsa, sen de bize bir tanrı yap!' dediler. (Musa onlara): 'Siz, cidden ne kadar cahillik eden bir kavimsiniz!' dedi**." (Â'raf, 138)

İşte Musa' a.s.'ın kavmi, yüce Allah'ı gereği gibi tanımaktan uzak kalmış ve O'nun eşten, benzerden tenzih edilmesi gerektiğini bilememişler. Onların bu konudaki bilgisizliklerini söyleyen bizler değiliz. Bizzat Musa (a.s.) onlara bunu söylemiştir:

"Sizler cidden cahillik eden bir kavimsiniz."

Altıncı delil: Tirmizi şöyle rivayet etmiştir:

"Arapların bilgisiz olanları, Rasûlullah (s.a.v.)'e: 'Şunların kılıçlarını astıkları bir yerleri olduğu gibi, sen de bize öyle bir şey yap!' dediklerinde, Rasûlullah (s.a.v.) da onlara şöyle demişti:

'Muhammed'in nefsini elinde tutana yemin ederim, sizin bu söylediğiniz, kavminin Musa'ya: Sen onların tanrıları olduğu gibi bize de bir tanrı yap!" dediklerinin benzeridir. Mûsâ da onlara:

"Muhakkak, sizler cahillik eden bir kavimsiniz, diye cevap vermişti. Gerçek şu ki bu geçmiştekilerin izledikleri bir yoldur. Sizden öncekilerin yollarını adım adım takip

edeceksiniz..."[177]

Bu delil, "Rasûlullah (s.a.v.)'in İslâm'a girişlerini kabul ettiği kişilerin tümü tek tek ulûhiyyetin, rubûbiyyetin ve tevhidin bütün anlamlarını tam manasıyla biliyordu" şeklindeki iddiayı çürütmektedir.

Bu delil de bir önceki delil gibi, bilgisiz olan bir kimsenin delilden haberdar oluncaya kadar, bilgisizliği dolayısıyla mâzûr olacağını belirtmektedir.

Yedinci delil: Ahmed b. Hanbel ve Taberî (Allah ikisinden de razı olsun) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet ederler:

"Rasûlullah (s.a.v.) bize bir konuşma yaparak şöyle dedi: 'Ey insanlar, sizler bu şirkten alabildiğine sakınınız. Çünkü muhakkak ki o karıncanın yürüyüşünden bile daha gizlidir.' Yüce Allah'ın söylemesini dilediği bir kişi kalkıp, ona şöyle dedi:

'Peki bu karıncanın yürüyüşünden daha da gizli olduğuna göre biz ondan nasıl sakınacağız?' Bunun üzerine Peygamber s.a.v. şöyle buyurdu:

'Allahım, bizler sana bildiğimiz bir şeyi (bilerek) şirk koşmaktan sığınırız, bilmediğimizden dolayı da senin mağfiretini dileriz."

Gördüğümüz gibi Rasûlullah bizlere şirkin birisi bizim tarafımızdan bilinen, diğeri bize gizli kalan olmak üzere iki çeşit olduğunu öğretmek üzere ve bizleri bilmediğimiz ve düşmek ihtimalimizin olduğu şirkten dolayı Allah'tan mağfiret dilememizi emretmiştir. Kesinlikle biliyoruz ki, Rasûlullah (s.a.v.) bizlere ancak yüce Allah'ın mağfiret edeceğini belirttiği şeylerin mağfiret edilmesinin istenebileceğini emreder, böyle olmayanları ise emretmez. Dolayısıyla kişinin bilemeyeceği bu şirk çeşidi, yüce Allah'ın:

"Muhakkak Allah kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez, fakat bunun dışında kalanları; dilediği kimseler için mağfiret eder." buyruğunda kasdedilen şirk değildir. Ve yine aynı şekilde bu Şeriatın müşrik olarak nitelendirdiği kimselerin şirki de değildir. Yine bundan, câhil kişinin, bilgisizliği dolayısıyla mazur olduğu sahih olarak anlaşılmaktadır. Çünkü, ümmet ittifakla ve ihtilafsız olarak şunu kabul etmiştir: Şirkin herhangi bir türünün eğer kişi şirk olduğunu açıkça görür ve bilecek olursa, bu konuda ona herhangi bir gizliliğin varlığı söz konusu değil; bilâkis gereği gibi biliyor ise, o takdirde böyle bir şirke düşecek ve işleyecek olursa o kişi kâfirdir, müşriktir ve (daha önceden müslüman ise) mürted olduğuna hüküm verilir.

Sekizinci delil: Bu delil, kesin ve ihtilafsız bir delildir. Şöyle ki: Ümmet ihtilafsız olarak şunun üzerinde icmâ etmiş bulunuyor: Eğer herhangi bir kimse Kur'ân-ı Kerim'in bir âyetini kasdî olarak ve bu âyetin Mushaflarda bu şekilde olmadığını bile bile değiştirecek olursa, yahut ondan bir kelime kaldırırsa, ya da bir kelimeyi kasdî olarak eklerse, bütün ümmetin icmâı ile bu kişi kâfirdir.

[177] Bkz.: İbn Hazm, Câmiu's-Siyre, s. 238. İbn Kesir, Tefsir, 2/143; Kurtubî, Tefsir, 7/ 273 ve Şâtibî, el-İ'tisâm, 45

Diğer taraftan Kur'ân okuyan birinin hata ile bazen bir kelime ilâve ettiğini, bazen de bir kelime eksik okuduğunu görürüz. Hakkı açıkça bilmeden önce karşısına çıkacak kişiyle - öyle olduğu kanaatiyle - tartışıp mücadele etmesi halinde bile bu kişinin, ümmetin hiç bir âlimine göre kâfir sayılmadığını, fâsık veya günahkâr olarak da kabul edilmediğini biliyoruz.

Şayet bu şahıs, mushaflara vâkıf olur, yahut da söylediği delil olan Kur'ân okuyucularından birisi ona yanlış olduğunu belirtecek olursa, buna rağmen yine iddiasında ısrar ederse, o zaman o, Allah katında kesinlikle kâfir olur.

*Hasen el-Hudeybi'ye Allah rahmet etsin. Onun zikretmiş olduğu bu delillere ilaveten şunu da eklemiş olayım: İtikadi konuda cehalet mazeret değildir diyenlerin iddiasını çürüten bir diğer delil de, Şura suresi 52. Ayetinde Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e hitaben: "**İşte sana da buyruğumuzla Cebrail'i gönderdik; sen Kitap nedir, iman nedir önceleri bilmezdin**" buyrulmuş olmasıdır. Nebi s.a.v. nübüvvetinden önce iman nedir bilmiyor olduğuna göre, bu haricilerin iddialarına göre, Nebi s.a.v.'in o sıralarda müşrik olduğunu söylemek gerekirdi. Zira onlara göre imanı bilmemek başlıbaşına küfürdür. Halbuki böyle bir itikad, Ehl-i Sünnetin icma ettiği esaslara aykırıdır.*

Yüce Allah'tan yardımcı olmasını dileyerek şöyle diyoruz:

Yüce Allah'ın Kitâbı'nda yer alan şu apaçık âyetleri ve Rasûlullah (s.a.v.)'den sabit olan konu ile ilgili hadîs-i şerifleri bilen bir kimse için hak apaçık ortaya çıktıktan sonra, Rasûlullah (s.a.v.)'ın,

"Kim kardeşine: 'Ey kâfir!' diyecek olursa, bu söze ikisinden birisi müstehak olur." buyruğunu bilirse, yüce Allah'ın: "**Bilmediğinin peşinden gitme**." (İsrâ, 36)

"**Muhakkak, zan haktan hiç bir şekilde hiç bir şeyin yerini tutmaz**." (Yunus, 36) ayetlerinin, yüce Allah'ın hatâdan koruduğu mâsûm Peygamberinin:

"Zandan çokça sakınınız. Çünkü muhakkak zan sözlerin en yalanıdır." buyruğunu işitmiş kimselerin, başkasına yapabileceği en şen'î, en ağır itham olan küfür ve Rabbi'ne şirk koşmak ithamından herşeyden önce dilini tutması gerekir. Bu konuda şer'î kesin delil ile hiç bir zanna ve şüpheye yer vermeyen deliller ortaya konulmadıkça asla böyle bir işe kalkışmamalı ve zannına tâbi olarak, yüce Allah'ın öyle bir kimse hakkında vermesini emretmiş olduğu hüküm olan İslâm hükmünün dışında herhangi bir hükmü zannına uyarak vermemelidir.

İbn Hazm, Cevâmi-u's-Sîre adlı eserinde Abbâs (r.a.) dan şu rivayeti yapar:

Abbâs r.a., Mekke'nin Fethi gününde yanında Ebû Süfyan olduğu halde Rasûlullah'ın yanına gitti. Rasûlullah (s.a.v.), Ebû Süfyân'a şöyle dedi:

"Artık bu kadar geciktiğin yetmiyor mu? Allah'tan başka hiç bir ilâh bulunmadığını bilmiyor musun?" Ebû Süfyân şöyle dedi:

"Anam, babam feda olsun. Sen ne kadar mütehammil, ne kadar kerîm ve akrabalık haklarına ne kadar riâyet eden birisisin. Allah'a yemin ederim ki, eğer ben ondan başka hiç bir ilâhın olduğuna inanmış olsaydım, gerçekten onun bir fayda vermesi gerekirdi." Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle dedi:

"Söyle bakayım, ey Ebû Süfyân! Bu kadar geciktiğin yetmiyor mu? Benim Allah'ın Rasulü olduğumu bilmiyor musun?" Bu sefer Ebû Süfyân ona şöyle cevap verdi:

"Anam babam, sana feda olsun. Sen ne kadar müsamahalı, ne kadar kerîm ve akrabalık haklarına ne kadar riâyet eden birisisin. Bu konuda ise Allah'a yemin ederim, şu ana kadar içimde bir kuşku gibi bir şey var." Bu sefer Abbas r.a. ona şöyle dedi:

"Yazık oluyor sana, boynun uçurulmadan önce İslâm'a gir." Bunun üzerine Ebû Süfyân müslüman oldu. Bu sefer Abbâs r.a. şöyle dedi:

"Ey Allah'ın Rasûlü, Ebû Süfyân övülmeyi seven bir adamdır. Sen ona bunu sağlayacak bir şeyler yap!" Bu sefer Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Ebû Süfyân'ın evine giren emniyettedir. Kapısını üzerine kapatan emniyettedir, Mescid-i Harâm'a giren emniyettedir."[178]

İşte Rasûlullah (s.a.v.)'in hüküm verdiği şekilde, zahire bakarak İslâm olduğuna dair hüküm vermek budur.

Yüce Allah'tan dileriz ki, bize hakkı hak olarak göstersin ve ona tabî olmayı nasib etsin! Bâtılı da bâtıl olarak göstersin ve ondan sakınmayı nasib etsin.

---

[178] İbn Hazm, Cevâmi'u's-Sîre, 229

Bazı İddialar ve Cevapları

Bazı kimseler bundan önce açıklamış olduğumuz genel esaslara karşı çıkmaya çalışarak şu iddiaları ileri sürerler:

Birinci iddia: *Kişi bazen ebedî olarak cehennemde kalacak olanlardan ve bizim de kendileriyle savaşmamız emredilen, Allah'ın kanlarını ve mallarını bize helâl kıldığı kimselerden olabilir. Bununla birlikte o kendisinin müşrik olduğunu bilmeyebilir. Bu da Kelime-i Şehâdeti söyleyen bir müslümanın bilmeden bile olsa küfür ya da şirkin türlerinden herhangi birisine düştüğü takdirde irtidât edip kâfir, müşrik olabileceğini ortaya koyuyor. İsterse o bu konuda bilgisiz olsun veya bir kastı bulunmasın ya da hatalı bir tevilde bulunan bir kişi olsun, değişen bir şey olmaz.*

Bu iddialara delil olarak da yüce Allah'ın şu ayetini gösterirler:

"**Eğer (kendilerine karşı savaşılması emrolunan) müşriklerden biri senden emân dilerse ona emân ver, ta ki Allah'ın kelâmını dinlesin, sonra onu emin olduğu yere kadar (selâmetle) ulaştır. Çünkü onlar (gerçeği) bilmeyen bir topluluktur**." (Tevbe, 6)

Bu iddiayı ileri sürenler yüce Allah'ın: "Çünkü onlar (gerçeği) bilmeyen bir topluluktur" buyruğunun mânası, onların müşrik olmaları hasebiyle bilmedikleridir, derler.

Ancak bu iddiayı ileri sürenlerin bu durumları şaşırtıcıdır. Çünkü onların iddiaları arasında şu sözler de vardır:

"*Kur'ân-ı Kerîm nazil olduğu zaman Arapça konuşanların her birisi ilâh'ın ne anlama geldiğini, Rab'den neyin kastedildiğini biliyorlar, dolayısıyla onlara: 'Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur, O'ndan başka Rab yoktur; ulûhiyyetinde O'nun ortağı yoktur' denildiği zaman, neye davet edildiklerini bütünüyle biliyorlardı. Diğer taraftan hiç bir karışıklık ve kapalılık söz konusu olmaksızın, bu sözleri söyleyen kişi Allah'tan neyi nefyetmiş olduğunu ve O'ndan başka kimselere nelerin sıfat olarak verilemeyeceğini, yüce Allah'a neyi tahsis etmiş olduğunu biliyor, o bakımdan kâfir olanlar apaçık bir delile rağmen kâfir oluyorlardı.*"

Onlar söylemiş oldukları bu sözleri unutarak, Arapların ihtilafsız olarak mânası belli, sınırları bilinen şirk kelimesinin mânasını bilmediklerini ileri sürdüler. Yine bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'in insanlarla başkanlık, krallık, mal yahut da kendisiyle onlar arasında bulunan kişisel ihtilâflar dolayısıyla savaşmadığını, onlarla ancak Allah'tan başka hiç bir ilâh olmadığına şehâdet etmelerini istediği ve bunu kabul etmeyerek:

"O bütün ilâhları bir tek ilâh mı yaptı? Bu gerçekten şaşılacak bir şeydir." (Sâd, 5) dedikleri için savaşmış olduğunu bilmezlikten geliyorlar.

Bütün bunlardan sonra birileri kalkıp: Hubel, Lât, Uzzâ ve bir üçüncüleri olan Menat'a secde eden, "Uzeyr Allah'ın oğludur; İsâ Allah'ın oğludur" diyen ve

Muhammed (s.a.v.) ile ancak ve ancak bunların ayrı ilâhlar olmadıklarını kabul etmediği için savaşanlar, dünyada ve dünyada bulunan herşeyin üzerinde otorite sahibi olan bir ilâh'ın ortağı olmadığını bilmiyorlardı, diyorlar.

Yüce Allah'ın: "Çünkü onlar (hakikati) bilmeyen bir topluluktur" buyruğunun mânası, onların şirk koştuklarını bilmiyorlardı; deyip, ileri sürmek âyet-i kerîmede bulunmayan bir mânayı âyete sokmak demektir.

Onların bilmediklerine gelince, elbette ki bu doğrudur ve Yüce Allah doğru söylüyor. Gerçekten de onlar yüce Allah'ın azametini, celâlini, tenzih edilmesi gereken şekilde O'nun benzersizliğini ve ortaksız oluşunu bilmeyen bir topluluktur.

Bu savaşan kimselerden, İslâm dâvasının gerçeğini, Rasûlullah (s.a.v.)'in neler getirdiğini öğrenmek için emân isteyen bir kimse, zahiri itibariyle sadece câhildir, inatçı ve mütekebbir değildir. Böyle bir kimse gerçekten bu işin hakikatini bilmeye değer ve ona delillerin açıklanıp durumun anlatılması gerekir ki, daha önce bilgisiz olduğu konuları öğrenmiş olsun.

İbn Kesîr bu âyet-i kerimenin tefsirinde şöyle demektedir:

Yüce Allah, Peygamberine (salât ve selâm ona olsun) şöyle emretmektedir: "Şayet benim sana kendileriyle savaşmayı emretmiş olduğum ve sana mallarını ve canlarını helâl kıldığım müşriklerden birisi senden emân dileyecek olursa sen de onun bu isteğini 'Allah'ın kelâmını işitinceye kadar' kabul et. Yani Kur'ân'ı işitinceye kadar onun bu isteğini karşıla. Ona Kur'ân'ı oku. Kendisine karşı Allah'ın delili olabilecek şekilde, dinin emirlerinden bazı şeyleri ona zikret. Sonra da onu emin olabileceği yere kadar ulaştır." Yani o, kendi ülkesine, kendi yurduna, güvenlik duyacağı yere varıncaya kadar emânı devam eder ve emniyet içindedir. "Çünkü onlar bilmeyen bir topluluktur." Yani ben emânı bu gibi kimseler için meşru kıldım ki, Allah'ın dinini bilsinler ve Allah'ın daveti kulları arasında yayılsın.[179]

Böylelikle bu esaslara karşı çıkanların delil göstermek istedikleri şekilde bu âyet-i kerîmenin delil gösterilemeyeceği ortaya çıkmış oluyor.

Bizim Allah'ın fazl-u keremiyle söylediklerimiz ise şudur: Hüküm koymak sadece yüce Allah'ın yetkisi içerisindedir. Yüce Allah'ın küfür ve şirk diye adlandırdığı şey, onun dediği gibidir.

Sabit naslara dayalı şüphe olmayan gerçek şudur: İnsanlar arasında iki tip vardır: Biri Müslümandır, diğeri kâfir ve müşriktir. Bu dünya hükümleri arasında bu iki niteliğin dışında kalan üçüncü bir nitelik yoktur. Müslüman ile mü'min aynı şeydir, bazan âsi ve fâsık da olabilir. Ondan irtidât açıkça görülmediği sürece bu dünya hükümlerine göre o müslüman ve mü'minler arasındadır.

Rasûlullah (s.a.v.)'den: "Ben insanlarla Allah'tan başka ilâh olmadığına şahitlik edinceye ve bana ve getirdiklerime imân edinceye... kadar savaşmakla

[179] İbn Kesîr, Tefsir, 2/337

emrolundum." gibi sabit naslara dayalı olan ve hiç bir şüphenin olmadığı icmâ şu şekildedir: Şehâdet kelimesini söylemeyen bir kimse müslüman değildir. Böyle bir kimse dünya hükümlerine göre kâfir ve müşrikler arasında sayılır.

Müslümana gelince; Şehâdet kelimesini söyleyen ve Rasûlullah (s.a.v.)'in getirdiklerini gaybî olarak tasdik eden, İslâm dininin dışında kalan her dinden uzak olduğunu söyleyen herkes müslümandır; mükellef olsun, ya da olmasın, durumu değişmez.

Mükellef olmayan kimseler deli ya da ergenlik çağına ulaşamamış olan kimselerdir. Bu gibi kimselerden hükümler ve mükellefiyet kaldırılmıştır.

Mükellef kişi ise, aklı başında olandır. Anlamaya aklı yeten ve ne kadar az olursa olsun (iyiyi kötüden) ayırabilecek ve bilgi sahibi olabilecek imkânı bulunan; anlayışı, temyizi (ayırıcı kabiliyeti) ve bilgisi oranında böyle bir kişi (mükellef), şehâdet kelimesinin mânasını ve ihtiva ettiği şeyleri anlar. Onun şehâdet kelimesinin mânasını ve ihtiva ettiklerini eksik anlaması, onun müslümanlığına halel getirmez, kanının ve malının haram olması gereğini ortadan kaldırmaz. Bilmediklerini öğretmek gücüne sahip olanlar, ona öğretmekle yükümlüdürler. O bakımdan böyle bir kimseye haktan tebliğ edilen ve bu konuda kendisine delili belirtilen hususlara imân edip, itikat etmesi gerekir. İnat edecek olursa mürteddir, müşrik bir kâfirdir. Ancak bundan önce müslüman olup kanı ve malı masumdur, onlara ilişilmez. Şehâdet kelimesini ve onun muhtevasını eksik anlaması, az bilmesi veya nassları anlatmakta hata etmesi, onun müslümanlığını eksiltmez. Bilgisizliği ve hatası dolayısıyla da mazurdur. Bunların açıklamaları daha önce geçmişti.

İkinci iddia: Yine bizim ileri sürdüğümüz delillere muhalefet edenler şöyle söylerler:

Yüce Allah, insanların kendilerine musallat olup onları yurtlarından uzaklaştırmalarından korktukları için Rasûlullah (s.a.v.)'e tâbi olmayan kimseleri ayıplamış ve onların kâfir olduklarına hüküm vermiştir. Bu ise onların Peygamber s.a.v.'in Rasûl olduğunu tasdik etmelerine; getirmiş olduğu şeyin Allah'tan gelen hidâyet olduğuna inanmalarına rağmen böyledir. O halde Rasûlullah'a uymak, onun getirdiğiyle amel etmek demek olup; yöneticilerden korktuğu ve onların kendilerini yakalamalarından çekindikleri, kendilerini cezalandırmalarından korktukları için Rasûlullah'a uyup onun emirleri gereğince amel etmekten sakınan kimse, hiç bir şekilde mazur görülemez:

***"Biz eğer seninle beraber doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız.' dediler. Biz onları kendi katımızdan bir rızık olarak herşeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği güvenli ve dokunulmaz bir yere yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler**." (Kasas, 57)*

Yine bunlar şöyle söylerler:

Allah'ın ve Rasûlü'nün emirlerine uymayıp da büyüklerinin emirlerine tâbi olan mustazafların kâfir ve müşrik olduklarını yüce Allah bize bildirmektedir. Yüce Allah'ın

bildirdiğine göre bunlar ateşte ebediyyen kalıcıdırlar. Onlar mustazaf olmalarına ve korku içerisinde bulunmalarına rağmen, yüce Allah onlardan imânı nefyetmiştir. Çünkü şöyle buyurmaktadır:

"İnsanlar içinde Allah'tan başkasını (ona) eş edinen adamlar da vardır ki, onlara Allah'a olan sevgi gibi muhabbet beslerler. İmân edenlerin Allah'a sevgisi ise herşeyden sağlamdır. {Allah'a eş tutarak, kendilerine) zulmedenler azabı görecekleri zaman bütün kuvvet (ve kudret)in gerçekten Allah'ın olduğunu ve Allah'ın hakikaten pek çetin azâblı bulunduğunu (gözleriyle görür gibi) bilselerdi. O zaman (görecekler ki) arkalarından uyulup gidilenler kendilerine uyanlardan hızla uzaklaşmışlardır. (Hepsi de) o azabı görmüşlerdir. Arkalarındaki ipler (münasebetler) de parçalanıp, kopmuştur. Ve tâbi olanlar şöyle demiştir: 'Bizim için (dünyaya) bir dönüş olsaydı da (bugün) bizden uzaklaştıkları gibi biz de (o gün) onlardan uzaklaşmış olsaydık.' Böylece Allah onlara bütün yaptıklarını hasret (ve pişmanlıklar halinde kendilerine gösterecektir. Ve onlar cehennemden de çıkıcı değildirler." *(Bakara, 165-167)*

"Hepsi toplanıp, Allah'ın huzuruna çıkarlar da zayıflar büyüklük taslayan (müstekbir)lere: 'Biz sizin tebeanız idik, şimdi siz Allah'ın azabından (çok az) bir şeyi olsun bizden uzaklaştırıp defedebiliyor musunuz?' derler. Onlar da: 'Eğer Allah bize hidâyet verseydi, biz de size elbette doğru yolu gösterirdik. Şimdi bizler sızlansak da, katlansak da birdir. Bizim için sığınacak hiç bir yer yoktur.' derler." *(İbrahim, 21)*

"O gün yüzleri ateşte evrilip çevrilirken: 'Eyvah bize, keşke Allah'a itaat etseydik, peygambere itaat etseydik.' diyeceklerdir. (Onlara tâbi olanlar da o gün): 'Ey Rabbimiz, gerçekten biz başkanlarımıza ve büyüklerimize uyduk. Onlar da bizi (doğru) yoldan saptırdılar.' diyeceklerdir." *(Ahzâb, 66-67)*

"O zâlimler Rablerinin divânında mevkuf dururlarken, sözü (kabahati) birbirine evirip çevirirlerken, (içlerinde) zayıf sayılanlar o büyüklük taslayanlara: 'Siz olmasaydınız, muhakkak ki biz mü'minler(den) olmuştuk.' derlerken sen bir görmelisin. Büyüklük taslayanlar zayıf sayılanlara: 'Size hidâyet geldikten sonra biz mi sizi ondan çevirdik? Hayır, siz kendiniz suçlu idiniz.' derler. Zayıf kabul edilenler de o büyüklük taslayanlara: 'Hayır,' derler, 'gece gündüz (işiniz) hilekârlıktı. Çünkü siz bize Allah'a (inkâr ile) küfretmemizi, ona benzerler (ortaklar) tanımamızı emrediyordunuz.' Azabı görünce hepsi pişmanlıklarını içlerine atarlar. Biz de o küfredenlerin boyunlarına (ateş) zincirleri(ni) atarız. Olar ancak yapmakta oldukları günahları yüzünden cezalandırılacaklar" *(Sebe', 31-33)*

"Onların kimi kimine yönelip, birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar: 'Gerçekten siz bize sağdan (suret-i haktan) gelirdiniz.' derler. (Tâbi oldukları kimseler de:) 'Hayır, siz (zaten) imân edenlerden değildiniz.' derler." *(Saffât, 27-29)*

Onlar bu âyette geçen "mine'l-yemîn" (sağdan) kelimesinin mânası güç ve kuvvet demektir, deyip aynı mânadaki diğer bir takım âyetlerin de varlığından söz

ederler.

Ayrıca bu söylediklerine şunları da eklerler: Yüce Allah her bir insanı mutlaka imtihan edeceğine hüküm vermiş bulunuyor. O bakımdan sıkıntılarla, belâlarla imtihan edilmek kaçınılmazdır. Bu belâ ve sıkıntılara da tahammül edip sabretmek, mutlaka gereklidir. Aksi takdirde şahıs münafık olur, müslüman ve mü'min olduğu iddiasında yalancı olur. Bu söylediğimizin delili ise, yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:

"**Elif, lâm, mim. İnsanlar (yalnız) inandık demeleriyle birakılıvereceklerini, kendilerinin imtihana çekilmeyeceklerini mi sandı? Andolsun biz onlardan evvelkileri de imtihan etmişizdir. Allah elbette doğru olanları da bilir, elbette yalancı olanları da bilir**." (Ankebût, 1-3) buyruğundan şu mealdeki âyetin sonuna kadar olan kısım:

"**İnsanlardan öyle kimseler vardır ki: 'Allah'a inandık.' der de Allah uğrunda eziyete uğradığı zaman insanların (kendi hakkındaki) fitnesini Allah'ın azabı gibi tutar. Hâlbuki Rabbinden bir yardım gelecek olsa, mutlaka, 'Biz de gerçekten sizinle beraberdik.' derler. İyi de, Allah herkesin kalbindekileri en iyi bilen değil midir**?" (Ankebût, 10)

Bu iddiayı da Allah'ın yardımıyla şu şekilde cevaplandırmaya çalışacağız:

Muhakkak yüce Allah'ın kelâmı haktır. Kur'ân-ı Kerîm ve Rasûlullah (s.a.v.)'den sabit olmuş bulunan bütün hadîs-i şeriflerin hepsi yüce Allah'ın Rasûlü'ne vermiş olduğu vahiylerdir. Bunların hepsi tek bir cümledir, tek bir ibaredir. Biri ötekisini tefsir eder. Onların her birisi diğerlerinden muradın ve maksadın ne olduğunu açıklar. Herhangi bir âyetin bir parçası, yahut da herhangi bir sahîh hadîs, başka bir takım âyetlere ya da diğer bazı sahîh hadîslere asla aykırı değildir:

"**Eğer o Allah'tan başkasının katından olmuş olsaydı, onda pek çok aykırılıklar bulurlardı**." (Nisa, 82)

Kur'ân-ı Kerîm'in bütün âyetleri, Rasûlullah (s.a.v.)'in bütün hadisleri haktır, onlara inanmak ve onlarla amel etmek de vaciptir. Bu açıdan bir âyet bir başkasının önüne geçirilemez, bir âyet bir başkası için terkedilemez; bir hadîs de bir başka hadîsten dolayı bırakılamaz. Ancak kesin delil ile mensûh olduğu sabit olanlar bundan müstesnadır:

"**Sizler kitabın bir kısmına imân eder, bir kısmını inkâr mı edersiniz? Sizden bu şekilde yapanların cezası dünya hayatında bir rezillikten, Kıyamet günü de en şiddetli azaba döndürülmekten başkası değildir**." (Bakara, 85)

Sözlükte imân, sadece bilmekten, yani bir şeyi gerçek şekli üzere kabul edip, inanmaktan; diğer bir ifade ile yalnızca tasdik etmekten ibaret olmayıp kalb ile de buna bu şekilde karar vermek ve öylece kabul etmektir. Yani imân, kalb ile tasdik etmek, dil ile de ikrar etmek demek olup, bu ikrar kalbin tasdik ettiğini ifâde etmelidir. Kalbiyle imân etmediği, inanmadığı halde diliyle söyleyen bir kimse, mü'min olmadığı gibi, kalbiyle inandığı halde diliyle ikrar etmeyen kişi de mü'min değildir.

İmân kelimesinin sözlük anlamı ile ilgili olarak ihtilâflar ne olursa olsun, bizim daha önceki açıklamalarımızda belirttiğimiz imânın şer'î manasıdır. Bununla birlikte amellerin imânın kapsamı içerisinde olup olmadığına dair farklı görüşler de vardır. Bu bakımdan kulun diliyle ikrar edip, açıkça Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna, Rasûlullah (s.a.v.)'den gelen herşeyin hak ve Allah'tan olduğuna iman ettiğini ilân etmesi gerekir. Eğer imân sadece insanın içten bilip inanması olsaydı, Firavun'un da, onun etrafındaki ileri gelenlerinin de mü'minlerden olması gerekirdi. Çünkü onlar da bilip inandılar ki, Musa (a.s.) Allah tarafından gönderilmiş hak bir Rasûldür. Kendileri bunu açıkça kabul edip söylemekten çekinmiş iseler bile, onlar buna inanıyor ve biliyorlardı. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"**Vicdanları da bunlara tam bir kanaat hâsıl ettiği halde zulüm ve kibir ile yine bunları (inatlarından) inkâr ettiler**." (Neml, 14)

Yahudi ve Hıristiyanların da mü'min olmaları gerekirdi. Çünkü aralarında Peygamber (s.a.v.)'in peygamberliğini fark edip anlamış, içten içe buna inanmış, hatta aralarında bunu dilleriyle söylemiş olanlar da vardı. Ancak bunu söyleyenler Peygamber olduğunu teslim ve ikrar etmek amacıyla değil de, söz arasında bunu söylemiştir. Yüce Allah bu konuda da şöyle buyurmaktadır:

"**Kendilerine kitâb verdiklerimiz onu (o peygamberi) öz oğulları gibi tanırlar. Öyle iken içlerinden bir güruh kendileri bilip durdukları halde yine mutlaka hakkı gizlerler**." (Bakara, 146)

İşte bunlar bildikleri ve içten içe inandıkları halde, dilleriyle hakkı teslim etmedikleri için kâfir sayıldıklarına ve mü'min sayılmadıklarına göre; sözlükte de küfür kelimesi de örtmek ve gizlemek olduğuna göre; bunlar da bildikleri haktan dolayı içleri daralmış ve kalpleriyle bu hakkı teslim edip inandıkları halde, inandıklarını ikrar etmediklerine; dolayısıyla bu hakkı hem kendilerinden, hem de başkalarından örtüp gizlemeye çalıştıklarına, onu inkâr ettiklerine, ikrar edip hak sözü söylemediklerine göre; evet, bunlar, küfre sîne açmış kimselerden olurlar. Kötü akıbetten Allah'a sığınırız.

Aynı zamanda yüce Allah'ın daha önce sözü edilen âyet-i kerîmelerdeki efendilerine ve büyüklerine küfür ve şirk konusunda tâbi olan zayıfların durumu da aynen böyledir. Çünkü üzerindeki ikrah ne kadar büyük, ne kadar ağır olsa bile; ikrah altında bulunan kişinin, kalbiyle hakka imân etmekten, yüce Rabbi'ne kalbinde yerleşmiş bulunan hakkı ikrar ederek, şehâdet kelimesini dili ile söylemekten âciz olmasına imkân yoktur. Çünkü yeryüzündeki hiç bir kişinin, insan kalbi üzerinde tahakküm kurmasına imkânı olmadığı gibi; hiç kimsenin de şehâdet kelimesini herşeyi işiten ve herşeyi bilenin huzurunda yavaşça hakkı ikrar ederek ve Mevlâsı'nın dışında kimsenin kendisini duymayacağı bir şekilde söyleyebilecek kısacık bir süre bulmaktan âciz kalması söz konusu değildir. Böyle bir fırsat bulmaktan acze düştüğünü ancak yalancı bir iddiacı, Haktan yüz çevirmeyi kasdeden ve Haktan başkasına yönelerek yüce Allah'ın hidâyet vermek istemediği, küfre sîne açmış bir kimse ileri sürebilir.

Yine en ufak bir şüphe söz konusu olmaksızın kesin olarak söylüyoruz ki; efendilerine ve büyüklerine tâbi olan ve kalbinde imân üzere karar kılıp Hak şehadetini diliyle söylemeyerek, yeryüzünde herhangi bir otoritenin bu konuda kendisine mâni olduğunu söyleyen her mustazaf kimsenin durumu da böyledir:

"**Rabbimiz! Bize hidâyet verdikten sonra, kalplerimizi (haktan) saptırma! Bize kendi katından bir rahmet bağışla; muhakkak sen bol bol verensin**!" (Âl-i İmrân, 8)

Kalbin kesin karar vermesi ile dille hak olan şehâdeti ikrar edip teslim etmek dışındaki hallere gelince: Bu konuda kendilerinde en ufak bir şüphe bulunmayan açık naslar vârid olmuştur. Bu nasların ikrah altında bulunan bir kimseye, ikrah altında kaldığı sürece diliyle herhangi bir sözü söylemesinin mübâh olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Hatta bu sözleri şayet ikrah altında olmadan söyleyecek olsaydı, kendisini kâfir kılacak türden bulunsa bile Yüce Allah bu konuda sadece kalbin durumunu istisna etmiş bulunuyor. Başkasına karşı haksızlık ve zarar vermek söz konusu olan hallerle ilgili olarak da yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"**Ancak Allah'ın âyetlerine imân etmeyenlerdir ki (öyle) yalan, iftira düzerler. İşte yalancıların ta kendileri de onlardır. Kalbi imân üzere (sabit ve onunla) mutmain olduğu halde ikraha uğratılanlar müstesna olmak üzere, kim imânından sonra Allah'ı tanımaz, fakat küfre sinesini açarsa, Allah'ın gazabı onların başındadır. Onlar için büyük bir azâb vardır. Bu, dünya hayatını âhirete tercih etmeleri ve Allah'ın da kâfirler topluluğunu hidâyete eriştirmemesinden ötürü böyledir**." (Nahl, 105-107)

Yine aynı şekilde, nasların ikrah altında bulunan kişiye —ikrah altında kaldığı sürece— yapmak zorunda olduğu işleri yapmayı mübâh kıldığında da herhangi bir kapalılık söz konusu değildir. Onun ikrah altında yapacağı bu davranışları, ikrah altında olmadığı takdirde yapacak olursa kâfir olarak değerlendirilmesine sebep teşkil edecek olsalar bile durumu değiştirmez. Elverir ki onun kalbi, imân ile mutmain ve müsterih olsun. Yüce Allah'ın ikrah altında bulunan kimseye yapılmasını mübâh kılmayıp istisna ettiği ameller, sadece kendi dışında kalan kulların haklarına saldırması söz konusu olan işlerdir.

Ammâr b. Yâsir (r.a) hakkında vârid olan hadîste de müşrikler kendisine işkence yaptıklarında diliyle, şayet ikrah altında olmadığı takdirde söylemiş olsaydı, kesinlikle mürted ve müşrik olacağında, kâfir olacağında şüphe bulunmayan küfür sözlerini söyledi. Buna karşılık Rasûlullah (s.a.v.), Ammâr'ın söylediklerini bilmesine rağmen, daha doğrusu bizzat Ammâr'ın kendisi ona olanları anlatıp bildirmesine rağmen, Rasûlullah (s.a.v.) ona sadece kalbinin durumunu sormuş, o da kalbinin imân ile mutmain ve müsterih olduğu cevabını verince, Peygamber s.a.v. ona:

"Bir daha tekrar azap edecek olurlarsa, sen de tekrar onların istedikleri sözü söyle." diye emir verdi. Peygamber'in açıkça kullanmış olduğu bu ifâde ikrahın küfür sözü söylemeyi mübâh kıldığını daha bir pekiştirmektedir.

Yine aynı şekilde Kurtubî'nin yalancı Müseyleme'nin casuslarının esir almış

olduğu iki kişi ile ilgili rivayetini de zikredebiliriz. Bu iki kişi Müseyleme'nin huzuruna getirilince, onlardan birisine kendisinin Allah tarafından gönderilmiş bir rasûl olduğuna şahitlik etmesini istemiş, o da buna muvafakat etmişti. Bunun apaçık bir küfür sözü olduğunda ise hiçbir şüphe yoktur. Bu sözü ikrah altında kalmadan söyleyen bir kimse müslümanların icmâı ile mürted ve kâfir olur. Ayrıca Rasûlullah (s.a.v.) olayı öğrenmiş idi. Ona bu olayı bildiren kimse ise, bizatihi bu küfür sözünü söyleyen şahıstı. Bununla birlikte Rasûlullah (s.a.v.) onu mürted ve kâfir olarak görmeyip ona sadece kalbinin imân ile müsterih ve rahat olmasına itibar edileceğini bildirmekle yetinmiştir.

Âyetler ve hadisleri birbirleriyle karşılaştırmak, bunları bir arada değerlendirmek ve vacip olan şekliyle bunların hepsinin hükümlerine yürürlülük kazandırıp bir kısmına itibar ederken, öbürüne itibar etmemek - ki bu şer'an caiz olmayan bir durumdur - bizleri, üçüncüsü söz konusu olmayan iki sonuca ulaştırır:

1. Bu, aynı zamanda bizim de kabul etmiş olduğumuz görüştür. Mustazaf kimselerin işkenceye uğratılması ve belâlarla, musibetlerle karşı karşıya bırakılıp da yüce Allah'ın özel olarak onların küfürlerine hüküm verdiğini belirten âyetlerin söz etmiş olduğu kişiler; küfre sîne açarak, bilmiş oldukları ve inanmış oldukları Hakkı inkâr edip onu hem nefislerinden, hem de kalplerinden örten ve kalpleri ile o konu üzerinde (yani hak üzerinde) kararlı kalmayarak, dilleriyle de onu söylemeyen kimseler yahut da kalpleriyle imâna karar verip sahip olduktan ve bunu da dilleriyle ikrar ettikten sonra nefisleri Haktan meyleden ve kalplerindeki bu inancı kaybederek, yüzüstü gerisin geri dönen ve böylelikle dünyasını da âhiretini de kaybeden (mürted ve kâfir)dir:

"**İşte bu, apaçık ziyanın ta kendisidir**." (Hacc, 11)

2. Mustazaf olan, belâ ve musibetlere uğrayıp onların kâfir olduklarının hükmünü belirten âyet-i kerimeler, ikrah ve ikrah altında bulunan kimselerin hükmünü belirten diğer âyet ve hadisleri nesh etmiş bulunuyor, denilmesidir. Ancak böyle bir iddianın ve böyle bir sözün delili olmaz. Çünkü ahkâmın nesh edilmesi ancak sarih nas ile ya da naslarınm tümünü herhangi bir durumda yahut da herhangi bir şekilde yürürlükte tutmak imkânının olmadığı hallerde söz konusu olur. Çünkü bizler yüce Allah'a itaat etmekle emredilmiş bulunuyoruz. Ona itaat etmek ise bütün emirlerine, yasaklarına ve hükümlerine yürürlük kazandırmakla mümkün olur. Onunla amel etmek imkânı bulunduğu halde, herhangi bir nassı tatil edip onun hükmünü uygulamamak ve yürürlük kazandırmamak isyandır. Bütün ümmet ise ikrah ve ikrah altmdakinin hükmü ile ilgili âyet ve hadislerin herhangi bir şekilde nesh edilmemiş olduğu üzerinde icmâ etmiş bulunuyor.

Kesin olarak belirtebileceğimiz bir durum da şudur: Sözlerimizin başına almış olduğumuz âyet-i kerimelerin tümü, yüce Allah'ın mustazaflardan, belâ ve musibetlere uğratılan kimseler arasından Allah'ın azap ile tehdit etmiş olduğu kişilerin kâfir olduğuna hükmetmemektedir. Bilindiği gibi Müslüman bir kimse de Cehenem'de azap görebilir. Yüce Allah onun iyilikleri ile kötülükleri arasında denge yapıldıktan ve kötülükleri iyiliklerine ağır bastıktan sonra adaletiyle Cehennem'de onu azaplandırabilir. Bundan sonra onu fazlu keremiyle, rahmetiyle ve şefaatçilerin

şefaatiyle ateşten çıkartabilir.

Kendi efendilerine ve büyüklerine tâbi olan her zayıf kişi, aynı zamanda ikrah altında bulunuyor demek değildir. Bu ise günümüzde hissettiğimiz, elimizle dokunabildiğimiz, görebildiğimiz bir şeydir. Zayıfların büyük çoğunluğu makam, mevki ve nüfuz sahibi kimseleri taklit etmektedirler. Onlar ruhî zayıflıkları dolayısıyla bunlara tâbi olmakta ve giyimlerinde, âdetlerinde, toplantılarında ve bunun dışında kalan bir takım durumlarda onlara uymaktadırlar. Her ne kadar bunda yüce Allah'a karşı bir isyan, Şerîat hükümlerinin dışına çıkış söz konusu ise de, onlar bütün bu işleri ikrah altında kalmaksızın ve zaruret de söz konusu olmaksızın yapmaktadırlar. Onlar bunu dünyaya olan sevgilerine ve arzularına boyun eğmek dolayısıyla yapmaktadırlar.

Şayet ikrah altında bulunan kişi, üzerindeki ikrah ile bir belâ ve musibete duçar olmuşsa; şunu da söyleyelim ki, ikrah bir kimsenin belâ ve musibete duçar olmasının biricik şekli değildir. Aynı zamanda her türlü belâ ve musibet de ikrah değildir. Belâ bazen insanı rahatsız eden, üzen ve ona acı veren bir durumla olabilir. Malı kaybetmek, mevkiinden, makamından olmak, geçim sıkıntısı çekmek, dostların ve yardımcıların etrafından dağılması, hastalanmak, eşin ölümü, çocuğun ölümü gibi durumlar böyledir. Belâya uğratılmak (ibtilâ) bunun tam aksi ile de olabilir. Dünyalığın alabildiğine ikbâl etmesi, sıhhatin mükemmel, afiyetin fevkalâde olması, geçimde genişlik içinde bulunmak, güçlü bir makam ve mevkide yer almak, sevenlerin ve yardımcıların çok olması gibi. Bütün bu durumlar ikrah ya da zaruret altında bulunmak kavramına girmezler. Ancak bunların tümü de Yüce Allah'ın bir ibtilasıdır:

"**Sizi bir imtihan (ibtilâ) olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. (Nihayet yine) ancak bize döndürüleceksiniz.**" (Enbiya, 35)

"**Umulur ki sizin Rabbiniz düşmanınızı helak eder ve sizleri yeryüzünde onların yerine halîfe yapar ve ne yapacağınıza bakar.**" (A'râf, 129)

Şimdi daha önce yapmamız gereken bir açıklamayı burada yapmak istiyor ve yüce Allah'ın yardımını dileyerek şöyle diyoruz:

Yüce Allah müstazafların durumunu ortaya koyan apaçık bir nasda durumu gereği gibi açıklamış ve gerçekten mustazaf olan kimsenin, kalbi iman ile mutmain ve dopdolu olması halinde mazur görüleceğini, kâfir ve isyankâr olamayacağını, aksine onun günahlarının bağışlanacağını bildirmiş ve buna hüküm vermiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"**Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: 'Ne işte idiniz?' dediler. Bunlar: 'Biz yeryüzünde çaresizdik' diye cevap verdiler. Melekler de: 'Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya?' dediler. İşte onların barınağı Cehenemdir, orası ne kötü bir gidiş yeridir.**" (Nisa, 97) ayetinden sonra yüce Allah gerçekten mustazaf olan ve fiilen ikrah altında bulunup da kalpleri imân ile dopdolu olan kimseleri istisna ederek şöyle buyurmuştur:

"**Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler ve (hicrete) bir yol bulamayan (mustazaflar müstesnadır. İşte**

bunları, umulur ki Allah affeder. Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır." (Nisa, 98-99)

İşte bu nas mustaz'aflarla ilgili diğer âyetleri tefsir eden, onlara açıklık getiren bir nastır. Böylelikle Allah'ın tevfîki sayesinde daha önce söylemiş olduklarımızın doğruluğu ortaya çıkmış oluyor.

Yöneticilerle İlgili Mulahazalar:

1- Demokrasinin küfür olduğunda müslümanlar ittifak etmiştir. Zira naslar bu konuda açıktır, bilmeyenlere ulaştırılıp uyarmak gereklidir. Aynı şekilde Allahın hükümlerini iptal edip (helal sayarak veya Allah'ın indirdiğini inkâr ederek yahut Allah'ın dinine nispet ederek) yerine beşeri nizamnameler koyanların küfrü hakkında da ihtilaf yoktur. Demokrasiyi benimseyen, demokrasiyle de amel etmenin caiz olduğuna inananın kâfir olduğunda müslümanların bir ihtilafı yoktur. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyen parlamentolara girme hususunda muasır ilim ehli çeşitli görüşler ve deliller ileri sürmüş, başta el-Elbani ve Şeyh Muqbil gibi son devrin mücedditleri de buna karşı çıkmışlardır. Ülkemizdeki parlamentoda ise giriş için Allah'tan başkası adına ve laiklik gibi batıl dinleri muhafazaya dair yemin etmek şart koşulmaktadır. Yemin, edenin değil, yemin ettirenin niyetine göre olduğundan, bu ülkede parlamentoya girip bu yemini etmek kesinlikle caiz değildir.

- **Oy kullanmaya gelince**, demokrasi dinini reddeden bir insanın, umduğu bazı maslahatlar sebebiyle oy kullanmasına karşı çıkılmayacağını, mücerret oy kullanmaya küfür denemeyeceğini yukarıda da açıkladım. Zira seçim yapmak İslam'da da meşrudur. Sahabeler de seçim yapmıştır. Bununla beraber bizim yaşadığımız ülkede mevcut sistemden dolayı, oy kullanmanın da beyhude olduğunu, iktidara gelen partilerin küfür sisteminin isteklerini yerine getirmedikçe iktidar olamayacaklarını, batıl gidişatı değiştirmeye güçlerinin yetmeyeceğini, oy kullanarak böyle bir maslahat umanlarla aynı görüşte olmadığımı da söyledim. Evet, yaşadığımız ülkenin mevcut şartlarında din düşmanı olan demokrat(!)lara karşı din düşmanı olmayanlarının galip gelmesinden memnun oluruz. Ama bu memnunluğu ifade için oy kullanmak zorunda olunması düşüncesine de katılmıyoruz. Böylesi ortamlarda oy kullanılmasını caiz gören ilim ehli ise, oy kullanmamanın da, mevcut zulüm otoritesi lehine bir oy anlamına geldiğini söylüyorlar. Nasıl ki oy kullanmaya yüklenen bazı anlamlardan dolayı oy kullanmanın küfür olduğuna hükmedilmesine karşı çıkıyorsak, bu şekilde yüklenen anlamı da kabul etmiyoruz. (Müslüman, iki zarardan birine mutlaka uğrayacaksa, bunlardan hafif olanını tercih etmesi gerekir. Böyle bir durumda bahsi geçen ilim ehli elbette haklıdır. Lakin yaşadığımız ülkenin şartlarına bu misalin uyduğunu düşünmüyoruz) Zira az önce de belirttiğim gibi mevcut sistem baki kaldıkça A partisinin veya B partisinin kendilerine yönlendirilen emirleri uygulayan kuklalıktan başka bir fonksiyonu yoktur. Yani mevcut zulüm, bu partilerin de üzerinde hüküm sahibidir. Dolayısıyla oy kullanmanın bu işte – en azından bu ülkede - çok fazla bir etkisi yoktur.

Aşağıda Ebu Musa radıyallahu anh hadisini de neden oy kullanmayı tasvip etmediğimi açıklamak için nakledeceğim. Oy kullanmaya karşı çıkmanın delili: Ebu Musa radıyallahu anh'ın rivayet ettiği şu hadistir; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Vallahi biz görevi talip olana ya da buna karşı aşırı istekli olana vermeyiz**"[180] evet, yöneticilik görevini talep eden bir İslam halifesi adayı için böyle olduğu gibi, bu yönetim talebinde hırslı olan herkese karşı da olması gereken tavrımız budur, hadis umumidir. Ayrıca, Müslüman olduklarını söyledikleri halde, parlamento yoluyla bir şeyler yapmak isteyen gafillere bu işte destek vermemek gerekir. Tirmizi'nin rivayet ettiği hadiste: "Müminin kendini zelil etmesi yakışmaz" buyrulmuş, bunun da gücünün yetmediği bir işe kalkışması olduğu açıklanmıştır.

2- Zulmeden (müslüman) yöneticilere islami biat dahi, onların yaptıklarından mesul olmayı gerektirmez: Vail b. Hucr radıyallahu anh şöyle rivayet etmiştir: "Bir adamın Rasulullah sallallahu aleyhi ve selleme şunu sorduğunu duydum:

"Başımıza hakkımızı vermeyip, haklarını bizden isteyen emirler geçerlerse nasıl davranalım?" şöyle buyurdu:

"**Onları dinleyin, itaat edin! Onların işledikleri kendi üzerlerine, sizin işledikleriniz sizin üzerinize vazifedir**."[181]

Evet, bu hadiste beşeri hükümlerle yöneten değil, Müslümanların emiri olan idarecilerden bahsediliyor, lakin dikkat çekmek istediğim husus şu ki, bu emirlere biat eden Müslümanlar, onlar zulmetse de (yani Allahın indirdiğinden başkasıyla hükmetse de) biat ettiler diye onun yaptıklarından mesul olmazlar. Bu anlamdaki hadisler, oy kullanmaya demokrasiyi kabullenme anlamını yükleyenlerin hata ettiğini göstermektedir. Bu emirlere itaat hususuna gelince, İbn Ömer radıyallahu anhuma şöyle rivayet etmiştir: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Müslüman kişinin, hoşuna gitse de gitmese de dinleyip itaat etmesi gerekir. Ancak (Allaha isyan) emredildiği zaman ne dinlenir, ne de itaat edilir**."[182]

3- Küfr işleyen yöneticilere itaat yoktur: İbn Mesud radıyallahu anh'den merfuan:

"**Benden sonra başınıza bir takımadamlar geçecektir. Sünneti söndürüp bidatlerle amel edeceklerdir. Namazı da vaktinde kılmayacaklardır**." dedim ki:

"Ey Allahın rasulü! Ben onlara yetişirsem ne yapayım?" buyurdu ki:

---

[180] Buhari ahkam 7/3, Müslim imaret 14, Ebu Davud 2930
[181] Müslim imaret 49 Tirmizi 2189
[182] Buhari ahkam 4, cihad 108, Müslim imaret 38 Ebu Davud 2626 Tirmizi 1707 Nesai 7/160

"**Ey Ümmü Abd'in oğlu! ne yapacağını bana mı soruyorsun? Allaha asi gelene itaat edilmez**"[183]

Bu hadiste namazı vaktinde kılmamaları o yöneticilerin küfür işlediklerine delalet etmektedir. Zira kastedilen cem etmeleri değildir. Zira namazı cem etmek sünnette meşrudur. Bu hadiste kastedilen ise vaktinin dışında kılmaktır. Namazı normal vaktiyle birlikte meşru cem vaktinden de erteleyen veya hiç kılmayan yöneticiler Müslümanların itaat etmesi gereken emirler olamaz. Ebu Zerr radıyallahu anhden gelen diğer bir hadiste, namazları vaktinde kılmakla birlikte, bu şekilde erteleyen yöneticilerin de arkasında namaz kılmak emrediliyordu. Buradan anlaşılıyor ki, onlara itaat edilmeyecek lakin onlara karşı huruc etmek, ayaklanmak da zararı faydasından çok olan bir iştir. İşe yöneticilerin ıslahından değil, toplumun ıslahından başlamaya işaret vardır. Günümüzde dillere dolanan: "Kâfiri tekfir etmeyen de kâfirdir" sözünü bu yöneticileri tekfir etmeyenlere kullananlar haricilik yapmış olurlar! Zira Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem nelerin iman, nelerin küfür olduğunu açıkça bildirmeden gitmemiştir. Durumu bu olan yöneticilerin geleceğinden bahsettiği bir yerde onları tekfir etmemenin kişiyi küfre sokacağını bildirmemiştir. Kendisi de bu yöneticilerin kâfir olduğunu açıkça söylememiş, batıl heveslere kapı aralamamış, lakin onlara itaatin gerekmediğini beyan etmiştir.

4- Namaz kıldığı halde laneti hak eden yöneticiler olacak: Avf b. Malik radıyallahu anh rivayet ediyor: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Liderlerinizin iyileri, sizlerin kendilerini, onların da sizleri sevmekte olanlarınız, onların size dua etmekte, sizin de onlara dua etmekte olduklarınızdır. Liderlerinizin kötüleri de o kimselerdir ki, siz onlardan nefret edersiniz, onlar da sizden nefret ederler. Siz onlara lanet edersiniz, onlar da size lanet ederler**" dedik ki:

"Onlara karşı savaşmayalım mı?" şöyle buyurdu:

"**İçinizde namaz kıldıkları müddetçe hayır! Aranızda namaz kıldıkları müddetçe hayır! Ancak kişinin başına geçen idareciyi günah işlerken görürse ona iştirak etmesin ve onu hoş karşılamasın. Buna rağmen, ona itaatten elini çekmesin**"[184]

Bu hadiste namaz kıldıkları halde laneti hak edecek yöneticiler geleceğine işaret vardır. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara lanet edilmesine karşı çıkmamıştır. Laneti hak eden yöneticiler namaz kılıyor dahi olsalar, onlara lanet etmek haricilik değildir. Nitekim Ümmü Seleme radıyallahu anhanın rivayet ettiği şu hadiste de buna benzer yöneticiler geldiğinde onlardan buğz etmek gerektiği belirtilmiştir:

---

[183] İbn Mace 2865 Elbani Sahiha 2/139 Elbani Sahihu ve Daifu İbn Mace'de sahih olduğunu söylemiştir.
[184] Müslim imaret 65-66

"**Başınıza bir takım idareciler geçecek, siz onları tanıyıp itirazda bulunacaksınız. Onların yaptıklarından hoşlanmayan beraat eder, onların yaptıklarına itirazda bulunan kurtulur. Lakin hoşnut olup tabi olan**... Dediler ki:

"Peki onlarla savaşmayalım mı?" şöyle buyurdu:

"**Aranızda namaz kıldıkları müddetçe hayır**" yani kalpten kerih görüp kabul etmezse demektir bu."[185]

Yine İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle rivayet etmiştir:

"**Öyle idarecileriniz olacak ki onlar Allah katında Mecusilerden daha şerlidirler**"[186]

5- Haricilerin metodunun yanlışlığı: Ebu Hureyre radıyallahu anh merfuan rivayet ediyor:

"**Kim taatten çıkıp cemaatten ayrılırsa cahiliye ölümü ile ölmüş olur. Kim körü körüne çekilmiş bir sancak altında savaşır, asabiyet (ırkçılık) için öfkelenir, asabiyete çağırır ya da asabiyete yardım ederse ve öldürülürse, bu ölüm de cahiliye ölümüdür. Kim de ümmetime karşı çıkıp iyisini kötüsünü seçmeden kılıç sallarsa, mümin olanlarına hürmet etmeyip, anlaşmalı kişiye verdiği sözünde de durmazsa ne o bendendir, ne de ben ondanım**"[187]

Bu hadiste, İslam dışındaki her kör bayrak için savaşmak sakındırıldığı gibi, toplumu toptan tekfir etmek, kâfir muamelesi yapmak da şiddetle reddedilmektedir.

Allah en iyi bilendir. Allahtan bizleri hakkı hak olarak tanıyıp ona ittiba ile rızıklandırmasını, batılı da batıl bilip ondan uzaklaşmakla rızıklandırmasını dilerim.

---

[185] Müslim imaret 63, Ebu Davud 4760 Tirmizi 2266
[186] Taberani Mucemu's-Sagir 2/196 no: 1018 isnadı sahihtir.
[187] Müslim imaret 54, Nesai 7/123 İbn Mace 3948

Haricilerin Maide 44. Ayeti Hakkında Bir Saptırmasının Reddi:

İbn Abbas radıyallahu anhuma Maide 44. ayeti hakkında: "Küfrün altında küfür" demiştir. Bu sözü beşeri nizamnameler koyanlar yani teşride bulunanları aklamak için delil getirmiyoruz, lakin hüküm koymayla, mevcut hükümle amel etmenin arasını ayırt ettikten sonra delil getirmek için ispat ediyoruz. Çünkü, ilk hariciler Maide 44. ayetini, günahları işlemenin dinden çıkardığını iddia etmelerine delil getirmişlerdi.

Bazıları bunun en sağlam isnadının sadece Hişam b. Huceyr el-Mekki yoluyla geldiğini zannediyorlar. Bunun sebebi Ebu Katade el-Filistini adlı yazarın saptırmalarıdır. Bu zata hüsnü zan edenler yanılgıya düşmektedir. Bu konudaki tahkikimden bir bölümünü nakledeyim:

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي الرَّبِيعِ، ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، ثنا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ: " وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ " ، قَالَ:"هِيَ كَبِيرَةٌ"

İbn Ebi Hatim Tefsir'inde (4/484 no: 6468); el-Hasen b. er-Rabî' – Abdurrazzak – Ma'mer – İbn Tavus – babası isnadıyla rivayet ediyor: "İbn Abbas'a

"**Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse onlar kafirlerdir**" (Maide 44) ayeti soruldu. Dedi ki:

"O kebiredir (büyük günah kastedilmiştir)"

Ravileri güvenilirdir. İsnadı sahihtir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، ثنا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ جُحَيْرٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ: " وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ " ، قَالَ:"لَيْسَ هُوَ بِالْكُفْرِ الَّذِي يَذْهَبُونَ إِلَيْهِ."

İbn Ebi Hatim Tefsirinde (4/485 no: 6467): Muhammed b. Abdillah b. Yezid el-Mukri – Sufyan – Hişam b. Huceyr – Tavus – İbn Abbas isnadıyla; İbn Abbas radıyallahu anhuma

"**Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse onlar kafirlerdir**" (Maide 44) ayeti hakkında dedi ki:

"İddia ettikleri küfür kastedilmemiştir."

İsnadında Hişam b. Huceyr el-Mekki hakkında olumlu ve olumsuz sözler vardır. Cerh ve tadil konusunda ihtilaf bulunan raviler hakkında son söz için İbn Hacer'in Takrib'i, ve Hafız Zehebi'nin Kaşif'ine bakılır. Hafız İbn Hacer Takrib'de: "Saduktur, yanılmaları vardır" demiştir. Zehebi Kaşif'te: sika (güvenilir) demiştir. Ayrıca Zehebi onun ismini, güvenilir oldukları halde eleştirilen ravilere dair Men Tukellime Fih adlı kitabında zikretmiştir. Hişam b. Huceyr; Buhari ve Muslim ricalinden olup, hakkında yapılan cerh mücmel olduğundan bu konuda muhaddisler, tevsik edilen bir ravinin mücmel cerhine itibar etmezler. Ebu Katade gibi bu ilmin inceliklerinden habersiz olanların iddialarına da itibar edilmez. Bu isnad hasendir. Diğer rivayet yollarıyla sahih ligayrihidir. Allah en iyi bilendir.

من طرق عن سفيان الثوري عن معمر عن ابن طاوس عن أبيه قال: قال رجل لابن عباس في هذه الآيات (ومن لم يحكم بما أنزل الله) فمن فعل هذا فقد كفر؟ قال ابن عباس: إذا فعل ذلك فهو به كُفْرٌ، وليس كمن كفر بالله، واليوم الآخر، وبكذا، وكذا.

İbn Nasr Tazimu Kadri's-Salat (2/571-572) Taberi Tefsirinde (6/256) Tahavi Müşkilu'l-Asar (2/318) Sufyan es-Sevri Tefsir (1/101): Sufyan es-Sevri - Ma'mer - İbn Tavus - babası (Tavus el-Yemani) tarikiyle rivayet ediyor:

“Bir adam İbn Abbas radıyallahu anhuma'ya "Kim Allahın indirdiği ile hükmetmezse..) ayetlerini söyledi ve:

"Kim böyle yaparsa kafir mi olur?" diye sordu. İbn Abbas dedi ki:

"Bunu yaparsa küfretmiş olur lakin Allah’ı, ahiret gününü, şunu ve şunu inkar eden kafir gibi değil!"

Bu isnad sahihtir. Süfyan es-Sevri'den gelen bu rivayette son cümlenin tamamı İbn Abbas'a isnad edilmektedir. Başka tarikinde Tavus'un da bu açıklamayı yapmış olmasında bir işkâl yoktur. Burada ihtimal söz konusu ise istidlal batıl olur kaidesini işletmeye çalışanlar komik bir duruma düşmektedirler. Tavus, İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan işittiğini de söylemiştir. Ayrıca, ravinin rivayet hakkında yaptığı açıklama usul ilminde kararlaştırılan kaideye göre, başkalarının yorumundan daha önceliklidir. Nitekim Tavus bu açıklamayı, İbn Abbas’tan işittiğini de açıkça ifade etmiştir.

Görüldüğü gibi rivayetin İbn Abbasa nisbeti sahihtir. Sahabeden hiç kimse bu tefsire aykırı bir söz etmediğinden, bir ayetin tefsiri hakkında sahabe sözü merfu hükmünde olur. Son günlerde bazıları İbn Mesud’un: “Hükümde rüşvete gelince bu küfürdür” demesini, ibn Abbas’ın tefsirine aykırı olarak ele almaktadırlar. Halbuki, İbn Mesud radıyallahu anh, rüşvetin büyük bir günah olduğunu, ama hükümde rüşvetin daha ağır bir suç olduğunu dile getirmiştir. Zira İbn Mesud radıyallahu anh’e sorulan soru ve onun verdiği cevap, hüküm hakkında değil, rüşvet hakkındadır. İbn Mesud radıyallahu anh rüşvetin hüküm konusunda olduğu zaman daha çirkin olacağını, tıpkı Nebi sallallahu aleyhi ve sellem’in bazı büyük günahları “küfür” sözüyle ifade etmesi gibi bir ifade ile belirtmiştir. Ehli sünnete göre rüşvetin küfür olmayıp büyük günahlardan olduğunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Nitekim gerek bunu nakleden Taberi, gerekse Ehli Sünnet akidesine dair eserler yazan İbn Batta, Ebu Bekir el-Hallal gibi alimler ve hatta bu sözü kendi aleyhlerine delil kabul eden hariciler dahi bu sözü başka bir anlama yorumlamamışlardır. Evet, Taberi bu sözü, Maide 44. Ayetinde geçen küfrün küçük küfür olduğunu ifade edenler bölümünde zikretmiş, İbn Batta ve el-Hallal da, bu sözü haricilerin maide 44. Ayetini kendi lehlerine kullanmalarına reddiye sadedinde, aslı itibarıyla küfür olmayan bazı ameller hakkında da “küfür” ifadesinin kullanıldığını ispatlamak için nakletmişlerdir.

Diğer Bir Saptırma:

Bu ayetler (Maide 44, 45, 47. Ayetleri) hakkında ikinci bir yanılma da: "Kuranda marife (belirlilik) takısı olan; "elif lam" takısı ile gelen "el-kufr, el-fısk ve ez-zulm" kelimeleri dinden çıkaran büyük küfre, büyük fıska ve büyük zulme delalet eder, dolayısı ile bu ayetlerde kişiyi dinden çıkaran zulm ve fısk kastedilmektedir" iddiasıdır. Halbuki bu iddianın doğru olmadığına ve bu kaidenin ism-i fail olarak kullanıldığında mutlak olmadığına delalet eden ayetler var. Bunlardan birkaç örnek:

1- Araf suresi 19. Ayeti ve Bakara 35. Ayeti:

{ وَيَاآدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَاذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ }

"**Ey Adem! Sen ve eşin cennette kalın ve istediğiniz yerden yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın yoksa zalimlerden olursunuz.**" Buyrulmuştur. Bu ayette zulm fiilinin failleri, "ez-zalimin" şeklinde marifeli olarak gelmiş, fakat hiçbir Müslüman bu ağaca yaklaşan Adem ile Havva'nın kafir olduğunu iddia etmemiştir.

2- Enbiya suresi 87. Ayeti:

فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

"**Fakat sonunda karanlıklar içinde: "Senden başka ilah yoktur, Sen münezzehsin, doğrusu ben zulmedenlerden oldum" diye seslenmişti**." Bu ayette Yunus aleyhisselam'ın böyle dediği zikredilmekte ve yine kelime: "ez-zalimin" şeklinde marifeli geçmektedir.

3- Bakara 229. Ayeti:

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"**Boşanma iki defadır. Ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır. İkisi Allah'ın yasalarını koruyamamaktan korkmadıkça kadınlara verdiklerinizden (mehirden) bir şey almanız size helal değildir. Eğer Allah'ın yasalarını ikisi koruyamayacaklar diye korkarsanız, o zaman kadının fidye vermesinde (mehrinden vazgeçerse) ikisine de günah yoktur. Bunlar Allah'ın yasalarıdır, onları bozmayın. Allah'ın yasalarını bozanlar ancak zalimlerdir**." Bu

ayette de zalimler kelimesi marifeli olarak gelmiştir. Fakat onları zalim yapan amel küfür değildir.

4- Yusuf Suresi 75. Ayeti:

قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ

"**Cezası, kimin yükünde bulunursa, ceza olarak ona el konulur; biz zalimleri böyle cezalandırırız" dediler**" Bu ayette hırsızların cezasından bahsedilirken, hırsızlar da ez-zalimin diye marifeli olarak belirtilmiştir. Kastedilen ise Yusuf aleyhisselam'ın kardeşi Bunyamin'dir.

5- Maide 25- 26. Ayetleri:

قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ

"**Musa: "Rabbim! Ben ancak kendime ve kardeşime söz geçirebiliyorum; artık bizimle bu yoldan çıkmış milletin arasını ayır" dedi. Allah: "Orası onlara kırk yıl haram kılındı; yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Sen, yoldan çıkmış millet için tasalanma" dedi**" Her iki ayette de yoldan çıkmış millet diye terceme edilen kısım, marifeli olarak "el-fasıkîn" diye geçmektedir. Ayette kastedilen fasıklar; Şam'daki Eriha'ya girmeyi terk edenlerdir. Musa aleyhisselam onlara oraya girmelerini emrettiği halde isyan etmişlerdi.

6- Nur suresi 4. Ayet:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"**İffetli kadınlara zina isnat edip de, sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun; ebediyen onların şahidliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir**" Bu ayette de yoldan çıkmış kimseler, el-fasikun diye marifeli gelmiştir, fakat onlar kafir olmamışlardır.

Şayet, Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah "el-Kufr" şeklinde belirlilik takısı olan elif-lam ile gelen küfür kelimesi ile ancak büyük küfrün kastedilmiş olduğunu belirterek şöyle demiştir: "Belirlilik takısı ile gelen el-Kufr kelimesi, bilinen küfür yani dinden çıkaran küfür hakkında kullanılır"[188] denilirse,

Cevap: İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh'in burada zikrettiği mastar olan "el-kufr" kelimesi ile ayette ism-i fail olarak gelen "el-kafir" arasında fark vardır. Zira

[188] Şerhu'l-Umde (namaz bölümü s.82)

mastar sadece fiile delalet eder. İsm-i fail ise hem fiile hem de o fiili işleyene delalet eder.

Bundan dolayı, Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh'in bizzat kendisi Maide 44. Ayetinde kastedilen küfrün küçük küfür olduğunu bazı sünnet imamlarının, hatta selefin genelinin görüşü olarak saymıştır.

İmam İbn Useymin, İmam el-Elbani'nin – rahmetullahi aleyhima – cevabına not olarak şöyle demiştir: "Şeyhulislam İbn Teymiyye'nin; "Küfür kelimesi belirlilik takısı ile gelirse büyük küfür kastedilir" şeklindeki sözünü, "**işte onlar kafirlerdir**" (Maide 44) ayetinden dolayı tekfire delil getirmek, kötü anlayıştandır. Halbuki ayette "el-kufr" kelimesi geçmiyor. Doğrusu Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh nekra (belirsiz) gelen "küfr" kelimesi ile marife (belirlilik takısı olan el- takısı) ile gelen "el-küfr" kelimelerinin arasındaki farkı açıklamıştır. Ama vasıflamaya gelince, dinden çıkarmayan küfrü anlatmak için "ha ulâi kafirun" (işte onlar kafirlerdir) de deriz, "ha ulâi'l-kafirun" da deriz. Fiili anlatmak ile faili anlatmak arasında da fark vardır."[189]

---

[189] Fitnetu't-Tekfir (s.25, dipnot 1)

İtaat ve Tabi Olmak

Bazıları şöyle söyler: *"Müslüman, Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyen kimselere itaat edip tâbi olduğu zaman mürted, kâfir ve müşrik olur. İtaat ve ittiba' (uymak) amel ile olup niyetlerle itikada bakılmaz."*

Yine bunlar şöyle der: *Allah'ın indirdiklerini emretmeyen kimselerin davetlerine uygun amel eden bir kimse, bununla onlara itaat etmiş, onlara tâbi olmuş, Allah'ı bırakıp onları ilâh edinmiş olur. Onun:*

1. Bu işi yaparken, emir veren kişinin Allah'ın vermiş olduğu bir hükmü emrettiğine yahut da yüce Allah'ın emir vermesini mübâh kıldığı bir şeyi emrettiğine - hatalı olarak - inanarak amel etmesi;

2. Ya da âmirin bu emrine göre amel ederken âmirin Allah'ın indirmiş olduğu hükme aykırı olarak emir verdiğini bilmesi, âmirin Allah'ın hükmünü değiştirmek imkânına sahip olmadığına inanması, onun bu emri uygulamasının yüce Allah'a isyan olduğunu bilmemesi;

3. Veya âmirin emrini yerine getirirken ve ona göre amel ederken, bu emri veren bir kişinin Allah'ın hükmüne aykırı bir hüküm verdiğini bilmekle birlikte; bu âmirin sahip olduğu kutsiyet ve üstünlüğü dolayısıyla Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını haram kılabileceğine ve Allah'ın hükmüne aykırı hüküm vereceğine, ona itaat edip tâbi olmanın Allah'ın emrini göz önünde bulundurmaksızın vacip bir iş olduğuna inanması arasında hiç bir fark yoktur.

Onlar buna dair bir örnek de vererek, şöyle derler:

Şayet yüce Allah'a imân eden, O'nun kendisinin dışında kalan herşeyi yarattığına, O'nun mutlak hâkim ve kendisinden başka hiç bir kimsenin hüküm koymak yetkisine sahip olmadığına inanan bir müslüman, yüce Allah'ın emirlerine uymak, yasaklarından sakınmak konusunda alabildiğine gayret eden, namaz, zekât, oruç, hacc gibi farzları büyük bir titizlikle yerine getiren bir müslüman, yüce Allah'ın hükmünün ne olduğunu bilmediği, kendisi de delilleri incelemeye ve bu delillerden hüküm çıkartmaya muktedir olmadığı bir durumla karşı karşıya kaldığında; fıkıh ve takvası ile tanınan bir âlime bu durum hakkında Allah'ın hükmünü gidip sorsa; bu âlim de ona fetva verip de hata etse ve Allah'ın o durumla ilgili gerçek hükmüne isabet ettiremezse; daha sonra fetva isteyen bu müslüman güvendiği kişiden almış olduğu bu fetvanın, Allah'ın hükmü olduğuna inanıp O'nun hükmünü uyulamakta olduğuna itikâd ederse - onlar böyle bir kişi hakkında da – bu ameli ile Allah'a şirk koşmuş ve bu fetva veren kişiyi Allah'ın dışında rab edinmiş olduğunu söylerler.

Bunlar söyledikleri bu sözlere yüce Allah'ın şu (mealdeki) buyruğunu delil gösterirler:

"Onlar hahamlarını ve rahiplerini, bir de Meryem oğlu Mesîh (İsa)yı Allah'ın dışında rabler edindiler."

Yine bununla ilgili olarak Adiy b. Hâtem'in rivayet ettiği hadisi de gösterirler. Şöyle ki: Adiy, Rasûlullah (s.a.v.)'e:

"Onlar (Yahudi ve Hıristiyanlar) hahamlarına ve rahiplerine ibâdet etmiyorlardı" deyince; Rasûlullah (s.a.v.), İbn Kesîr'in Tefsirinde rivayet ettiğine göre şu cevabı vermiştir:

"Hayır, o hahamlarla rahipler onlara helâli haram, haramı da helâl kıldılar. Yahudi ve Hıristiyanlar da bu konuda onlara tâbi oldular. İşte bu onların kendi haham ve rahiplerine ibâdetleridir."

Bu iddianın sahipleri konuyla ilgili olarak şöyle söylerler: *Onların ittibâ'ları rahiplerle hahamların söylediklerine göre amel etmek şeklinde olup amel eden kimselerin itikadına bakılmaz. İşte itaat budur. Ayet-i kerimenin nassı, haham ve rahiplerin emirlerine göre amel etmek ile Mesihin Allah'ın oğlu olduğu inancının arasını eşit tutmuştur. Bu da şeriat hükmünde amel ile itikadın eşit olduğuna delildir. Bunlardan herbirisi şirke düşmeye götürür. Bu kanaata daha da bir kuvvet veren husus ise âyet-i kerimenin bütün yahudilerle hıristiyanlar hakkında kendi haham ve rahiplerini Allah'ı bırakıp rabler edindiğini belirtmesi ve kendilerinden hiç kimseyi istisna etmeksizin bu konuda hata eden ile etmeyen, itikâd eden ile etmeyen arasında ayırım gözetmemiş olmasıdır.*

Yine bunlar yüce Allah'ın şu buyruğunu da delil gösterirler:

*"**(Haram ayları) ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir**..." (Tevbe, 37)*

"Ve haram ayları geciktirmek (nesî') bir amel olup yüce Allah bu ameli irtikâb eden kimselerin küfrüne hüküm vermiştir," derler. Yine yüce Allah'ın şu buyruğunu da delil gösterirler:

*"**De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.' De ki: 'Allah'a ve Rasûlu ne itaat edin!' Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah kâfirleri sevmez.**" (Âl-i İmrân, 31-32)*

Bununla ilgili olarak da şöyle derler: "*Gerçek şu ki ittibâ, Rasûlullah (s.a.v.)'in getirdikleri gereğince amel etmektir. Onun getirdikleri gereğince amel etmeyen kimse ona tâbi olmamış olacağından, yüz çevirmiş demektir ve öyle bir kimse de kâfirlerdendir.*"

Bir başka delilleri de yüce Allah'ın şu buyruğudur:

"***Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin. Kuşkusuz bu büyük günahtır. Gerçekten şeytanlar dostlarına, sizinle mücâdele etmeleri için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız şüphesiz siz de Allah'a ortak koşanlar olursunuz.***" *(En'âm, 121)*

Bu âyet ile ilgili olarak da şu açıklamayı yaparlar: "*Âyet-i kerimede kastedilen*

itaat yüce Allah'ın haram kıldığı şeyden yemek ya da yememektir. Bu konuda yiyen kimsenin akidesine de bakılmaz. Eğer Müslüman bir kimse ne açlığı gidermek, ne de insanı şişmanlatmak konusunda hiç bir faydası olmayan bir et parçası yemek konusunda itaat etmesi sebebiyle müşrik oluyor ise, durumu bundan çok daha büyük olan hallerdeki itaatinin vaziyeti acaba nasıl olur?"

İşte bu gibi kimselerin delilleri bundan ibarettir. Aslında bu konuda kendilerine delil olabilecek bir şey de yoktur.

"**Yahudiler, 'Uzeyr Allah'ın oğludur' dediler. Hıristiyanlar da, 'Mesih (İsâ) Allah'ın oğludur' dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. (Sözlerini) daha önce kâfir olmuş kimselerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da (haktan bâtıla) döndürülüyorlar! Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini, Meryem'in oğlu Mesîh'i ilâhlar edindiler. Halbuki onlara ancak tek ilaha kulluk etmeleri emrolundu. Ondan başka ilâh yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır**." (Tevbe, 30-31)

Şimdi bu âyet-i kerîmeyi yüce Allah'ın şu buyruğu ile karşılaştıralım:

"**Bundan (Kur'ân'dan) önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona da iman ederler. Onlara (Kur'ân) okunduğu zaman: 'Ona iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de müslüman idik' derler**." (Kasas, 52-53)

Bu iki âyeti birbiriyle karşılaştırdığımız takdirde açıkça şunu görürüz: Her iki âyetin de taşıdığı hüküm - bütün Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında geçerli olmak üzere - genel bir hüküm değildir. Çünkü yüce Allah'ın lanet etmiş olduğu ve onların kendi hahamlarını, rahiplerini, Meryem oğlu Mesih'i yüce Allah'ı bırakıp rabler edindiklerinden söz ettiği kimseler, en ufak bir tereddüt söz konusu olmaksızın - yüce Allah'ın, Peygamberin peygamber olarak gönderilmesinden ve Kur'ânın nüzulünden önce müslüman olduklarını söylediği kişilerden kesinlikle ayrıdır. Bunu yüce Allah'ın şu (mealdeki) buyruğu da daha bir pekiştirmektedir:

"**Hepsi bir değildir; Kitâb ehli içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar. Onlar Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği emreder, kötülükten menederler, hayırlı işlere koşuşurlar. İşte onlar salihlerdendir. Onların yaptıkları hiçbir hayır karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah takva sahiplerini çok iyi bilir**." (Âl-i İmrân, 113-115)

İşte yüce Allah'ın sâlihlerden olduklarını bildirdiği bu kesim, kesin olarak ve en ufak bir şüphe söz konusu olmaksızın, kendilerine lanet ettiği ve şirk koştuklarına hüküm verdiği, hahamlarını, rahiplerini, Uzeyr'i ve Mesih'i, Allah'ı bırakıp rabler edindiğini haber verdiği kesimden başka bir kesimdir.

O halde kesin olarak, Tevbe Sûresinde yer alan âyet genel olarak bütün Yahudilerle Hıristiyanlar hakkında hüküm vermemekte, sadece onlar arasından şirk koşmuş olan kesimi kapsamaktadır, diyebiliyoruz.

Sözlükte ittibâ' (tâbi olmak, uymak); benzemek için çalışmak ve itaat etmek, demektir. İtaat ise; emir gereğince amel etmek, demektir.

Şerîatte (terim olarak) itaat ise: Niyet ve itikâd ile birlikte emri uygulamak üzere amel etmektir. Bu Rasûlullah (s.a.v.)'in Ömer b. Hattâb (r.a.) tarafından rivayet edilen hadisinde vermiş olduğu hükmün gereğidir.

(Ömer r.a. şöyle der:) "Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: Muhakkak ameller niyetlerledir. Her kişi için niyet ettiği şey (ne ise o) vardır. Kimin hicreti Allah ve Rasûlü için ise, onun hicreti Allah ve Rasûlü içindir. Kimin de hicreti ele geçireceği bir dünyalık yahut da nikâhlıyacağı bir kadın için ise onun da hicreti hicret ettiği şey içindir."

Bu hadis-i şerifin sahih olduğunda Buharı ve Müslim'in ittifakı vardır. Mâna itibariyle de mütevâtirdir. Çünkü çeşitli tariklerden ve harflerinde bazı değişikliklerle farklı lafızlarla rivayet edilmekle birlikte, hepsinin ifâde ettiği mâna birbiriyle uyum halindedir.

Hadisin taşıdığı nassa uygun olarak: Kişi, şer'an yapmakla emredilmiş ve yapmaması istenmiş (nehyedilmiş) işleri yaptığı takdirde, bu işleri hakkında verilecek hüküm, onun taşıdığı niyete bağlıdır. Çünkü:

"Muhakkak kişi için yalnızca niyet ettiği vardır."

O halde yüce Allah'a itaat etmek ve onun hükmünü uygulamak maksadını güden bir kimse, kesinlikle kendisine bu hükmü aktaran ya da ona bunu emreden yahut bu konuda ona fetva veren bir kimseye tâbi olmuyor, ona itaat etmiş olmuyor. Bu hükmü nakleden kimsenin, âmir ya da müftünün gerçekte Allah'ın hükmüne isabet etmesi, ya da etmeyip yanılması, hiç bir şekilde durumu değiştirmez.

Diğer taraftan herhangi bir kimseye bilerek itaat eden ve onun emrini uygulayan bir kişi; - ameliyle - kendisine emir verenin emrine, emri Allah'ın emrine muhalif bile olsa yine de itaat ediyorsa o, Şer'î mânası itibariyle kendisine emir verene tâbi oluyor demektir. Bu emreden kişinin vermiş olduğu emrin Allah'ın hükmüne uyması ya da aykırı olması, durumu hiç bir şekilde değiştirmez.

Kendisine emir veren kişinin Allah'ın şeriatını değiştirmek imkânına sahip olamayacağına, onun Allah'ın Şeriatına muhalif olarak vermiş olduğu hükmün bâtıl olduğuna, Allah'ın helâl kıldığını haram, haram kıldığını da helâl kılamayacağına, böyle bir âmirin emrine uygun olarak amel ettiği takdirde yüce Allah'a âsi olacağına itikâd ettiğinde; onun böyle bir âmirin emri, ya da müftünün fetvası gereğince amel etmesi halinde, o bu ameliyle bu kişiye şer'î manasıyla tâbi olmadığı gibi, onu yüce Allah'ı bırakarak rab de edinmiş olamaz.

Ancak bu genel ilkeden, failinden niyyetine ve akidesine bakılmaksızın ve şehâdet kelimesini söylemesine rağmen, iman ismini nefyettiğine dâir nassın bulunmuş olduğu ameller, istisna edilir. Rasûlullah (s.a.v.) hicreti emrettiği zaman hicret eden bir kimsenin herhangi bir dünyalığı ele geçirmek, yahut da bir kadını

nikahlamak kasdıyla hicret etmesi halinde, onun bu hicretinin hicret ettiği şey için olacağını, yani bu amelin kesinlikle Allah'a ve Rasûlüne itaat ve onlara ittibâ olmayacağını belirtmiştir.

Meselâ, bir kimse yeryüzünün en uzak bölgesinden, yolculuğun her türlü sıkıntılarına katlanarak ihramı giyinmiş olarak gelse, tavaf etse, say'ini yapsa, Zülhicce'nin dokuzuncu günü Arafatta vakfe yapsa, daha sonra oradan Müzdelife'ye gitse, arkasından Minâ'ya geçerek cemreleri taşlasa, orada iki gün kalsa ve Beytullah'ı tavaf etse, fakat bütün bunları yaparken Haccı emreden Şeriatın ve ilgili şer'î hükümlerin bâtıl olduğuna inansa, Şer'î manasıyla Allah'ın Rasûlü'nün emrine tâbi olmadığı, onlara itaat etmediği konusunda iki müslüman bile ihtilâf etmez.

Tevbe Sûresi'nde yer alan, "Onlar kendi hahamlarını ve rahiplerini, Allah'ı bırakıp, rabler edindiler." buyruğunda amelden söz edilmediği gibi, amele herhangi bir işaret de yoktur. Burada sedece "edinmek"ten nas ile söz edilmiş bulunuyor.

"Edinmek" ise sadece niyet ve itikâd ile gerçekleşir, bunun için amele de ihtiyaç yoktur. Herhangi bir kimsenin bir başkasının emrine, emri Allah'ın emirlerine muhalif bile olsa itaat etmenin gereğine itikâd etmesi, onun bu kimseyi Allah'ı bırakıp rab edinmiş olması için yeterlidir.

Zaten İbn Kesîr'in Tefsîr'inde geçen şekliyle Adiy b. Hâtem'in hadisi şu şekildedir:

"Evet onlar (haham ve rahipler) onlara (Yahudi ve Hıristiyanlara) helâli haram, haramı da helâl kıldılar, onlar da onlara tâbi oldular."

Bu hadiste de aynı şekilde amel zikredilmemekte, sadece tâbi olmak (ittibâ)dan söz edilmektedir. Şer'ân itibar edilecek ittibâda ise niyet ve itikadın bulunması zorunludur.

İtikâd, nefsin (ruhun, kalbin) tek başına yapmış olduğu bir davranış, bir iş olup bedenin bu konuda onunla herhangi bir müşterek davranışı, hareketi yoktur.

Amel ise, nefsin bedeni harekete geçirmek suretiyle yaptığı bir iştir. Dolayısıyla amel, itikâddan başka bir şeydir. Zaten Rasûlullah (s.a.v.): "Ameller ancak niyyetledir." buyruğu ile bunları birbirinden ayırdederek, niyyeti (ki itikadın kendisidir) amelden başka bir şey olarak ortaya koymuştur.

İbn Kesîr, zikretmiş olduğu hadisin Rasûlullah (s.a.v.)'e kadar ulaşan muttasıl senedini vermemektedir. Aynı hadisi İbn Hazm, Tirmizî, İbn Cerîr et-Taberî ise sika ve âdil râviler zinciriyle Rasûlullah (s.a.v.)'e kadar varan bir senet ile bizim daha önce zikretmiş olduğumuz lâfızlarla rivayet ederler ki şöyledir:

"Onlar sizlere haramı helâl kılıyorlar, siz de onu helâl olarak kabul ediyordunuz. Helâli de haram kılıyorlar, siz de onu haram olarak kabul ediyordunuz. (Öyle değil mi?)' (Adiy) 'Evet!' diye cevap verdim. Bu sefer Rasûlullah (s.a.v.): 'İşte bu onların ibâdetidir!' diye buyurdu."

Bir şeyi helâl ya da haram kabul etmek ise, amele gerek kalmaksızın yalnızca akide ile gerçekleşir. Buna göre bir kişi, şarabın helâl olduğuna itikad ederse onu helâl kabul etmiş olur, isterse onun bir damlasının tadına bile bakmasın. Yine bir kimse talâkın haram olduğuna itikad ederse onu haram kılmış olur. Dilerse hiç evli olmasın ve onun boşayacak bir kadını bulunmasın. İşte hadisin ayrı her bir rivayetine uygun olarak haram kılmak, ya da kabul etmek için amel kesinlikle gerekli değildir. Zaten haram kabul etmek amelden imtina etmektir. Buna göre:

"*Burada akide söz konusu olmaksızın itibar, yapılan ameledir.*" şeklindeki sözler nasıl doğru olabilir ve nasıl akide ve amel söz konusu olmaksızın haram kıldıkları şeylerde rahiplere ve hahamlara ittibâ etmekten söz edilebilir!?

Gerçek şudur, âyet-i kerime amel ile akideyi değil de, özleri itibariyle bir olan iki akideyi eşit olarak değerlendirmiştir. Ayet, Uzeyr'in Allah'ın oğlu, Mesih'in Allah'ın oğlu olduğunu söylemek ve inanmak ile, rahiplerin, hahamların onlara tâbi olup, bağlanmayı gerektiren; emirleri Allah'ın şeriatına aykırı bile olsa, emirlerine uymayı ve bağlılığı gerektiren kutsallık ve yanılmazlıklarının olduğuna itikad edip söylemek arasında herhangi bir fark gözetmemektedir.

Zaten fiilen gerçekte olan da budur, görülen de budur. Onlar papalarına, "Kutsal Papa" demektedir. Burada onların kullandıkları bu sıfat, dilde: temizlik anlamınadır. Bununla onun masum olduğuna dair inançlarını dile getirirler. Onlara göre o, kesinlikle hata etmemekte, yanılmamaktadır.

Yakın bir geçmişte, papa hamileliği önleyen yolların kullanılmasını yasaklayan bir karar çıkartmıştı. Ona tâbi olanların tümünün bildikleri ise, bu kararın çıkartılmasına kadar bu yolların kullanılmasının helâl ve mubah olduğu ve Allah tarafından kendilerine haram kılınmadığı şeklinde idi. Fakat onun bu yolları yasaklayan kararı çıktığı andan itibaren bu durum onların akidelerine göre haram oluverdi. Yine tarihen sabit olan ve bilinen durum şu ki;

Mesihilerce talâk (boşanma) mübâh idi. Zaten ellerinde bulunan İncillerde de onu haram kılan herhangi bir ifade yoktur. Ancak bir konsey toplanarak talâkı haram kılmayı kararlaştırmış, böylece boşanmanın haram olduğu inançları haline gelivermişti.

Şimdi, "itaatta itibar ameledir, akide söz konusu değildir" diyenlere soruyoruz: Bir müftü, bir müslümana talâk haramdır derse veya bir hâkim ona zevcesini boşamamasını emretse, böyle bir kimsenin acaba Allah'ı bırakıp ona tâbi olmaması ve onu Allah'ın dışında Rab edinmemesi için zevcesini boşaması gerekir mi? Yoksa böyle bir kişi fetvanın yanlış, emrin de bâtıl olduğuna imân etmesi halinde mi - zevcesini boşamasa bile - onu rab edinmemiş olur?

Yine soruyoruz: Şayet bir müftü, şarabın helâl olduğuna fetva verse yahut da bir hâkim aynı şekilde karar verse, bir kişi de bunun böyle olduğuna itikad etse ve artık bundan sonra bu şarabı Allah'ın haram kılmış olduğuna dair olan bilgisine rağmen, içmesinin helâl oluverdiğine inansa, acaba böyle bir kişi - şarabı ister içsin isterse içmesin - bu şekilde fetva veren müftüyü veya hâkimi Allah'ı bırakıp rab

edinmiş olmaz mı?

Amel etmediği ve şarabı içmediği sürece, böyle bir kişinin bu müftü ve hâkime tâbi olmayacağını ileri süreceklerini kesinlikle sanmıyoruz. Çünkü onun, o müftü ve hâkime Allah'ı bırakıp itaat etmek suretiyle şarabı helâl kıldığında şüphe yoktur. Böylelikle o kişi bu müftü ya da hâkimi - ister fetvayı ya da emri uygulayarak şarabı içmiş olsun, isterse içmesin - Allah'ın dışında rab edinmiş olur.

O halde burada hükme esas teşkil eden, niyet ve itikâddır. Niyet ve itikâddan tecrit edilmiş (soyutlanmış) amel değildir.

Onlara tekrar soruyoruz: İslâm Şerîatı'nın hükümlerinin egemen olup uygulandığı bir ülkede yaşayan ve haram olduğuna inanarak şarap içen bir müslüman ile; mülhid, helâl ve haram tanımayan bir ülkede yaşayıp aynı şekilde haram olduğuna inanıp şarabı içen ve bu şekilde yasaları bâtıl olan bir ülkede bulunan bir müslüman arasında nasıl fark vardır?

Yüce Allah'ın Kitâbı'ndan ve Rasûlü'nün sünnetinden bu iki durum arasında fark gözetmek için hangi nassa dayanıyorsunuz ki, sizler o inkarcı ülkede bulunan bir kimse ameliyle o inkarcı ülkenin şeriatına tâbi olmuş ve o ülkenin yöneticilerini Allah'ı bırakıp rabler edinmiş olduğunu söyleyebilirsiniz?

Eğer sizler "İslâm şeriatının hâkim olduğu bir ülkede şarap içen bir kimseye şarap içtiği zaman o şeriata boyun eğmekte ve ona şer'î ceza tatbik edilmektedir," diyorsanız, cevap olarak şunu söyleriz:

Hüküm onun şarabı içtiği sıradaki durumuna göre verilir. Cezanın uyulanması ise onun fiiline bağlı bir şeydir. Bu cezanın uygulanmasının onun iradesiyle herhangi bir ilgisi yoktur, ondan başkaları sorumludur. Hükümler ise kişiyi nitelendirir ve onun herhangi bir işi yapması haliyle ilgilidir. Başkalarının yapmış olduğu ve bizzat kendi iradesiyle ilgisi olmayan, işleyenin amelini değiştirmeyen durumların, amel ettiği zaman onun davranışıyla ilgisi olmayan hallerin, hükümlerle ilgisi de yoktur.

Yine şöyle deriz: Müslüman kişi bazen İslâm Şeriatının hâkim olduğu bir ülkede şarap içtiğinde, bu fiili açıkça ortaya çıkmadığı için, ona herhangi bir ceza uygulanmaz. Rasûlullah (s.a.v.) böyle bir durumdan söz ederek; Ubâde b. es-Sâmit'in rivayet ettiği hadiste şöyle buyurmuştur:

"Her kim de haddi gerektiren bir iş işler, o had ona uygulanırsa, bu onun için bir keffâret olur. Allah'ın setrettiği kimsenin işi ise Allah'a kalmıştır, dilerse onu azaplandırır, dilerse ona mağfiret buyurur."

Kendisinde hiç şüphe bulunmayan kesin bilgi ise, Rasûlullah (s.a.v.)'in bize haber verdiğidir. Onun haberine göre; kişinin amelleri hakkındaki hüküm bizzat kendisinin niyetine bağlıdır; başkasının niyetine değil. Hüküm bizzat onun o işten gözettiği maksada bağlıdır; başkalarının maksadına değil. Hüküm bizzat onun akidesine bağlıdır; başkalarının akidesine değil.

Burada ortaya; "Sizler, niyet sadece nefsin bir ameli olup ancak gizlilikleri bilen şâm yüce Allah'ın muttali olduğu bir şeydir, dediğinize göre insanların amelleri hakkında bu dünyada nasıl hüküm vereceğiz?" şeklinde bir soru çıkarsa, cevabımız şu olur:

Rasûlullah (s.a.v.) bizlere bu dünyada insanların zahirine ve kişilerin de dilleriyle söylediklerine göre hüküm vermemizi emretmiştir.

Hâlid b. Velîd, Rasûlullah (s.a.v)'e: "Nice namaz kılan vardır ki, kalbinde olmayan şeyleri diliyle söyler" dediğinde Peygamber s.a.v. ona şöyle buyurur:

"Ben insanların kalplerindekini eşeleyip, araştırmakla; onların karınlarını yarmakla emrolunmadım."[190]

Bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'in, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet getiren kimseler hakkındaki uygulamalarından aldığımız delilleri daha önceden sunmuş idik. Artık bu şehâdeti yapan bir kimse, ameliyle herhangi bir nassa muhalefet edecek olursa, o bununla âsi olur. Şayet onun bu amelinden maksadı bu nassa muhalefet etmeyi helal kılmak değil ise ve bununla onu inkâr etmiyorsa, diliyle de onun o nassı inkâr ettiğini ve ona muhalif olarak amel etmeyi helâl kabul ettiğini ortaya koyan bir delil yoksa, sadece âsi olmakla kalır.

Allah'ın Kitâbı'ndan ve Rasûlü'nün Sünneti'nden getirmiş olduğumuz delillerle bu belirttiklerimizin doğruluğu ortaya çıktığına göre, kesin olarak şu sonuca varırız:

“Üzeyr'i, Mesih'i ve rahipleri Allah'ı bırakıp rabler edindiklerinden dolayı, yüce Allah'ın, Yahudi ve Hıristiyanlar arasından lanet ettiği kesim, bizzat Üzeyr'in Allah'ın oğlu, Mesih'in Allah'ın oğlu olduğuna ya da hahamlarla rahiplere mutlak olarak itaat edip bağlı olmaya, emirleri Allah'ın emirlerine muhalif bile olsa onları kabul etmek gerektiğine inanan kesimdir.”

İbn Teymiyye, îmân adlı kitabında şöyle söyler: "Rabî' b. Enes'den: Ben Ebû'l-Aliye'ye İsrailoğullarındaki bu rubûbiyyetin nasıl olduğunu sorduğumda şu cevabı verdi:

“Onların rubûbiyyetleri şöyleydi. Onlar Allah'ın Kitâbı'nda emredildikten, ya da kendilerine yasak kılınan bir şey buldukları zaman, bizler hahamlarımızın önüne geçmeyiz, onlar bize neyi emrederse emir olarak kabul eder, neyi de yasaklarsa ondan da sakınır ve dediklerine uyarız, dediler. O bakımdan onlar adamlardan doğruyu göstermelerini beklediler, Allah'ın Kitabını da arkalarına atıverdiler."

İbn Teymiyye şöyle devam eder: "Hahamlarına ve rahiplerine Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını da haram kabul etmek suretiyle itaat ettiklerinden; hahamlarını, din bilginlerini rabler edinen bu kimselere gelince; bunlar iki çeşittir:

Birincisi: Onların Allah'ın değiştirdiklerini bilerek bu değiştirmeye rağmen onlara

[190] İbn Hazm, el-Muhallâ, 11/220

tâbi olmaları şeklindedir. Bunun sonucunda da Allah'ın haram kıldığının helâl, helâl kıldığının da haram olduğunu kabul ederek reislerine ittibâ etmek suretiyle itikâd ederler. Bununla birlikte onlar rasûllerin dinine muhalefet ettiklerini de bilirler. İşte bu küfürdür. Allah da, Rasûlü de bunu şirk olarak değerlendirmiştir. İsterse onlara namaz kılıp, secde etmesinler. Buna göre dine muhalif konularda onun dine muhalif olduğunu bilmekle birlikte başkasına tâbi olan ve onun bu dediğine Allah'ın ve Rasûlü'nün dediklerine aykırı olarak itikâd ederse, o da onlar gibi müşrik olur.

İkincisi ise: Onların helâli haram, haramı da helâl kabul etmeye dair itikâd ve imânları sabit olmakla birlikte, Allah'a mâsiyet konusunda onlara itaat ederler. Nitekim onların bu durumları, müslümanın mâsiyet olarak itikâd edip, işlemiş olduğu mâsiyetlerdeki gibidir. Bu gibi kimselerin hükmü, benzerleri olan günahkâr kimselerin hükmüne benzer."[191]

Yüce Allah'ın şu (mealdeki) buyruğuna gelince:

"(Haram ayları) geciktirmek ancak küfürde bir artıştır. Onunla kâfirler şaşırtılır. Onlar bunu bir yıl haram, bir yıl helâl sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığına sayıca uysunlar da (varsın) Allah'ın haram ettiğini helâl kılmış olsunlar. Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah o kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez." (Tevbe, 37)

İbn Kesîr bu âyetle ilgili olarak şu açıklamaları yapar:

"Bu, Allah'ın şeriatında bozuk görüşlerine göre olan tasarrufları ve Allah'ın hükümlerini bozuk hevalarına göre değiştirmeleri, Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını da haram kılmış olmaları sebebiyle Allah'ın müşrikleri zemmetmesidir. Çünkü onlar kuvvet, asabiyyet, şehâmet ve hamiyete o kadar sahiptiler ki, bunlardan uzak kalmayı yasaklayan üç haram ayda, süreyi uzun buluyorlardı. Çünkü bu üç haram ay, onlara istediklerini yapma imkânını vermiyordu. Bu bakımdan onlar İslâm'dan önce haram kılman ayların süresini helâl kılmakta yeni bir şey uydurarak, Muharrem ayını helâl kılıp onu Safer ayına geciktiriyorlardı. Böylelikle haram olan bir ayı helâl, helâl olan bir ayı da haram kılıyorlardı. Bu şekilde Allah'ın haram kıldığına sayıca uymakla birlikte, bu dört ayın dışında bu işi yapıyorlardı. Nitekim onların Cezl et-Taân olarak bilinen şairleri Umeyr b. Kays bu anlamda şu beyitleri söylemiştir:

Mead bilir ki, kavmim en kerîmleridir insanların.

Geciktirip helâl ayları, Mead'e haram kılan biz değil miyiz?

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan: '(Haram ayları) geciktirmek küfürde bir artıştır.' buyruğu hakkında şöyle söyler:

“Nesî (haram ayları geciktirmek) şudur: Kinâne'li Cünâb b. Avf b. Umeyye her yıl Hac mevsiminde bir tamamlama yapıyordu. Künyesi Ebû Sumâme idi. Bunu ilân etmek üzere şöyle seslenirdi:

---

[191] İbn Teymiye, el-İmân (el-Kebir), Ensâru's-Sünneti'l-Muhammediyye bsk., 41-43

'Haberiniz olsun, Ebû Sumâme'ye karşı ne cevap verilir, ne de ayıplanır. Haberiniz olsun ki, bu sene Safer ilk aydır, bu yıl helâldir.' Böylelikle bu ayı onlara helâl kılardı. Bu şekilde bir yıl Saferi haram, bir başka yıl, Muharremi haram kılıyordu."[192]

Açıkça görüldüğü gibi, bu bir amel değildir. Bilâkis o dil ile söylenen bir söz olup Allah'ın malum ve bilinen şeriatını değiştirmek üzere yapılan bir ittifak, Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını da haram kılmak üzere kasten yapılan bir iştir.

Aslında haram aylarda savaşan herkes, gerçekte nesi' (haram ayları geciktirmek)de bulunmuyor. Yine diğer aylarda savaşmayan kimse de bu aylan geciktirdiği için savaşmıyor. Asıl bu işi yapan, onu ilân eden, yahut onunla ittifak eden ya da haram ayların herhangi birinde savaşmanın helâl olduğuna inanan, buna karşılık diğer her hangi bir ayda savaşmayı haram kılan kimsedir.

Zaten şair, kendi kavminin Allah'ın şeriatına muhalif olan bu şeriatı uygulamak durumunda olmaları dolayısıyla, övünerek şöyle demiyor mu:.

Mead bilir ki, kavmim en kerîmleridir insanların.

Geciktirip helâl ayları, Mead'e haram kılan biz değil miyiz?

Bizim söylediğimiz ve yüce Allah'ın huzurunda dinimiz olarak kabul ettiğimiz husus şudur: İkrah söz konusu olmaksızın, Allah'ın kendisine ulaşmış olan Şeriatına muhalif olarak bir şeyi helâl kabul ettiğini diliyle söylerse, yahut da bu Şeriatın hükümlerinden herhangi bir hükmü, Allah'ın haram kıldığını bildiği bir şeyi helâl, ya da helâl kıldığını bildiği bir şeyi haram kılmak maksadı ile değiştirmeyi kastederse; o kimse kâfirdir, müşriktir.

Âli İmrân Sûresi'nde yer alan şu (mealdeki) âyet-i kerîme'ye gelince:

"**De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana tâbi olun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir. De ki: Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez**." (Âl-i İmrân, 31-32)

Allah'ın ve Rasûlü'nün emri gereğince amel eden bir kimse, ameli ile birlikte Allah'ın ve Rasûlü'nün emrine uymak niyeti olmadığı sürece, ne tâbi oluyor, ne de itaat ediyor. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Ameller ancak niyetlerledir. Her kişi için de niyet ettiği şey vardır."

Şu hususta hiç bir şüphe yoktur: Müslüman Allah'ın bütün emir ve yasaklarına itaat edip, tâbi olmakla emredilmiştir. O, hiç bir küçüğü kolay göremeyeceği gibi, büyük bir günahı işlemeye de cesaret edemez. Bunun vacip olduğuna, Allah'ın bütün emir ve yasaklarında Allah'a itaat edip tâbi olmanın vacip olduğuna itikâd etmeyen bir

[192] İbn Kesîr, Tefsir, 2/356

kimse inkârcıdır, kâfirdir, müşriktir. Onda imânın varlığı söz konusu değildir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) in nas ile buyurduğu şudur:

"Ben insanlarla Allah'tan başka ilâh olmadığına şahitlik edinceye, bana ve getirdiklerime imân edinceye kadar savaşmakla emrolundum.."

Bu hükmü ortaya koyan yüce Allah aynı şekilde mahlûkatına ve kullarına geniş rahmeti ile fazl-u keremde bulunarak niyet ile ameli birbirinden ayırdetmiş ve kendisine ve Rasûlü'ne, Rasûlü'nün Rabbi'nden vahiy ile aldığı şeylerin tümüne imân ettiği halde, emirlere muhalefet ederek amel eden bir kişinin, kâfir ya da müşrik olmadığına hüküm vermiştir. Tabii nassın, o işi yapan kimseden şehâdet kelimesini söylemesine rağmen imanın gittiğini belirttiği amelleri işleyen kişiler hariçtir. Zaten bundan önce küfür ile isyan arasındaki farka dair açıklamaları yapmış, yüce Allah'ın Kitabı'ndan ve Rasûlü'nün Sünnetinden konu ile ilgili delilleri ileri sürmüş bulunduğumuzdan burada onlara fazla bir şey eklememize gerek yoktur. O halde kesin olarak yüce Allah'ın:

"Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez." buyruğunda kastedilen kâfirler, Allah'a teslimiyeti kabul etmeyip, kalbi bir kasıt ile şehâdet kelimesini söylemeyen, ya da ahdini bozup müslümanlıktan sonra irtidat eden kimseler olduğu kesinlikle ve doğru olarak ortaya çıkmış bulunuyor. En'âm Sûresinde yer alan âyet-i kerimedeki:

"**Üzerlerine Allah'ın ismi anılmayandan yemeyin. Çünkü bu muhakkak ki fısktır. Gerçekte şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına mutlaka telkinde bulunurlar. Eğer onlara itaat ederseniz, şüphesiz ki siz de Allah'a şirk koşanlardansınızdır**." (En'âm, 121) buyruğuna gelince; bunu delil göstermenin yanlışlığı açıkça ortaya çıkmış bulunuyor. Çünkü bizler Şerîatte itaatin ne anlama geldiğini açıklayıp hadiste de belirtilmiş olduğu şekilde herkes için niyet ettiğinden başka bir şey olmadığını ortaya koyduk.

Şeytanların dostlarının, haram kılmanın yerinde olup olmadığı konusunda mücâdelelerini yaptığı apaçıktır. Nitekim haberler de bunu belirterek bu şekilde gelmiştir. İbn Kesîr ve Kurtubî şöyle derler:

"Müşrikler Müslümanlarla mücadele ederek şöyle derlerdi: Allah'ın öldürdüğünü yemiyorsunuz, fakat bizzat öldürdüğünüzün etlerini yiyorsunuz."

Mücâdele ise delil göstermek suretiyle ve kuvvetle bir sözü geri savmaktır.[193]

Âyet-i kerîmenin lafzî terkibinden ve akışından yüce Allah'ın: "Eğer onlara itaat ederseniz..." şeklindeki buyruğundan açıkça anlaşıldığına göre, onların mücadele ve tartışmalarında söylediklerine kani olmaları kastedilmektedir. Bu bakımdan Kurtubî:

"Eğer onlara leşin yenmesinin helâl kılınması konusunda itaat ederseniz..." şeklinde bir ifade kullanılmaktadır der.

---

[193] Kurtubî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân, 7/77

Bizim görüşümüz de zaten budur. Çünkü yüce Allah'ın haram kıldığı bir şeyi helâl kılmak konusunda kendisine ileri sürülen delillerde Allah'tan başkasına itaat eden bir kimse, kendi Rabbini yalanlamış ve kendisince bilinen nassı inkâr etmiş oluyor. O bakımdan böyle bir kişi ihtilafsız olarak kâfirdir, müşriktir.

İbnü'l-Arabî de şöyle söyler: "Mü'min, müşrike itikadda itaat ettiği takdirde itâat etmek suretiyle müşrik olur. Şayet fiilen ona itaat eder, ancak akîdesi selîm, tevhîd ve tasdik üzere kalmakta devam ediyorsa bu kişi âsidir. Bunu iyice belleyiniz."[194]

Nitekim İbn Teymiye de, az önce geçen sözünde aynı şeyleri söylemektedir.

---

[194] Kurtubî, el-Câmi' Li-Ahkâmi'l-Kur'an, 7/77-78

Taguta Askerlik Meselesi

Bedir savaşında müşrik olan babalarını razı etmek için onlarla Müslümanlara karşı savaşan Müslüman gençler hakkında şu ayetler inmiştir:

“Melekler kendi nefislerine zulmedenlerin hayatına son verecekleri zaman derler ki: "Nerde idiniz?" Onlar: "Biz, yeryüzünde zayıf bırakılmışlar (**müstaz'aflar**) idik." derler. (**Melekler de:**) "Hicret etmeniz için Allah'ın arzı geniş değil miydi?" derler. İşte onların barınma yeri cehennemdir. Ne kötü yataktır o?” (Nisa 97)

Kureyş’in ileri gelen müşriklerinin çocukları savaşa istekli olmamakla birlikte babalarının hoşnutluğunu kazanmak için Müslümanlara karşı savaş alanına gelmişlerdi. Bunun üzerine haklarında yukarıdaki ayet nazil olmuş ve Allah, mazeretlerini kabul etmemişti. Savaşta ölenleri kafirlerle birlikte bir kenara atılmıştı. İslam’ı sevmeleri, bunu ifade etmeleri kendilerine fayda vermemişti.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, babalarının hoşnutluğunu kazanmak için savaşa gelen ve esasen İslam’ı seven kişilerin öldürülmesini yasaklamıştır. Mesela Nebi sallallahu aleyhi ve sellem’in amcası Abbas da bunlar arasındaydı. Velid b. El-Mugira’nın oğulları ile Ali b. Umeyye b. Halef de bunlara dahil idi. Bunlardan esir alınanlar fidye ödemek durumunda kalmışlardır. Eğer Müslüman sayılsalardı, bunlardan fidye alınmaz, kafirlerle birlikte defnedilmezlerdi.

Buna göre, kafir olduklarını açıkça ilan eden kimselerle birlikte savaşa çıkmak küfürdür. Kafir olduklarını ilan şartı, münafıkları konu dışı bırakmak içindir. Çoğu kimse münafıkları bilmez. Onlarla savaşa çıkmak, dine karşı savaş anlamına gelmez. Bir müslümanın, kafir olduğunu bildiği kişilerle birlikte Müslümanlara karşı savaşması dinden çıkmasına sebep olur.

Mesela Hindistanlı bir Müslüman şahıs, Hind ordusuna dahil olsa ve zalim Hindulardan kurtulmaya çalışan Keşmir’deki Müslümanlara karşı savaşsa mürted durumuna düşer. Pek çok kimse küçümsese de konu oldukça tehlikelidir. Kafirlerin safında savaşa katılanlar bulunmaktadır.

“**Şu halde münafıklar konusunda ikiye bölünmeniz ne diye? Oysa Allah, onları kazandıkları dolayısıyla tepe taklak etmiştir. Allah'ın saptırdığını hidayete erdirmek mi istiyorsunuz? Allah kimi saptırırsa, artık sen ona kesin olarak bir yol bulamazsın. Onlar, kendilerinin inkâra sapmaları gibi sizin de inkâra sapmanızı istediler. Böylelikle bir olacaktınız. Öyleyse Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan veliler (dostlar) edinmeyin. Şayet yine yüz çevirirlerse, artık onları tutun ve her nerede ele geçirirseniz öldürün. Onlardan ne bir veli (dost) edinin, ne de bir yardımcı.**” (Nisa 88-89) buyrulmuştur.

Bu ayetler, müşriklere yardım eden ve Müslümanlara karşı savaşanlar hakkında nazil olmuştur. Müslüman olduğunu söyleyen bazı Mekke'liler, ihtiyaçları sebebiyle yola çıkmış ve bir kısmı Müslümanlara karşı kafirlerin safında savaşmışlardır. Sahabe ile karşılaştıklarında saldırıya uğramamak için Müslüman olduklarını söylüyorlardı. Müslümanlar bunları öldürüp öldürmemek konusunda ihtilafa düştüler. Rasulullah her iki grubu duyduğu halde suskun kalıyordu. Ta ki bu ayetler (Nisa 88-89) nazil oldu.

Ayetlere göre bu kimseler İslam yurduna hicret etmeyip Müslümanlara karşı savaşırlarsa öldürülürler. Bir yandan Müslümanlara karşı kafirlerin yanında savaşarak kafir olduklarını ortaya koyarken diğer taraftan da Müslüman olduklarını söyledikleri için münafık sayılmışlardır. Bunlar hakkında Müslümanların ihtilafa düşmesi yakışık almaz. Münafıklara uymak, itaat etmek ve onları sevmek isteyenlere de aynı şey söylenir. Kimse Allah'ın saptırdığını hidayet edemez. Sapıklıkta iken de onların hidayet üzere olduklarını savunamaz! Bunlar putlara taptıklarını ifade ettikleri için kafir sayılmamışlardır. Bilakis Müslümanlara karşı savaştıkları ve kafirlere destek oldukları için böyle addedilmişlerdir. Ayetler bunu açıkça ortaya koymaktadır.

İslam ile yönetilmeyen ülkelerdeki askerlik yapma meselesine gelince, eğer bu ordu Müslümanlara karşı savaşan bir ordu ise, bu savaşa katılmak kesinlikle caiz değildir. Zorla katılmak durumunda kalırsa, onlara karşı savaşan müslümanın, Müslümanlara karşı kafirlerin safında savaşan bu askeri öldürmesi caizdir. Böyle ülkelerde askerliğe zorlanan kimse, her halukarda, canı pahasına da olsa Müslümanlara karşı savaşmamalıdır.

Bu sözlerimizle, askere gitme fiilini şirk görenlerden ayrılmaktayız. Askerlik vazifesi içerisinde insan çeşitli şirk fiilleriyle karşı karşıya kalabilmektedir, doğrudur. Ancak bu fiil gerçekleşmedikçe mücerret askere gidişle şirk işlenmiş olmaz. Askerde işlenen şirklere gelince, müslümanın şirkin her türlüsüne karşı çıkması vacip olmakla birlikte, işlediği fiile göre değerlendirilir ve bu risale içinde ele aldığımız gibi, tekfirin manileri ve şartları bu konuda da dikkate alınır.

Güncel itikat Meseleleri adlı risale'nin yazarının, muhatabının risalesinden yaptığı nakil şöyle: *"Tagutun ordularında iki küfür fiili vardır. Birincisi tagutu korumak, ikincisi Muvahhitlere karşı taguta yardım etmek. Hâlbuki tagutu gerçek koruyanlar belli bir süre içinde onlara zorla askerlik yaptıranlar değil, orduya kendi isteğiyle katılan sabit askerlerdir. Bu bilindikten sonra, özellikle tagut muvahhitlere karşı açık savaş içinde olmadığı zaman şüphe büyümektedir. Özellikle avamın genel anlayışı ordunun görevinin halkı dış düşmanlardan korumak olduğudur. Yine rejim hocalarının fetvaları halk üzerinde etkili olmuştur. Bu gibi konularda cehalet söz konusu olabilir."*

Bu satırlarda askerlikteki şirk; tagutu korumak ve muvahhidlerin aleyhinde taguta yardım etmek şeklinde ifade edilmiştir. Bu ülkede Müslümanların ordusu ve tagutun ordusu diye iki saf yoktur. Tek bir ordu vardır ve bu ordu tagutu koruduğu gibi aynı zamanda geniş çerçevede Müslümanları da temsil eden, onları da koruyan bir ordudur. Söz gelimi bu ülkeye kafirlerin saldırması halinde, onların karşısına dikilecek ordu bu ordudur. Bu yüzden, askere gidenin niyeti burada dikkate alınmak durumundadır. Kim tagutu korumak, Müslümanlara karşı da olsa tagutun yanında yer almak düşüncesindeyse ona Müslüman demek mümkün değildir. Ama diğer türlü ise,

yani amacı Müslümanları korumak, Müslümanlarla karşı karşıya gelmesi halinde bunu reddetmek, islama aykırı olan hiçbir şeyi kabul etmeyip karşı durmak durumundaysa, bu kimsenin sırf askere gitmiş olmakla şirk işlediğini söylemek isabetli olmaz.

Bazıları, askerlikteki islama aykırı fiilleri kabul etmemekle birlikte askere gidenlerin bunu sırf dünya maslahatı için, iş vs. için yaptığı gerekçesiyle, bunun kendisini küfürden kurtarmayacağını söylemektedirler. Bunda gaye elbette İslam davetinin maslahatı olmalı, bu bir yana, şimdi sahabe'den Haccac b. İlat es-Sulemi el-Behzi r.a.'ın şu kıssasını zikrettiğimizde, yine de meselenin tekfire malzeme yapılamayacağını hatırlatalım:

Enes b. Malik radıyallahu anh rivayet ediyor: "... Haccac b. İlat Rasulullah s.a.v.'e:

"Ey Allah'ın rasulü! Mekke'de malım var. Ailem de oradadır. Onları getirmek istiyorum. İzin verirseniz onları alıp diğer mallarımla birlikte Medine'ye getirmek istiyorum. Eğer müşrikler benim müslüman olduğumu anlarlarsa bana hiçbir şey vermezler. Mallarımı kurtarabilmek için belki senin hakkında istediğimi söylemem gerekir" dedi. Rasulullah s.a.v. istediğini söylemesi konusunda ona izin verdi."[195]

Bu hadisten çıkacak faydalar arasında şunları zikredebiliriz:

1- Maslahat için kâfirlere yalan söylemeye izin verilmiştir. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem adına yalan başkası adına yalan gibi olmamasına rağmen böyledir.
2- Rasulullah s.a.v., el-Haccac'a ne isterse söylemesine izin vermiştir. Bu sözler arasında küfür olan bir söz de olması mümkündür. Kıssanın devamında Haccac, Rasul s.a.v. hakkında Mekke'de bulunan Müslümanları kahreden, müşrikleri sevindiren haberler yaymıştır.
3- El-Haccac, Mekke'de Müslümanlar da bulunuyor olmasına rağmen kendisini kâfirlerin safında biri gibi göstermek istemiş, buna izin verilmiştir.
4- El-Haccac'ın talep ettiği ve yaptığı bu fiilde, ne baskı (ikrah), ne de sıcak savaş hali olmamasına rağmen, dünyevi maslahatı için izin verilmiştir.

---

[195] İsnadı Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Abdurrazzak (5/466) Abdurrazzak b. Hemmam, Ma'mer b. Raşid'den, o Sabit el-Bunani'den, o da Enes b. Malik radıyallahu anh'den uzunca rivayet etmiştir. Ahmed (3/138) İbn Hibban (10/390) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (2/340, 342) Beyhaki (9/150) Nesai Kübra (5/194) Taberani (3/220) Ebu Ya'la (6/194) Bezzar (2/321) Abd b. Humeyd (1288) Tahavi Müşkilu'l-Asar (2710) Ebu Nuaym Marife (1823) İbn Asakir (12/102) bkz.: Fethu'l-Bari (9/250) Elbani es-Sahiha (2/44)

Bidat Ehlinin ve Fasıkların Arkasında Kılınan Namazın Hükmü

Ebu Muaz Mansur b. İmam Terk Edilmiş Sünnetler kitabında der ki:

Bidatçi kimselerin arkasında namaz kılmamak terk edilmiş bir sünnettir. Bu sünnet öyle terk edildi ki, ilim ehli olan kimseler dahi bundan bahsetmemektedir. Aşağıda da örneklerini vereceğimiz gibi, selef alimleri bidatçi kimselerin arkasında namaz kılmazlardı. Bilmeden arkalarında namaz kılarlarsa cuma ve bayram namazı hariç, kıldıkları namazları tekrar iade ediyorlardı.

Ancak bidatçi olan imam, müslümanların halifesi ise ona sabretmek sünnettir. Buna rağmen bazı alimler yine de namazlarını iade etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medinî ve Yahya b. Maîn, halife Me'mun'un ardında kıldıkları namazları iade etmişlerdir.

İmamların bidatçi olup olmadıklarını imtihan etmek caiz değildir. imtihan haricilerin özelliğidir. Hali açık olmayan kişilerin arkasında namaz kılınmalı ve bu konuda çok araştırma yapmamalıdır. Şayet kişi bidatini ortaya çıkarıp, izhar ediyor ve insanları ona çağırıyorsa bu kimsenin arkasında namaz kılmaktan kaçınılmalıdır. İnsanların sünnet üzere olmamakla itham etmek de zor bir iştir.

Bidat Ehlinin Arkasında Namaz Kılma Hususunda Selefin Tavrı:

1- İbrahim b. el-Mugira şöyle dedi: Sufyan es-Sevrî'ye "iman sadece sözdür, amel değildir" diyen bir kimsenin arkasında namaz kılayım mı?" diye sordum, o da:

"Hayır! Bu kimsenin bir değeri yoktur" diye cevap verdi.[196]

2- İmam Şafii şöyle demiştir: "Rafizi'nin, Kaderiye mensubunun ve Mürcie'den olan kimselerin arkasında namaz kılma!"[197]

3- Yahya b. Main, Halife Me'mun bidat çıkardıktan sonra onun arkasında kıldığı namazları iade etmiştir.[198]

4- Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Ben Cehmî (Allah'ın sıfatlarını tahrif eden ve Allah'ın her yerde olduğunu söyleyen ve Kuran mahluktur diyen) bir kişinin arkasında kıldığım namazları iade ediyorum."[199]

5- İbn Ebi Ya'la, rivayet ediyor: İmam Ahmed'e bidatçinin arkasında namaz kılmak hakkında sorulunca şöyle dedi: "

Cehmiyye'nin arkasında namaz kılınmaz. Rafizilere gelince, hadisleri inkar ederler. Onların arkasında da namaz kılınmaz."[200]

---

[196] el-Hilye 7/27
[197] Siyeru A'lam 10/31
[198] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel; es-Sunne (1/130) isnadı sahihtir.
[199] Ebu Davud; Mesailu Ahmed (s.43)

6- Ali b. Abdullah b. Abbas şöyle dedi: "İmam heva (bidat) sahibi biriyse arkasında namaz kılınmaz"[201]

7- İbn Uyeyne dedi ki: "Rafızi, Kaderî ve Mürciî kimsenin arkasında namaz kılma!"[202]

8- Muaz b. Muaz şöyle dedi: Sa'd oğullarından bir adamın arkasında namaz kıldım ve o adamın kaderi inkâr eden birisi olduğunu öğrendim. Bunun üzerine kıldığım o namazı otuz ya da kırk sene sonra da olsa tekrar iade ettim."[203]

9- Ebu Süleyman ed-Daranî'ye, Abdulvehhab b. el-Haffaf'ın kaderi inkar eden bir söz söylediği aktarıldı. Ebu Süleyman ed-Darani onun mescidinde namaz kılmayı bıraktı ve başka bir mescide gitti."[204]

10- Muhammed Bin İsmail el-Buharî dedi ki; "Yahudi, Hristiyan ve Mecusilerin sözlerine baktım, küfür bakımından Cehmiye fırkasından (Allah'ın heryerde olduğunu söyleyerek istiva sıfatını ve Kur'an mahlûktur diyerek kelam gibi sıfatlarını inkar eden fırka) daha sapık bir kavim görmedim. Onları tekfir etmeyenleri, ancak onların küfrünü bilmediklerinden ötürü mazur görürüm."

11- Yine Buhari dedi ki; "Benim için ha cehmî ve rafızinin arkasında, ha Yahudi veya Hıristiyanın arkasında namaz kılmışım fark etmez."[205]

12- Abdullah Bin Ahmed, babasından naklen "Kuran mahlûktur" diyen kimse için diyor ki;

"Böyle diyenin arkasında ne Cuma namazı ne de başka bir namaz kılınmaz. Ancak cemaate gitmek terk edilmez. Onlarla namaz kılındıysa iade edilir."[206]

13- Abdullah b. İdris'e bidatçilerin arkasında namaz kılmak hakkında soruldu. Dedi ki:

"İnsanlar kendilerinden razı oldukları ve (fasık olmayan) adil kimselerin arkasında namaz kılmaktan geri kalmamışlardır." Denildi ki:

"Peki Cehmiye?" Şöyle dedi:

---

[200] Tabakatu'l-Hanabile 1/168
[201] el-Lalkai; Şerhu İtikadi Ehli's-Sunne (1344)
[202] el-Lalkai a.g.e. (1344)
[203] Abdullah b. Ahmed; es-Sunne (2/386)
[204] Hatib; Tarihu Bağdad (10/249)
[205] Halku Ef'ali'l-İbad (no:35 ve 53) Beyhaki el-Esma ve's-Sıfat (s.253) Begavi Şerhu's-Sünne (1/228)
[206] Abdullah b. Ahmed es-Sünne (1/129) İbn Hani; Mesailul-İmam Ahmed (295) Begavi Şerhu's-Sünne (1/229)

"Hayır, bunlar savaşılacak insanlardır. Ne onların arkasında namaz kılınır, ne de nikâhlanılır. Onlara ancak tevbe etmek düşer."[207]

14- Vâsile b. el-Eska'ya kaderî'nin arkasında namaz kılmak hakkında soruldu. O da onun arkasında namazın sahih olmadığını, kılınmışsa iade etmek gerektiğini söyledi.[208]

15- Seyyar Ebu'l-Hakem: "Kaderî'nin arkasında namaz kılınmaz. Onlardan birinin arkasında kılınmışsa iade edilir."[209]

16- Sellam b. Mutî'ye Cehmiye hakkında sorulunca:

"Onlar kâfirdir. Arkalarında namaz kılınmaz" demiştir.[210]

17- İmam Malik'e kaderî bir imamın arkasında namaz kılmak soruldu. Soran kimseye dedi ki:

"Fetva soruyorsan arkasında namaz kılınmaz"

"Cuma da mı kılınmaz" diye sorunca:

"Cuma da kılınmaz. Eğer nefsin için korkup takiyye olarak kılarsan öğle namazını iade edersin" dedi.[211]

18- Kadı Ebu Yusuf dedi ki: Cehmi'nin, Rafızinin ve kaderinin arkasında namaz kılınmaz.[212]

19- Veki b. El-Cerrah Cehmiyye hakkında: "Arkalarında namaz kılınmaz" demiştir.[213]

20- Ebu Sevr'e kaderiye hakkında sorulunca, "Kaderiye; Allah kulların fiillerini yaratmaz, günahlar kullara takdir edilmemiştir" derler. Onların arkasında namaz kılınmaz. Hastaları ziyaret edilmez ve cenazelerine de katılınmaz. Bu sözlerinden dolayı tevbe etmeleri istenir. Tevbe etmezlerse boyunları vurulur.[214]

21- İmam Berbehari, es-Sunne'de (s.49) şöyle der: "Beş vakit namazı kıldıran herkesin arkasında namaz kılman caizdir. Ancak o Cehmi ise bu, namazı iptal eder.

---

[207] Buhari; Halku Ef'alil İbad (No:78) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1/113)
[208] Lalkai İtikad (2/731)
[209] Lalkai İtikad 2/731
[210] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1/105)
[211] Müdevvenetu'l-Kubra (1/84)
[212] Bkz.: Şerhu Usuli's-Sunne (2/733)
[213] Es-Sunne (1/115)
[214] Şerhu Usuli's-Sunne 2/720

Onun arkasında kıldığın namazı iade et. Sana Cuma namazı kıldıran idarecin cehmi ise onun arkasında namazı kıl ve iade et.”

Bütün bu rivayetler gösteriyor ki, selef, rafizi, kaderi ve cehmi gibi bidatleri küfür olan kimselerin arkasında namazı caiz görmemişlerdir.

Küfrüne hükmedilen bidat ehli arkasında kılınan namaz batıldır. Bu ister vakit namazı ister Cuma ister bayram namazı olsun fark etmez. Yalnız şu hususa uyarıda bulunmak gerekir: Selef, Kaderiye, Rafiziye ve Cehmiyye gibi bazı bidat fırkalarını tekfir ederlerken bu mutlak tekfir babındandır. Bu fırkalara mensup olan herkesin kafir kabul edilmesini gerektirmez. Bilakis belirli şahıslar hakkında hüccet ikamesi gerçekleşmedikçe küfrüne hükmedilmez.

Şeyhu’l-İslam İbn Teymiyye’den şöyle dediği nakledilmiştir: İmam Ahmed Cehmiyye fırkasına mensup belirli şahısları tekfir etmediği gibi cehmi olduğu söylenen ve bidatlerinde cehmilere muvafakat eden herkesin de küfrüne hükmetmemiştir. Bilakis sözlerine davetçilik yapan ve insanları imtihan eden, kendilerine muvafakat etmeyenleri cezalandıran cehmilerin arkasında da namaz kılmış, onları tekfir etmemiştir.[215]

Evet, İmam Ahmed, cehmiye’ye mensup bazı idarecilerin arkasında namaz kılmıştır. Cehmiyye akidesi küfürdür. Lakin İmam Ahmed’in cehaleti mazeret olarak görmesi, tekfir-i mutlak ile tekfir-i muayyeni ayırt etmesi, onlara hüccet ikamesinin sabit olmaması sebebiyle, cehminin de arkasında namaz kılmıştır.

el-Hasen el-Basrî rahimehullah dedi ki; "Allah bidat sahibinin ne orucunu, ne namazını, ne haccını ve ne de umresini bidatini terk edinceye kadar kabul etmez."[216]

el-Begavî dedi ki; "Sahabe, Tabiin, onlara tabi olanlar ve Sünnet âlimlerinin adetleri, bidat ehlinden uzaklaşmak şeklinde olmuştur."[217]

Kişi kendisine uyduğu imamın fıskını bilmiyorsa onun arkasında kıldığı namazda sakınca yoktur;

Ebu Hureyre (radiyallahu anh) anlatıyor: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

---

[215] Bkz.: Mecmuu’l-Fetava (7/507-508)

[216] Lalkai (1/138) Acurri Şeriat (s.64) İbn Vaddah el-Bid'a (s.27) Ebu Şame el-Bais (s.14) Şatıbi el-İtisam (1/134) bu sözün merfu olarak rivayeti ise münkerdir. Bkz.: Elbani Daife (1493)

[217] Begavi Şerhu's-Sünne (1/227)

"(İmamlar) sizin için kılarlar. Doğru kılarlarsa (sevabı) sizedir. Hatalı kılarlarsa (sizin namazınızın sevabı) sizedir, hata onların aleyhlerinedir."[218]

Nitekim bu hadiste imamın namaz dışındaki fasıklığı değil, namazında hatalı davranması söz konusu edilmiştir. Ama fıskını bildiği bir kimsenin arkasında namaz kılmak mekruhtur. Zira Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kıbleye tüküren bir imamı imamlıktan azletmiş, onun arkasında namaz kılınmasını yasaklamıştır. Ebu Davud'un metni şu şekildedir:

"Bir şahıs bir cemaate imam oldu ve kıbleye karşı tükürdü. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de bakıyordu. İmam namazı bitirince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cemaate şöyle buyurdu:

"**Şu şahıs size namaz kıldırmasın**." Bu defadan sonra aynı şahıs o cemaate imam olmak istedi, cemaat ona mani oldu ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözünü ona haber verdiler. O kimse Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e:

"Öyle mi buyurdunuz?" dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"**Evet**" buyurdu. Zannediyorum ki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona:

"**Çünkü sen Allah'a ve Resulüne eza ettin**" buyurdu.[219]

Şayet bir kimsenin masiyet veya bidatı islam'dan çıkarmıyorsa, kendisi için namazı sahih olan fasığın imam olması caizdir.[220]

Fasığın imamlığının sahih olduğunu gösteren delillerden birisi de Ebu Zerr radıyallahu anh hadisidir: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:

"**Namazı vaktinden geciktiren ve vaktini öldüren idareciler geldiği zaman ne yapacaksın?**" Ebu Zerr radıyallahu anh dedi ki:

"Bana ne emredersin?" şöyle buyurdu:

"**Namazı vaktinde kıl. Onlarla beraber kıldığın senin için nafile olur. Ben bu namazı kıldım tekrar kılmam deme**"[221]

Ebu Hureyra radıyallahu anh Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet eder:

"(İmamlar) namazı sizin için kılarlar. İsabet ederlerse hem size hem onlara yazılır. Hata ederlerse sizin lehinize, onların aleyhinedir."[222]

---

[218] Buharî (694)
[219] Ebu Davud (481) İbni Hibban (4/515) Taberani Evsat (6/215) Ahmed (4/56) Mecmauz Zevaid (2/20) sahihtir.
[220] Bkz.: İbn Kudame el-Muğni (3/22) el-Kafi (1/415)
[221] Müslim (648)

Allah rasulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Ümmetimden iki taife helak olur: Ehli Kitap ve Ehli liben! Ehli kitap: Allahın kitabını Allahın indirdiğinden başkasıyla tevil ederek müslümanların âlimleriyle mücadele edecekler. Ehli liben ise cuma ve cemaatleri terk edecekler, bedevileşeceklerdir**."[223]

Cuma ve bayram namazları gibi halifenin ardında kılınan namazlarda, halife bidatçi ve zalim olsa da ardında namaz kılınır.

1- İbni Ömer (radiyallahu anh) Haccac'ın arkasında namaz kılmıştır.[224]

İbn Ömer radıyallahu anhuma Sünnete tabi olmada insanların en şiddetlisi ve en çok önem vereni idi. Haccac b. Yusuf ise insanların en fasıklarından idi.

2- Aynı şekilde Enes radıyallahu anh de Haccac'ın arkasında namaz kılardı.

3- İbn Mesud ve başka sahabeler de (radıyallahu anhum) el-Velid b. Ebi Muayt'ın arkasında namaz kılmışlardır. El-Velid bir gün onlara sabah namazını iki rekat kıldırmış sonra da:

"Sizin için artırayım mı?" demiştir. İki kişi Osman radıyallahu anh'e onun hakkında şahitlik etmiş ve ona had cezası olarak 40 sopa vurulmuştu. Sonra Osman radıyallahu anh şöyle dedi:

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 40 sopa vurdu, Ebu Bekir 40 sopa vurdu, Ömer seksen sopa vurdu. Hepsi sünnet olup bu bana daha sevimlidir."[225]

3- İbn Ebi Zemeneyn, Usulu's-Sunne'de (3/1003) Sevvar b. Şebib'den rivayet ediyor: "Haricilerin önderlerinden Necdet el-Haruri ashabıyla birlikte hac yaptı. İnsanlara namazı bir gün Necdet ve adamları, bir gün de İbnu'z-Zubeyr kıldırıyordu. İbn Ömer radıyallahu anhuma her ikisinin de arkasında namaz kıldı. Birisi ona:

"Ey Abu Abdirrahman! Necdet el-Haruri'nin arkasında namaz mı kılıyorsun?" diyerek itiraz etti. İbn Ömer radıyallahu anhuma dedi ki:

"En hayırlı amele davet ederlerse icabet ederim. Eğer cana kıymaya davet ederlerse "Hayır" deriz." Bunu söylerken sesini yükseltmişti.

4- Sahih'te rivayet edildiğine göre Ubeydullah b. Adiy b. Hıyar kuşatma altında bulunan Osman b. Affan radıyallahu anh'ın yanına girmiş ve şöyle demiştir:

"Sen halkın imamısın. Şimdi gördüğümüz haldesin. Bize bir fitne imamı namaz kıldırıyor" Osman radıyallahu anh şöyle dedi:

---

[222] Buhari (694)
[223] Elbani Sahiha (2778) Taberani (17/297) Hakim (2/374) Ahmed (4/155) Ebu Ya'la (1746) Mecmauz Zevaid (2/194) Maksadul-Ali (372) Buhari Halku Ef'ali'l-İbad (615) Herevi Zemmu'l-Kelam (2/28)
[224] Buhari (1660,1662,1663) Elbani el-İrva (525) İbni Ebi Şeybe (2/84)
[225] Müslim (1707)

“Namaz, insanların yaptığı en güzel amellerdendir. İnsanlar güzellik yaparlarsa sen de onlarla güzellik yap. Eğer kötülük işlerlerse onların kötülüklerinden uzak dur.”[226]

5- Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh, bayram namazında, namazdan önce hutbe okuyarak bidat çıkaran Mervan b. El-Hakem’in arkasında namaz kılmıştır.[227]

6- Hasen el Basri; “Namazı kıl, onun bidati kendisinedir” demiştir.[228]

7- Muhammed b. Furat et-Temimi şöyle demiştir: Cuma günü Ali b. Huseyn’in yanına oturdum. İnsanların namaz hakkında konuştuklarını işitince bana:

“Bu nedir?” dedi. Ben de:

“Senin taraftarların Ümeyye oğullarının arkasında namaz kılınamayacağını söylüyorlar” dedim. Dedi ki:

“Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki, bu bidattir. Kuran okuyan ve kıbleye yönelenin arkasında namaz kılın. Eğer güzel kıldırırsa kendi lehine, kötülük ederse kendi aleyhinedir.”[229]

8- Ebu Cafer el-Bakır şöyle demiştir: “Bizler onların arkasında takiyye söz konusu olmaksızın namaz kılarız. Şehadet ederim ki Ali b. El-Huseyn takiyye yapmaksızın Ümeyye oğullarının arkasında namaz kılmıştır.”[230]

9- İbn Hazm şöyle der: “Sahabelerden herhangi birinin Muhtar es-Sekafi, Ubeydullah b. Ziyad veya Haccac’ın arkasında namaz kılmaktan uzak durduğunu bilmiyoruz. Halbuki bunlardan daha fasık kimse yoktu.”[231]

10- Şeyhu’l-İslam İbn Teymiye Haricilerin tekfir edilmemesine itiraz edenlere şöyle cevap vermiştir: “Bunun delillerinden birisi de Sahabelerin haricileri tekfir etmemiş olmalarıdır. Zira sahabeler onların arkasında namaz kılıyorlardı. Abdullah b. Ömer ve başka sahabeler Necdet el-Haruri’nin arkasında namaz kılmışlardır.”[232]

11- İbn Ebi Zemeneyn isnadıyla el-A’meş’ten şöyle dediğini rivayet etmiştir: “İbn Mesud radıyallahu anh’ın ashabının büyükleri el-Muhtar (es-Sekafi) ile birlikte Cuma namazı kılmaya sabretmişlerdir.”[233]

---

[226] Buhari (695)
[227] Muslim (889)
[228] Buhari (ezan 56) Fethu’l-Bari (2/158)
[229] Tehzibul Kemal (5/240) Muhammed Rıza el-Celali Cihadu’l-İmam Seccad (109) Abdulaziz b. Ahmed el-Umeyr Neciyyu Kerbela (s.52)
[230] İbn Sad Tabakat (5/164)
[231] el-Muhalla 4/302
[232] Minhacu’s-Sunne 5/247
[233] Usulü’s-Sunne (3/1004)

12- Birisi Hasen el-Basri'ye şöyle sordu: "Bize haricilerden biri namaz kıldırıyor. Onun arkasında namaz kılalım mı?" Hasen rahimehullah:

"Evet, nitekim insanlara ondan daha şerlisi de imamlık etmiştir" dedi.[234]

13- Katade radıyallahu anh şöyle dedi: "Said b. El-Museyyeb'e "Haccac'ın arkasında namaz kılalım mı?" diye sordum. Dedi ki:

"Bizler muhakkak ki ondan daha şerlisinin arkasında namaz kılarız."[235]

14- İbn Ebi Zemeneyn, İbn Vaddah'tan şöyle dediğini rivayet eder: Yusuf b. Adiy'e Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in:

"**Her Salih ve günahkârın arkasında namaz kılın**" hadisinin izahını sordum. Dedi ki:

"Bu Cuma namazına özeldir." Ben de:

"İmam bidat sahibi ise ne olacak?" dedim. Dedi ki:

"Bidat sahibi de olsa evet. Zira Cuma namazı tek bir yerde kılınır, başka yerde kılamazsın" dedi.[236]

(Zikredilen hadis, nasların delaletiyle anlamı doğru da olsa isnadı sahih değildir. Nitekim âlimler bu hadisin zayıf olduğunu belirtmişlerdir. El-İcli dedi ki: "Bunu Beyhaki Ebu Hureyre radıyallahu anh'den kopuk bir isnad ile rivayet etti. İbn Hibban da ed-Duafa'da kaydetmiştir.[237])

15- Yine İbn Vaddah şöyle demiştir: Haris b. Miskin'e "Bidat ehlinin arkasında namaz kılmayalım mı?" diye sordum. Dedi ki:

"Cuma namazı dışındakileri bidatçinin arkasında kılmayın"[238]

16- el-Hallal diyor ki: İmam Ahmed'e "Salih ve facir imamlar Cuma ve bayram namazlarını ikame ettikleri müddetçe arkalarında namaz caiz midir?" denildi. O da:

"Evet" dedi.[239]

---

[234] Usulü's-Sunne 3/1005
[235] İbn Hazm el-Muhalla 4/301
[236] Usulu's-Sunne 3/1006
[237] Bkz.: Keşfu'l-Hafa (2/29) Elbani de Mekhul ile Ebu Hureyre radıyallahu anh arasındaki inkıta sebebiyle zayıf olduğunu belirtir. Bkz.: Haşiyetu Şerhi'l-Akideti't-Tahaviye (s.421)
[238] Usulu's-Sunne 3/1006
[239] Hallal, es-Sunne 1/77

17- Ebu'l-Hasen el-Eşari el-İbane'de der ki: "Cuma, Bayram ve diğer cemaat namazlarını her Salih ve facir imamın arkasında kılmak dinimizdendir. Zira İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan rivayet edilmiştir ki, o Haccac arkasında namaz kılardı."[240]

18- İmam Buhari rahimehullah, Osman radıyallahu anh'den gelen rivayet ile diğer bazı rivayetleri şu başlık altında zikretmiştir: "**Fitneye düşmüş ve bidatçi kimselerin imamlığı babı. El-Hasen dedi ki: "Namazı kıl, bidati kendisine aittir**"[241]

Bu imamların sözleri; Cuma, bayram ve diğer cemaat namazlarını, -eğer ancak onların arkasında kılmakla mümkün oluyorsa- bidatlerini ve günahlarını ilan eden imamların arkasında kılmayı caiz gördüklerini göstermektedir. Bunu sadece Cuma ve bayram namazlarına has kılan sözlere gelince, bu namazlar ancak tek bir yerde kılınabilir. Nitekim bununla ilgili bazı eserler geçmiştir. Bu, beş vakit namazın dışında bir hükümdür. Zira beş vakit namaz başka yerlerde de kılınabilir. Eğer bir yerdeki imam bidatçi ise, başka bir yerde adil bir imamın arkasında kılınabilir. Bazı imamların bidatçinin arkasında beş vakit namazın caiz olmayacağına dair sözleri bu sebepledir. Nitekim az önce Haris b. Miskin'in bu konudaki sözü geçmiştir.

Ama beş vakit namazı adil bir imam arkasında kılmak mümkün olmuyorsa, bütün imamlar bidatçiyse ya da ancak sadece bir yerde kılınıp orada da bidatçi bir imam varsa o zaman bu namazın hükmü, Cuma ve bayram namazlarınınki gibidir. Bidatçinin arkasında namaz kılınır ve cemaat terk edilmez. Selefi Salih'in geneline göre durum böyledir.

Ehli Sünnet âlimlerinin sözlerine gelince, onların sözleri hakikatte, sahabe ve tabiinin sözlerini şerh ve izah mesabesindedir:

19- İbn Kudame der ki: "Cuma ve bayram namazları her Salih ve günahkârın arkasında kılınır. Nitekim Ahmed b. Hanbel Mutezile'nin arkasında kılmıştır. Onun asrındaki âlimler de böyle hareket etmişlerdir."[242]

20- Yine İbn Kudame der ki: Cuma namazı ve ona sa'y etmek, ister Sünni, ister bidatçi, ister adil ve isterse fasık biri tarafından kıldırılsın fark etmeksizin vaciptir. İmam Ahmed de böyle belirtmiştir…İlim ehli arasında bu konuda bir ihtilaf bilmiyoruz. Bu konuda asıl olan; Allah Azze ve Celle'nin şu kavlinin umumiyetidir:

"**Cuma günü namaz için nida edildiğinde Allah'ın zikrine sa'y edin ve alışverişi bırakın**" (Cuma 9) Sahabe radıyallahu anhum ecmain bu konuda icma

---

[240] el-İbane An Usuli'd-Diyane s.61
[241] Fethu'l-Bari 2/188
[242] el-Mugni 3/22

etmiştir. Abdullah b. Ömer ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in diğer sahabeleri Haccac ve benzerleriyle namaza katılıyorlardı. Onlardan birinin cemaatle namazı terk ettiği işitilmemiştir. Abdulah b. Ebi Huzeyl dedi ki:

"Biz el-Muhtar zamanında kılınan Cuma namazlarından bahsederdik. Onlar, bu namaza gelinmesi hususunda görüş birliği ettiler. Muhtar'ın yalancılığı kendi aleyhinedir. Muhakkak ki Cuma, dinin açık alametlerindendir. Bunu imamlar veya velayet verdikleri kimseler üstlenirler. Bu sıfattaki kimselerin arkasında kılmak terk edilirse, Cuma namazının sakıt edilmesine yol açar."[243]

21- Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye rahimehullah bu meseleyi tahkikinde şöyle der: "İmama uyanlar, imamın bidatçi olduğunu ve bidatine davet ettiğini veya fıskını ortaya koyan bir fasık olduğunu bilseler de, o ancak kendisinin arkasında namazın kılınabileceği görevli bir imamdır. Cuma imamı, bayram namazlarının imamı ve arafattaki hac namazının imamı ve benzerlerinde olduğu gibi. Selef'in ve halefin geneline göre bu kimselerin arkasında namaz kılınır. Bu, Ahmed, Şafii, Ebu Hanife ve diğerlerinin de mezhebidir.[244]

22- İbn Nuceym el-Hanefi rahimehullah'ın Bahru'r-Raik adlı eserinde şöyle geçer: "Asıl olan heva ehlinin arkasında namazın kılınmasıdır. Ancak Cehmiyye, Kaderiyye ve Rafiziler ile Kuran'ın mahluk olduğunu söyleyenler bundan hariçtir. Hulasa, kıblemiz ehlinden olanın, bidatinden dolayı küfrüne hükmedilmedikçe arkasında namaz kılmak mekruh olmakla birlikte caizdir."[245]

23- İmam Şevkani rahimehullah der ki: "Sahabeden kalan ilk asır ehli ve onlardan sonra gelen Tabiin'in kavlî ve fiili icmaı ile sabit olmuştur ki, günahkâr imamların arkasında namaz kılınır. Zira bu asırlardaki idareciler aynı zamanda beş vakit namazın da imamlarıydı. Emiri olan her beldede insanlar ancak idarecilerini imam yaparlardı."[246]

24- Yine şöyle demiştir: "Asıl; adaletin imamlıkta şart koşulmamasıdır. Kendisi için namazının sahih olduğu herkesin başkası için kıldırdığı namaz da sahihtir... Şunu iyi bil ki, niza edilen husus; adaleti olmayan (fasık) kimsenin arkasında namaz kılan cemaatin namazının sıhhatidir. Yoksa böyle bir kimsenin arkasında namaz kılmanın mekruh olduğu hususunda ihtilaf yoktur."[247]

---

[243] el-Muğni 3/169-170
[244] Mecmuu'l-Fetava 23/352) bkz.: Mesailu'l-Mardiniyye (s.62-64)
[245] Bahru'r-Raik 1/370
[246] Neylul Evtar (2/398)
[247] Neylul Evtar (2/399)

25- İmam Tahavi rahimehullah şöyle der: "Ehli kıbleden olan her Salih veya facir kimsenin arkasında namaz kılmayı ve onlardan ölenlerin cenaze namazını kılmak gerektiği görüşündeyiz."[248]

26- Tahavi Akidesi şarihi, İbn Ebi'l-İz el-Hanefi, bidatini ve fıskını izhar eden fasığın arkasında kılınan namazın sahih olduğu hususunda güzel açıklamalar yapmıştır. Böyle bir kimse tevbe edinceye kadar tazir ile cezalandırılır. Eğer tevbe edinceye kadar uzaklaştırılırsa daha güzel olur. Ama eğer onun arkasında namaz terk edilirse Cuma ve cemaat namazları kaçırılmış olur. Böyle bir kimsenin arkasında namazı ancak Sahabe radıyallahu anhum'e muhalefet eden bir bidatçi terk eder. Aynı şekilde yöneticiler imamlık ediyorsa şer'î maslahat gereği onların arkasında namaz terk edilmez. Onun arkasında namaz terk edilmez. Bilakis onun arkasında namaz kılmak daha faziletlidir. Az fesadı, daha büyük fesad ile def etmek caiz değildir. İki zarardan hafif olanı, daha büyük zararla def edilemez. Zira şeriatlar, maslahatları tahsil etmek ve tamamlamak, fesadı iptal etmek ve mümkün olduğunca azaltmak için gelmiştir. Cuma ve cemaatleri terk etmek, facir imama uymaktan daha büyük bir fesaddır. Özellikle bundan geri kalmak kötülüğü def etmiyor ve geriye sadece şer'î maslahatları iptal etmiş olmak kalıyorsa.

27- Kâfir olduğu bilinen kimsenin arkasında ise namaz caiz olmaz. Şeyhulislam İbn Teymiyye der ki; "Başkasının ardında kılma imkânı varken, bidatçilerin ve heva ehlinin ardında namaz sahih olmaz. Bu konuda Müslümanların halifesi ile başka imamların hükmü farklıdır. Müslümanların halifesinin ardında namazı – halife bidatçi de olsa – ancak bidat ehli terk eder. Eğer bidatinden dolayı tekfir ediliyorsa ardında namaz kılınmaz."[249]

28- Şeyh Abdullatif b. Abdirrahman Âlu'ş-Şeyh rahimehullah, kendilerini sünnete nisbet edip de facir imamların arkasında Cuma namazlarına ve diğer namazlara katılmayan kimseler hakkında şöyle demiştir: "Onların Cuma ve cemaatlere katılmayışları kabul edilemez ve islam'a da uygun değildir. Onlar bu amelleriyle ümmetine selefinden ve imamlarından olan Ehl-i sünnet ve'l-Cemaate muhalefet etmektedirler. Facirlerden bir imam varsa ve Cuma ile cemaat namazlarını başka bir imamın arkasında kılmak mümkün olmazsa, o imam islam'dan çıkmadıkça Ehli sünnet, heva ehlinin de arkasında namaz kılar."[250]

---

[248] AkidetutTahaviye (s.421)
[249] Tecridu'l-İhtiyarat (s.17)
[250] Mecmuu'r-Resail ve'l-Mesaili'n-Necdiyye (3/93)

Netice:

İmamın bidatçi olması sebebiyle namazlarda cemaat ve özellikle Cuma namazı terk edilemez. Kim bu sebeple cemaati ve Cuma namazlarını terk ederse Ehli Sünnetten olan ilim ehlinin çoğunluğuna göre o kimse bidatçidir.

Sahabeler Cuma, cemaat ve bayram namazlarını facir imamların arkasında kılar ve iade etmezlerdi.

Şia fırkası da masum imam olmaması sebebiyle Cuma ve cemaatleri terk etmişlerdir. Ebu Davud'un rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"**Farz namazlar ister Salih, ister facir olsun her Müslümanın arkasında kılınması vaciptir. Büyük günah işleseler dahi.**" Buyurmuştur.

Ama eğer Cuma ve cemaatleri Salih bir imam arkasında kılma imkânı varsa, bu facirin arkasında kılmaktan daha uygundur. Bu durumda facirin arkasında mazeretsiz olarak namaz kılmak âlimler arasında ictihat konusudur. Kimisi böyle namazın iade edileceğini[251], kimisi de iade etmek gerekmediğini söyler. İade etmemek gerektiği doğruya daha yakındır.[252]

İbn Teymiye Salih imam arkasında namaz imkânı varken heva, bidat ve fısk ehli arkasında namazın sahih olmadığı görüşündedir.[253]

İmam Kurtubi rahimehullah'ın cemaatle namaz hususunda bir tahkikinden konumuzla ilgili olan kısımlarını naklederek sözlerimize son verelim:

Mu'tezile, Cehmiyye ve Benzerlerinin İmamlığı:

Mu'tezile, Cehmiyye ve bunlara benzer heva ehli bid'atçilerin imamlığına gelince;

Buhârî'nin el-Hasen'den rivayetine göre o: "(Arkasında) namaz kıl, bid'atin vebali ise ona aittir" demiştir.

Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: "Eğer kendi kabul ettiği hevasına, bid'atine çağıran propagandist bir kimse ise hevâ ehli olan hiçbir kimsenin arkasında namaz kılınmaz."

Mâlik der ki: "Zalim yöneticiler arkasında namaz kılınır, fakat Kaderiyye ve onlara benzer bid'at ehli arkasında namaz kılınmaz."

İbnü'l-Münzir der ki: "Her kimin bid'ati kendisini imandan çıkartıp küfre sokuyor ise onun arkasında namaz kılmak caiz değildir. Bu durumda olmayan bir kimse

[251] Bkz.: Şerhu Akideti't Tahaviye (s.423),

[252] Bkz.: İbn Kasım el-İhkam (1/377-78) İbn Teymiye İhtiyarat (s.107) İbn Baz Mecmuul Fetava (12/116) İbn Useymin eş-Şerhul Mumti (4/307)

[253] Bkz.: el-İnsaf (4/355) Haşiyetu İbn Kasım (3/307)

arkasında namaz kılmak ise caizdir. Bu niteliğe sahip olan kimsenin öne geçirilerek imam yapılması ise caiz olmaz.”

Zinakâr, İçkici ve Benzeri Fasıkların İmamlığı:

Zina eden, içki içen ve buna benzer azalarıyla işlediği günahlar sebebiyle fasık olan bir kimse hakkında Malikî mezhebinde farklı görüşler vardır.

İbn Habib şöyle der: “Şarap içen bir kimsenin arkasında namaz kılan bir kişi, bu kimsenin arkasında kıldığı bütün namazları iade eder. Bundan tek istisna kendisine itaat edilmesi gereken vali ve yönetici olması halidir. O takdirde böyle birisinin arkasında kılınan namaz -namaz kıldırdığı vakit sarhoş olma hali dışında- iade edilmez. Bu görüşü İmam Malik'in arkadaşlarından karşılaştığım kimseler bana nakletmişlerdir.”

Câbir b. Abdillah'tan gelen rivayete göre de Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem minber üzerinde irad ettiği hutbesinde şöyle demiştir:

"**Hiçbir şekilde bir kadın bir erkeğe imam olmasın. Hiçbir bedevî bir muhacire imam olmasın, hiçbir günahkar iyi bir kimseye imam olmasın. Yönetici olması hali müstesna**." Ebû Muhammed Abdülhak der ki: Bunu Ali b. Zeyd b. Cud'an, Said b. el-Müseyyeb'den rivayet etmektedir. Çoğunluk ise Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu belirtirler.

Dârakutnî, Ebû Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

"**Eğer namazınızın tertemiz olmasını arzu ediyor iseniz, en hayırlı olanlarınızı (imam olmak üzere) öne geçiriniz.**" Bu hadisin senedinde Ebû'l-Velid Halid b. İsmail vardır ki zayıf bir ravidir. Bunu Dârakutnî söylemiştir. Ebû Ahmed b. Ali ise onun hakkında şöyle demektedir: Bu, müslümanlar arasında güvenilir (sika) raviler adına hadis uydururdu. O bu hadisini İbn Cüreyc'den, o Ata'dan, o Ebû Hureyre yoluyla rivayet etmektedir.

Dârakutnî ise Sellam b. Süleym'den, o Ömer'den o Muhammed b. Vasi'den, O Said b. Cübeyr'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

"**İmamlarınızı en hayırlı olanlarınızdan seçiniz. Çünkü onlar sizinle Allah arasında (temsilci) bir heyettirler**." Dârakutnî der ki: Bu hadisin senedinde geçen Ömer bana göre Medain kadısı Ömer b. Yezid'dir. Sellam b. Süleyman da aynı şekilde Medainli olup güçlü bir ravi değildir. Bunu Abdülhak söylemiştir.

Rükû' Edenlerle Birlikte Olmak Gereği ve Cemaatle Namaz:

Yüce Allah'ın "rükû' edenlerle birlikte" buyruğu birlikte olmayı, bir arada bulunmayı gerektirir. Bu bakımdan Kur'an tefsiri ile uğraşan bir grup ilim adamı şöyle demiştir:

“Önceleri namaz kılmak emri, cemaatle birlikte kılmayı gerektirmiyordu. Yüce Allah "birlikte” buyruğu ile cemaate katılmayı emretmiştir. Cemaate katılarak namaz kılma hususunda ilim adamlarının iki ayrı görüşü vardır. Çoğunluğun (cumhurun) kabul ettiği görüş, bunun müekked bir sünnet olduğu ve özürsüz olarak cemaatten uzak kalmayı alışkanlık haline getiren kimsenin cezalandırılması gerektiğidir.”

Bazı alimler de cemaatle namaz kılmanın farz-ı kifaye olduğunu kabul etmiştir. İbn Abdilberr der ki:

“Bu doğru bir görüştür. Çünkü bütün mescidlerde cemaatle namaz kılmama kararı üzerinde birleşilmesi caiz değildir. Bir mescidde cemaatle namaz kılındığı takdirde tek başına evinde namaz kılanın, kıldığı namazı caizdir. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha üstündür**." Bu hadisi Müslim İbn Ömer Radıyallahu anhuma’dan rivayet etmiştir.

Ebû Hureyre Radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre de Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Cemaatle namaz kılmak, sizden birinizin tek başına namaz kılmasından yirmi beş kat daha üstündür**.”

Dâvûd (ez-Zahirî) der ki: Cemaatle namaz kılmak her bir kimse için tıpkı cuma namazında olduğu gibi bir farzdır. Buna delil olarak da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in:

"**Mescide komşu olanın mescidin dışında kılacağı namaz olmaz**." Hadisini getirmiştir. Bunu Ebû Dâvûd rivayet etmiş ve Ebû Muhammed Abdülhak sahih olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda bu, Ata b. Ebi Rebah'ın, Ahmed b. Hanbel'in ve Ebû Sevr ile başkalarının da görüşüdür.

İmam Şafii der ki: Cemaate katılma gücüne sahip olan kimsenin özrü olmadıkça cemaate gitmeyi terk etmesinde bir ruhsat görmüyorum. Şafii'nin bu görüşünü İbnü'l Münzir nakletmektedir.

Müslim de Ebû Hureyre Radıyallahu anh'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

“Gözleri görmeyen bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’e gelip:

“Ey Allah'ın Rasulü, beni mescide getirecek, elimden tutup yol gösterecek kimsem yoktur,” dedi ve Rasulullâh sallallahu aleyhi ve sellem'den evinde namaz kılmak üzere izin vermesini istedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona bu konuda ruhsat verdi. Adam geri dönüp gidince Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu çağırıp şöyle dedi:

"**Sen namaz için okunan ezanı duyuyor musun?**" Adam evet deyince Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

"**O halde o çağrıya karşılık ver**" dedi.

Ebû Dâvûd da bu hadis-i şerifi kaydederken Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in:

"**Senin için bir ruhsat göremiyorum**" dediğini kaydetmekte ve bu hadisi İbn Umm Mektum'dan rivayet etmekte, bu müsaadeyi isteyenin de o olduğunu beyan etmektedir.

İbn Abbas (r.anhumâ)'dan da şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasulullâh sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

"**Her kim ezanı işitirse (cemaate) gelmesini engelleyecek bir özrü yoksa...**" -Ashab-ı kiram:

"Özür nedir" diye sorunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

"**Korku veya hastalık**" cevabını verir-

"**... onun (tek başına) kıldığı namazı kabul olunmaz.**" Ebû Muhammed Abdulhak der ki: Bu hadisi Mağrâ el-Abdî rivayet etmektedir. Doğrusu ise, bunun İbn Abbas'a kadar ulaşan mevkuf bir hadis olduğudur ve şöyledir:

"**Her kim ezanı işitir de (cemaatle namaza) gelmezse onun namazı olmaz.**" Bununla birlikte Kasım b. Esbağ bunu kitabında zikrederek şöyle demiştir: Bize Kadı İsmail b. İshak anlattı, bize Süleyman b. Harb anlattı, bize Şu'be, Habib b. Ebû Sabit'ten, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'tan rivayetle dedi ki: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Her kim ezanı işitir de -özrü olmaksızın- gelmezse namazı olmaz.**" Sıhhat bakımından bu isnada diyecek yoktur. Çünkü Ebû İshak, Mağrâ el-Abdî'den rivayette bulunmuştur.

İbn Mes'ud Radıyallahu anh da der ki: Bizim gördüğümüz şu ki; namazdan münafıklığı bilinen münafıklardan başkası geri kalmıyordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

"**Bizimle münafıklar arasındaki fark, yatsı ve sabah namazını cemaatle kılmaktır. Münafıklar ise bu iki namaza gelip katılamazlar**."

İbnu'l-Münzir der ki: Bizler Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından birden çok kimseden şöyle dediğini rivayet etmişizdir:

"**Her kim ezanı işitir de herhangi bir özrü olmaksızın cemaate gelmezse onun namazı olmaz**." Bunu rivayet edenler arasında, İbn Mes'ud ve Ebû Musa el-Eş'arî de vardır. Ayrıca Ebû Davud'un rivayetine göre, Ebû Hureyre şöyle demiştir: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

"**Genç (sahabi)lerime emir vereyim, bana demet demet odun toplasınlar, sonra bir mazeretleri olmaksızın evlerinde namaz kılanların yanlarına gideyim ve onların başlarına evlerini yakayım diye içimden geçirdim**." İşte bu, cemaatle namaz kılmayı farz kabul edenlerin ileri sürdükleri delildir.

Bunlar zahirleri itibariyle vücub (farziyet) ifade ederler. Ancak cumhur bunları cemaatle namazlara katılma emrini te'kid edici ifadelerdir, diye yorumlamışlardır. Bu yorumlarına delil olarak da İbn Ömer ve Ebû Hureyre'nin (cemaatin faziletine dair az önce geçen) hadislerini göstermişlerdir. Ashab-ı kiramın konu ile ilgili söyledikleri sözleri ve hadis-i şerifte geçen "**namazı olmaz**" şeklindeki ifadeleri de mükemmellik ve fazilet ifade edecek şekilde yorumlamışlardır. Nitekim Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in İbn Umm Mektum'a söylediği:

"**O halde çağrıya cevap ver (yani cemaatle namaza katıl)**” emrini de mendupluk ifade edecek şekilde yorumlamışlardır." Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in:

"... **diye içimden geçirdim**" hadis-i şerifi kesin vücuba delil değildir. Çünkü böyle bir şeyi içinden geçirmiş fakat yapmamıştır. O bakımdan bu hadisi cemaatten ve Cuma namazından geri kalıp katılmayan münafıklara bir tehdit şeklinde anlamak gerekir.

Nitekim bu hususu Müslim'in, Abdullah'tan yaptığı şu rivayet de açıklamaktadır:

"Yarın Allah'ın huzuruna müslüman olarak çıkmayı arzu eden bir kimse şu namazlara ezan okunan yerde devam etmeye dikkat göstersin, korusun. Çünkü Allah, sizin Peygamberinize -salat ve selam ona- Hüda sünnetlerini teşri' buyurmuştur. Ve şüphesiz bunlar (namazların cemaatle kılınması) hüda sünnetlerindendir. Eğer sizler cemaatten geri kalıp namazını evinde kılan bu kimsenin yaptığı gibi namazlarınızı evlerinizde kılacak olursanız, Peygamberinizin -selat ve selam ona- sünnetini terk etmiş olursunuz. Peygamberinizin -selat ve selam ona- sünnetini terk ettiğiniz takdirde de elbette saparsınız. Eğer ki bir kimse güzel bir şekilde abdest alır, sonra bu mescidlerden birisine gelir ise şüphesiz yüce Allah onun attığı her bir adım karşılığında ona bir hasene yazar. Ve o adım sayesinde, onu bir derece yükseltir ve o adımın mukabilinde onun bir günahını siler. Ben bizleri (ashab-ı kiramı) şu şekilde gördüm. Cemaatle namaz kılmaktan ancak münafıklığı bilinen bir münafık geri kalırdı. And olsun (hasta olduğundan dolayı) adam koltuklarından tutularak iki kişi tarafından sürüklene sürüklene getirildiğini ve sonunda safta durdurulduğunu görmüşümdür."

Böylelikle Abdullah (b. Mes'ud rivayet ettiği) bu hadis-i şerifinde açıkça şunu ifade etmektedir: Cemaatle namaz kılmak hüda sünnetlerinden bir sünnettir. Onu terk etmek ise bir sapıklıktır.

İşte bundan dolayı Kadı Ebu’l-Fadl İyad şöyle demiştir: “Sünnetlerin zahir olanlarının terk edilmesi üzerinde ittifak olunursa, bunların ifa edilmesi için terk edenlerle savaşılıp savaşılmayacağı hususunda farklı görüşler vardır. Doğrusu böyleleriyle savaşılacağıdır. Çünkü bunların terki üzerinde anlaşmak, Sünnetleri öldürmek demektir.”

Muhaliflerin Delil Getirdikleri En Önemli Konularda Cevaplar

Birinci Delil:

Allah Tebarek ve Teala şöyle buyurmuştur: "**Kim Allah'ın indirdikleri hükmetmezse işte onlar kafirlerin ta kendileridir**." (Maide 44)

Şayet: "Yöneticiler Allah'ın indirdiklerinden başkasıyla hükmettikleri için ayetin belirttiği gibi kafir olmuşlardır" denilirse,

Cevap: Burada zikredilen küfür, büyük küfür değil, küçük küfürdür. Bunun delili şu üç meseledir:

1- Ehl-i Sünnet bu ayette zahirindeki anlamın kastedilmediğinde icma etmiştir. (Daha önce bu açıklanmıştı)

2- İbn Abbas radıyallahu anhuma bu ayette zikredilen küfrün küçük küfür olduğunu açıklamıştır.

3- Tabiinden bazıları (İbn Abbas'ın öğrencileri – Allah onlara rahmet etsin -) bu ayette zikredilen küfrün dinden çıkaran küfür olmadığını açıklamışlardır. Onların asrında bu açıklamaya muhalefet eden kimse olmamıştır.

Diyorum ki, Abdullah b. Abbas radıyallahu anhuma bu ayetin tefsiri hakkında hiçbir şey söylememiş olsaydı bile, Tavus ve Ata'dan – rahmetullahi aleyhima - sabit olan açıklamalar, onlara muhalefet eden kimse olmaması sebebiyle yine hüccet olurdu.[254]

Şayet; "Küfür kelimesi mutlak olarak kullanıldığında bundan büyük küfrün kastedilmesi esastır. Zira bir şey mutlak olarak zikredilince onun tam hali kastedilir" denilirse,

Cevap: Bunu söylemenin bir faydası yoktur. Zira bu ayette küçük küfrün kastedildiğini İbn Abbas radıyallahu anhuma ve arkadaşları açıklamıştır. Asırlarında onlara muhalefet eden olmamıştır.

İkinci Delil:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekişlikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da**

---

[254] Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh, Tabiin'in tefsiri hakkında şöyle söylemiştir: "Onlar bir konuda birleşirlerse, bunun hüccet olduğunda şüphe yoktur. Eğer ihtilaf ederlerse bazılarının görüşü, diğer bazılarının ve kendilerinden sonra gelenlerin görüşü aleyhine delil olmaz. Böyle bir durumda Kur'an ve Sünnet lügatine veya genel Arap lügatine yahut sahabe görüşlerine müracaat edilir." (el-Fetava 13/370)
Yine şöyle demiştir: "Sahabe ile Tabiin'in mezhebinden ve tefsirlerinden ayrılıp onlara muhalif olanı tercih eden bu konuda hata etmiştir. Hatta bidatçidir. Ama eğer müçtehid ise hatası bağışlanır." (el-Fetava 13/361)

verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar." (Nisa 65)

Şayet: "Allah, şeriate muhakeme olmayanlardan iman vasfını kaldırmıştır. Bu da küfrü gerektirir" denilirse,

Cevap: Burada kaldırılan vasıf imanın aslı (tümü) değil, kemalidir. Ayet imanın ortadan kalkacağına değil, eksileceğine hükmetmektedir.

Bunun açıklaması; şeriatta iman vasfının kaldırılması ile onun aslı (tamamı) değil, kemali kastedilmiştir.

Bunun örnekleri; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem; "Sizden biriniz kendisi için sevdiği şeyi kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş olmaz"[255] sözüdür. Yine şöyle buyurmuştur: "Vallahi iman etmemiştir, vallahi iman etmemiştir, vallahi iman etmemiştir" denildi ki; "Kim ey Allah'ın rasulü?" bunun üzerine şöyle buyurdu: "Komşusunu kötülüklerinden güvende kılmayan kimse"[256]

Şunu iyi bil ki, ayette kaldırılan iman vasfını, imanın aslı ile kemali arasında değiştiren sebepler vardır. Bu konudada iki hususa dikkat edilir;

Birinci sebep: Ayette iman vasfının kaldırılması üç kişi hakkında söz konusu olmuştur:

1- Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e muhakeme olmayan

2- Gönlünde Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hükmüne karşı sıkıntı hisseden

3- Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hükmüne teslim olmayan

Ayette iman vasfının kaldırılmasını imanın aslına yorumlayanların (imanın tamamen kaldırıldığına hükmedenlerin) bu üç sınıfı da tekfir etmeleri gerekir. Halbuki ikinci ve üçüncü maddede zikredilenlerin kafir olmayacaklarına deliller vardır. Bunun apaçık delillerinden iki tanesi şu şekilde:

Birincisi; Enes b. Malik radıyallahu anh şöyle demiştir: "Mekke fethedildiğinde Kureyş arasında ganimetler taksim edildi. Ensar dedi ki: "Bu gerçekten hayret vericidir! Onların kanlarını bizim kılıçlarımız döktü, ganimetler ise şunlara veriliyor!" Bu söz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ulaşınca onları topladı ve şöyle dedi: "Sizden bana ulaşan şu sözler neyin nesidir?" onlar da yalanlamayarak: "Neyse odur" dediler. Buyurdu ki: "Sizler, onların evlerine dünya ile dönmesinden, sizlerin ise evlerinize Allah'ın rasulü ile birlikte dönüyor olmanızdan razı değil misiniz? Şayet insanlar bir vadiye veya bir mahalleye, Ensar da başka bir vadiye veya başka bir

---

[255] Buhari (13) Müslim (168)
[256] Buhari (6016)

mahalleye gidecek olsa, muhakkak ki ben Ensar'ın vadisine veya Ensar'ın mahallesine giderdim."[257] Dediler ki: "Ey Allah'ın rasulü, artık razı olduk"[258]

İkincisi: Aişe radıyallahu anha hadisidir; "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in eşleri, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e Ebu Kuhafe'nin kızı (Aişe radıyallahu anha) konusunda adaletli olmasını söylemeye gelmişlerdi.[259]

Ayette geçen üç sınıftan ikinci ve üçüncüsünden imanın kemal vasfı kaldırıldığına göre, ilk sınıf hakkında da bu geçerlidir. İkinci ve üçüncü sınıflar tekfir edilemeyeceğine göre, ilk sınıf da (Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e muhakeme olmayanlar da) tekfir edilemez. Zira hepsi hakkındaki tehdit tektir.

Bu hususu Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh'in şu sözleriyle bağlayalım: "Bu ayet, haricilerin Allah'ın indirdiği ile yönetmedikleri gerekçesiyle yöneticileri tekfir etmekte getirdikleri delillerdendir."[260] Böylece mesele aydınlığa kavuşmuştur.

İkinci sebep: - bu dikkat gerektiren bir konudur – Ayet, Bedir ashabından olan bir Ensari hakkında nazil olmuştur. Bedir ashabı, büyük küfre düşmekten korunmuşlardır. Bu olay, Zübeyr radıyallahu anh ile bu adam (radıyallahu anh) arasında geçen bir dava idi. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem Ensari'yi öfkelendiren bir hüküm verince; "O amcanın oğlu olduğu için mi böyle hükmettin?" demişti.[261]

Bedir ashabından olan bu Ensari'nin – radıyallahu anh – öfkesine bakınız! Ondan Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in bu konudaki hükmüne tam bir teslimiyet gerçekleşmemişti.

İmam İbn Baz rahmetullahi aleyh, "**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekişlikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar**." (Nisa 65) ayetiyle ilgili olarak şöyle demiştir:

"Her kim (şeriattan) başka bir hükmün caiz olduğunu iddia ederse veya "İnsanların babalarına veya dedelerine yahut insanların koydukları kanunlara muhakeme olması caizdir" derse, ister doğulu ister batılı olsun fark etmez, her kim bunun caiz olduğunu iddia ederse, iman ondan kaldırılmıştır, büyük küfürle kafir olmuştur... Ama Allah'ın şeriatı ile hükmetmeyi vacip görüp, Allah'ın şeriatı dışındaki ona muhalif kanunlarla hükmetmeyi caiz görmezse, lakin nefsinin hevası ile, rüşvet sebebiyle, siyasi meseleler sebebiyle veya buna benzer sebeplerle Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmederse, o bunu yapmakla zalim, hatalı ve şeriata muhalif olduğunu biliyorsa, işte bu imanı eksiltir. Bu kimseden imanın kemal vasfı

---

[257] Buhari (3778) Müslim (2437)
[258] Buhari (4331) Müslim (2438)
[259] Buhari (2581) Müslim (6240)
[260] Minhacu's-Sunne (5/131)
[261] Buhari (2309, 2362, 2708, 4585) Müslim (6065) Ebu Davud (3637) Tirmizi (1363) Nesai (5431)

kaldırılmıştır. Böylece bu kimse, küçük küfürle kafir, küçük zulümle zalim ve küçük fıskla fasık olmuştur."[262]

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh şöyle demiştir: "Allah ve rasulünün iman, islam, din, namaz, oruç, taharet, hac ve benzer ismler gibi, isimlerin gereklerinden olan meseleleri nefyettiği her müsemma, ancak bu müseammanın gereklerinden olan bir vacibin terk edilmesi sebebiyle nefyedilmiştir. Bu yüzden Allah Azze ve Celle: "**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekişlikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar**." (Nisa 65) buyurmuştur. Bu gaye gerçekleşmediği sürece iman vasfı nefyedildiğinden, bu gayenin insanlara farz olduğunu gösterir. Kim bunu terk ederse tehdite muhatap olur ve cennete azaba uğramadan girmekle vaad edilen vacip iman sahiplerinden olamaz."[263]

Yine şöyle demiştir: "Kitap ve sünnette nefyedilen ameller ancak o amelin bazı gereklerinin yerine gelmemesi sebebiyledir. Allah Teala'nın şu ayetinde olduğu gibi: "**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekişlikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar.**" (Nisa 65)"[264]

Şayet; "Bedir ashabının küfre düşmekten korunmasının delili nedir?" denilirse,

Cevap: Muhakkak ki Allah Teala onlara cenneti vacip kılmıştır. Nitekim Hatıb radıyallahu anh kıssasında Nebi sallallahu aleyhi ve sellem Bedir ashabı hakkında şöyle buyurmuştur: "Allah onların durumlarından haberdar olduğundan olsa gerek, şöyle buyurmuştur; Dilediğiniz ameli işleyin, Sizlere cenneti vacip kıldım"[265]

İslam'dan çıkaran konularda onların özelliklerini ve korunmuşluklarını söylemeyen kimse, hem zikredilen hadise hem de Allah Azze ve Celle'nin şu ayetine çelişir: "**Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bunun altındakilerde ise dilediğini bağışlar**." (Nisa 48, 116)

Şayet; "Bedir ashabından birinin küfre düşüp de sonra bundan tevbe etmesi, sonra da bu tevbe üzerine ölerek cennete girmesi mümkün değil midir? Böylece çelişki sözkonusu olmaz" denilirse,

Cevap: Buna iki açıdan cevap verilecektir:

1- Allah Azze ve Celle Bedir ashabını mutlak bir bağışlama ile bağışlamıştır. Bu bağışı, tevbeye bağlamamıştır. Bedir ashabı hakkındaki bu nassın mutlak olarak değerlendirilmesi, Allah Teala'nın şart koşmadığı şeylerin şart koşulmaması gerekir.

---

[262] El-Fetava (6/249)
[263] El-Fetava (7/37)
[264] El-Fetava (22/530)
[265] Buhari (6939)

2- Şayet bu söylenilirse, onlar hakkındaki bu üstünlüğü iptal etmiş oluruz. Zira onlar bedir savaşına katılmış olmakla bu özelliği kazandılar. İlim ehli küfür de dahil bütün günahların tevbe ile affedileceği hususunda ittifak etmişlerdir. Şayet Bedir ashabının günahının bağışlanması, tevbe şartına bağlanırsa, onları Bedir'e katılmayan başkalarından ayıran bir özellikleri kalmaz.

Bu konuyu Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh'in şu sözleri ile kapatıyorum: "Bedir ashabı ve benzerleri hakkında: "İstediğiniz ameli işleyiniz, sizleri bağışladım" buyrulması, küçük günahlara veya tevbeyle birlikte bağışlanmasına yorumlanırsa, onlarla başkaları arasında bir fark kalmaz. Yine hadisin küfre yorumlanması da caiz değildir. Zira küfrün ancak tevbe ile bağışlandığı bilinmektedir. Yine bunun sadece büyük günahlardan sakınmak suretiyle bağışlanan küçük günahlara yorumlanması da caiz değildir."[266]

Şayet: "Ayette şeriata muhakeme olmayanlardan iman vasfı kaldırılıyor, bu hükmün bu sahabi hakkında sabit olması gerekmez, zira belirli bir şahsın tekfirinde şartlar ve engeller sözkonusudur" denilirse,

Cevap: Bu belirli sahabeyi diğerlerinden ayıran özelliği, hakkında ayet indirilmiş olmasıdır. Ayetin kim hakkında indirildiğine bakmadan tefsir etmenin imkanı yoktur. Bununla beraber ayetin sebebinin özel oluşuna değil, lafzının genel oluşuna itibar edilir. Ancak ayetin kapsamına, hakkında indirildiği kimsenin girmesinin öncelikli oluşunda ihtilaf yoktur.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh şöyle demiştir: "Ayetin belirli bir sebebi vardır. Eğer emir veya yasak sözkonusu ise, bu hakkında nazil olduğu o şahıs ile onun durumunda olan başkaları arasındadır. Eğer övgü veya kınama türünden bir haber sözkonusu ise, yine o şahıs ile onun durumunda olan başkaları arasındadır."[267]

Allame İbn Kayyım rahmetullahi aleyh şöyle demiştir: "Hükme sebep olan, hükmün kapsamı dışında bırakılıp başkalarına uygulanamaz."[268]

Hatta Allame Zerkeşi rahmetullahi aleyh bu konuda bazılarından icma nakletmiş ve şöyle demiştir: "Sebep olanın içtihat ve icma ile kapsamdan çıkarılması caiz değildir. Nitekim Kadı Ebu Bekr Muhtasaru't-Takrib'de bunu nakletmiştir. Zira sebebin hüküm kapsamına girmesi kesindir."[269]

Üçüncü Delil:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Sana indirilen'e ve senden önce indirilenlere inandıklarını iddia eden kimseleri görmüyor musun? Aslında (fesad ve dalâlet kaynağı olan) tâğûtu inkar etmekle emrolundukları halde, yine de onun önünde muhakeme olunmak istiyorlar. Şeytan da onları, (dönüşü olmayan) uzak bir sapıklığa düşürmek istiyor.**" (Nisa 60)

---

[266] El-Fetava (7/490)
[267] El-Fetava (13/339)
[268] Zadu'l-Mead (5/317)
[269] El-Burhan (1/117)

Şayet: “Şeriattan başkasına muhakeme olmak küfürdür. Zira Allah onun imanının iddiadan ibaret olduğunu, yani onun munafık olduğunu bildiriyor” denilirse, buna iki açıdan cevap verilecektir:

Birinci Cevap: Ayetin münafıklar hakkında nazil olduğu doğrudur. Lakin bunun anlamının iki şeye ihtimali vardır;

1- Onların imanı, tagutun hükmünü istemelerinden ötürü iddiaya dönüşmüştür. (Yani onlar münafık olmuşlardır). Muhaliflerin tutunduğu ihtimal budur.

2- Bu, iman iddiasında bulunan (münafıklar)ın sıfatlarındandır. Zira onlar taguta muhakeme olmak istemişlerdir. Müminlerin münafıklara ait sıfatlardan birisine onlara benzemesi küfrü gerektirmez. Bundan dolayı kim Allah’ın indirdiklerinden başkasıyla muhakeme olursa, münafıkların bir sıfatında onlara benzemiş olur. Başka bir delil olmadıkça bu küfrü gerektirmez. Nitekim münafıkların sıfatlarından bir diğeri olan yalan hususunda onlara benzeyen de kafir olmaz.

Eğer bir meselede tekfiri gerektimesi ihtimali ile gerektirmemesi ihtimali bir araya gelirse, bu sebepten tekfir edimez. Zira tekfir, ihtimal üzerine kurulamaz. Bilakis ancak kesin bilgi üzere kurulur. Özellikle de, kendilerine, ancak Allah’tan başkasına muhakeme olmaları sebebiyle verilen nifak hükmü hakkında gelen delil, bunu göstermiyorsa, bu konuda ihtiyatlı olmak gerekir.

İkinci Cevap: Bu kimseler tagutun hükmünü istiyorlardı. Lakin onların bu istekleri mutlak bir istek değildi. Hatta küfrü ortadan kaldırmayan özel bir istekti. Tagutu inkar etmek gerektiğine inanmayanın büyük küfürle kafir olduğunda şüphe yoktur. Allah Teala şöyle buyurmuştur. “**Kim tâğûtu inkar eder, Allah'a inanırsa, kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa tutunmuş olur**.” (Bakara 256)

İmam İbn Cerir et-Taberi rahmetullahi aleyh şöyle demiştir: “Davalarında “**Taguta**” yani saygı gösterdikleri, sözünü delil kabul ettikleri ve hükmüne razı oldukları, Allah dışında kimselere “**muhakeme olmak istiyorlar. Halbuki onu inkar etmekle emrolunmuşlardı.**” (Nisa 60) Yani onlara Allah’ın emrini bırakarak şeytana tabi olmak suretiyle hükmüne başvurdukları tagutun getirdiği şeyleri yalanlamaları emredilmişti.”[270]

Dördüncü Delil:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: “**Muhakkak ki şeytanlar, dostlarına, sizinle mücadele etmelerini telkîn edeceklerdir. Onlara itaat ettiğiniz takdirde, şüphe yoktur ki, siz de müşriklerden olursunuz.**” (En’am 121)

Şayet; “Allah’ın emrine aykırı hususlarda Allah’tan başkasına itaat eden şirk koşmuş olur” denilirse,

Cevap: Buna iki açıdan cevap verilecektir:

---

[270] Taberi Tefsiri (5/96)

1- Ayetin zahiri, her taatin şirk olduğunu düşündürmektedir. Kastedilen ise kesinlikle bu değildir. Hatta bunu kimse söylememiştir.

2- Burada kastedilen itaat, helal ve haram saymak suretiyle itaattir. Yani onlara uyup haramı helal ve helali haram olarak inanmaktır.

Allame Abdullatif b. Abdirrahman b. Hasen rahmetullahi aleyh şöyle demiştir: "Allah Teala'nın: "**Muhakkak ki şeytanlar, dostlarına, sizinle mücadele etmelerini telkîn edeceklerdir. Onlara itaat ettiğiniz takdirde, şüphe yoktur ki, siz de müşriklerden olursunuz.**" (En'am 121) ayetini düşün! Allah'ın haram kıldığını helal saymada şeytanın dostlarına itaat edenlerin müşrik olduğuna nasıl hükmediyor!"[271]

Beşinci Delil:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği şeyi kendileri için dinden bir şeriat koyan ortakları mı var**?" (Şura 21)

Şayet; "Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden, hükmünde Allah'a ortak koşmuş bir kafir olur" denilirse,

Cevap: Ayet sadece dinde değişiklik yapanın küfrüne delildir. Çünkü o, iki sıfatı bir araya getirmekle kafir olur;

1- Teşri (şeriat koymak). Zira "**onlarabir şeriat koyan**" buyrulmuştur.

2- Bunun dinden olduğunu iddia etmek. Çünkü "**dinden**.." buyrulmuştur.

Bu, dinde değişiklik anlamındadır. Bunun ise küfür olduğunda icma bulunduğu daha önce anlatılmıştı.

Altıncı Delil:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**O, hükmünde hiç kimseyi ortak etmez**" (Kehf 26)

Şayet; "Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden, Allah'ın hükmünde kendisini O'na ortak tutan bir kafirdir" denilirse,

Cevap: Buna üç açıdan cevap verilecektir:

1- Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden, kendi hükmünü dine nispet etmedikçe (bkz.: Tebdil) veya Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmenin caiz olduğuna inanmadıkça (bkz.: helal saymak) Allah'ın hükmünde ortak olmaz. Bunun dışındakilerin Allah'a hükmünde ortak koşanlar olduğunu kabul edemeyiz.

---

[271] Uyunu'r-Resail (1/251)

2- Ayette Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmedenin Allaha hükmünde ortak koştuğuna delil yoktur. Bilakis bundan ileri derecede yasaklama söz konusudur. Bu konuda ihtilaf yoktur. İhtilaf tekfir husussundadır.

3- Bu, zulmedenin de, Allah'a hükmünde ortuk koşmuş sayılarak tekfirini gerektirir. Halbuki Ehl-i Sünnet zulmeden yöneticinin kafir olmayacağında icma etmişlerdir.

Yedinci Delil:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Hüküm ancak Allah'ındır**." (En'am 57, Yusuf 40, 67)

Şayet; "Kendisinden hükümler koyan, sadece Allah'a ait olan hüküm konusunda Allah ile çekişmiştir. Bu yüzden kafir olur" denilirse,

Cevap: Buna üç açıdan cevap verilecektir:

1- Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmedenin, kendisinin buna hak sahibi olduğunu iddia etmeksizin sadece fiiliyle Allah ile çekiştiğini kabul etmek mümkün değildir.

2- Buna muhalefet edenin, Ehl-i Sünnetin, kafir olmayacağı hususunda icma ettikleri zalim yöneticiyi de tekfir etmesi gerekir.

3- Yine buna muhalefet edenin, Ehl-i Sünnetin, kafir olmayacağı hususunda icma ettikleri suret yapan kimseyi de tekfir etmesi gerekir.

Sekizinci Delil:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Onlar, Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem'in oğlu Mesîh'i kendilerine Rab edinmişler.**" (Tevbe 31)

Şayet; "Kitap ehli, alimlerine ve rahiplerine Allah'ın indirdiği dışındaki hükümlerinde itaat ettiklerinden Allah onları, Allah dışında rabler edinmekle vasıfladı. Zira bu şirktir. Yöneticiler de Allah ile beraber mabud ednilmektedir" denilirse,

Cevap: Hahamlara ve rahiplere itaat etmek iki durumun dışına çıkmaz:

1- Onlara Allah'ın haram kıldıklarını helal, Allah'ın helal kıldığını da haram sayarak itaat etmek. Bunun dinden çıkaran küfür olduğunda ihtilaf yoktur.

2- Onlara Allah'a isyan hususunda, Allah'ın haram kıldığını helal, helal kıldığını da haram saymadan itaat etmek. Bu ise kesin olarak küfür değildir. Zira aksi halde hevalarına veya günah işlemeye davet eden günahkarlara itaat eden tüm günahkarları tekfir etmek gerekir. Yine Ehl-i Sünnetin kafir olmadıkları hususunda icma ettikleri; Allah'a isyan hususunda kocasına itaat eden kadın veya babasına itaat eden çocuğu da tekfir etmek gerekir.

Bu aynı zamanda Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh'in söylediğidir:

"Alimlerini ve rahiplerini rabler edinen bu kimseler, Allah'ın haram kıldığını helal, Allah'ın helal kıldığını da haram sayma hususunda itaat etmişlerdir. Bunlar iki durumdadırlar; birincisi; Onların Allah'ın dinini değiştirdiklerini bildikleri halde bu hususta onlara tabi olurlar. Böylece Allah'ın haram kıldığının helal olduğuna, Allah'ın helal kıldığının da haram olduğuna inanarak, önderlerinin rasulün getirdiği dine muhalefet ettiklerini bildikleri halde tabi olurlar. İşte bu küfürdür… ikincisi; helali haram, haramı helal olarak inanmak imanlarında sabittir.[272] Lakin onlar günahkarların yaptığı gibi Allah'a isyan hususunda, bunun günah olduğuna inanarak itaat ederler. İşte bunlar, diğer günahkarlarla aynı hükümdedirler."[273]

Dokuzuncu Delil:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Üzerinde ihtilâf ettiğiniz şeyin hükmü Allah'a aittir**" (Şura 10)

Şayet: "Allah'tan başkasına muhakeme olmak, Allah Azze ve Celle'nin emrine muhalefettir" denilirse,

Cevap: Bu ayet, şeriata muhakeme olmanın vacip olduğuna delalet ediyor. Bu konuda bir ihtilaf yoktur. Yine Allah'ın indirdiğinden başkasıyla muhakeme olan bu kimselerin de günahkar olduklarında ve büyük bir günaha düştüklerinde ihtilaf yoktur. Lakin ayette tekfire delalet yoktur.

Onuncu Delil:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Onlar, yine de câhiliyye devrinin (o kokuşmuş) hükmünü mü arıyorlar? Oysa yakînen bilen insanlar için, Allah'tan daha güzel hüküm sahibi olan kim vardır?**" (Maide 50)

Şayet; "Allah Azze ve Celle şeriattan başkasıyla hükmetmeyi cahiliye hükmü olarak nitelemiştir. Bu da onun küfür olduğunu gösterir" denilirse,

Cevap: Bir şeyin cahiliye'ye nispet edilmesi veya cahiliye ehlinin amellerinden olmakla nitelenmesi küfrü gerektirmez. Bunun delili şu iki meseledir:

1- Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, birisini kınadığı zaman Ebu Zer radıyallahu anh'e,: "Sen kendisinde cahiliye bulunan bir kimsesin" demiştir.[274]

2- Nebi sallallahu aleyhi ve sellem küfür olmadığında ittifak bulunan bazı şeyleri cahiliye amelleri olarak nitelemiştir. Soya sövmek ve ölü üzerine ağıt yakmak bunlardandır.[275]

---

[272] Burada ki ifade de muhtemelen hata vardır. Doğrusu: "Haramı haram, helali helal olarak inanmak imanlarında sabittir" şeklinde olmalı.
[273] El-Fetava (7/70)
[274] Buhari (30) Müslim (4289)

Cahiliyeye nispetten dolayı küfürle alaka kuran, Ehl-i Sünnet'in tekfir edilmemesi hususunda ittifak ettikleri; müslümanı kınamak, soya sövmek ve ölü üzerine ağıt yakmak gibi işlerden dolayı da tekfir etmesi gerekir.

İmam Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam rahmetullahi aleyh şöyle demiştir: "Allah Azze ve Celle'nin şu ayetini işitmedin mi?: **"Cahiliye hükmünü mü arıyorlar?**" (Maide 50) Tefsir ehline göre bu ayetin açıklaması; Allah'ın indirdiği dışında hükmeden, İslam üzere olup, bu hükmü cahiliye ehlinin hükmü gibidir. Ancak cahiliye halkı böyle hükmederler demektir. Bu tıpkı Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözü gibidir: "Üç şey cahiliye işlerindendir; soya sövmek, ölü üzerine ağıt yakmak ve yıldızlardan yağmur beklemek"… Bu rivayetlerin tamamında zikredilenler – günahlar – işleyenini kafir ya da münafık değil cahil yapar… lakin bunun anlamı; bunların kafirlerin amellerinden olduğunu, Kitap ve sünnette yasaklanmış bir haram olduğunu açıklamaktır."[276]

İmam Buhari rahmetullahi aleyh şöyle demiştir: "Günahların cahiliye işlerinden olduğuna, şirk olmadıkça bunları işleyenin tekfir edilmeyeceğine dair bir bölüm. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz sen, kendisinde cahiliye bulunan bir kimsesin." Allah Teala da şöyle buyurmuştur: "**Muhakkak ki Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz, bunun altındakileri dilediği kimse için bağışlar**." (Nisa 48, 116)"[277]

Onbirinci Delil:

Allah Azze ve Celle'nin şu ayetinin nüzul sebebi: "**Sana indirilen'e ve senden önce indirilenlere inandıklarını iddia eden kimseleri görmüyor musun? Aslında (fesad ve dalâlet kaynağı olan) tâğûtu inkar etmekle emrolundukları halde, yine de onun önünde muhakeme olunmak istiyorlar. Şeytan da onları, (dönüşü olmayan) uzak bir sapıklığa düşürmek istiyor.**" (Nisa 60)

Eş-Şa'bî rahmetullahi aleyh şöyle demiştir: "Münfıklardan biri ile bir yahudi arasında bir dava vardı. Yahudi rüşvet almayacağını bildiğinden; "Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e muhakeme olalım" dedi. Munafık ise rüşvet alacaklarını bildiğinden; "Yahudilere muhakeme olalım" dedi. Böylece anlaşarak Cüheyne'deki bir kahine gittiler ve ona muhakeme oldular. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu."[278]

Şayet; "Allah, kahine muhakeme oldukları için onların münafık olduklarına hükmetmiştir" denilirse,

Cevap: Buna üç açıdan cevap verilecektir:

1- Bu rivayet zayıftır. Zira eş-Şa'bî rahmetullahi aleyh tabiinden olup, bu rivayet mürseldir.

---

[275] Müslim (2157)
[276] El-İman (s.90)
[277] Sahihu Buhari (30 nolu hadisin başlığı)
[278] Vahidi, Esbabu'n-Nuzul (s.119)

2- Şayet hadis sahih olsa dahi, ayet bir münafık hakkında indirilmiştir. Bir müslümanda münafıkların sıfatlarından bir sıfat meydana gelirse, bunun büyük nifak olmasını gerektirmez. Ancak delil, nifakla nitelemenin sadece bu sıfattan (yani muhakemeden) dolayı olduğunu gösterirse o başka.

3- Burada delil, nifak vasfının bu adamda muhakeme sebebiyle gerçekleştiğini göstermemektedir. Şayet rivayet sahih kabul edilirse, kahine muhakeme olmadan önce de bu adamın münafık olduğu açıkça belirtilmektedir.

On İkinci Delil:

Ayetin nüzul sebebine dair diğer bir rivayet şu şekildedir: "İki kişi davalaştılar. Biri; "Meseleyi Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e götürelim" derken, diğeri; "Ka'b b. Eşref'e gidelim" dedi. Sonra anlaşıp Ömer radıyallahu anh'e gittiler ve içlerinden biri kıssayı anlattı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hakemliğine razı olmayan adama: "Böyle mi oldu?" diye sordu. O da; "Evet" deyince, onu kılıçla öldürdü."[279]

Cevap: Bu rivayet el-Kelbî yoluyla, Ebu Salih Bazam'dan rivayet edilmiş, o da İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan rivayet etmiştir. Bu rivayette dört illet vardır:

1- Muhammed b. Saib el-Kelbî; terk edilmiş bir ravidir. Yahya b. Said ve İbn Mehdi onun rivayetlerini terk etmişlerdir. Hatta Ebu Hatim onun hakkında: "İnsanlar onun rivayetlerini terk etme hususunda icma etmişlerdir" demiştir.[280]

2- Bazam zayıf bir ravidir. Buhari ve İbn Hacer onun zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Hatta İbn Adiy, onun hakkında şöyle demiştir: "Öncekiler arasında ondan razı olan hiçkimse bilmiyorum."[281]

3- Bazam ile İbn Abbas radıyallahu anhuma arasında kesinti vardır. İbn Hibban şöyle demiştir: "Bazam, İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan işitmediği halde ondan rivayette bulunur."[282]

4- el-Kelbî'nin Bazam'dan rivayetlerinin hiçbir değeri yoktur. Yahya b. Main, Bazam hakkında şöyle demiştir: "Şayet ondan rivayet eden el-Kelbî ise hiçbir kıymeti yoktur."[283]

On Üçüncü Delil:

Ayetin nüzul sebebiyle ilgili üçüncü rivayet, İbn Abbas radıyallahu anhuma'nın şu sözüdür: "Ebu Berze el-Eslemî, Yahudiler arasında, zıtlaşmalar hususunda kadılık yapan bir kahin idi. Müslümanlardan zıtlaşan bazı kimseler de ona başvurdular. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle, "**Sana indirilen'e ve senden önce indirilenlere**

---

[279] Vahidi, Esbabu'n-Nuzul (s.119)
[280] Bkz.: Tehzibu'l-Kemal (6/318-319/5825)
[281] Bkz.: Mizanu'l-İtidal (2/3/1123) Takribu't-Tehzib (s.163) el-Kamil (2/258/300)
[282] Bkz.: Tehzibu't-Tehzib (1/211)
[283] Bkz.: Tehzibu'l-Kemal (1/326/265)

inandıklarını iddia eden kimseleri görmüyor musun?.." (Nisa 60) ayetini indirdi."[284]

Hafız el-Heysemi rahmetullahi aleyh; "Ravileri, Sahih'in ricalidir" demiştir.[285]

Hafız İbn Hacer rahmetullahi aleyh: "İsnadı ceyyid (iyi)dir" demiştir.[286]

Şayet; "Allah Teala, müslümanlardan olan bu kimseleri kahine muhakeme oldukları için münafıklıkla nitelemiştir" denilirse,

Cevap: buna iki açıdan cevap verilecektir:

1- Ayetin akışı, onların münafık olduklarını gösteriyor ve münafıkların sıfatlarından birinden bahsediyor. Ne ayette ne de nüzul sebebinde, onlar hakkında nifak nitelemesinin sebebinin kahine muhakeme olmaları olduğuna delil yoktur. Her kim onlar gibi davranırsa, onlara benzemiş olur. Münafıklara ait bir sıfatta onlara benzeyenin münafık olması gerekmez.

2- Bu kimselerin tekfiri gerektiren bir istek içindeydiler. Bu istekleri ise tagutu inkar şartına aykırıdır. Nitekim daha önce bu husus açıklanmıştır.

On Dördüncü Delil:

Hafız İbn Kesir rahmetullahi aleyh, Tatarların "Yasa" veya "Yasık" adlı kitabındaki bazı hükümlerle ilgili olarak şöyle demiştir:

"Bu tamamıyla Allah'ın peygamber olan kullarına indirdiği şeriatlere aykırıdır. Her kim peygamberlerin sonuncusu Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e indirilen muhkem şeriatı bırakır da, nesh edilmiş başka şeriatlarla hükmetmeye kalkarsa kafir olur. O halde "Yasa"ya muhakeme olup onu öne geçirenin hali nasıl olur? Kim bunu yaparsa müslümanların icmaı ile kafir olur."[287]

Şayet; "Burada şeriatı terk edip başka şeylere muhakeme olanların küfrüne icma bulunduğu zikrediliyor" denilirse,

Cevap: Burada zikredilen icma sadece şu iki kişiden biri hakkındadır:

1- Allah'ın indirdiklerinden başkasıyla hükmetmeyi helal sayan

2- Allah'tan başkasının hükmünü, Allah'ın hükmünden üstün tutan.

Diyorum ki, durumu böyle olanın küfründe tartışma yoktur. Nitekim Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetymeyi helal sayan ve başkasının hükmünü Allah'ın hükmünden üstün tutanın küfrü daha önce açıklanmıştı.

---

[284] Vahidi, Esbabu'n-Nuzul (s.118) Taberani (12045)
[285] Mecmau'z-Zevaid (7/6/10934)
[286] El-İsabe (7/32) Ebu Burde el-Eslemi radıyallahu anh'ın hal tercemesi.
[287] El-Bidaye ve'n-Nihaye (13/128) hicri 624. Yıl hadiseleri bölümü.

Bunun delili: İbn Kesir rahmetullahi aleyh, sadece Tatarların ve onlar gibi davrananların küfrüne dair icma nakletmiştir. Onların durumunun ise tekfiri gerektirdiğinde ihtilaf yoktur. Bunun açıklaması iki açıdan olacaktır:

Birincisi: Onlar Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmeyi helal saymışlardı.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahmetullahi aleyh onlar hakkında şöyle demiştir: "İslam dinini, Yahudilik ve Hıristiyanlık ile aynı konuma getirdiler. Bunların hepsinin de Allah'a ulaştıran birer yol olduğunu, müslümanlardaki dört mezhep gibi olduğunu söylediler. Sonra onlardan bazıları yahudiliği, bazıları hıristiyanlığı, bazıları da müslümanların dinini tercih etti."[288]

İkincisi: Onlar başkasının hükmü Allah'ın hükmünden üstün tutmuşlardır.

İbn Kesir rahmetullahi aleyh onların, Cengiz Han tarafından konulan hükümleri içeren kitabı olan "Yasık" hakkında şöyle demiştir: "Yahudilik Hıristiyanlık ve İslam dini gibi farklı şeriatlardan derlenmiş hükümlerden ibarettir. Yine bir çok hükmü de kendi görüş ve hevasından almış, bunları tabi olunan bir din kılmış, Allah'ın kitabı ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetindeki hükmün önüne geçirmişlerdir. Onlardan her kim böyle yapmışsa, onlar Allah'ın ve rasulünün hükmüne dönünceye ve az ya da çok başka bir şeyle hükmetmemelerine kadar savaşılmaları gereken kafirlerden olmuşlardır."[289]

Kim bunu iyi düşünürse, Hafız İbn Kesir rahmetullahi aleyh'in sözlerinin diğer sünnet imamlarının Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmeyi helal sayanlar ve başkasının hükmünü Allah'ın hükmünden üstün tutanlar hakkında naklettikleri icma ile birleştiğini anlar.

Şayet – bazılarının dediği gibi - helal saymaksızın veya üstün tutmaksızın şeriatı terk edip başkasında muhakeme olmada icma bulunsaydı, mutlaka alimlerin bunu naklettiklerini ve benimsediklerini görürdün. Bunların İbn Kesir rahmetullahi aleyh'in asrında veya daha önce olmaları yahut ondan sonra gelmiş olmaları fark etmez. Zulmeden yöneticinin kafir olmayacağı hakkında icma mevcutken bunun tam aksi bir icma nasıl mümkün olabilir?[290]

---

[288] El-Fetava (28/523)
[289] Tefsiru İbn Kesir (2/88, Maide 50. Ayetin tefsiri)
[290] Bunder b. Nayif el-Uteybî'nin; el-Hukmu Bigayri Ma Enzelellah adlı risalesinden biraz tasarrufla nakledilmiştir.